

รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์
ในจังหวัดศรีสะเกษ

THE MODEL OF LIFE QUALITY DEVELOPMENT BY
IV SANGAHAVATTHU-DHAMMAS OF ETHNIC GROUP
IN SISAKET PROVINCE

พระครูกิตติพลารธ (กลัด กิตติธโร)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์
ในจังหวัดศรีสะเกษ

พระครูกิตติพลารธร (กลัด กิตติธโร)

คุณูปการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Model of Life Quality Development by
IV Sangahavatthu-Dhammas of Ethnic Group
In Sisaket Province

Phrakru Kittiphalatorn (Kad Kittidharo)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศ. ดร. ประยงค์ แสนบุราณ)

กรรมการ

(ผศ. ดร. หอมหวล บั้วระภา)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ประพันธ์ ศุภสร)

กรรมการ

(พระมหามิตร ฐิตปญโญ, รศ. ดร.)

กรรมการ

(พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ผศ. ดร.)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

พระมหามิตร ฐิตปญโญ, รศ. ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ผศ. ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูกิตติพลาร)

- ชื่อคุณิพนธ์** : รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ ใน
จังหวัดศรีสะเกษ
- ผู้วิจัย** : พระครูกิตติพลลาธ (กัต กิตติธโร)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรคุณิบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : พระมหามิตร ฐิตปญโญ, รศ. ดร., ป.ธ. ๔, พธ.บ. (รัฐศาสตร์),
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), Ph.D. (Buddhist Studies)
  - : พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ผศ. ดร., ป.ธ. ๖, พธ.บ. (ศาสนา),
M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Pali & Theravāda)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาหลักสังคหัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต ๒) ศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษและ ๓) ศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า สังคหัตถุ ๔ เป็นหลักการสงเคราะห์มนุษย์ให้อยู่รวมกันอย่างมีความสงบเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้สร้างสานความสัมพันธ์ โดยผ่านการให้ การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การเสียสละ และการแบ่งปัน ปิยวาจา การพูดด้วยน้ำใจ อุตถจริยา การประพฤติประโยชน์ตนและผู้อื่น สมานัตตา ความมีตนเสมอคือทำตนเสมอดันเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย

สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า มีการย้ายถิ่นฐานและอยู่อาศัยอยู่บ่อยครั้ง มีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมทางภาษา วัฒนธรรมการกินเป็นต้น เป็นชนชาติพันธุ์ที่ผสมผสานกันในความหลากหลายจึงทำให้มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา

รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทาน ชาวชุมชนมีการจัดกิจกรรมหรือจัดทำกองทุนเพื่อช่วยเหลือชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านหลักปิยวาจาผ่านหลักรัฐธรรมนูญหมู่บ้านเป็นกฎที่หมู่บ้านตั้งขึ้นหลักอุตถจริยา ผ่านกิจกรรมทำความสะอาดร่วมกัน และหลักสมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและสังคม

- Dissertation Title** : The Model of Life Quality Development by IV Sangahavatthu-Dhammas of Ethnic Group in Sisaket Province
- Researcher** : Phrakru Kittiphalatorn (Kad Kittidharo)
- Degree** : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)
- Dissertation Supervisory Committee**
- : Phramaha Mit Thitapanyo, Assoc. Prof. Dr., Pali IV, B.A. (Political Science), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- : Phramaha Daosayam Vajirapañño, Asst. Prof. Dr., Pali VI, B.A. (Religion), M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Pali & Theravāda)
- Date of Graduation** : May 24, 2019

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the principles of the four bases of social solidarity (Sangahavatthu-dhamma) to be applied in live quality development; 2) to study the conditions of life quality of the ethnic group in Sisaket province; 3) to study the model of life quality development by using the principles of the four bases of social solidarity. The study was conducted by the qualitative research methodology from the study of academic documents and in-depth interview of 32 targeted informants. The gathered data were analyzed by the descriptive analysis based on the analytic induction.

The research results revealed that the four bases of social solidarity is the principles of human assistance leading to peaceful coexistence, the anchor of the person mind to have harmony through generosity (dāna), sacrifice, good speech (piyavācā), useful conducts (atthacariyā) and equality consisting in impartiality (samānattatā) among people.

The study of the conditions of life quality of the ethnic group in Sisaket province indicated that there are frequent relocation of people, specific traditions in terms of language and eating cultures etc. It is an ethnic group that blends in diversity, making it constantly adaptable.

The model of life quality development by using the principles of the four bases of social solidarity is the model of life quality development by the principles of generosity by organizing the activities and funding to help the ethnic groups, the principles of good speech by setting up the village constitutions, by the principles of

useful conducts by arranging the cleaning activities and by the principles of equality consisting in impartiality by training oneself to have equality causing happiness and prosperity in life and society.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฎีนิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ ก็เพราะความเมตตาอนุเคราะห์ของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านพระอาจารย์ พระมหามิตร ฐิตปถุญญ รศ.ดร. และพระมหาดาวสยาม วชิรปถุญญ,ผศ.ดร. ซึ่งได้ช่วยดูแลเอาใจใส่ ให้คำปรึกษา แนะนำและให้แนวความคิด ตลอดจนชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และกรุณาตรวจสอบรูปแบบและให้คำแนะนำในการนำเสนอผลงานเพื่อให้ ดุขฎีนิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์

ขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ศูนย์บัณฑิตศึกษา เจ้าหน้าที่และบุคลากรห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบรูปแบบวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปแก้ไขและปรับปรุงเพิ่มเติมให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามรูปแบบของงานวิจัย

ขอขอบคุณพระอาจารย์วีระชาติ ธีรสิทโธ ที่ได้เอื้อเฟื้อและให้ความสะดวกในการช่วยเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ ค้นคว้าข้อมูล รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือ ตำราเอกสารต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบคุณและขออนุโมทนา เจ้าของผลงานประพันธ์ ตำรา หนังสือ และงานวิจัยทุกเล่ม ที่ผู้วิจัยได้นำมาเป็นเอกสารสำหรับอ้างอิง เพื่อการศึกษาค้นคว้า ซึ่งได้นำมารวบรวมและเรียบเรียงวิเคราะห์สังเคราะห์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ อีกทั้งขอขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการแก่ผู้วิจัย และเพื่อนสหธรรมิก ผู้ร่วมศึกษาปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

ท้ายสุดนี้ ขอมอบอุทิศงานวิจัยให้เป็นวิทยาทานแต่บิดามารดา ผู้มอบอรรถภาพร่างกายให้ เจริญเติบโตจนได้บรรพชาอุปสมบท มีโอกาสได้ศึกษาพระพุทธศาสนาแผ่ไพศาลสืบต่อไป

พระครูกิตติพลาร (กิตติธโร/จันทร์มน)

๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาในการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเรื่องรูปแบบ	๗
๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ	๘
๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ	๑๐
๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ	๑๓
๒.๑.๔ การสร้างรูปแบบ	๑๕
๒.๒ แนวคิดในการพัฒนาชีวิต	๑๕
๒.๒.๑ ความหมายของพัฒนาชีวิต	๑๕
๒.๒.๒ แนวคิดในการพัฒนาชีวิตฝ่ายตะวันตก	๑๗
๒.๒.๓ แนวคิดในการพัฒนาชีวิตฝ่ายตะวันออก	๒๑
๒.๓ การพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา	๒๒
๒.๓.๑ ความหมายของชีวิตตามแนวพุทธศาสนา	๒๒
๒.๓.๒ องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา	๒๔
๒.๓.๓ ประเภทของการพัฒนาชีวิตของพระพุทธศาสนา	๒๖
๒.๓.๓.๑ ด้านกาย	๒๖
๒.๓.๓.๒ การพัฒนาจิต (จิตภาวนา)	๓๑
๒.๓.๓.๓ เป้าหมายการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา	๓๔
๒.๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา	๓๖
๒.๔.๑ ความหมายของสังคหวัตถุ ๔	๓๖

๒.๔.๒ หลักการของสังคหวัตถุ ๔	๔๑
๒.๔.๓ ความสำคัญของสังคหวัตถุ ๔	๔๓
๒.๔.๔ สารัตถะของสังคหวัตถุ ๔	๔๕
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์	๕๘
๒.๖ บริบทพื้นที่วิจัย	๖๑
๒.๖.๑ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กัญ	๖๒
๒.๖.๒ ความเป็นมาของของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร	๖๖
๒.๖.๓ ความเป็นมาของชาติพันธุ์ลาว	๗๐
๒.๖.๔ ความเป็นมาของของชาติพันธุ์ชาวเยอ	๗๓
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๖
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๐
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	๘๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๑
๓.๒ พื้นที่การวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๘๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๒
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๓
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๔
๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย	๘๔
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๕
๔.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต	๘๕
๔.๑.๑ หลักทานกับการพัฒนาชีวิต	๘๕
๔.๑.๒ หลักปิยวาจากับการพัฒนาชีวิต	๘๙
๔.๑.๓ หลักอรรถจริยากับการพัฒนาชีวิต	๙๒
๔.๑.๔ หลักสมานัตตากับการพัฒนาชีวิต	๙๕
๔.๒ สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ	๙๙
๔.๒.๑ สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์	๙๙
๔.๒.๒ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔	๑๐๒
๔.๒.๓ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔	๑๐๕
๔.๒.๔ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔	๑๐๘
๔.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ๔ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ๑๑๒	
๔.๓.๑ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้านทาน	๑๑๒
๔.๓.๒ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้านปิยวาจา	๑๑๕
๔.๓.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตหลักอรรถจริยา	๑๑๘
๔.๓.๔ รูปแบบการพัฒนาชีวิตหลักสมานัตต	๑๒๒
๔.๔ สรุป	๑๒๕

บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๓๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๐
๕.๑.๑ หลักสังคหะวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้กับพัฒนาชีวิต	๑๓๐
๕.๑.๒ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ใน จังหวัดศรีสะเกษ	๑๓๑
๕.๑.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ใน จังหวัด ศรีสะเกษ	๑๓๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ	๑๓๔
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๑๓๕
บรรณานุกรม	๑๓๖
ภาคผนวก	๑๔๒
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๔๓
ภาคผนวก ข ภาพการทำประชาพิจารณ์ดัชนีนิพนธ์	๑๔๘
ภาคผนวก ค ภาพการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล	๑๕๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

		พระวินัยปิฎก		
คำย่อ			ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก		
คำย่อ			ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปนิบาต	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปนิบาต	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อฎุปปนิบาต	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคมขึ้นมา ครอบครัวนับว่าเป็นเบื้องต้นขั้นแรกของมนุษย์และได้เริ่มขยายเป็นสังคม เป็นระบบเครือข่ายเป็นชาติพันธุ์ เป็นประเทศชาติ โดยมีความสัมพันธ์ทางครอบครัวทางเครือญาติ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มคนนั้นๆ ได้อย่างชัดเจนมีทัศนคติ มีความคิดเป็นไปตามธรรมชาติของทางสังคม เพราะพฤติกรรมที่มนุษย์ได้แสดงออกมา มีผลเกี่ยวข้องกับสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ ในขณะที่เดียวกันผลของทางสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์เช่นเดียวกัน สิ่งที่มนุษย์ได้แสดงออกมาเป็นวิถีชีวิตที่ถูกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลาน รุ่นหลังมาเป็นบ่อเกิดของสังคมตามธรรมชาติ ทัศนคติ ความเชื่อ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม รวมทั้งความเชื่อและข้อปฏิบัติต่างๆของทางสังคม โดยมนุษย์มีความเชื่อต่างๆต่อความเชื่อ ในสิ่งที่มีอำนาจอยู่เหนือมนุษย์และธรรมชาติ การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมไม่ว่าขนาดเล็กหรือสังคมขนาดใหญ่ แต่ละคนที่มาอยู่รวมกันนั้นต่างก็มีความคิด ความเชื่อ ที่แตกต่างกันออกไปทั้งในด้านของความสามารถ ประสบการณ์ความคิดเห็นที่แสดงความประพฤติแสดงออกมาทางประเพณี โดยมีระเบียบแบบแผน คอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มให้อยู่ในกรอบหรือขอบเขตที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ระบบความสัมพันธ์กันทางสังคม เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์จะอยู่โดยลาพังคงไม่ได้ ที่เป็นเช่นนั้นย่อมเกิดขึ้นมาจากสาเหตุหลายประการ โดยลักษณะมีกิจกรรมหลายประการที่แสดงออกให้เห็นถึงความจำเป็นมนุษย์เป็นผลส่งผลกระทบต่อกิจกรรม และพฤติกรรมของมนุษย์เช่นเดียวกัน ความเชื่อของมนุษย์เป็นบ่อเกิดของประเพณี พิธีกรรม เป็นทัศนคติวิถีชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการช่วยกันแก้ไขปัญหาาร่วมกันที่เกิดขึ้นกับตัวของมนุษย์ความเชื่อจึงมีบทบาทในสังคม และความเชื่อเป็นการสร้างบุคคลให้พฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มจนมีความผูกพันของคนในกลุ่ม หรือชาติพันธุ์เดียวกันอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มชนเพราะธรรมชาติ ของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมทั้งประเพณี พิธีกรรม วิถีชีวิต จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน

แม้ในปัจจุบันบทบาทของระบบความสัมพันธ์ในทางเครือญาติ ประเพณี พิธีกรรม ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสังคมเป็นที่รวมของผู้คนที่หลากหลายเผ่าพันธุ์ และผู้คนที่ต่างก็มีศาสนาที่ตนเองนับถือแตกต่างกันออกไป ในบางสังคมอาจมี ศาสนาที่ผู้คนนับถือมากมายหลายศาสนาแทบทุกสังคมในโลกมักจะมีมากกว่าหนึ่งศาสนาเสมอ ศาสนาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่หล่อหลอมให้คนมีความรู้สึกร่วมกันว่าเขาและเพื่อนพ้องที่นับถือศาสนาเดียวกันกับเขาเป็นกลุ่มเดียวกัน

ศาสนาจึงกลายเป็นสถาบันหลอมรวมผู้คนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ทรงพลังมากที่สุดสถาบันหนึ่ง
 ในขณะที่เดียวกัน ศาสนาก็อาจสร้างความรู้สึกรู้สึกให้คนในศาสนาหนึ่งรู้สึกว่าคุณในอีกศาสนาหนึ่งเป็นพวก
 หนึ่งต่างหากจากตนเอง การกระทบกระทั่งทางความเชื่อในเรื่องของศาสนาเคยปรากฏใน
 ประวัติศาสตร์ว่าหลายครั้งได้ลุกลามกลายเป็นความกระทบกระทั่งระหว่างกลุ่มชนและเกิดสงคราม
 ในที่สุด^๑ อย่างไรก็ตามศาสนามีความสำคัญทั้งสำหรับชีวิตส่วนตัว และชีวิตทางสังคมในทางส่วนตัว
 ศาสนาช่วยให้บุคคลมีจิตใจสงบมีกำลังที่จะต่อสู้อุปสรรคและมีชีวิตอยู่ต่อไปสามารถนำพาชีวิตของตน
 สู่จุดหมายปลายทางได้สำหรับทางสังคมนั้น คนมีความเชื่อเดียวกันหรือคนที่เคารพนับถือศาสนา
 เดียวกัน ทำให้มีความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การยึดมั่นในศาสนา หลักธรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 อื่น ๆ ช่วยให้สังคมมีโลกทัศน์ และค่านิยมในทางเดียวกัน ทำให้เกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำให้คน
 ในสังคมมีเอกลักษณ์ร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเด่นชัด แตกต่างไปจากเอกลักษณ์ของสังคมอื่น ในแง่ศาสนา
 จึงช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างมั่นคงและชีวิตของบุคคลก็มีความสัมพันธ์ กับศาสนาอย่างแยกไม่ออก^๒

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ แต่ละสังคมจึงมี
 วัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป มนุษย์ได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นๆ มนุษย์จึง
 เรียนรู้ที่จะจัดระเบียบชีวิตให้เจริญขึ้น อยู่ดี กินดี มีความสะดวกสบาย รู้จักแก้ปัญหา นอกจากนั้น
 มนุษย์มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิต มนุษย์เกิดในสังคม
 ใดก็จะเรียนรู้และซึมซับในวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้นวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึง
 แตกต่างกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือวัดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละ
 สังคมได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดความเป็นอยู่ของคนในชุมชน วัฒนธรรมจึง
 มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและความก้าวหน้าของแต่ละสังคมได้ด้วย หากสังคมใดมี
 วัฒนธรรมที่ดีงามและเหมาะสม สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า ตรงกันข้ามหากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ล้ำ
 หลง สังคมนั้นก็มักประสบปัญหาในการพัฒนาสังคมได้ เช่นเดียวกันภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือ
 ภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์อยู่อาศัยกระจุกกระจายกันอยู่ โดยทั่วไป ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๕ ใน
 ภาคอีสานเป็นกลุ่มไทยลาวหรือชาวไทยอีสานซึ่งเป็นกลุ่มที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง
 นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อีกหลายกลุ่มอาศัยอยู่ทั้งอีสานตอนบนและอีสานตอนล่าง^๓

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีวิถีชีวิตของชนเผ่า ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและ
 ธรรมชาติอันมีความสำคัญยิ่ง ที่ควรต้องมีการช่วยกันอนุรักษ์ไว้ วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ มีพิธีกรรม
 ความเชื่อวิถีชีวิตแบบเดียวกัน ทำให้มีสายสัมพันธ์กลมเกลียวแน่นเหนียววิถีชีวิตของชนเผ่า วัฒนธรรม
 และธรรมชาติเป็นจุดเด่นที่สำคัญ การเรียนรู้จารีตประเพณีที่แตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง แต่การวิ่ง
 ตามสังคมโลกภายนอกทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ มีการเปลี่ยนแปลงไป ขนบธรรมเนียมประเพณี
 สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ความเชื่ออย่างมีระบบ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป มีความ

^๑ สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๑.

^๒ เตือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔๐.

^๓ บุญยง เกศเทศ, วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์, (มหาสารคาม, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑),

เปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตมีผลทางลบต่อวัฒนธรรมหลายประการ เช่น วิถีชีวิตอันเรียบง่ายของกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มเลือนหายไปให้ความสนใจเรื่องของวัตถุมากขึ้น เงินกลายเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของทุกคน เห็นได้จากสิ่งของอำนวยความสะดวกภายในบ้าน เปลี่ยนค่านิยมในการบริโภคตามวิถีชีวิตดั้งเดิมไปโดยสิ้นเชิง ความเชื่อในการนับถือศาสนาน้อยลง ทศนคติในการรักษาวัฒนธรรมทางภาษาลดความนิยมลง และมีแนวโน้มที่จะออกจากถิ่นที่อยู่มากขึ้น

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชาชนส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนและนับถือผีมาแต่เดิม และยังเป็นมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆรวมกันอยู่สี่ชนเผ่า ได้แก่ ชนเผ่าส่วย ชนเผ่าเขมร ชนเผ่าลาว และชนเผ่าเยอ ทั้งสี่ชนเผ่านี้ต่างก็มี ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อรวมถึงระบบความคิดเป็นของตนเองซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชนเผ่า ถึงแม้วิถีชีวิตของชนเผ่าจะแตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันก็คือหลักของพุทธธรรม ซึ่งเป็นหลักมีไว้สำหรับปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับความเชื่อเดิมในการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์^๔ การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ของแต่ละชนเผ่าที่แตกต่างกันมีการพัฒนาสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบปัญหาอยู่บ้างก็ตาม แต่เนื่องจากการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่จะดีหรือไม่ดีของชุมชนขึ้นอยู่กับแนวทางแก้ปัญหาที่เรียกว่าวิธีการแก้ปัญหาแบบพุทธเน้นที่หลักการกับในแง่ของคำสอน^๕ ซึ่งพุทธศาสนามองว่าปัญหาเกิดขึ้นเริ่มที่จิตใจของคน ดังนั้นการแก้ปัญหาแบบบูรณาการเชิงพุทธจึงเน้นเนื้อหาของคำสอนที่เกี่ยวกับจิตใจ ส่วนคำสอนที่เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่

๑) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และแบ่งปันน้ำใจบุคคลในครอบครัว ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวใช้สอยหรือบริโภคสิ่งของแต่เพียงผู้เดียว

๒) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน พูดด้วยจิตที่ปรารถนา รู้จักกาลเวลาในการพูดอย่างเหมาะสม และรู้จักการใช้คำพูด ไม่ใช่วาจาที่กล้างเชือดเฉือนจิตใจของผู้อื่นหรือวาจาที่เป็นคำหยาบคาย กระทบกระเทือน คุด่าเสียดสี อันจะก่อให้เกิดการขัดใจกันในครอบครัวได้

๓) อตถจริยา การช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่การสงเคราะห์เกื้อกูลกันของบุคคลในครอบครัว เช่น การช่วยเหลือการงาน แบ่งเบาภาระของกันและกัน

^๔ เครือข่ายชุมชนคนศรีสะเกษ, ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น, (ศรีสะเกษ : ศรีสะเกษ การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๙๑๗.

๔) สมานัตตตา การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพ บทบาท หน้าที่ของตน โดยวางตนเสมอต้นเสมอปลาย สามารถเข้ากับผู้อื่นได้^๖

หลักสังคหวัตถุ ๔ ของพระพุทธศาสนาจึงเป็นแนวทางปฏิบัติที่หล่อหลอมให้ชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนจนกลายเป็นความเชื่อสำหรับการดำเนินชีวิตในชุมชน และที่สำคัญคำสอนพุทธศาสนายังเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม ที่สามารถเป็นหลักเพื่อการเสริมสร้างการพัฒนาชีวิตของชนชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนั้นจากความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งประกอบด้วย ชนเผ่าส่วย ชนเผ่าเขมร ชนเผ่าลาว และชนเผ่าเยอ ซึ่ง มีความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่แตกต่างกันแต่อยู่กันอย่างพึ่งพา ช่วยเหลือผูกพันกันฉันท์เพื่อนที่เข้าใจพื้นฐานความคิด ความเชื่อ ซึ่งมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สำคัญของแต่ละชาติพันธุ์ จะมีการมาร่วมทำบุญช่วยเหลือกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความสามัคคีกันยาวนานซึ่งมาจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เหมือนกัน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษเพื่อให้ทราบถึงหลักคำสอนว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของชนเผ่าส่วย ชนเผ่าเขมร ชนเผ่าลาว และชนเผ่าเยอ อีกทั้งประวัติความเป็นมาความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี วิถีปฏิบัติแห่งการอยู่ร่วมกัน ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข รวมถึงศึกษาปัญหาอุปสรรค และประยุกต์ใช้เป็นแนวทางและตัวอย่างในการแก้ปัญหาและอุปสรรคในชุมชนที่มีพหุวัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ
- ๑.๒.๓) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓ ปัญหาในการวิจัย

- ๑.๓.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนา เป็นอย่างไร มีประโยชน์อย่างไรในการพัฒนาชีวิต
- ๑.๓.๒ วิถีชีวิต ภาษา วัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง ๔ กลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร มีการอยู่ร่วมกันอย่างไร

---

^๖ พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย (แก้ววงค์น้อย), “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

๑.๓.๓ การพัฒนาชีวิตของชนชาติพันธุ์ผ่านหลักสังคหวัตถุ ๔ ในจังหวัดศรีสะเกษ ควรมีลักษณะเป็นไปอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขอบเขตด้านต่างๆ ไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะนำมาศึกษาคือหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในพัฒนาชีวิต สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษเพื่อและรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งการศึกษาจะเป็นการศึกษาคุณภาพชีวิตชาติพันธุ์ชาวเขมร กลุ่มชาติพันธุ์ชาวกูย (หรือส่วยหรือกวย) และกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเยอ แล้วนำเสนอรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ด้วยการแบ่งปัน (ทาน) การพูดจาไพเราะ(ปิยวาจา) การช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ (อัตถจริยา) การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตา) โดยวิธีสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อจะได้ข้อมูลอันเป็นจริง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในด้านพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ๑) ชาติพันธุ์เขมร บ้านหลุบโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราชไศล, ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ หมูบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ลาว หมูบ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ และ ๔) ชาติพันธุ์เยอ บ้านโพนข่า ตำบลโพนข่า อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๓๒ รูป/คน ได้แก่

๑. กลุ่มชาติพันธุ์	จำนวน ๑๖ คน
๒. พระสังฆาธิการ	จำนวน ๔ รูป
๓. ผู้นำชุมชน	จำนวน ๖ คน
๔. ปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน ๖ คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน ๓๒ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

หลักสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์กันและกัน เป็นเหตุให้ตนเอง และ หมู่คณะก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองประกอบด้วย

(๑) ทาน หมายถึง การแสดงออกถึงการเกื้อกูลกันด้วยการให้ การเสียสละ หรือ การเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว ของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

(๒) ปิยวาจา หมายถึง การแสดงออกถึงการใช้วาจาประสานไมตรี การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ ของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

(๓) อุตถจริยา หมายถึง การแสดงออกถึงการร่วมสร้างสรรค์อุดมการณ์ การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

(๔) สมานัตตตา หมายถึง การแสดงออกถึงการร่วมทุกข์ร่วมสุขในทุกคราว การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ในการอยู่ร่วมกันของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

คุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพทางกายภาพและคุณภาพทางจิตตภาพ ที่พึงประสงค์ การมีสุขภาพจิตที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรคที่มากกระทบตน และการนำปัญญามาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์นั้น

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อยู่ร่วมกันในหมู่บ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ ๓) กลุ่มชาติพันธุ์ลาว หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ และ ๔) ชาติพันธุ์เยอ บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาว ชาติพันธุ์เยอและชาติพันธุ์ส่วย

รูปแบบการพัฒนาชีวิต หมายถึง วิธีการการปรับปรุงตัวเองให้มีความรู้และมีการฝึกฝน การอบรม และการฝึกหัดเพื่อการทำในสิ่งนั้น ๆ ให้ดีขึ้น เจริญขึ้น หรือเป็นการเพิ่มคุณค่าของชีวิตให้สูงขึ้น อีกทั้งยังทำประโยชน์ให้ชีวิตของตนดีขึ้นตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ การแบ่งปันเสียสละ (ทาน) การมีความเคารพในการใช้คำพูด (ปิยวาจา) การสังเคราะห์เอื้อประโยชน์แก่กันในสังคม (อุตถจริยา) การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา)

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต

๑.๖.๒ ได้ทราบถึงสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๖.๓ ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๑.๖.๔ นำองค์ความรู้จากการวิจัยที่ได้ไปบูรณาการในการพัฒนาชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ และสังคมไทยต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ใน จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเรื่องรูปแบบ
- ๒.๒ แนวคิดการพัฒนาชีวิต
- ๒.๓ การพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา
- ๒.๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์
- ๒.๖ บริบทพื้นที่วิจัย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเรื่องรูปแบบ

คำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” เป็นคำที่ใช้สื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว รูปแบบจะหมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบของอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลอง สิ่งก่อสร้างรูปแบบในการพัฒนาชนบท รูปแบบในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร เป็นต้น “รูปแบบ” เป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์เพื่อทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่ สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้นๆ ได้ง่ายขึ้นเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับปรากฏการณ์โดยอาศัย หลักการของระบบรูปร่างและมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยาม ความสัมพันธ์ และประพจน์ที่เกี่ยวข้อง^๑ รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ว่าเป็นชุดข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับ ปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะ และบรรยายคุณสมบัตินั้นเพื่อให้ง่ายต่อการ ทำความเข้าใจ รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุมเพราะการ ทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการทำความเข้าใจส่วนรูปแบบหนึ่งๆ จะต้องมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใด หรือควรมีองค์ประกอบใดบ้างไม่ได้มีการกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบาย

---

^๑ Jame A.F. Stoner and Char Wankel, Management, 3rd ed. (New Delhi: Prentice-Hall, 1986), p.12.

ปรากฏการณ์นั้นๆอย่างไร^๒ เป็นภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีรูปแบบที่ตั้งแต่ง่ายๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมากๆและมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น^๓ เป็นโครงสร้างโปรแกรม แบบจำลอง หรือแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจาก การลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้นๆ^๔ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ หรือตัวแปรต่างๆ ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรต่างๆ ที่มีในปรากฏการณ์ ธรรมชาติหรือในระบบต่างๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ^๕ หรืออาจเป็นแบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่างๆที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป^๖ นอกจากนั้นแล้ว ยังหมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายของปรากฏการณ์ต่างๆที่ผู้เสนอได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งและแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือปัจจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย

๒.๑.๑ ความหมายของรูปแบบ

“รูปแบบ” หรือ Model เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายอย่าง ซึ่งโดยทั่วไปรูปแบบจะ หมายถึง สิ่งหรือวิธีการดำเนินงานที่เป็นต้นแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น แบบจำลองสิ่งก่อสร้างรูปแบบ ในการพัฒนาชนบท เป็นต้น พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (๑๙๘๑, p. ๖๖๘) ให้ความหมายไว้ ๕ ความหมาย แต่โดยสรุปแล้วจะมี ๓ ลักษณะ คือ^๗

^๒ Bardo J.W. and Hardman J.J., Urban Sociology : A Systematic introduction, (New York : F.E. Peacock Publishers,1982), p. 70.

^๓ Tosi H.L. and Carroll S.J.,Management(2nd ed.), (New York : John Wiley & Sons,1982), p. 163.

^๔ บุญส่ง หาญพานิช, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๒.

^๕ บุญชม ศรีสะอาด ,การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ, (มหาวิทยาลัยสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๔๕.

^๖ กรรณิกา เจิมเทียนชัย, “การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กรของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข”,วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๒.

^๗ Longman (1981,p.668) "พจนานุกรม Contemporary English" สืบค้น ๑๓ มีนาคม๒๕๖๑ จาก <http://drjirapan.Wordpress.com>

๑. Model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ซึ่งเท่ากับ แบบจำลอง

๒. Model ที่หมายถึง สิ่งของหรือคนี่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ

๓. Model หมายถึง รุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พจนานุกรม Webster's New World ของนูเฟิร์ต (Neufeldt) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง ภาพจำลองหรือตัวอย่างของข้อความ เป็นจริงที่มีลักษณะเป็นมาตรฐานของความเป็นเลิศ^{๙๙}

ส่วนพจนานุกรมการศึกษา Good ได้ให้ความหมายรูปแบบ ดังนี้รูปแบบ หมายถึง แบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำเป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบเป็น แผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด เป็นชุดของปัจจัยหรือ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม ตามความหมายดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า

รูปแบบ คือ แบบจำลองของสิ่งที่เป็น^{๑๐๐} รูปแบบคือ วิธีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ถ่ายทอด ความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการของคนที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏใน ลักษณะของการสื่อสารในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง^{๑๐๑}

รูปแบบ มีความหมายที่แตกต่างจากทฤษฎี เพราะรูปแบบยังไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ได้พิสูจน์ แล้ว รูปแบบยังเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันขององค์ประกอบ อย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อที่จะนำเสนอรูปแบบมาใช้ประโยชน์^{๑๐๒}

รูปแบบจึงเป็นแบบจำลองในลักษณะเลียนแบบ หรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่างเป็น แผนผังหรือแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่องด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ ให้ความหมายรูปแบบหมายถึงตัวแทนที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายพฤติกรรมของลักษณะบางประการของสิ่งที่เป็นจริงอย่างหนึ่งหรือ เป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการหาความรู้ความเข้าใจ ปรากฏการณ์^{๑๐๓}

^{๙๙} Victoria Neufeldt, *Webster's New World Dictionary*, 3rd Edition (New York : Simon and Schuster, Inc), 1988. p. 541.

^{๑๐๐} Good, Carter V., *Dictionary of Education*. (New York: Mc Graw Hill Book, Co, Inc), 1973, P. 198.

^{๑๐๑} เยาวดี วิบูลย์ศรี , *การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา ศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕.

^{๑๐๒} T.Husen, and N.T. Postlethwaite, *The International Encyclopedia of Education*, , 2rd ed. (New York : Simon and Schuster, Inc., 1975), pp.137-138.

^{๑๐๓} ทิศนา ขัมมณี, *รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนัก พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการของระบบ
 รูปร่างทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์และประพจน์ที่
 เกี่ยวข้องซึ่งรูปแบบที่มีความเที่ยงตรง จะพัฒนาเป็นทฤษฎีต่อไป^{๑๓} นิยาม รูปแบบว่าเป็นการจำลอง
 ความจริงของปรากฏการณ์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์องค์ประกอบ ที่เป็นกระบวนการ
 ของปรากฏการณ์นั้น ๆ ให้ง่ายขึ้น^{๑๔} มีบางท่านให้ความหมายที่แตกต่างออกไปโดยที่รูปแบบเป็นสิ่งที่
 ออกแบบมาเพื่อแสดงถึงองค์ประกอบและกระบวนการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์
 ในเชิงทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริง^{๑๕}

รูปแบบ คือ สิ่งที่แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ หรือ
 องค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งที่ศึกษา เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
 ให้ง่ายขึ้น โดยอาจแสดงออกมาในรูปของแผนภาพทางความคิดด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ และยังได้
 ขยายความของรูปแบบว่า รูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้น เพื่อบรรยายคุณลักษณะที่
 สำคัญๆ ของปรากฏการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง รูปแบบจึงไม่ใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์
 อย่างละเอียดทุกแห่งทุกมุม ส่วนการที่จะระบุว่ามีรูปแบบหนึ่งๆ จะต้องมียละเอียดมากน้อยเพียงใดจึง
 จะเหมาะสม และรูปแบบนั้นๆ ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
 ปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่ต้องการอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ^{๑๖}

จากความหมายทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นจาก
 แนวคิด ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาของผู้สร้างเองเพื่อถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อที่ทำ
 ให้เข้าใจได้ง่ายและกระชับถูกต้อง และสามารถตรวจสอบเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์จริงได้เพื่อช่วย
 ให้ตนเองและคนอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรืออย่าง
 ย่อส่วน (Simplified form) ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้น
 มาเพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ในการ
 ทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

๒.๑.๒ ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบอาจจะมีรูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อน
 มาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุและรูปแบบเชิง

^{๑๓} Willer, R.H, **Leader and Leadership Process**, (Boston: Irwin / McGraw-Hill,1967), p. 15.

^{๑๔} Stoner, A. F., & Wankel, C. , **Management**. 3rd ed. (New Delhi: Prentice – Hill Privated,1986), p. 12.

^{๑๕} Hausser, D. L. , **Comparison of Different Models for Organizational Analysis**,(New York: John Wiley & Son,1980), pp. 132-161.

^{๑๖} ดิเรก วรณเศียร, การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับ
 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย),๒๕๔๕.

คุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ มักหมายถึง ชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้เป็นการนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณสมบัติอื่น ๆ ให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายดังนั้นรูปแบบจึงไม่ได้บรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะทำให้ได้โมเดลมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ^{๑๗} รูปแบบไว้หลายลักษณะซึ่งแตกต่างกันไป ผู้วิจัยพอสรุปประเด็นได้และศึกษาและจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้ๆ และได้แบ่งกลุ่มแบบการสอนเอาไว้ ๔ รูปแบบคือ

๑. Information – Processing Model เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน และแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. Personal Model รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญ กับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคลการเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหมด

๓. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model เป็นรูปแบบการสอนที่ใช้อิงความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบจุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้^{๑๘} มีการแบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์เอาไว้ ๕ ประเภท คือ

๑) รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือรูปแบบที่มีความสัมพันธ์ กับระบบกายภาพมักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้เช่น รูปแบบจำลองระบบสุริยะกับระบบสุริยะ ที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับระบบธนาคารที่เป็นจริงแบบจำลองการผลิต กับการผลิตจริง เป็นต้น

๒) รูปแบบที่อธิบายความหมาย หรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยาย ลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาภาษา มากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างทางกายภาพ

๓) รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือโครงการ (Schematic Models)

๔) รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Models) คือเป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการ หรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

^{๑๗} Tosi, H.L., & Carrol, S.J, **Management**. 2nd ed,(New York: John Wiley and Sons,1982). p. 163.

^{๑๘} Joyce B. and Weil M. , **Model of Teaching(2nd ed)**,(New Delhi : Prentice – Hall of India Private Limited,1985), p 165.

๕) รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือเป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมติฐานผลของรูปแบบ^{๑๙}

นอกจากนี้ Steiner จำแนกรูปแบบแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or – Model – of) รูปแบบประเภทนี้เป็นรูปแบบจำลองทางกายภาพเช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

๒) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model of Model – for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบ หรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน^{๒๐}

จากประเภทของรูปแบบที่กล่าวมาแล้ว ข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ ประเภทของรูปแบบนั้นสามารถแบ่งได้ตามหลักแนวคิด/ทฤษฎีพื้นฐานได้ ๔ รูปแบบ คือ

๑. Information – Processing Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในการกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียน

๒. Personal Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่ม ให้ความสำคัญของปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย

๓. Social Interaction Model หมายถึง รูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสังคม

๔. Behavior Model หมายถึง รูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบและหลักทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้อีก ๔ รูปแบบ คือ

๑. Analogue Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม

๒. Semantic Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายสิ่งที่ศึกษาด้วยภาษา และรูปภาพ

๓. Mathmatical Model หมายถึง รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ

๔. Causal Model หมายถึง รูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค Path Analysis และ Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุผล

---

^{๑๙} Keeves P.J., *Education Research Methodology, and Measurement : An International Handbook*, (Oxford : Pergamam Press, 1988), pp. 561 – 565 cited in Sallis, 2002.

^{๒๐} Steiner, E. *Methodology of Theory Construction*. (Sydney : Educology Associates, 1988), p 189.

๒.๑.๓ องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่าไม่มีปรากฏหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบ รูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารจัดการตามแนวคิดของ บราวน์ และโมเบิร์ก (Brown and Moberg) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นจากแนวคิดเชิงระบบ (system approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (contingency approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบประกอบด้วย

๑. สภาพแวดล้อม (environment)
๒. เทคโนโลยี(technology)
๓. โครงสร้าง (structure)
๔. กระบวนการจัดการ (management process) และ
๕. การตัดสินใจสั่งการ (decision making)^{๒๑}

ส่วน อีวานเซอวิช (Ivancevich) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบเชิงระบบประกอบด้วย

๑. ปัจจัยนำเข้า
๒. กระบวนการ
๓. ผลผลิต
๔. ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม

การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่า ผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก^{๒๒}

องค์ประกอบของรูปแบบไว้ ๖ องค์ประกอบ คือ

๑. หลักการของรูปแบบ
๒. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
๓. ระบบและกลไกของรูปแบบ
๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ
๕. แนวทางการประเมินผลรูปแบบ

^{๒๑} Brown and Moberg อังโน สมาน อัครวุฒิ “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษา ระดับจังหวัด”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗),* หน้า ๑๖.

^{๒๒} Ivancevich, J. H. et al. (1989). *Management : Principles and Functions*. 4th ed. Boston: MA.: Richard D. Irwin. Retrieved July 20, 2005, from <http://www.norvathesdubeez>.

๖. เงื่อนไขของรูปแบบ^{๒๓}

องค์ประกอบของรูปแบบที่ดีควรประกอบด้วย ๗ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบใดๆ ก็ตาม ผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่า จะออกแบบรูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด ซึ่งโดยทั่วไปก็มักจะพัฒนารูปแบบขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ขึ้นมาก็เพื่อให้การดำเนินงานในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

๒. ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้ออกแบบรูปแบบต้องกำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้นๆ บนฐานคิดของ ทฤษฎีและหลักการใดบ้าง เช่น หลักการประการหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ “หลักร่วมกันรับผิดชอบ” หมายความว่าคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาจะเกิดขึ้นได้ก็ ต่อเมื่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันรับผิดชอบ เป็นต้น

๓. ระบบงานและกลไกของรูปแบบ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักการและบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ผู้พัฒนารูปแบบต้องออกแบบระบบงานของรูปแบบเพื่อเป็นกลไกในการ ดำเนินงานของรูปแบบ เช่น การจัดโครงสร้างองค์การ การตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานต่างๆ และที่จำเป็นอื่นๆ พร้อมกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกันของระบบ เหล่านั้นเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้

๔. วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ โดยการกำหนดภารกิจ กระบวนการ วิธีการกิจกรรม และอื่นๆ ที่ต้องดำเนินการเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

๕. แนวการประเมินรูปแบบ หมายถึง การกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการ ประเมินผลรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และการประเมินการดำเนินงานตามรูปแบบว่า เป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่ ออกแบบไว้มากน้อยเพียงใด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ตลอดจนการกำหนด แนวทางในการพัฒนารูปแบบต่อเนื่องต่อไปได้

๖. คำอธิบายประกอบรูปแบบ หมายถึง การอธิบายคำศัพท์เฉพาะที่นำมาใช้ในการ ออกแบบรูปแบบเพื่อสื่อความให้ตรงกันในการนำรูปแบบไปใช้

๗. ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัดของตนเอง ดังนั้น ผู้ออกแบบรูปแบบควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จ และข้อ ระวังเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น^{๒๔} เป็นต้น

^{๒๓} สมาน อัสวภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐.

^{๒๔} สมาน อัสวภูมิ, การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า ๕๕.

หลังจากออกแบบรูปแบบเสร็จแล้ว ผู้ออกแบบควรจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบโดยนำสาระของรูปแบบทั้ง ๗ องค์ประกอบ เครื่องมือและเอกสารประกอบการใช้รูปแบบทั้งหมด มาบรรจุไว้ในคู่มือด้วย จึงจะทำให้การพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานมีความสมบูรณ์ครบถ้วน และเมื่อตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบแล้วรายงานการตรวจสอบรูปแบบไว้ในภาคผนวกของคู่มือด้วยจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาและนำรูปแบบไปใช้ในการดำเนินงานต่อไปเป็นอย่างยิ่ง

๒.๑.๔ การสร้างรูปแบบ

รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญคือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้นผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้างและข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง^{๒๕} การสร้างรูปแบบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ตัวรูปแบบจะต้องมีลักษณะที่สำคัญคือ จะต้องมีความสัมพันธ์กันเชิงโครงสร้าง ทำนายและขยายผลได้นำไปสู่การสร้างแนวคิดใหม่ๆ เกิดขึ้น สรุปการสร้างรูปแบบที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุดนั้น รูปแบบต้องมีลักษณะที่สำคัญประกอบด้วยความสัมพันธ์กันด้านโครงสร้าง สามารถทำนายและขยายผลได้อย่างกว้างขวางและสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ๆ^{๒๖}

๒.๒ แนวคิดในการพัฒนาชีวิต

แนวการพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องก็คือการทำให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องที่จะนำเข้าสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ กล่าวแล้ววิถีชีวิตที่ถูกต้องดังามนั้นเรียกกันว่า มรรค ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะ มรรค คือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดังาม ซึ่งนำไปสู่จุดมุ่งหมายได้ มรรคนี้เป็นของคู่กันกับหลักการการอีกอย่างหนึ่งคือสิกขา มรรคนั้นเป็นวิถีชีวิตที่ดังาม แต่จะอย่างไรให้ดังามได้นั้น ก็ต้องมีการฝึกฝนหรือฝึกหัด การฝึกฝนหรือฝึกหัดให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดังามนั้น

๒.๒.๑ ความหมายของพัฒนาชีวิต

การพัฒนาชีวิตเป็นการทำให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้นไป โดยมีคุณภาพเพิ่มขึ้นไปถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต ตามนัยของพระพุทธศาสนาก็อาจจะพูดว่า จุดมุ่งหมายของชีวิตคืออิสรภาพหรือภาวะไร้ปัญหาไร้ทุกข์ ความเต็มอิมที่ชีวิตไม่มีความบกพร่องไม่มีความขาดแคลนเป็นชีวิตที่มีความเต็ม

^{๒๕} บุญส่ง หาญพานิช, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^{๒๖} อำนวย เกาตระกุล, เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็นฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ในสถาบันการอาชีวศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

ในตัวของมันเองถ้ามองในความหมายอย่างนี้การพัฒนาชีวิตก็คือการทำให้เจริญงอกงามขึ้นไปจนกว่าจะ ถึงจุดมุ่งหมายแห่งความเป็นอิสระไร้ปัญหาไร้ทุกข์ธรรมกับการพัฒนาชีวิต ทำให้เกิดความรู้สึกที่เชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับการพัฒนาชีวิตว่า ธรรมจะมาช่วยในการใช้ชีวิตให้เจริญงอกงามเข้าสู่จุดมุ่งหมายนั้นได้อย่างไร ทำให้เกิดความรู้สึกว่าธรรมเป็นอย่างหนึ่ง การพัฒนาชีวิตก็เป็นอีกอย่างหนึ่งจึงมีความสงสัยว่าธรรมนั้นเป็นอะไรอย่างหนึ่งที่ดั่งงาม เป็นเครื่องมือหรือของข้างนอกที่จะนำมาใช้เพื่อดำเนินการพัฒนาชีวิต แต่ถ้ามองกันอย่างลึกซึ้งแล้ว ธรรมไม่ใช่เรื่องต่างหากจากการพัฒนาชีวิตเลยเพราะว่าการพัฒนาชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องนั้นแหละเป็นธรรมอยู่ในตัวเมื่อใดที่มีการพัฒนาชีวิตเมื่อนั้นก็มีการปฏิบัติสิ่งที่เรียกว่าธรรมอาจจะพูดได้ว่า เมื่อมีการปฏิบัติสิ่งที่เรียกว่าธรรม อาจพูดได้ว่าการปฏิบัติธรรมก็คือการพัฒนาชีวิต หรือการพัฒนาชีวิตก็คือการปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้นการพัฒนาชีวิตจึงนำเอาธรรมมาใช้อยู่แล้ว หรือเป็นตัวการปฏิบัติธรรมนั่นเอง

ในทางพระพุทธศาสนานั้น การพัฒนาชีวิตอย่างถูกต้องก็คือการทำให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องที่จะนำเข้าสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ กล่าวแล้ววิถีชีวิตที่ถูกต้องดั่งงามนั้นเรียกกันว่า มรรค ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะ มรรค คือ วิถีชีวิตที่ถูกต้องดั่งงาม ซึ่งนำไปสู่จุดมุ่งหมายได้ มรรคนี้เป็นของคู่กันกับหลักการการอีกอย่างหนึ่งคือ สิกขา มรรคนั้นเป็นวิถีชีวิตที่ดั่งงาม แต่จะทำอย่างไรให้ดั่งงามได้นั้น ก็ต้องมีการฝึกฝนหรือฝึกหัด การฝึกฝนหรือฝึกหัดให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดั่งงามนั้น ท่านเรียกว่า สิกขา ซึ่งเป็นภาษาบาลี ภาษาไทยเรียกว่า ศีลภา เพราะฉะนั้นการศึกษาก็คือการฝึกฝนให้ชีวิตดำเนินไปในวิถีที่ถูกต้องดั่งงาม ด้วยเหตุนี้จึงให้คำว่ามรรคคู่กับคำว่าศึกษาเพราะคำทั้งสองนี้มีความหมายแทบจะเป็นคำเดียวกัน มรรคเป็นวิถีชีวิตที่ดั่งงามถูกต้องหรือตัวการดำเนินชีวิต ส่วนการศึกษาเป็นการทำให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง หรือการฝึกฝนคนให้เข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดั่งงามนั่นเอง ไปๆ มาๆ การพัฒนาก็คือการฝึกฝน

สรุปได้ว่าการพัฒนาชีวิตก็คือการศึกษานั่นเองเพราะฉะนั้นการศึกษาก็คือ การพัฒนาชีวิต เมื่อการศึกษาเป็นการฝึกฝนพัฒนาคนให้ดำเนินไปในวิถีชีวิตที่ถูกต้องดั่งงาม จึงมีความหมายที่ตามมาว่าตราบใดชีวิตยังไม่สมบูรณ์ ยังมีความบกพร่อง ยังมีความไม่เต็ม ยังมีทุกข์ ยังมีปัญหา ตราบนั้นก็ยังต้องพัฒนาชีวิตกันเรื่อยไป ในเมื่อยังต้องพัฒนาชีวิตกันเรื่อยไปก็หมายความว่ายังต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตหรือมีการพัฒนาชีวิตกันตลอดชีวิตจนกว่าจะถึงจุดหมายที่ตั้งไว้การพัฒนาเป็นศัพท์ที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ความจริงเป็นคำที่มาจากพระพุทธศาสนา เดิมใช้ว่าวัฒนหรือวัฒนา สมัยก่อนเวลาให้พรนิยมพูดว่าขอให้วัฒนาสถาพร วัฒนาก็คือเจริญ สมัยก่อนไม่นิยมใช้คำว่าพัฒนาจนเมื่อ ๓๐ ปีมาแล้วจึงเริ่มมีการใช้คำว่าพัฒนา และนำคำว่าพัฒนามาใช้ในวงการต่างๆ โดยเฉพาะในการสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ ซึ่งจะเน้นในทางวัตถุมาก เช่น การสร้างถนนหนทาง การสร้างตึกกรมบ้านช่อง การทำให้มีบริการไฟฟ้า น้ำประปา ขยายกว้างออกไป มีเครื่องอุปโภคบริโภค บริการสาธารณสุขที่ใช้อีกกันได้ทั่วไป ตลอดจนความบริบูรณ์พร้อมสะดวกสบายทางวัตถุที่ประชาชนเข้าถึงได้ อันนี้เรียกว่าการพัฒนา

การพัฒนาในแง่นี้เน้นด้านวัตถุ แต่แท้จริงแล้วการพัฒนานั้นไม่ใช่มีความหมายเพียงแค่การทำให้วัตถุเจริญเติบโตอย่างเดียว แต่หมายถึงการสร้างความสำเร็จงอกงามในทางนามธรรมด้วย ในทางนามธรรมนั้นสิ่งสำคัญก็คือชีวิตของมนุษย์นี้เอง ชีวิตของมนุษย์นี้เป็นที่ประมวลของรูปธรรม

และนามธรรมทั้งหลายไว้ และส่วนที่สำคัญยิ่งของชีวิตนั้นก็คือ จิตใจที่เป็นนามธรรมเมื่อคำว่าพัฒนา มีความหมายกว้าง เป็นศัพท์ที่ใช้แบบคลุม ๆ จึงเลือกเอาคำที่มีความหมายกระชับจำเพาะที่จำกัดขอบเขตตรงกับที่ต้องการ คำสำคัญที่ใช้กับการใช้ชีวิตให้เจริญงอกงาม ได้แก่ คำว่า “ภาวนา” คือการพัฒนาที่ใช้กับชีวิตนั้น ใช้คำว่า “ภาวนา” ก็แยกการใช้คำว่าพัฒนาออกไปให้ชัดเจนจะได้ไม่สับสน คือการพัฒนาสิ่งที่เป็นรูปธรรมภายนอก เช่น พัฒนาวัตถุ พัฒนาสังคม พัฒนาบ้านเมืองพัฒนากิจการต่าง ๆ ก็ใช้คำว่า พัฒนา ถ้าพัฒนาชีวิต หรือพัฒนาคน พัฒนามนุษย์ ก็ใช้คำว่า “ภาวนา” หลักการทั่วไปของการพัฒนาชีวิตที่เรียกว่าภาวนานี้ ในพระพุทธศาสนานั้นได้แสดง ภาวนาหรือการพัฒนาชีวิตไว้ ๒ อย่าง คือ กายภาวนา และ ศีลภาวนา นี่คือหลักในการพัฒนาชีวิตตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า การพัฒนาชีวิตให้มีความสุขสมบูรณ์ได้นั้นต้องมีการเรียนรู้ ผึกฝน อบรม และ ผึกหัดจนเกิดเป็นความเคยชินเป็นนิสัย หลักการผึกฝนนั้นต้องเริ่มที่กายก่อน แล้วจึงจะปลูกฝังลงในจิตใจ และจึงจะปรากฏออกมาทางการดำเนินการกระทำ สิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด ถ้าหากชีวิตได้รับการเรียนรู้ด้านการมีคุณคุณธรรม ตามหลักการของพระพุทธศาสนา คือ การเรียนรู้เรื่องความดี ละเว้นความชั่ว ผึกทำจิตใจให้ผ่องใสเบิกบานได้สามารถละเว้นความชั่วได้ตามเกณฑ์พื้นฐาน

๒.๒.๒ แนวคิดในการพัฒนาชีวิตฝ่ายตะวันตก

เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของงานวิจัยนี้ ในโลกตะวันตก มีปรัชญาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิต เช่น ศ. นพ. ประเวศ วะสี ได้ให้ทัศนะไว้ว่ามนุษย์หรือเป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่มีวิวัฒนาการ มาจากสัตว์เลือดอุ่น เลี้ยงลูกด้วยนม (mammal) ในขั้นตอนก่อนที่จะเป็นมนุษย์นั้นมีบรรพบุรุษที่มีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับลิง จนกระทั่งมีคนที่ไม่เข้าใจในปัจจุบันและอดีตมักจะพูดกันว่าคนมาจากลิง คำพูดที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดคือ มาจากมนุษย์วานร เพราะเมื่อมีวิวัฒนาการแล้ว มนุษย์ไม่ใช่ลิง ในขณะที่ลิงก็คือลิง แตกต่างไปจากคนอย่างชัดเจนทั้งในด้านรูปร่างหน้าตาและท่าทาง วิวัฒนาการของความเป็นคนคือมนุษย์นั้นปรากฏในด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันมา โดยที่ความเป็นมนุษย์ (Homo sapiens) เกิดขึ้นเมื่อร่างกายเหยียดตรง เดินเห็นได้อย่างสบาย พร้อมทั้งมีกะโหลกศีรษะที่บรรจุมันสมองมากกว่าลิง ในขณะที่ทางด้านจิตเจ้านั้นมีความสามารถในการเรียนรู้ที่เกิดจากการรู้สึก การเห็น การจดจำ และการนึกคิดที่จะสื่อสารระหว่างมนุษย์ด้วยกันได้ทางภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่นๆ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ พวกลิงและสัตว์อื่นๆ ไม่สามารถทำได้^{๒๗}

ในที่สุด ความเด่นชัดในความเป็นมนุษย์ของคนก็คือ การมีศักยภาพในการเรียนรู้ที่สามารถสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้ และเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ได้สยบต่อธรรมชาติหรือสัญชาตญาณอย่างของสัตว์ หากมีศักยภาพที่จะควบคุมและเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงธรรมชาติได้เท่านั้น และกระบวนการเรียนรู้เองที่ทำให้มนุษย์ในแต่ละท้องถิ่น และภูมิภาคของโลกมีความแตกต่างกันในทางสังคมและวัฒนธรรม ถ้าหากมองวิวัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่มีวิวัฒนาการ จาก

^{๒๗} ศ. นพ. ประเวศ วะสี, ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ ในเครือกลุ่มบริษัทกรีน-มัลติมีเดีย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๕.

มนุษย์วานรมาเป็นคนหรือมนุษย์ประมาณแสนปีมาแล้ว (Homo sapiens neanderthalensis มีชีวิตเริ่มตั้งแต่ ๑๒๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว) มนุษย์มีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว เริ่มแต่สมัยฟิงพิง ธรรมชาติ มาเป็นควบคุมธรรมชาติและควบคุมโลกในปัจจุบัน จนมีหลายคนคิดก้าวไกลออกไปว่า มนุษย์ในปัจจุบันไม่เพียงแต่สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อดำรงอยู่ของตนเองและเผ่าพันธุ์เท่านั้น หากยังสร้างขึ้นมาเพื่อทำลายตนเองและโลกด้วย เพราะไม่มีสัตว์โลกใดจักทำลายมนุษย์และโลกได้เท่ากับมนุษย์ วัฒนธรรมของมนุษย์แตกต่างจากวัฒนธรรมของสัตว์สังคมอื่นๆ คือ วัฒนธรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ ในขณะที่ของสัตว์สังคมอื่นๆ มีลักษณะหยุดนิ่ง ไม่เปลี่ยนแปลงหลังวิวัฒนาการของชีวิตตั้งแต่สัตว์เซลล์เดียว ถึงปฐมมนุษย์ ก็เกิดวิวัฒนาการของปัญญาขึ้นแทนวิวัฒนาการของสัญชาตญาณอันติดมากับสัตว์พันธุ์หนึ่งๆ วิวัฒนาการของปัญญานี้ มี ๒ ทาง คือ ทางทฤษฎีหรือความนึกคิดทางหนึ่ง และทางการปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตอีกทางหนึ่ง วิวัฒนาการทางการปฏิบัติ ได้แก่ การค้นพบและการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการผลิต ซึ่งกว่าจะกลายเป็นปัญญาทางทฤษฎีขึ้นมาได้ ก็เข้าสู่สมัยวิทยาศาสตร์เสียแล้ว ส่วนวิวัฒนาการของปัญญาทางทฤษฎีนั้น เริ่มด้วยความคิดทางศาสนาก่อน ซึ่งมีมาเก่าแก่แต่โบราณหลายหมื่นปีมาแล้ว หลังความคิด ทางศาสนา จึงเกิดความคิดทางปรัชญาขึ้นแทน และความคิดทางปรัชญาให้กำเนิดความคิดทางวิทยาศาสตร์ อีกต่อหนึ่ง^{๒๘}

โสเครตีสให้ความเห็นว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือการแสวงหาปัญญาเพื่อเสริมสร้างชีวิตที่ดีและมีความสุขให้แก่ ตนเอง และส่วนรวม โสเครตีสเห็นว่ามนุษย์จะมีชีวิตที่ดีและมีความสุขจะต้องยึดมั่นในคุณธรรม ต้องมีคุณธรรมและเสริมสร้างความรู้และเข้าใจในคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของคุณธรรมและยึดถือเป็นคุณค่าแห่งวิถีชีวิตเพื่อชีวิตที่ดีของสังคม คุณธรรมตามแนวคิดของโสเครตีส ได้แก่^{๒๙}

(๑) ปัญญา (Wisdoms) ความรู้เกี่ยวกับความดี คือรู้ว่าอะไรดีไม่ดี ความดี สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล และเหตุผลของความดีจะทำให้มนุษย์มีความสุข มนุษย์ส่วนมากทำความชั่วเพราะความโง่เขลา ไม่รู้ว่าความดีคืออะไร ถ้ามนุษย์รู้ว่าความดีคืออะไร จะไม่ทำความชั่ว เพราะความชั่วทำให้เป็นทุกข์ มนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ต้องการความสุข ถ้ามนุษย์รู้ว่าความดีคืออะไร เขาก็จะทำแต่ความดี เพราะความดีทำให้เกิดความสุข ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้ประพฤติดีและเว้นความชั่ว เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม ให้ประชาชนมั่นใจว่าการประพฤติดีละเว้นความชั่วทำให้ชีวิตมีความสุข การประพฤติชั่วถูกปฏิเสธจากสังคมและทำให้ชีวิตเป็นทุกข์

(๒) ความกล้าหาญ (Courage) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เราควรกลัวและไม่ควรกลัว มีความกล้าหาญที่จะทำความดีในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ แม้การทำความดีนั้นจะเสี่ยงด้วยชีวิตก็ตามไม่ได้กล้าแบบบ้าปิ่น แต่มีเหตุผลที่จะรักษาความดีให้ดำรงอยู่ต่อไป เช่น ผู้ปกครองกล้าที่จะ

^{๒๘} สมัยคร บวรवास, **ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันออก**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๒๙} โสเครตีส, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net/blog/piya88/2010/09/12/entry-1> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

ทำในสิ่งที่ดี กล้าปราบปรามในสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ไม่ทำอะไรที่มีสองมาตรฐาน การที่ปล่อยความชั่วให้คงอยู่เพื่อเอาตัวรอด ทำให้ความดีสูญหายไปเป็นการกระทำที่ไม่ใช่วิสัยของผู้ปกครอง

(๓) ควบคุมตนเอง (Temperance) หมายถึง การมีชีวิตตามที่ตนเองคล่องธรรมเนียมแห่งความดี การไม่ปล่อยให้ชีวิตต้องตกเป็นทาสของอารมณ์และความปรารถนาต่างๆ ที่ไม่ใช่ความดี การได้ควบคุมตนเองทำให้ได้ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาได้อย่างเต็มที่ การใช้ปัญญาในการแสวงหาเหตุผลเพื่อรักษาตนให้ดำรงความดีอยู่ตลอดเวลา ผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน ต้องเป็นคนสาธารณะ ฉะนั้นการได้รู้จักควบคุมตนเองมีโอกาสมากขึ้นที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด ผู้ปกครองต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีตลอดเวลา

(๔) ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง การแสดงออกในรูปของการกระทำที่เคารพสิทธิของผู้อื่น และการไม่ยอมทำความชั่วต่อผู้อื่น คนที่ยุติธรรมไม่จำเป็นต้องตอบแทนการกระทำที่ยุติธรรมด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้รักความยุติธรรม และทำให้สังคมมีความยุติธรรมและสามารถให้ความยุติธรรมกับสังคม กล้าที่จะดำรงความยุติธรรมไว้ให้ได้ถ้าผู้ปกครองในสังคมใดไม่มีความยุติธรรมหรือไม่กล้าที่จะทำให้ความยุติธรรมเป็นที่เชื่อถือของสังคม หรือมีสองมาตรฐานสังคมนั้นย่อมไม่มีความสุข วนวาย

(๕) การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา (Piety) หมายถึง การกระทำความดี และยกย่องสิ่งที่ควรยกย่องศาสนาทุกศาสนาสอนให้กระทำความดี ผู้ปกครองต้องนับถือศาสนาและยึดมั่นในหลักศาสนาที่ตนนับถือโดยเคร่งครัด เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคม ทะนุบำรุงศาสนาโดยไม่มีอคติให้เจริญรุ่งเรือง

โสเครตีส เชื่อในหลักธรรม และความดีนั้นต้องมาจากผู้ที่มีความรู้หรือเป็นปราชญ์ เพราะผู้ที่มีความรู้หรือปราชญ์ย่อมทำแต่ความดีและรักษาความดี เพราะความดีทำให้สังคมตลอดจนประชากรของสังคมมีความสุข

พลาโต^{๓๐} แสดงทัศนะว่า อันศีลธรรมนั้นเป็นบ่อเกิดของความดีงาม ท่านให้ทัศนะว่า “มีสิ่งที่เป็นความดีและสิ่งที่เป็นความพึงพอใจ แต่ความพึงพอใจไม่ใช่อันเดียวกันกับความดี และการแสวงหากับวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งทั้งสองก็เป็นคนละอย่าง การแสวงหาความพึงพอใจเป็นอย่างหนึ่ง ส่วนการแสวงหาความดีก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง” ทัศนคติทางศีลธรรมของคน มีรากฐานอยู่บนคุณลักษณะอันเป็นสากลของมนุษย์ทุกคน คุณลักษณะอันนั้นคือเหตุผล ดังนั้นเหตุผลคือ ความรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการทำความดี และท่านได้แบ่งแยกคุณธรรม หรือการทำความดีออกเป็น ๒ ระดับ คือ คุณธรรมทางสังคม กับคุณธรรมทางปรัชญา การที่คนเราทำตามค่านิยมที่สังคมยอมรับ และให้การยกย่อง โดยไม่รู้เหตุผลว่าทำไมจึงเป็นความดี ในลักษณะนี้ท่านเรียกการทำความดีลักษณะนี้ว่า คุณธรรมทางสังคม และอีกประการหนึ่ง การทำความดีที่ประกอบด้วยเหตุผล มีความรู้ว่าการกระทำนั้นไปสู่จุดหมายสูงสุดอันใด การทำความดีด้วยเหตุผลนั้น พลาโตเรียกว่า คุณธรรมทางปรัชญา ดังนั้น ในทัศนะของพลาโตว่า สิ่งที่เป็นความดีสูงสุด ได้แก่ มโนคติแห่งความดี (Idea of The Good) และท่าน

^{๓๐} อีร์วิส บำเพ็ญบุญบารมี, “ปรัชญาโลกตะวันตก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.baanjomyut.com/library_3/extension-1/western_philosophy/16.html [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

ยังกล่าวถึง วิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต ท่านเรียกว่า คุณธรรม การปลดปล่อยหรือ ความหลุดพ้นจากความชั่วจะมีไม่ได้ ถ้าปราศจากการได้มาซึ่งคุณธรรมชั้นสูงและปัญญา คุณธรรมที่สำคัญนี้ ได้แก่ พุทธิปัญญา ในทัศนะของพลาโตกล่าวไว้ว่า คนดี คือ ผู้มีคุณธรรม คนดีเป็นคนมีปัญญา (Wisdom) ความกล้าหาญ (Courage) การรู้จักประมาณ (Temperance) ความยุติธรรม (Justice)

อริสโตเติล^{๑๑} ให้ทัศนะว่า พฤติกรรมของมนุษย์มุ่งไปที่จุดหมายสูงสุดเดียวกัน จุดหมายมี ๒ ประเภทคือ จุดหมายระหว่างทาง เป็นจุดหมายเฉพาะหน้าที่เป็นทางผ่านไปหาจุดหมายที่ ๒ คือ จุดหมายปลายทาง อริสโตเติลให้จุดหมายปลายทางของมนุษย์เป็นความดี ความดีคือความสุข การแสวงหาความดีคือการแสวงหาความสุขที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต ความดีและความสุขเป็นเรื่องเดียวกัน อริสโตเติลไม่ให้ความสุขคือความสำราญความมั่งคั่ง หรือเกียรติยศ เขาให้ความสุข คือ กิจกรรมทางวิญญาณที่สอดคล้องกับคุณธรรมที่สมบูรณ์ คนที่มีความสุขคือคนที่ดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมที่สมบูรณ์ คุณธรรมหมายถึงคุณสมบัติที่ดี เช่นความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความกล้าหาญ คุณธรรมเป็นผลมาจากนิสัย คุณธรรมมี ๒ ประเภทคือ คุณธรรมด้านปัญญา คือ สามารถใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งสากลและเพื่อคำนวณในคณิตศาสตร์ คิดค้นหาความจริงจากการศึกษาเล่าเรียน และคุณธรรมด้านศีลธรรม เลือกทำความดีจากการฝึกปฏิบัติเป็นนิสัยในชีวิตจริง คุณธรรมคือลักษณะนิสัยในการเลือกทางสายกลางระหว่างความเกิน และความขาด เช่น ความขลาดกลัวเป็นความขาด ความบ้าบิ่นเป็นความเกินส่วนความกล้าหาญเป็นคุณธรรม แสดงความโกรธได้แต่ไม่ไร้ทาส คุณธรรมคือการควบคุมความรู้สึก ไม่ใช่กำจัดความรู้สึก ทางสายกลางสัมพันธ์กับเราและถูกกำหนดด้วยหลักเหตุผลอันเป็นหลักที่ผู้มีปัญญา ภาคปฏิบัติกำหนดขึ้น ทางสายกลางไม่อาจวัดเป็นจำนวนเลขตายตัว สิ่งที่พอดีในกรณีหนึ่งอาจไม่พอดีในกรณีอื่น ต้องพิจารณาตามหลักเหตุผล ความหมายของการพัฒนาตน การพัฒนาตน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า self-development แต่ยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า การพัฒนาตน และมักใช้แทนกันบ่อยๆ ได้แก่ การปรับปรุงตน (self-improvement) การบริหารตน (self-management) และการปรับตน (self-modification) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสม เพื่อสนองความต้องการและเป้าหมายของตนเอง หรือเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมคาดหวัง^{๑๒}

คุณภาพชีวิตมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านความผาสุกของมนุษย์ ในการดำรงชีวิตและ การสร้างผลงานที่มีคุณค่าเรื่องความสุขและคุณภาพชีวิตไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่ ความสุขของชีวิตได้มีการกล่าวกันมาตั้งแต่ยุคอริสโตเติล แต่ก็เป็นความหมายในเชิง “จริยธรรม” ซึ่งเป็นความหมายที่ได้รับอิทธิพลแนวความคิดของทางตะวันตก ในการให้ความหมายในเชิงระบบของ “ความสุข” อริสโตเติล

^{๑๑} ประวิติปรัชญา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/thinkstars/Home/prawati-prachya> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

^{๑๒} วินัย เพชรช่วย, “การพัฒนาตน Self Development”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm#ixzz3LrK5aAl2, [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

ได้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่นำไปสู่ความผาสุกหรือที่เรียกว่า “Eduaemonia”^{๑๔} ต่อมาได้เปลี่ยนให้เป็น คำศัพท์สมัยใหม่คือ “Happiness” และได้นำมาหลอมรวมเข้ากับความคิดของนักปรัชญาตะวันตก ด้วย ได้ศึกษาความท้าทาย ของความสุขและค้นหา “ความสุข” ในมิติต่างๆ ของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมิติ ทางด้านสุขภาพ การเมือง การทำงานและค่าจ้าง ความรัก ชีวิตประจำวัน มิตรภาพ จินตนาการ ดนตรี วรรณกรรม สวัสดิการสังคม ตลอดจนด้านศาสนา

๒.๒.๓ แนวคิดในการพัฒนาชีวิตฝ่ายตะวันออก

ความมุ่งหมายของชีวิตหรือสิ่งที่ดีที่สุดของชีวิต จึงได้แก่ความสุขของชีวิต และ ขณะเดียวกันการกระทำอันใดอันหนึ่งของมนุษย์ ย่อมมีเป้าหมายของการกระทำ เมื่อเราได้บรรลุสิ่ง นั้นแล้ว เรามี ความพึงพอใจที่สุด สิ่งนั้นถือเป็นเป้าหมายที่มีค่าสำหรับเรา ดังนั้น คุณค่าของชีวิต จึง หมายถึงการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อบรรลุความมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่เราตั้งไว้ คุณค่าของชีวิต คือการดำเนินชีวิตให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ คุณค่าจึงเป็นสิ่งที่ควรมีใครก็ตาม ที่สามารถ บรรลุตามเป้าหมายของชีวิตได้ ก็แสดงให้เห็นว่า บุคคลนั้น ได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ความสำเร็จในการ พัฒนาตนนอกจากจะต้องอาศัยกระบวนการที่มีขั้นตอน องค์ประกอบที่สำคัญของความสำเร็จในการ พัฒนาตนอีกประการหนึ่ง คือ การใช้เทคนิคและวิธีการ เฉพาะอย่างที่เหมาะสมโดยพบว่าสาเหตุหนึ่ง ของความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในการพัฒนาตนนั้น เกิดจากการที่บุคคลไม่ได้ใช้เทคนิคการพัฒนาตนเอง หรือเลือกใช้ไม่เหมาะสม ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาตนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในบทนี้จึงเสนอเทคนิคและ วิธีการในการพัฒนาตนสำหรับนักศึกษานำไป ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน เพื่อความสำเร็จในการ พัฒนาตนตามเป้าหมายได้

เล่าจื๊อ มีทัศนะว่า มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติให้มากที่สุด คนจะทำดี และทำชั่วไม่ต้องมีกฎหมายบังคับ แต่ปล่อยให้ธรรมชาติให้ลงโทษเอง ให้เอาธรรมะเข้าสู่ธรรม เอา ความสัตย์เข้าสู่สัตย์ เอาความดีเข้าสู่ความชั่ว ดังที่ว่า “คนที่ดีต่อเรา เราก็ดีต่อ คนที่ไม่ดีต่อเรา เราก็ ดีต่อด้วย เพราะฉะนั้นทุกคน จึงควรเป็นคนดีคนที่ซื่อสัตย์ต่อเรา เราก็ซื่อสัตย์ต่อด้วย คนที่ไม่ซื่อสัตย์ ต่อเรา เราก็ซื่อสัตย์ต่อด้วย เพราะฉะนั้น ทุกคนจึงควรเป็นคนซื่อสัตย์” หรือสอนให้เอาความอ่อนโยน สู้ความแข็งแกร่ง (Gentles overcome strengths) ดังที่ว่า “เมื่อคนเราเกิดนั้นเขาอ่อนและไม่ แข็งแรง แต่เมื่อตาย เขาแข็งและกระด้าง เมื่อสัตว์และพืชยังมีชีวิต ก็อ่อนและตัดได้ แต่เมื่อตาย ก็ เปราะและแห้ง เพราะฉะนั้น ความแข็งและความกระด้าง จึงเป็นพวกพ้องของความตาย ความอ่อน และความสุภาพ จึงเป็นพวกพ้องของความเป็น ด้วยเหตุนี้ เมื่อกองทัพแข็งแกร่ง จึงแพ้ในสงคราม เมื่อ ต้นไม้แข็ง จึงถูกโค่นลง” “สิ่งที่ใหญ่และแข็งแรง จะอยู่ข้างล่าง สิ่งที่สุภาพและอ่อนโยน จะอยู่ข้างบน ตามทฤษฎีของเล่าจื๊อ ชีวิตจะดีได้จะต้องดำเนินแนวทางในการดำเนินชีวิต ๔ ประการ ดังนี้ ๑) รู้จัก ตัวของตัวเองให้ถูกต้อง ๒) ชนะตัวเองให้ได้ ๓) มีความรู้จักพอด้วยตนเอง ๔) มีอุดมคติ”^{๑๕}

^{๑๔} สุวรรณ สถาอานันท์, **กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และจารีต.** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓.

ขงจื้อมีทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์คือ ขงจื้อไม่ได้สนใจว่าแรกเริ่มเดิมทีมนุษย์มาจากไหน หรือเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ที่ขงจื้อให้ความสนใจ คือ มนุษย์ตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันซึ่งมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม มีสุขทุกข์ ดีใจ เสียใจ สมหวัง ผิดหวัง เป็นไปตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อม ในสังคม มนุษย์ที่สมบูรณ์ตามทัศนะของขงจื้อ คือ มนุษย์ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ดังนั้น แนวทางและเป้าหมายของการดำเนินชีวิต ทัศนะต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทัศนคติของปรัชญาเมธีตะวันออก และตะวันตกที่สำคัญบางท่าน เกณฑ์ตัดสินความดี คุณธรรม จริยธรรม คุณความดีและการกระทำ ความดี การวิเคราะห์ตรวจสอบความคิดและความเชื่อของตนด้วยเหตุผล การอุทิศตนเพื่อรับใช้สังคม ความสำคัญของจารีตประเพณีและกฎหมายที่มีต่อการดำเนินชีวิต ไม่ว่ามนุษย์จะมีความเชื่อ ความคิด หรือแนวทางในการดำเนินชีวิตตามที่เลือกปฏิบัติ แตกต่างกันอย่างใด แต่มนุษย์ก็คือเพื่อนร่วมโลกที่ต้องคิดคำนึงถึงปัจจัยหลายๆ ด้านที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างไม่เป็นอันตรายนักทั้งที่เป็นธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทุกอย่างที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ในศตวรรษต่อไปต้องไม่มองหรือมีความเชื่ออะไรสุดโต่งเพียงด้านเดียวต้องมองและรู้จักคิดตรวจสอบรอบด้าน มองอย่างเป็นบูรณาการ มองแบบสหสัมพันธ์เพราะทุกอย่างไม่ได้อยู่ได้โดยลำพังตัวเอง แต่ต้องอาศัยสิ่งอื่นๆ ด้วย จึงอย่าทำตนเป็นเสมือนคนตาบอดคลำช้าง ที่ไม่มีวันจะรู้จักช้างได้เลย หากรู้จักมองโลก ชีวิตด้วยความเข้าใจจริงตามความเป็นจริงไม่ปิดเบือน ในที่สุดมนุษย์ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาหรือความทุกข์ได้ ก้าวไปสู่สังคมที่พัฒนาทุกด้าน และบรรลุ ถึงความสุขอย่างแท้จริงได้ในที่สุด^{๓๔}

๒.๓ การพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา

ในหัวข้อนี้ เป็นการศึกษเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนาซึ่งผู้วิจัยจะเริ่มต้นการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของชีวิตตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร โดยจะเริ่มต้นศึกษาองค์ประกอบของชีวิต และความสำคัญของการมีชีวิตรวมถึงเป้าหมายของชีวิตว่าพระพุทธศาสนามีมุมมองต่อประเด็นเหล่านี้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่จะนำไปสู่การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร ผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดที่ละหัวข้อตามลำดับต่อไป

๒.๓.๑ ความหมายของชีวิตตามแนวพุทธศาสนา

การตรัสรู้หลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ถ้าจะพูดด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่ายที่สุดน่าจะวิเคราะห์ได้ว่า การตรัสรู้ของพระพุทธองค์ก็ คือ การทำเข้าใจและเข้าถึงชีวิตธรรมชาติของมนุษย์และมีการพัฒนาชีวิตได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับครั้งที่พระพุทธองค์ยังอยู่ในสถานภาพของการเป็นเจ้าชายสิทธัตถะนั้น ชีวิตของพระองค์แวดล้อมไปด้วยความสุขสาราญตามรูปแบบที่มนุษย์ทั่วไปต้องการและแสวงหา แต่ทว่าสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถตอบสนองเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ของเจ้าชายผู้นี้ได้เลย “ชีวิตคืออะไร” เป็นสิ่งที่พระองค์ตั้งคำถามและต้องการค้นหาคำตอบซึ่งในท้ายที่สุดแล้วเจ้าชายผู้นี้ก็ได้เลือกเดินทางเพื่อหาความหมายให้กับชีวิต จนได้ตรัสรู้หรือการ

^{๓๔} ละเอียด ตีลำน้อย, สร้างชีวิตและสังคมตามหลักคำสอนของขงจื้อ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๓๕), หน้า ๕๘.

เข้าใจชีวิตได้เป็นอย่างดี การให้ความหมายของชีวิตถือเป็นพื้นฐานแรกที่จะต้องทำความเข้าใจ “ความหมายของชีวิต”

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า ชีวิต หมายถึง “สิ่งที่มีวิญญาณหรือใจ ครอง เพราะความคิดเรื่อง “ชีวิต” ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาเถรวาทโยงอยู่กับความคิดเรื่อง วิญญาณ นั่นคือสิ่งที่เรียกว่า “มีชีวิต” จะต้องเป็นสิ่งที่มีความวิญญาณ ไม่ใช่แค่กระบวนการเติบโตและ แพร่พันธุ์อย่างพืชเท่านั้น”^{๓๕} ซึ่งพุทธศาสนามองสิ่งทั้งหลาย (รวมทั้ง ชีวิตและสิ่งอื่นๆ) ว่าเป็น สิ่งที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่าง ๆ มารวมกันเข้า และมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและความอิงอาศัยกันนี้ นับว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิต ดำรงอยู่และดำเนินไปได้หมายความว่า ถ้าจะให้ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินต่อไปได้ ส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องไม่ใช่สักแต่ว่ามา “กองรวม” กันอยู่ โดยไม่มีความเกี่ยวเนื่องแบบ อิงอาศัยกันเท่านั้น แต่ต้องมีความเชื่อมโยงและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและกันอย่างเหมาะสมด้วย^{๓๖}

ดังนั้น จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ชีวิต นี้มีความหมายรวมถึงสัตว์ที่อยู่ในภพภูมิต่างๆ ซึ่ง พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงภพภูมิว่ามีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งในบทความของ ธนสิทธิ์ ฉัตรสุวรรณได้ วิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ภพภูมิอันเป็นสถานที่เกิดแบ่งออกเป็น ๓ ภพคือ ๑) กามภพ ภูมิ/สถานที่เกิดของสัตว์ ที่ยังข้องอยู่ในกาม เช่น สวรรค์ มนุษย์ สัตว์ เตร็จฉาน ๒) รูปภพ ภูมิ/สถานที่เกิดของผู้ที่ได้ สำเร็จรูป ฌาน และ ๓) อรูปภพ ภูมิ/สถานที่เกิด ของผู้ที่สำเร็จรูปฌาน ๒. ภาวะจิตที่ประกอบด้วย อวิชชา

ต้นหา อุปาทานทาให้วนเวียนอยู่ในภาวะ ทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ และอรูปภพ หลักฐาน ในคัมภีร์ชั้นรองระบุว่า ภพที่เวียนว่ายตายเกิด ของสัตว์มีทั้งหมด ๓๑ ภพ คือ ๑) ฝ่ายสุคติ ๒๗ คือ มนุษย์เทวดา ๖ ชั้น รูปพรหม ๑๖ ชั้น และ อรูปพรหม ๔ ชั้น ๒) ฝ่ายทุคติมี ๔ ภพคือ นรก เปรต อสุรกายสัตว์เดรัจฉาน^{๓๗}

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะจำกัด ความหมายของสิ่งมีชีวิตไว้เฉพาะที่ความหมายของ “มนุษย์” เท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจ เกี่ยวกับมนุษย์ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นที่การอธิบายความหมายของ “มนุษย์” ซึ่งได้ให้ ความหมายไว้ดังนี้ มนุษย์หมายถึง “ผู้รู้เหตุและมีใจเหตุ ชื่อว่า มนุษย์” หรือการอธิบายผ่านเรื่องจิตใจ

^{๓๕} วัชระ งามจิตจรเจริญ , **พุทธศาสนาเถรวาท** , พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓๕.

^{๓๖} ชาย โปธิสิตา, **ชีวิตและความตายใน ทศน ะของพ ระพุทธศาสนา** , [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.ipsr.mahidol.ac.th>, [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

^{๓๗} ธนสิทธิ์ ฉัตรสุวรรณ , **การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องภพในพระพุทธศาสนาเถรวาท** , **วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทัศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๐): ๓.

“ผู้มีใจสูงชื่อว่า มนุษย์” และการถือเอาการสร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นคือ “ผู้รู้จักประโยชน์ของตนตามกำลังชื่อว่า มนุษย์(หรือผู้รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กุลแก่ตนตามกำลังชื่อว่า มนุษย์)”^{๓๘} หรือจะเป็นการอธิบายถึงที่มาของบรรพบุรุษว่า “ผู้เป็นเหล่ากอของมนุ ชื่อว่า มนุษย์”^{๓๙} จากคตินิยมความหมายจากที่ต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ มนุษย์มีบรรพบุรุษและที่มาอย่างชัดเจน และสิ่งสำคัญที่สุดในความเป็นมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับอย่างมากคือ การมีความสามารถต่อการพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพจิตใจให้สูงขึ้น มากกว่าการทำอะไรตามสัญชาตญาณอย่างสัตว์อื่น ๆ พร้อมกับเมื่อจิตใจได้รับการพัฒนาแล้วย่อมเป็นบุคคลที่สามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นและสังคมได้เป็นอย่างดี

๒.๓.๒ องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา

มนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในโลกใบนี้ และถือว่ามีพัฒนาการในการแสดงความก้าวหน้าของชีวิตทั้งทางด้านวัตถุ คือ การสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ อย่างวิจิตรงดงามและอลังการทั้งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชีวิตและเป็นเครื่องเสพทางอารมณ์เท่านั้น พร้อมกับด้านจิตใจที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้ามากกว่าสิ่งที่ชีวิตชนิดใดบนโลกใบนี้ คือการยกระดับจิตใจให้พ้นจากการเกิดอันถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดที่พระพุทธศาสนาตั้งไว้ ดังนั้น การค้นพบหลักสัจธรรมของพระพุทธเจ้าท่านกล่าวว่า “สิ่งที่พระองค์ค้นพบคือกฎธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว” โดยการตรัสรู้ของพระองค์นั้นเป็นการเข้าใจธรรมชาติอย่างหนึ่งภายในตัวมนุษย์ อาจเรียกได้ว่าเป็นการเข้าใจองค์ประกอบของชีวิตว่ามีอะไรบ้าง ทั้งนี้ การถือกำเนิดมนุษย์ในแง่การอธิบายของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาสุตตปิฎก ถือว่าเป็นประเด็นที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพัฒนาการของการเป็นมนุษย์ สรุปได้ดังนี้ “เหล่าสัตว์ส่วนมากจุติมาจากพรหมโลกชั้นอาภัสสระนิกะอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนา แต่การปรากฏขึ้นแห่งจันดินทำให้เกิดความอยากกิน เมื่อได้กินจันดินแล้วสิ่งต่าง ๆ ก็ได้เกิดขึ้น แม้กระทั่งความเป็นมนุษย์ที่มีร่างกายหยาบ ความปรากฏแห่งเพศชายเพศหญิง”^{๔๐}

การอธิบายในลักษณะนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่ายังไม่ได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของชีวิตแต่อย่างใด เป็นเพียงการนำเสนอการถือกำเนิดของมนุษย์ในแง่ที่ต้องการแสดงหลักธรรมอย่างอื่นที่สำคัญมากกว่าการอธิบายเกี่ยวกับการกำเนิด อย่างไรก็ตาม การอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของชีวิตที่ปรากฏอย่างชัดเจนนั้นมีอยู่ในส่วนอื่นของพระไตรปิฎก ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอการอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของมนุษย์ที่ถือว่าตรงประเด็นและชัดเจนที่สุด ซึ่งมีใจความที่สำคัญคือเรากล่าวกันว่า “ภิกษุ บุรุษนี้มีธาตุ ๖ ประการ” เพราะอาศัยเหตุอะไร เราจึงกล่าวไว้เช่นนั้น ภิกษุ ธาตุ ๖ ประการ นี้ คือ ๑. ปรฐวีธาตุ (ธาตุดิน) ๒. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) ๓. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ๔. วาโยธาตุ (ธาตุลม) ๕. อากาสธาตุ (ธาตุคืออากาศ) ๖. วิญญานธาตุ (ธาตุคือวิญญาน) คำที่เรา กล่าวไว้ว่า “ภิกษุ บุรุษนี้มีธาตุ ๖ ประการ” นั้น เพราะอาศัยเหตุนี้ เราจึงกล่าวไว้^{๔๑}

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๓๙} พระเทพเมธี, “แก่นมนุษย์”, พุทธจักร ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๕, หน้า ๑๘.

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๐-๑๒๖/๘๙-๙๒.

^{๔๑} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๔๔/๔๐๓.

องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา “มนุษย์ ประกอบขึ้นมาจาก ชั้น ๕ (The five Aggregates) พุทธธรรมแยกแยะชีวิตพร้อมทั้งองค์ประกอบทั้งหมดที่บัญญัติเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ฯลฯ ออกเป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ๕ ประเภท หรือ ๕ หมวด ทางธรรมเรียกว่า เบญจขันธ์”^๒ ประกอบด้วยดังนี้

๑. รูปขันธ์ ได้แก่ องค์ประกอบฝ่ายวัตถุหรือฝ่ายร่างกายทั้งหมด ประกอบด้วยกลุ่มของ รูป ๒ คือ มหาภูตรูป ๔ (ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) วาโยธาตุ (ธาตุลม) และเตโชธาตุ(ธาตุไฟ)) และอุปาทายรูป ๒๔ (เป็นธรรมที่ต้องอาศัยมหาภูตรูปเป็นแดนเกิด หมายถึงคุณสมบัติและ

คุณลักษณะของมหาภูตรูปหรือร่างกายที่เกิดจากการรวมกันของมหาภูตรูป เช่น จักขุ ปสาทรูป หรือ อิตถิถาวรรูป เป็นต้น) ซึ่งทั้งหมดนี้รวมเป็น ๒๘ รูป^๓

๒. เวทนาขันธ์ ได้แก่องค์ประกอบที่เป็นส่วนของความรู้สึก สุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ที่เกิดจากการทำงานของร่างกายกับจิตแบ่งออกเป็น เวทนา ๖ เช่น จักขุสัมผัสสชาเวทนา เป็นต้น

๓. สัญญาขันธ์ คือ องค์ประกอบส่วนที่เป็นความกำหนดรู้หมายอารมณ์ต่าง ๆ หรืออาการจำได้หมายรู้ที่เกิดจากการทำงานของจิตที่รับรู้อารมณ์ต่าง ๆ

๔. สังขารขันธ์ คือ องค์ประกอบส่วนที่เป็นเจตนาหรือความตั้งใจที่เป็นกุศล อกุศลและอัปยาคฤต เป็นอาการซึ่งเกิดจากการทำงานของจิต เจตนาเป็นส่วนสำคัญทำให้จิตบังการสั่งงานต่าง ๆ

๕. วิญญาณขันธ์ คือ องค์ประกอบที่เป็นส่วนความรู้แจ้งในอารมณ์ที่มากระทบอวัยวะรับรู้ความรู้สึกทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ

จากการอธิบายเบญจขันธ์ เมื่อวิเคราะห์อย่างย่อสามารถแบ่งองค์ประกอบชีวิตมนุษย์ ออกเป็น ๒ ส่วน คือ “รูปขันธ์” ซึ่งเรียกว่า กาย และ “นามขันธ์” ซึ่งเรียกว่า จิต คำว่า “จิต” นี้ พระพุทธศาสนามีคำที่สามารถใช้ร่วมกันได้อย่างมากมาย ซึ่งพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้นำ คำนี้มาอธิบายไว้ว่า “จิต มีคาไวพจน์ คือคำที่ต่างเพียงรูป แต่มีความหมายคล้ายกันหรือเหมือนกัน ใช้แทนกันได้หลายคำ เช่น มโน มานัส หทัย บัณชร มนายตนะ มนินทรีย์ และวิญญาณ”^๔ และ องค์ประกอบของมนุษย์โดยละเอียดในพุทธปรัชญาเถรวาทมีปรากฏเป็น ๒ แนวคือ ๑. แนวพระ สุตตันตปิฎกได้วิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์ออกเป็น ชั้น ๕ คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

^๓ ขุนสรรรพกิจโกศล, **คู่มือการศึกษารูปสังคหวิภาค พระอภิธรรมมัตตสังคหะ ปริเฉทที่ ๖**, (คณะธรรม สากัจฉา: วัดมหาธาตุ, ๒๕๑๘), หน้า ๑๑.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๑.

สังขารชั้น และวิญญาณชั้น ๒. แนวพระอภิธรรมปิฎก ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์ออกเป็น
ปรมัตถ์ธรรม ๓ คือ รูป จิต และเจตสิก^{๔๕}

โดยสรุปแล้วเมื่อวิเคราะห์อย่างถึงที่สุดแล้ว อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์
มีสองส่วนหลักคือ รูป และ นาม ที่มีส่วนประกอบปลีกย่อยที่ประกอบกันเข้าเป็นมนุษย์ หรือถ้ามอง
ตามหลักความจริงสูงสุดแล้วอาจจะสามารถกล่าวได้ว่า มนุษย์นั้นว่างเปล่าจากตัวตนที่แท้จริง ดังนั้น การ
เข้าใจองค์ประกอบของชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ย่อมนำไปสู่การพัฒนา
คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นพร้อมกับการกำหนดเป้าหมายของชีวิตได้ถูกต้องเช่นเดียวกัน ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัย
จะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ความสำคัญและเป้าหมายของชีวิตตามหลักการของพระพุทธศาสนา
ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

๒.๓.๓ ประเภทของการพัฒนาชีวิตของพระพุทธศาสนา

มนุษย์มีความพิเศษในข้อว่าเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก และที่ฝึกได้ โดยฝึกตนได้ และฝึกได้อย่าง
วิเศษ มนุษย์ที่ฝึกดีแล้ว คนที่ฝึก ศึกษา พัฒนาแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐ เป็นผู้เลิศสูงสุด การฝึกตนของ
มนุษย์นั้นดำเนินไปเป็นกระบวนการพัฒนา ๔ ด้าน เรียกว่า “ภาวนา ๔” คือ (๑) กายภาวนา (พัฒนา
กาย) คือ พัฒนาเบญจทวารภายในการสื่อสารสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (๒) ศิลภาวนา (พัฒนาศีล) คือ
พัฒนาพฤติกรรมในการอยู่ร่วมสังคม (๓) จิตตภาวนา (พัฒนาจิตใจ) คือพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงดี
งามมีความสุข และ (๔) ปัญญาภาวนา (พัฒนาปัญญา) คือ พัฒนาปัญญา ให้เข้าถึงความจริง หลุดพ้น
เป็นอิสระ^{๔๖} การพัฒนาตนของต่างคนดำเนินไปในสภาพชีวิตในสิ่งแวดล้อมในสถานการณ์ที่แตกต่าง
หลากหลาย ปฏิบัติการในการพัฒนาตนของต่างคน จึงไม่เหมือนกัน ว่าโดยหลักใหญ่จัดวางปฏิบัติการ
ในการพัฒนาคนนั้น แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และ
ปัญญาภาวนา

๒.๓.๓.๑ ด้านกาย

การพัฒนาด้านกายนั้น จัดอนุโลมอยู่ในการพัฒนาระดับศีล เพราะลำพังเพียงกายอย่าง
เดียว ไม่มีศีลควบคุมแล้ว พระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย แต่ตรงกันข้ามถ้าพัฒนากาย
ด้านเดียวแล้ว อาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดตัณหาความทะยานอยาก เพื่อให้ได้วัตถุมาบำรุงกายให้เจริญ
โดยพระพุทธศาสนาไม่พิจารณาการพัฒนากายแยกต่างหากจาก จริยธรรม เพราะลำพังความเจริญ
ทางกายอย่างเดียว ย่อมไม่มีความหมายเป็นสิกขา และตามปกติจะเอียงไปทางเป็นการสนับสนุนให้
ตัณหา ได้เครื่องมือที่จะแสวงหาข้อย่อยแห่งโลกามิส^{๔๗} ซึ่งเป็นสายตรงข้ามกับการศึกษา คือ ไตรสิกขา

^{๔๕} วนิดา ธนศุภานูเวช, “มนุษย์ตามทรรคนะของพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๒๒.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่
๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๗๐.

^{๔๗} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๐๕/๔๘/๒๗๒

เพื่อพัฒนาฝึกปรือตนเองให้เจริญยิ่งขึ้น เมื่อไม่พัฒนาเรื่องกายให้ชัดเจนหรือชำนาญแล้ว ก็ย่อมตกเป็นเครื่องมือของวัตถุนิยมไปโดยหลีกเลี่ยงได้ยาก โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน ที่ใช้สื่อมวลชนสาขาต่าง ๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ สื่อทางหนังสือพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น มอมเมาให้ผู้ไม่ฝึกฝน พัฒนาตนเองต้องเสียคน เสียความดีของตนไปก็มากด้วยสื่อที่เข้ามาแล้ว ไม่พัฒนากายหรืออินทรีย์ให้รู้เท่าทันตาม จึงเกิดปัญหาตามมาทางสังคมหลายประการ เช่น กรณีพี่ชายข่มขืนน้องสาวของตนเอง เพราะขณะนั้นพี่ชายกำลังดูเว็บไซต์อนาจารอยู่ จึงไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมความต้องการทางเพศของตนได้ จึงได้ทำผิดศีลธรรมอย่างน่าสลดใจยิ่งนัก^{๔๘} ฉะนั้น การพัฒนากายตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๑. ความหมายในการพัฒนากาย คือ พัฒนาอินทรีย์ ๖ การพัฒนากาย ในความหมายที่แท้จริง ก็คือ การพัฒนาอินทรีย์ ได้แก่ การใช้อินทรีย์ ๖ ภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมผัส หรือเป็นทาง เชื่อมต่อกับโลกภายนอก (คือ อินทรีย์ภายนอก ๖) ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพ แวดล้อมทางวัตถุ และทางธรรมชาติทั้งหมด ในการฝึกพัฒนากาย หรือ ฝึกพัฒนาอินทรีย์นั้น การพัฒนากายจึงเป็นการการพัฒนาอินทรีย์ คือ ฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ ความสำรวมอินทรีย์ ๖ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีล ความประพฤติ เพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังงานที่มั่นคงและเป็นทางให้เจริญปัญญาอีกด้วย ในมหาอัสนปุรสูตร พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าเป็นกิจที่ควรทำให้ยิ่งขึ้นไป ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“เธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เห็นรูปทางตาแล้วไม่รวบถือ ไม่แยกถือ จักปฏิบัติเพื่อความสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อไม่สำรวมแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรม คือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำได้ จักรักษาจักขุนทรีย์ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์...ฟังเสียงทางหู..ฯลฯ รู้ธรรมทางใจ..^{๔๙}

๒. วัตถุประสงค์ในการพัฒนา (พัฒนาอินทรีย์ ๖) มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนใน ด้านการใช้งาน คือ ทำให้อินทรีย์เหล่านั้น มีความเฉียบคม มีความละเอียด มีความไว มีความคล่อง มีความชัดเจน คล้ายกับการฝึกทักษะและเพื่อฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัย เป็นโทษหรือสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ไม่ให้ทะลักเข้ามาสู่อินทรีย์ภายใน โดยมีใจเป็นตัวรับรู้ทั้งหมด จะต้องป้องกันไว้ก่อน

๓. การเตรียมความพร้อมในการพัฒนากาย (พัฒนาอินทรีย์ ๖) การเตรียมความพร้อม ในก่อนการพัฒนากายมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในความพร้อมส่วนตัวซึ่งหมายถึงความดีหรือบุญเก่าเป็นทุนเดิม สถานที่หรือที่โคจรไป บุคคลที่ควรคบหาสมาคมด้วย หรือกัลยาณมิตร แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการพัฒนา ทศนคติ ค่านิยม ตลอดจน ความไม่ประมาท ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอด้วยสติสัมปชัญญะ มี ๖ ประการ ดังนี้

^{๔๘} แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด, **เพื่อนทุกข์ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : แพลนพรีนติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๗๐

^{๔๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๒๑/๔๕๕

๓.๑ ความพร้อมเรื่องส่วนตัว ได้แก่ คุณสมบัติเฉพาะที่เป็นอุปนิสัยเดิมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๓๘} คือ ความเป็นคนได้สั่งสมความดีมาแต่เดิม (บุพเพกตบุญญา) การมีความพร้อมในด้านต่างๆ คือ มีสติปัญญา (สชาติกปัญญา) ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น การวางตนให้พอเหมาะคือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชนและรู้บุคคล เรื่องราวที่ตนไปเกี่ยวข้อง และต้องใช้ อินทรีย์นั้น ๆ อย่างระมัดระวังรอบคอบ^{๓๙}

๓.๒ ความพร้อมด้านสถานที่ทำกิจกรรม หมายถึง การเว้นจากที่ อโคจร และไปที่สุที่โคจร หมายถึง การไปมาหาสู่ในสถานที่อันไม่เหมาะสม เช่นการไปมาหาสู่หญิงแพศยา หญิงโสเภณี หญิงหม้าย บัณเฑาะก์ โรงสุรา^{๔๐} ในปัจจุบันนี้ สำหรับเยาวชนไม่ควรไปบ่อยนัก ได้แก่ บรรดาบ้านเล่นเกมส์ ร้านอินเทอร์เน็ต เพราะเป็นแหล่งสร้างความรุนแรงด้านความรู้สึทางอารมณ์เป็นอย่างยิ่ง^{๔๑} แต่ควรไปในที่โคจร เช่น วัดเป็นสถานที่ทำบุญ โรงเรียนสถานศึกษาต่างๆ เป็นต้น

๓.๓ ความพร้อมด้านแหล่งความรู้ และแบบอย่างที่ดี (กัลยาณมิตร) ได้แก่ บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือ เป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง^{๔๒} เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตรทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวันกว่า^{๔๓} นัยตรงกันข้าม ควรเว้นบุคคลผู้เป็นคนพาล มีใจบัณฑิตเสีย

๓.๔ ความพร้อมด้านแรงจูงใจใฝ่รู้อุสร้างสรรค์ ได้แก่ ความพร้อมด้านความพึงพอใจ โดยมีกุศลจิตเป็นพื้นฐาน รู้จักพิจารณาญาณควบคุมต่ออินทรีย์ภายใน เมื่อได้รับสัญญาจากอินทรีย์ภายนอก เช่น เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง เป็นต้น แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนการรับรู้อย่างมีสติสัมปชัญญะ คือ ให้ความพอใจในกุศลการทำสุจริตกรรม ซึ่งมีฉันทะเป็นผู้นำเบื้องต้น และละเว้นอกุศลการทำทุจริตกรรมอันมีตัณหาเป็นตัวนำก่อน เมื่อลงมือปฏิบัติหน้าที่กิจการงานของตนเอง เพื่อความปลอดภัยจากตัวทุกชั้นนั่นเอง หรือ ให้มีทุกชั้นน้อยที่สุด ถ้าเราสามารถปฏิบัติตน ฝึกฝนตนให้มีฉันทะสัมปทานี้^{๔๔}

๓.๕ ความพร้อมด้านทัศนคติและค่านิยมให้รับแนวเหตุผล ได้แก่มีความถึงพร้อมด้วยความเห็นเข้าใจตามนัยเหตุผล หลักการที่เห็นสมข้อที่ถูกใจ ปัจจุบันนิยมเรียกว่า ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลก ที่นิยมเรียกว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่ใฝ่นิยมเหล่านั้น^{๔๕} ซึ่งความเห็นนี้ ถือว่าสำคัญ

^{๓๘} อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๑/๓/๕๐

^{๓๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓

^{๔๐} อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐

^{๔๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๙.

^{๔๒} อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๑/๒/๕๐

^{๔๓} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๒๓.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์, หน้า ๑๔๐

มากต่อการแสดงออกทางกาย และวาจา ถ้าคิดดีเห็นดีก็จัดเป็นกุศลกรรมบท ถ้าคิดชั่วก็จะพูดชั่วและทำชั่วเป็นอกุศลกรรมบท^{๕๗}

๓.๖ ความพร้อมด้านสติความตื่นตัวในการทำกิจ ได้แก่ ความไม่ประมาท ความเป็นอยู่อย่างมีสติ ความไม่ผล่อ ความไม่เลินเล่อผล่อสติ ความไม่ปล่อยปละละเลย ความระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงามและความเจริญ เป็นคนรอบคอบ โดยเมื่อกล่าวสรุป คือ ไม่ประมาทใน ๔ สถาน คือ ในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต และในการละมิจฉาทิฎฐิ แล้วประพฤติสัมมาทิฎฐิ^{๕๘}

๔. สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนากาย หรือ อินทรีย์ ๖ เมื่อบุคคลไม่สำรวมกาย หรือไม่สำรวมอินทรีย์ ๖ มี ตา หู เป็นต้น ย่อมเสพอารมณ์ที่มากกระทบด้วยตัณหา จึงเกิดทุกข์ เพราะอาศัยอินทรีย์นั่นเอง โดยตัณหา^{๕๙} เกิดได้ ๖ ทาง รูปตัณหา ความทะยานอยากได้รูป สัทตตัณหา ความทะยานอยากได้เสียง คันธตัณหา ความทะยานอยากได้กลิ่น รสตัณหา ความทะยานอยากได้รส โผฏฐัพพตัณหา ความทะยานอยากได้การถูกต้องด้วยกายธัมมตัณหา ความทะยานอยากได้อารมณ์ของใจ^{๖๐} โดยให้พิจารณาในสายเหตุไปหาผล จะพบว่าบุคคลผู้ไม่พัฒนากายนั้น มีปัญหาจากการไม่คบหาสัตบุรุษ การไม่ฟังศีลธรรม ความไม่เกิดศรัทธา การขาดหลักโยนิโสมนสิการ จนกระทั่งสิ้นสุดการทำงานที่อวิชชา ซึ่งเป็นผล ฉะนั้น จึงไม่สามารถทำให้เกิดความสมบูรณ์ในการพัฒนาได้เลย อธิบายกระบวนการสำหรับพัฒนากาย ว่า เมื่อบุคคลเสพอารมณ์ภายนอกผ่านประสาทสัมผัสภายใน เช่น ตาเห็นรูป จะปรากฏวิญญูญาณ คือ สภาพรับรู้ข้อมูลทันที หลังจากนั้นก็จะเกิดการสัมผัส คือ ถูกต้องกัน แล้วเกิดเวทนา คือ การเสพหรือเสวยอารมณ์ที่ได้รับมานั้น ต่อจากนั้น ปัญญาหรือโยนิโสมนสิการก็จะทำการตัดตัณหา คือ ความอยากในขณะนั้นเช่นกันเพื่อป้องกันไม่ให้สภาพจิตใจหลงไหลไปตามกระแสแห่งตัณหา จึงเป็นสายดับทุกข์นั่นเอง ขณะที่บุคคลเสพอารมณ์ที่มากกระทบอินทรีย์ภายในด้วยปัญญา ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความดับทุกข์ได้ โดยเป็นการใช้โยนิโสมนสิการควบคุมอินทรีย์ให้ทำงานอย่างไม่ตกเป็นทาสแห่งตัณหา ก็จะเป็นการนำสู่การดับทุกข์ตามลำดับ คือ สามารถจะสกัดกั้นตัณหาไว้ได้ด้วยปัญญา กระบวนการสายดับทุกข์ เมื่อพิจารณาจากจุดเริ่มต้น คือ การคบสัตบุรุษ คนดีเป็นกัลยาณมิตร การฟังธรรม ความมีศรัทธา ไล่ไปจนสุดสายดับทุกข์ กระทั่งจนถึง วิชชาและวิมุตติ ก็เป็นผลสืบเนื่องจากความสำรวมอินทรีย์ เป็นหนึ่งขององค์ประกอบเหล่านั้นด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงวิชาและวิมุตติซึ่งเป็นผลสูงสุดในการพัฒนากาย โดยมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ วิชาและวิมุตตินั้น เกิดขึ้นมาได้ ด้วยอาศัยโพชฌงค์ สติปัญญา สุจริต ความสำรวมอินทรีย์ ความมีสติสัมปชัญญะ การมนสิการโดยแยบคาย ความมีศรัทธา การฟังธรรม และการคบสัตบุรุษเป็นเหตุเริ่มต้นของวิชาและวิมุตตินั่นเอง

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.

^{๕๘} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดพุทธศาสตร์, หน้า ๔๐๑

^{๕๙} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๒๓/ ๓๑๘

^{๖๐} อภ.ทสก.(ไทย) ๒๔/๖๒/ ๑๓๗

๕. เหตุปัจจัยที่เป็นอุปการะต่อการพัฒนากาย

๕.๑ การป้องกันด้วยการเห็น หมายถึง การเข้าไปหา เข้าไปพบเห็น สัตบุรุษ คือ คนมีความประพฤติดี สัตบุรุษ หมายถึง ผู้มีศีลปฏิบัติธรรม ๗ ประการ ได้แก่ เป็นผู้รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลอันควรและไม่ควร รู้จักชุมชนสังคมนั้น และรู้จักบุคคลโดยความแตกต่างกันทั้งทางจริตนิสัย และคุณสมบัติที่จะฝึกฝนได้หรือไม่ เพราะถ้าขาดการเห็นสัตบุรุษ ไม่เข้าใจหลักธรรมของท่าน ไม่พิจารณาถึงธรรมที่ควรมนสิการ และไม่ควรมนสิการ ย่อมจะเกิดอาสวะ^{๖๑}

๕.๒ การป้องกันอาสวะด้วยการบริโภคปัจจัย หมายถึง การจะใช้สอยปัจจัย ๔ คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จะต้องพิจารณาโดยแยบคายก่อนจึงบริโภค คือ อย่าใช้สอยเพื่อสนองต่อตัณหา^{๖๒} ข้อนี้สำคัญมากต่อการเกิดค่านิยมทางวัตถุในปัจจุบัน เพราะเมื่อคนเราขาดการพิจารณาโดยแยบคายแล้ว อาสวะจะเจริญได้เร็วมาก และยากที่จะป้องกันได้ ส่วนมากจะไปแก้ที่ปลายเหตุ คือ เมื่อเกิดปัญหา การแย่งชิงทรัพย์สิน อันเป็นปัจจัยที่ดีและดีกว่ามาสนองต่อตัณหาของตน ชีวิตแอบอิงอาศัยกับวัตถุ จนมีวัตถุเป็นสรณะ ลืมสรณะภายในคือความดีงาม ความเจริญองกามด้านจิตใจ ปัญญา เมื่อมีค่านิยมที่บริโภควัตถุจนเป็นทาสวัตถุแล้ว ย่อมเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีก เช่น ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ อาชญากรรม เพราะจะต้องแย่งชิงสิ่งของกันในเมื่ออยากได้มาก ๆ มาบำเรอตน หรือแม้กระทั่งเด็กอนุบาลก็ใช้มือถือกันแล้วเป็นเรื่องของพ่อแม่รังแกลูก คือ ไม่สอนให้เด็กเจริญด้วยปัญญา แต่สอนให้เขาเจริญด้วยวัตถุ เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะต้องทำความเข้าใจกับพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งปัญหาทางวัฒนธรรมนี้มีมูลเหตุจากการไม่พิจารณาก่อนการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ หรือ ขาดความสำรวมอินทรีย์ที่ดี ไม่ควบคุม ไม่รู้จักคิดโดยหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น

๕.๓ การป้องกันอาสวะด้วยการบรรเทา หมายถึง ให้พิจารณาโดยแยบคายภายในใจ โดยไม่ยอมรับอกุศลวิตกมาสู่ใจของตน ได้แก่ ไม่รับกามวิตก คือ ความคิดในเรื่องกามคุณ ๕ ที่น่ารักน่าพอใจ ไม่รับพยาบาทวิตก ได้แก่ ความคิดในเรื่องแผนการทำร้ายคนอื่น และ ไม่รับวิหิงสาวิตก ได้แก่ ความคิดชนิดเบียดเบียนคนอื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้พินาศไป และละบาปอกุศลทั้งปวงที่เกิดขึ้นแก่ตน แต่พยายามละอีกต่อไปถ้ายังไม่หมด^{๖๓}

๕.๔ การป้องกันอาสวะด้วยการเจริญ หมายถึง เมื่อพิจารณาโดยแยบคายแล้ว พึงเจริญโพชฌงค์ คือ ฝึกให้เป็นคนมีสติ รู้จักเลือกเฟ้นธรรมะ มีความเพียร แล้วได้ปีติมีความสุขทางกาย (กายปัสสัทธิ) มีความสงบทางใจ (จิตปัสสัทธิ) หรือมีสมาธินั่นเอง แล้วข้อสุดท้าย คือ ให้มีอุเบกขา ความวางเฉยต่ออารมณ์ โดยอาศัยความวิเวก วิราคะ นิโรธ ให้น้อมไปเพื่อความสละทิ้ง จนกว่าจะหายความเร่าร้อน ความคับแค้นใจ^{๖๔}

^{๖๑} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๗ - ๒๑/๑๘ - ๒๑

^{๖๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓ / ๒๒ - ๒๓

^{๖๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๖ / ๒๕

^{๖๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗ / ๒๕ - ๒๖

๒.๓.๓.๒ การพัฒนาจิต (จิตภาวนา)

การพัฒนาจิต หมายถึง อธิจิตตสิกขาในไตรสิกขานั้นเอง ซึ่งหมายถึง การฝึกปรือในด้าน คุณภาพและสมรรถภาพของจิต ได้แก่รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งรบกวน หรือ ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพ เหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง^{๖๕} กล่าว โดยย่ออธิจิตตสิกขา ก็คือ หลักสมาธิ ความแน่วแน่แห่งจิตใจ โดยใช้หลักสมถะและวิปัสสนาเป็น สำคัญ ในการพัฒนาจิตเพื่อให้มีคุณภาพที่ดี จนสามารถละอวิชชาได้ตามลำดับ ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัส ไว้ว่า “สมณะที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมให้จิตเจริญ จิตที่เจริญแล้ว ย่อมละระาคะได้ วิปัสสนาที่ภิกษุเจริญ แล้ว ย่อมให้ปัญญาเจริญ ปัญญาที่เจริญแล้ว ย่อมละอวิชชาได้”^{๖๖}

การจะพัฒนาจิตใจให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น ให้มีกำลังที่เข้มแข็ง มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นต้น ควรทราบถึง คุณสมบัติของจิตโดยสังเขป จากนั้น พึงทราบเป้าหมายในการพัฒนาจิต ดังต่อไปนี้

๑. คุณสมบัติของจิต เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของจิต ย่อมมีลักษณะที่พิเศษหลาย ประการ ได้แก่ ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก ดิ้นรนไปมา เห็นได้ยาก ละเอียดยิ่งนัก เทียวไปไกล เทียวไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง อาศัยอยู่ในถ้ำ^{๖๗}

๒. เป้าหมายในการพัฒนาจิต คือ ทำให้บุคคลที่ฝึกฝนพัฒนาจิตดีแล้ว ย่อมได้ถึงเป้าหมาย ได้ใน ๓ ลักษณะ ดังนี้

๒.๑ ด้านคุณภาพของจิต คือ ให้มีคุณธรรมต่าง ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นจิตใจ ที่สูง ประณีต เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อภัยช่วยเหลือ ปลดปล่อยทุกข์ของ ผู้อื่น มีจาคะ คือ มีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

๒.๒ ด้านสมรรถภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติดี มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติ คือ อดทน มีสมาธิ คือ จิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ จริงจัง มีอธิษฐาน คือ เต็ด เตี้ยวแน่วแน่ต่อจุดหมายที่ทําเป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือ การคิดพิจารณาให้เห็นความจริงชัดเจนถูกต้อง

๒.๓ ด้านสุขภาพของจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีสุขภาพที่ดี มีความสุข สดชื่น ร่าเริงเบิก บานปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ มีปิติ ปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่คับ ข້องใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง ไม่หดหู่โศกเศร้า เป็นต้น^{๖๘}

^{๖๕} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต) พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๑๕.

^{๖๖} อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐ /๓๒/๗๖

^{๖๗} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗

^{๖๘} พุทธทาสภิกขุ, วิปัสสนาในอิริยาบถหนึ่ง, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗๕

๓. การพัฒนาจิตในทัศนะของผู้รู้ทางพระพุทธศาสนา

๓.๑ พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ทัศนะเรื่องจิตหรือสมาธิกับวัยรุ่นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สำหรับชีวิต ถ้าได้ฝึกฝนจิตใจของตนก็เป็นบุญไป แต่ถ้าไม่ได้ฝึกฝนจิตพ่อแม่ก็จะลำบากไปด้วย ที่นี้พอถึงเด็กวัยรุ่น มันกำลังจะบ้าแล้ววัย พวกเด็กวัยรุ่นนี้ กำลังจะบ้าจับตัวมาฝึกระบบอานาปานสติ ให้รู้จักบังคับความรู้สึกขบไล่ความรู้สึกที่ไม่พึงปรารถนาออกไป สร้างสรรค์ความรู้สึกที่ควรจะมี ถ้าเด็กวัยรุ่นทำได้แบบนี้ มันไม่ต้องไปติสโก้เซค ให้พ่อแม่ต้องน้ำตาไหลเหมือนที่เป็น ๆ อยู่มันจะไม่ทำอะไรให้พ่อแม่ น้ำตาตก เหมือนเด็กชนิดที่มันไม่รู้จักบังคับจิต^{๖๙} นอกจากนั้น ท่านยังได้กล่าวไว้อีกหลายแห่งว่า สมาธิทำให้จิตใจเราได้พักผ่อน คือได้ผ่อนคลายความกังวลในเรื่องต่าง ๆ สมาธิทำให้เกิดความสุขเฉพาะตน สมาธิทำให้ความรู้สึกร้าย ๆ หายไป สมาธิรักษาโรคภัยไข้เจ็บบางชนิดได้ดีกว่ายาเสียอีก^{๗๐} การรู้เรื่องจิตจนสามารถควบคุมจิตได้นั้นแหละ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดกว่าสิ่งใดหมด สำหรับพุทธศาสนาเราก็มีวิชานี้เป็นหัวใจ เป็นคุณค่าที่สูงที่สุด คือ วิชาที่บังคับจิตใจให้ได้ ไม่ให้จิตทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นอีกต่อไป

๓.๒ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะจิตที่เป็นสมาธิไว้ความตอนหนึ่งว่า “ถ้าจะพิจารณาคิดเรื่องอะไร ก็อยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียว สิ่งอื่นเข้ามาแทรกมากวนไม่ได้ อย่างนี้ เรียกว่าสมาธิ...สมาธิเป็นเรื่องของจิต คือ ทำจิตให้สงบ แต่พอสงบแล้วจิตก็ใส ก็เลยใช้ปัญญาได้ดี มองเห็นอะไรได้ชัดเจน”^{๗๑}

๔. ประโยชน์ของสมาธิ คือ ผลอันเกิดจากการพัฒนาจิตไปตามลำดับ เมื่อจิตมีสมาธิแน่วแน่แล้ว สามารถจะมีพลังมหาศาล มีกำลังมากพอที่จะเอาชนะกิเลสฝ่ายต่ำได้ ซึ่งเรียกว่า บรรลุเจโตวิมุตติ คือ หลุดพ้นด้วยใจ และพิจารณาด้วยปัญญาที่สมบูรณ์แล้ว ย่อมบรรลุ ปัญญาวิมุตติ คือ หลุดพ้นด้วยปัญญาอันชอบ (สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ) กล่าวโดยสรุป สมาธิให้ประโยชน์ ๔ ประการดังนี้

๔.๑ ประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย หมายถึง ประโยชน์ที่เป็นความมุ่งหมายแท้จริงของสมาธิ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดได้แก่ ความหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง เป็นบาทแห่งวิปัสสนาเพื่อทำให้เกิดญาณุตถญาณทัศนะอันจะนำไปสู่วิชาและวิมุตติในเบื้องปลาย และทำจิตให้เกิดเจโตวิมุตติ วิชฌมณวิมุตติ คือ หลุดพ้นด้วยการข่มกิเลสไว้ด้วยอำนาจของปฐมฌานข่มนิวรณ์ไว้ได้ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๔.๒ ประโยชน์ของสมาธิในด้านความสามารถพิเศษ เหนือสามัญวิสัยของมนุษย์ธรรมดาที่เป็นผลสำเร็จอย่างสูงในทางจิตเรียกว่าประโยชน์ด้านอภิปัญญา ได้แก่การใช้สมาธิในระดับฌานสมาบัติเป็นฐาน ทำให้เกิดฤทธิ์ และอภิญญาในชั้นโลกีย์ อย่างอื่น ๆ เช่น หูทิพย์ตาทิพย์หายใจคนอื่นได้ ระลึกชาติได้^{๗๒}

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕ - ๑๘๓..

^{๗๐} อ้างแล้ว, หน้า ๗๖.

^{๗๑} อภ.ฉก.ก.(ไทย) ๒๒/๔/๔๑๒ - ๔๑๔

๔.๓ ประโยชน์ของสมาธิในด้านสุขภาพจิตและการพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ทำให้เป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีใจคอหนักแน่น เข้มแข็ง สงบ ใจเย็น สดชื่น เป็นต้น เรียกอย่างในปัจจุบันว่า มีความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต

๔.๔ ประโยชน์ของสมาธิในชีวิตประจำวัน มี ๓ อย่าง คือ (๑)ทำให้เกิดการผ่อนคลายทางจิตสำหรับปุถุชน และสำหรับพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ สมาธิแบบนี้ถือว่า เจริญเพื่อเป็นการฝึกผ่อนคลายในขณะที่ว่างจากการบำเพ็ญกิจ เรียกว่า มีทิฐฐธรรมสุขวิหาร (๒) ทำให้การทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ประจำวัน สามารถดำเนินไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ และมีความแน่วแน่ในการทำงาน ได้อย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าขาดสติแล้วก็ทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ยากขึ้น (๓) และมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมสุขภาพ และรักษาโรคบางชนิดได้ เพราะร่างกายกับจิตใจสัมพันธ์กัน ทำงานร่วมกันเป็นสิ่งต่อเนื่องกัน ดังนั้น เมื่อจิตใจดี มีสมาธิย่อมระงับเวทนาบางอย่างได้ดี เช่น คนธรรมดาที่มีเรื่องดีใจ ปลาบปลื้มอึ้งใจ ไม่หิวข้าว หรือ พระที่บรรลุตระมแล้ว มีปิติเป็นภักษา ฉันทอาหารวันละมีอยู่ก็อยู่ได้ ไม่ลำบากเรื่องสุขภาพทางกาย^{๗๒}

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท ให้ความสำคัญกับมนุษย์มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาตนเอง ทั้งภายนอก และภายใน หมายถึง ควรที่จะพัฒนาทั้งสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีเช่น การดำเนินอาชีพที่สุจริต เว้นอาชีพที่ทุจริต จัดเป็นการพัฒนาด้านกาย และศีลในเบื้องต้น ขณะเดียวกัน ก็ทำกิจการหน้าที่ด้วยความสำรวมกาย คือ สำรวมอินทรีย์ ๖ อันได้แก่ระมัตระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของตัณหา ความอยาก จนทำให้ตนเองต้องประสบทุกข์ ความเดือดร้อน หลังจากนั้น ก็พัฒนาตนให้มีจิตใจที่เข้มแข็งด้วยการเจริญสมณะกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้เกิดทั้งจิตใจที่มั่นคงและมีปัญญาที่รู้แจ้ง รู้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้น พึงพัฒนาตนเองด้วยหลักของปัญญาตามนัยแห่งโยนิโสมนสิการ คือ อูบายคิดอย่างฉลาด มีขั้นตอน มีระเบียบ เป็นระบบแบบแผนที่ควรนำไปใช้ในชีวิตจริงของตนเอง เพื่อจะได้เกิดปัญญา รู้เท่าทันต่อปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้น และสามารถดับปัญหานั้นได้ทันทั่วทั้ง และมีหลักการ มีวิธีการ อย่่างไรก็ตาม เมื่อบุคคลไม่พัฒนาตนเองทางกาย ทางความประพฤติ และทางจิตใจ ย่อมทำให้เกิดโทษตามมาหลายอย่างเช่นกัน คือ ทำให้เกิดความประทุษร้ายต่อกันทั้งทางกาย ทางวาจา และด้านจิตใจ เพราะขาดศีลเป็นเครื่องกำกับชีวิต เมื่อขาดสติไม่สำรวมอินทรีย์ ก็จะทำให้เพลิดเพลิน ไปตามวัตถุที่วังเข้าสู่อินทรีย์ ทั้งทางหู ทางตา เป็นต้น ในแต่ละวัน ซึ่งมากับสื่อมวลชนบ้าง มากับคนบ้าง มากับสถานที่บ้าง จึงทำให้คนในปัจจุบัน มักจะประสบกับปัญหาความเครียดตามมา เช่น เครียดในการทำงาน เครียดในการปกครองหมู่คณะ เครียดในการศึกษาเล่าเรียน แต่ก็ทางแก้ไขไม่ได้ มีจิตใจหดหู่ ไม่กล้าตัดสินใจให้มั่นคง ขณะเดียวกันเมื่อพัฒนาตนก็ขาดปัญญาในการวินิจฉัย ปัญหาต่าง ๆ จึงมีมากในสังคมทั้งส่วนครอบครัว และส่วนประเทศชาติ เพราะคนมีแต่ความรู้ด้านวิชาการ แต่ถ้าขาดปัญญาทางพระพุทธศาสนาแล้ว ปัญญาอย่างนั้น ก็เป็นไปเพื่อการโกงกิน คอร์ปชั่น ทุจริต เป็นมิฉฉาอาชีพ หาได้เป็นไปเพื่อความเจริญต่อตนและประเทศชาติ บ้านเมืองไม่

^{๗๒} พระธรรมปิฎก, (ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๘๓๓

ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว พัฒนาตนให้เป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้ ย่อมทำงานให้แก่สังคมได้ดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีจิตใจสุขสบาย ไม่เครียด ไม่กังวลใจ มีความอบอุ่น ด้วยความดีของตนที่ปฏิบัติอยู่เสมอ นั่นไม่ร้อนใจ มีความเกื้อกูลกัน เห็นใจกัน ช่วยเหลือกันตามความเหมาะสม ประคับประคองสังคมให้ดำเนินไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

๒.๓.๓.๓ เป้าหมายการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา

ในประเด็นนี้ เป็นการศึกษเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนามี ๒ ระดับดังนี้

๑) เป้าหมายการพัฒนาชีวิตระดับโลกียะ

เป้าหมายของการดำเนินชีวิตระดับโลกียะตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเป้าหมายระดับนี้แต่ประการใดเลย ตรงกันข้ามกลับสนับสนุนให้บริษัทของพระองค์เริ่มต้นทำความเข้าใจความสุขของชีวิตที่ถูกต้อง และใช้เครื่องมือคือ หลักธรรมสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติให้ตรงตามเจตนารมณ์ของแต่ละบุคคล ดังนั้นเป้าหมายระดับนี้ผู้วิจัสามารถตีความได้ว่า คือ “ความสุขสำหรับฆราวาส” ซึ่งหมายถึง ความสุขที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของแต่ละบุคคลและการอยู่ร่วมกันภายใต้ข้อกำหนดของสังคม แนวคิดเรื่องความสุข ๑๐ ประการในพระพุทธศาสนา ซึ่งความสุขประการแรกคือ “ความสุขเนื่องด้วยกามคุณ ๕ คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสหรือ ความสุขทางกายและทางใจ หรือ สุขแบบมีเหยื่อล่อ และ สุขแบบไม่ต้องอาศัยเหยื่อล่อ” ความสุขเหล่านี้ซึ่งผู้วิจัถือว่าเป็นสัญชาตญาณเบื้องต้นของมนุษย์ที่มีความต้องการ และไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ชีวิตตกต่ำหรือไม่สามารถทำให้ชีวิตเจริญขึ้น ซึ่งเมื่อกล่าวอย่างเป็นธรรมแล้ว การสร้างความสุขให้กับชีวิตระดับนี้ถ้าทำให้อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องยอมที่จะส่งผลดีที่เกิดขึ้นกับชีวิต พร้อมกับจะเป็นเครื่องมือที่จะพัฒนาและส่งผลให้เกิดการสร้างความสุขได้ในระดับสูงสุดเป็นอย่างดี การวางท่าทีต่อการสร้างความสุขระดับนี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ปฏิเสธแต่อย่างใด เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว เมื่อมนุษย์มีความต้องการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สิ่งแรกที่บุคคลเหล่านั้นต้องการคือ ความสุขที่ตอบสนองกามคุณ ๕ ซึ่งพระพุทธศาสนาก็เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างดี พระไตรปิฎกมีการนำเสนอเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อความสุขดังนี้

ความพยายามที่มีผล ความเพียรที่มีผล เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่นำตนซึ่งไม่มีทุกข์เข้าไปรับทุกข์ ไม่สละสุขที่เกิดขึ้นโดยธรรม ไม่เป็นผู้หมกมุ่นในสุขนั้น รู้ชัดอย่างนี้ว่า “เรานี้มีทุกข์เป็นเหตุเริ่มบำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคลายกำหนดได้เพราะการบำเพ็ญความเพียร อนึ่ง เรานี้มีทุกข์เป็นเหตุมีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคลายกำหนดได้” ภิกษุนั้นเริ่มบำเพ็ญความเพียร อย่างที่ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ ผู้เริ่มบำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคลายกำหนดได้เพราะการบำเพ็ญความเพียร ภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาอย่างภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ มีอุเบกขา เจริญอุเบกขาอยู่ จึงคลายกำหนดได้ ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ นั้น เริ่มบำเพ็ญความเพียรอยู่ จึงคลายกำหนดได้ เพราะการบำเพ็ญความเพียร ทุกข์นั้นของภิกษุนั้นยอมเป็นอันสลายไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุผู้มีทุกข์เป็นเหตุ นั้น มีอุเบกขา

เจริญอุเบกขาอยู่จึงคลายกำหนดได้ ทุกข์นั้นของภิกษุผู้นั้นย่อมเป็นอันสลายไป แม้ด้วยอาการอย่างนี้^{๗๓} และมีการอธิบายวิธีปฏิบัติต่อความสุข ซึ่งมี ๔ ประการดังนี้ “๑. ไม่เอาทุกข์ทับถมตนที่ไม่เป็นทุกข์ ๒. ไม่ละทิ้งสุขที่ชอบธรรม ๓. แม้ในสุขที่ชอบธรรมนั้นก็ไม่หมกมุ่นสยบ ๔. เพียรทำเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไป นี่ถือว่าเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานที่ชาวพุทธจะพึงใช้ปฏิบัติในการเกี่ยวข้องกับความสุข” ตัวอย่าง การสร้างความสุขให้เกิดขึ้นระดับโลกียะในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามีบุคคลที่เป็นตัวอย่างอยู่มากมาย เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางสุชาดา เป็นต้น^{๗๔}

๒) เป้าหมายการพัฒนาชีวิตระดับโลกุตตระ

เป้าหมายของการดำเนินชีวิตระดับโลกุตตระนั้น ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้กับเป้าหมายระดับโลกียะ เพราะบางครั้งบุคคลที่เข้าใจเป้าหมายระดับโลกียะอย่างแท้จริงและถูกต้องแล้ว บางครั้งอาจจะมีความพึงพอใจเพียงแค่อุเบกขาในระดับนี้ หรือบางครั้ง บางบุคคลอาจจะมีความเป้าหมายเปลี่ยนแปลงไปเพราะมีความเข้าใจชีวิตที่มากขึ้น จนพัฒนาไปสู่ความต้องการเป้าหมายของชีวิตที่สูงขึ้นไปตามลำดับ โดยผู้วิจัยจะยกเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เกี่ยวกับการอธิบายความหมายสูงสุดระดับนี้ซึ่งเรื่องนี้พระสารีบุตรก็เคยอธิบายไว้ในนิพพานสูตรมีใจความว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย นิพพานนี้เป็นสุขนิพพานนี้เป็นสุข”^{๗๕}

เป้าหมายระดับสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือ การก้าวข้ามพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง หรือภาวะนิพพาน หรือ การที่ไม่ต้องมีชีวิตอยู่ในวงวัฏจักรของการเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก “พระชีณาสพ นั้น มีภพนี้เป็นภพสุดท้าย มีประชุมแห่งชั้นนี้เป็นครั้งสุดท้าย ไม่มีการเวียนเกิด เวียนตายและภพใหม่ก็ไม่มีอีก”^{๗๖} นั่นคือ การไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ซึ่งมีตัวอย่างของบุคคลมากมายในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่เข้าถึงเป้าหมายของชีวิตระดับโลกุตตระ “เริ่มตั้งแต่หลังการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ที่ได้แสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ จนอัญญาโกณฑัญญะซึ่งได้เป็นบุคคลแรกที่เข้าถึงเป้าหมายของชีวิตในระดับหนึ่ง”^{๗๗} และที่มีความชัดเจนมากที่สุด อีกกรณีหนึ่งคือ อัครสาวกของพระพุทธเจ้าคือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ทั้งนี้ ไม่นับรวมพระสาวกของพระองค์อีกมากมายที่ได้เข้าถึงเป้าหมายชีวิตระดับโลกุตตระ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น การเข้าถึงเป้าหมายระดับโลกุตตระนั้น ไม่ใช่มีเพียงแค่พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในสถานภาพเดียวกับพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังมีบริษัทอีก ๓ คือ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดนี้

การที่ผู้วิจัยอธิบายเช่นนี้ ต้องการนำเสนอให้รู้ว่าเป้าหมายการพัฒนาชีวิตระดับโลกุตตระนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น จะกล่าวได้ว่า การเข้าถึงเป้าหมายระดับสูงสุดก็คือการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์จากเนื้อหาของความสำคัญและเป้าหมายของชีวิตตามแนวคิดของ

^{๗๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๐/๑๕.

^{๗๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๑๐๖๑.

^{๗๕} อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๑๙/๒๘.

^{๗๖} ชู.ม. (ไทย) ๒๙/๖/๒๗.

^{๗๗} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๑๓/๑๙-๒๒.

พระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยได้รวบรวมพร้อมกับการวิเคราะห์ไว้ โดยแบ่งเป้าหมายของชีวิตออกเป็น ๒ ระดับนั้นทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการมีชีวิตที่ดีแบบที่แนวคิดทั่วไปได้นำเสนอไว้ อย่างไรก็ตาม การอธิบายเป้าหมายของชีวิตที่พระพุทธศาสนาได้อธิบายไว้นั้น จะเห็นว่า สิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการแสดงเป้าหมายของชีวิตไว้ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วผู้วิจัยถือว่าการนำเสนอเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิตถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก เพราะเมื่อก้าวอย่างตรงไปตรงมาจะเห็นว่า ถ้ามีการใช้เครื่องมือในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามวิธีการที่กำหนดไว้ สิ่งที่เราเรียกว่าเป้าหมายก็จะเป็นไปตามวิถีของมันเอง ดังคำว่า “ปลูกพืชเช่นไรก็ได้ผลเช่นนั้น” เครื่องมือในการดำเนินชีวิตนี้คือสิ่งที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

จากเนื้อหาของความสำคัญและเป้าหมายของชีวิตตามแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยได้รวบรวมพร้อมกับการวิเคราะห์ไว้ โดยแบ่งเป้าหมายของชีวิตออกเป็น ๒ ระดับนั้นทำให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการมีชีวิตที่ดีแบบที่แนวคิดทั่วไปได้นำเสนอไว้ อย่างไรก็ตาม การอธิบายเป้าหมายของชีวิตที่พระพุทธศาสนาได้อธิบายไว้นั้น จะเห็นว่า สิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการแสดงเป้าหมายของชีวิตไว้ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วผู้วิจัยถือว่าการนำเสนอเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิตถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก เพราะเมื่อก้าวอย่างตรงไปตรงมาจะเห็นว่า ถ้ามีการใช้เครื่องมือในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามวิธีการที่กำหนดไว้ สิ่งที่เราเรียกว่าเป้าหมายก็จะเป็นไปตามวิถีของมันเอง ดังคำว่า “ปลูกพืชเช่นไรก็ได้ผลเช่นนั้น” เครื่องมือในการดำเนินชีวิตนี้คือสิ่งที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

๒.๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงแนวคิดหรือสาระของสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิย วาจา อตถจริยา สมานัตตา ความหมายของสังคหวัตถุ ๔ หลักการของสังคหวัตถุ ๔ ความสำคัญของสังคหวัตถุ ๔ การเจริญสังคหวัตถุ ๔ แนวคิดและหลักธรรมที่สัมพันธ์กับการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของสังคหวัตถุ ๔

การศึกษาหลักธรรมเรื่องสังคหวัตถุ ๔ ผู้วิจัย ได้ศึกษาถึงความหมาย หลัก ความสำคัญ และสาระของสังคหวัตถุ ๔ ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๔ ประการ ได้แก่ ๑. ทาน (การให้) ๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ความว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหวัตถุธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิมสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พึงได้การนบถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุแต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหวัตถุเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้

นำสรรเสริญ^{๗๘} นอกจากนั้น สังกหวัตถุ ยังปรากฏใน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สิงคาลกสูตรตั้งนี้ทาน(การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา(การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้ และสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังกคธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลิ่มสลักเพลาคุ้มครองที่แล่นไปไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าไม่มีสังคคธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือ หรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคคธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านี้จึงถึงความยิ่งใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ^{๗๙}

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นภาษาบาลีมาจากคำ สังคห และ วัตถุ สังคหแปลว่าสงเคราะห์ หมายความว่าช่วยเหลืออุดหนุน วัตถุแปลว่าเรื่อง สังคหวัตถุ ๔ จึงแปลว่าเรื่องความช่วยเหลือ จะช่วยเหลือกันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้ ความหมายของสังคหวัตถุ ๔ ว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน การอยู่ร่วมกันในสังคหหรือในหมู่คณะจำเป็นต้องมีสิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ได้แก่หลักสังคหวัตถุ ๔ ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑.๑ หลักทาน

ทาน เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันและกันไว้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทาน เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง^{๘๐} คือบุญสำเร็จด้วยการให้ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนาการทำบุญทั้ง ๓ ประการนี้เป็นหนทางในการปฏิบัติตนเพื่อจะเข้าสู่เป้าหมายตามเจตนาของผู้กระทำนั้นๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้กล่าวความหมายของทานไว้ดังนี้

๑. ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า ทาน มาจากคภาษาบาลี มีรากศัพท์มาจาก ทา ธาตุ มีความหมายว่า ให้ ลง ยุ ปัจจัย ในนามกิตก์ โดยมีรูปวิเคราะห์ ดังนี้

ทียเตติ ทาน ชื่อว่าทาน เพราะว่า ให้ เป็นกริยานาม หมายถึงการให้

ทียติ อเนนาติ ทาน ชื่อว่าทาน เพราะว่า เป็นวัตถุที่ให้ หมายถึง สิ่งของที่ให้^{๘๑}

ทียติ อวชนตียเตติ ทาน ชื่อว่า ทาน เพราะอรรถว่า อันบุคคลยอมให้ คือ ยอมบั่นรอน^{๘๒}

๒. ความหมายของทานในพระไตรปิฎก

ทาน หมายถึง การให้วัตถุที่ควรให้

ทาน หมายถึง การให้ความรู้

^{๗๘} อัง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๙/๕๑.

^{๗๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๓/๒๑๘.

^{๘๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

^{๘๑} มงคล. ๒/๒๒-๒๓.

^{๘๒} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๒๘๙-๒๙๐/๔๕๕.

ทาน หมายถึง การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือ การงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่งถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย

๓. ความหมายของทานในอรรถกถา

ทาน หมายถึง ทานวัตถุ เพราะบุคคลให้ทานด้วยวัตถุนี้ ฉะนั้น วัตถุนี้ จึงชื่อว่าทานอธิบายว่า เขามอบทรัพย์สินที่มีอยู่ของตนแก่ผู้อื่น

ทาน หมายถึง จากเจตนา เจตนาเป็นเหตุบริจาคนั้น อันมีสิ่งของที่ควรให้ ๑๐ อย่าง มีข้าว เป็นต้น อันมีสัมมาทิฐิเป็นต้น แก่บุคคลอื่น

ทาน หมายถึง ความไม่โลภ ซึ่งประกอบด้วยเจตนาอันเป็นเหตุบริจาคนั้น ๕

ทาน โดยเนื้อความมีเพียง ๒ อย่าง คือ จากเจตนา และไทยธรรม

พระพุทธเจ้า ทรงแสดงประโยชน์ของการให้ทานแล้วมีโภคะมาก แก่สุภามาณโพตเทยบุตรว่า การให้ทาน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหากมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเป็นผู้มีโภคะมาก ดังปรากฏในจุฬามณีวงศ์สูตรว่า “คนที่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอมเครื่องลูบไล้ที่นอนที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไปแล้วจะไปสู่สุคติถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นผู้มีโภคะมาก”^{๘๓} ทานคือการให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ แบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดง อธิยาศัย ไฉนตรี ผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทานหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือกัน หรือให้ความรู้ แนะนำ ด้วยน้ำใจไฉนตรี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทานไม่สูญเปล่า ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “, มนาปทายี ลภเต มนาป”^{๘๔} อามิสทาน ให้สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นที่ด้อยกว่าในวันและเวลาอันสมควร ธรรมทานหรือวิद्याทาน การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนให้รู้ตัวหรือการแนะนำให้รู้ศิลปวิทยาในการประกอบสัมมาชีพ^{๘๕} ธรรมทานนั้นเป็นเลิศกว่าทานทั้งหลาย อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิตทำให้เขามีที่พึ่งอาศัย แต่ธรรมทานช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทาน หมายถึง การให้ การให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุ และสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุแก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและบูชาคุณ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนนั่นเอง รวมถึงการให้อภัยด้วย

๒.๔.๑.๒. หลักปิยวาจา

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีแนวคิดว่า การกระทำทางกาย วาจา หรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่ปฏิบัติและการสัมพันธ์กับโลก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำภายในคือการรับรู้ทางตา หู จมูกลิ้น กาย ตลอดจนความรู้สึก ความจำ ความคิด หรือการกระทำที่แสดงออกภายนอก ในทางที่ดี(กุศล)ไม่ดี

^{๘๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๔/๓๕๓.

^{๘๔} อจ.ปญจก.(บาลี)๒๒/๔๔/๔๕..

^{๘๕} อจ.ปญจก.(ไทย)๒๒/๔๔/๗๒..

(อกุศล) และเฉย ๆ (อพยาคต) เหล่านี้ ศูนย์กลางหรือที่ตั้งของการรับรู้และการปฏิบัติการเพื่อสัมพันธ์กับโลก คือ จิต มโน วิญญาณซึ่งใช้เป็นไวยากรณ์กันได้หรือที่เรียกทั่วไปดังมี คาถาธรรมบทว่า

มโนปุพฺพงคมา ธมฺมา มโนเสณฺฐา

มโนมยา มนสา เจ ปทุณฺเฐน ภาสตี วา กโรติวา

ตโต น ทุกฺขมเนวติ จกฺก ว วหโต ปท ...มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสตี วา กโรติวา

ตโต น สุขมเนวติ ฉายาว อนุปายินี

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะพูดชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้นทุกขย่อมติดตามเขาไป เหมือนล่อหมนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น ...ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้นสุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น^{๘๖}

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการธรรมของชีวิต มีองค์ประกอบหลายส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นรูปธรรม เหมือนดังรถยนต์คันหนึ่งย่อมประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนต่าง ๆ เช่น ตัวถัง ล้อ เบาะนั่ง พวงมาลัยรถ เครื่องยนต์กลไกของระบบขับเคลื่อนทั้งหลาย ตลอดจนน้ำมันรถ ทั้งหมดนี้ทำให้รถยนต์ที่สร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว สามารถขับเคลื่อนไปบนท้องถนนได้ ชีวิตของมนุษย์ก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือประกอบด้วยร่างกาย (รูป) และจิตใจ (นาม) มีอวัยวะต่าง ๆ และความรู้สึกนึกคิดประกอบกันขึ้นเป็นหนึ่งเดียวคือมนุษย์ อย่างไรก็ตาม กระบวนการธรรมดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ทั่วไปตามเหตุปัจจัยแห่งโลกียวิสัยสูงขึ้นคือชีวิตที่ดำเนินไปเพื่อความหลุดพ้น มีความสงบ สว่าง และสันติสุขเป็นเป้าหมายหรือเป็นที่ตั้ง นั่นคือหนทางแห่งโลกุตรวิสัย องค์ประกอบดังกล่าวคือ ชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ ปัจจัย ๒๘ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒

ปิยวาจา หรือ เปยวชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกันวาจาเป็นที่รักวาจา ดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ่งใจ คือกล่าววาจาสุภาพไพเราะอ่อนหวาน มีหางเสียง สมานสามัคคี ซาบซึ่งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ขัดแย้งกัน พูดจาส่อเสียดเสียดสีกัน อันนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกัน พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการพูดที่ประกอบด้วยประโยชน์ ได้แก่การพูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เปยวชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก พูดอย่างรักกัน วาจาที่รัก คือ วาจาไพเราะอ่อนหวาน มีหางเสียง สมานสามัคคี ซาบซึ่งใจ ทำให้เกิดไมตรีรักใคร่นับถือ^{๘๗}

^{๘๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑-๒/๒๓-๒๔.

^{๘๗} พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๘/๔๗๓.

จะเห็นได้ว่า การให้แต่เพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถที่จะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปได้ จึงต้องรู้จักปราศรัยให้ไพเราะนุ่มนวลน่าฟัง เมื่อฟังแล้วเกิดกำลังใจที่จะหาความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เปรียบเสมือนน้ำทิพย์ชโลมใจ ประสานใจทุก ๆ ดวงให้เป็นดวงเดียวกัน โดยการทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น การทำตนให้เป็นประโยชน์คือ ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม การทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่นิ่งดูตาย มีน้ำใจไมตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลังความสามารถ^{๔๔}

สรุปได้ว่า ปิยวาจา คือ การเจรจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพและถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็ประโยชน์ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้พูด จูงให้ให้ละเว้นความชั่ว ทำให้การงานสำเร็จ เป็นประโยชน์ในการดำรง ชีวิตและการงานยิ่ง

๒.๔.๑.๓. หลักอรรถจริยา

อรรถจริยา หมายถึง การทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นหลักการปฏิบัติที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่หลายระดับแห่งการเข้าถึง ตามความรู้ความสามารถทางสติปัญญาของแต่ละบุคคล และมีความสอดคล้องกลมกลืนกัน สนับสนุนกันจากระดับต้นไปสู่ระดับกลาง หนุนเนื่องไปสู่ระดับสูงตามลำดับ ด้วยการปฏิบัติฝึกฝนพัฒนาตนตามหลักการและแนวทางแห่งธรรมนั้น ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์ใน ๓ อย่าง ได้แก่ ๑) ประโยชน์ส่วนตน ๒) ประโยชน์ของผู้อื่น ๓) ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นแนวปฏิบัติที่ถือได้ว่า เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของชนหมู่มากโดยไม่มีประมาณ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ฐานะทางสังคม ภาษาและศาสนา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีความสำคัญลึกซึ้งตามแนวธรรม และแนวปฏิบัติตลอดถึงผลของการปฏิบัติตามแต่ละระดับของหลักธรรมนั้น ซึ่งการศึกษาในบทนี้เป็นการนำเสนอหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ทำให้มวลมนุษยเกิดความเห็นใจกันมีความเป็นมิตรกัน และช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมอันดีที่มีในจิตใจของผู้ที่เชื่อว่ามนุษย์ แม้ว่าจะเป็นเพื่อนหรือไม่ใช่เพื่อนในความหมายที่ใช้กันอยู่ทั่วไปก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรได้ คือ แม้จะเป็นผู้ที่ไม่รู้จักคุ้นเคย แม้ที่อยู่ห่างไกลไม่เคยพบเห็นแต่เมื่อมีใจมุ่งดีปรารถนาดีจริงใจต่อผู้ใด คิดพูดทาทุกอย่าง เพื่อป้องกัน

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖, หน้า ๗๑.

ช่วยเหลือผู้นั้นอย่างเต็มสติปัญญาความสามารถเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหานานาประการ ไม่ว่าจะมากหรือน้อยหนักหรือเบาก็นับได้ว่าเป็นกัลยาณมิตร^{๘๙}

๒.๔.๑.๔ สมานัตตา

สมานัตตา แปลว่า การวางตนสม่าเสมอความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตัวดีวางตัว เสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ การทำตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล ความมีตนเสมอ ก็หมายความว่า เสมอภาคกัน ความเป็นธรรม เทียงธรรม ก็เข้าข้ออุเบกขา อุเบกขาก็มาออกที่สมานัตตา ซึ่งแสดงออกในแง่ต่าง ๆ มีตนเสมอกันไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน ความเป็นธรรม แล้วก็ตามทำให้เสมอสมานเข้ากันได้ จะเห็นว่า ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมชุดสังคหวัตถุนี้ ก็จะสร้างความสุขขึ้นได้ในสังคม และเวลาเราปฏิบัติธรรมเพื่อสังคมเหล่านี้ก็คือการปฏิบัติธรรมของตัวเอง^{๙๐}

โดยสรุป สังคหวัตถุ ๔ คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันของคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่สังคมครอบครัว สังคมญาติพี่น้อง สังคมเพื่อนบ้าน สังคมชุมชนหมู่บ้านตำบล สังคมอำเภอจังหวัดและสังคมประเทศชาติจนถึงสังคมโลก ทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวกันไว้เกิดเป็นความรักความสามัคคี ความหวังดีห่วงใยกันและพร้อมที่จะดูแลกันและกัน โดยมีองค์ประกอบได้แก่ ทาน การให้ การแบ่งปัน ทั้งการให้ทรัพย์สินเงินทองวัตถุสิ่งของที่มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตโดยปกติ การให้ความรู้ แนวคิด คำแนะนำ ข้อปรึกษา การให้อภัย ผ่อนหนักเบาถ้อยทีถ้อยอาศัยของคนที่อยู่ร่วมกัน ปิยวาจา คือการใช้คำพูดที่ดี มีประโยชน์ นำฟังระรื่นหู ผู้ฟังได้ประโยชน์และสบายใจ ฟังพอใจ อัตถจริยา คือการอุทิศตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อคนอื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสมานัตตา คือการประพฤติดีอยู่เป็นประจำสม่าเสมอ ให้ความเท่าเทียมกับทุกคนเสมอกันไม่ลำเอียงไม่เลือกปฏิบัติ

๒.๔.๒ หลักการของสังคหวัตถุ ๔

ในสังคหวัตถุสูตรกล่าวถึงพระดำรัสของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ๔ ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉนคือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ ๑ สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้แล ฯ” การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลกประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ไม่พึงมีไซ้ร้มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่

^{๘๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท ธรรมสาร จำกัด , ๒๕๔๖) , หน้า ๒๖๕.

^{๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **ความสุขทุกแห่งทุกมุม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธิมม์ ในเครือ บริษัทเพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้นพวกเขาจึงถึงความยิ่งใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ ฯ ^{๙๑} พระพุทธเจ้าได้วางหลักการไว้ว่า การเป็นผู้ให้ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ความเป็นผู้ประพฤติประโยชน์ ความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอคือหลักการคือหัวใจของสังคหวัตถุ ๔

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนธิ เขมจาริมหาเถร) ได้แสดงหลักสังคหวัตถุไว้ในหนังสือวาทะสมเด็จพระธีร ดั่งความว่า มหานิยมในทางพระพุทธศาสนา คือ ทาน ทานแปลว่าให้ปันสิ่งของๆตนแก่คนที่ควรให้ปัน คือเป็นคนใจกว้างขวางไม่เห็นแก่ตัว คนเช่นนี้ต้องมีผู้นิยมเหมือนต้นไม้ที่ให้ผลมากมาย นกมาหาเสมอ อนึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงอาศัยทาน แม้พระพุทธเจ้าถ้าไม่ทรงจำแนกแจกจ่ายให้ธรรมเป็นทานแล้ว ก็จะไม่เป็นยอดมทานิยมดังเช่นที่เป็นอยู่ นี้จะเป็นแต่เพียงปัจเจกพุทธเจ้าที่พวกเราไม่รู้จักดังที่เราโดยมากไม่รู้จักพระปัจเจกพุทธเจ้า ฉะนั้นถ้าจะให้เป็นที่นิยมนิยม อย่าเป็นคนใจคับแคบ ต้องเป็นคนใจกว้างขวางตามสมควรแก่ฐานะของตนเอง ปิยวาจา นั้น แปลว่าเจรจาอ่อนหวานถือเอาความว่า รู้จักพูดให้คนรัก คืออย่าพูดให้เขาเกลียด ลักษณะของอรรถจริยา ก็คือเป็นคนไม่นิ่งดูตาย ชอบช่วยเหลือคนอื่น ดังที่โบราณกล่าวไว้ว่า อยู่บ้านท่านอย่าดูตาย ปันข้าวปันควายให้ลูกท่านเล่น ดังพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญอรรถจริยา ๓ อย่าง คือ โลกัถตถจริยา ทรงประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก คือทำตัวให้สมกับที่เกิดมาในโลก เป็นชาวโลกที่ดี ญาตถตถจริยา ทรงประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่พระญาติ คือ ทำตัวให้สมกับเป็นญาติที่ดีของเขา และพุทธตถจริยา คือ ประพฤติให้เป็นประโยชน์ในฐานะที่เป็นพระพุทธเจ้า คือทำตัวให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับ ส่วนสมานัตตาคือวางตนเสมอต้นเสมอปลายเป็นกันเองไม่ถือตัว แต่ก่อนเคยรักนับถืออย่างไร เดียวนี้ก็อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง อีกทั้งลักษณะของสมานัตตาคือ มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ หน้าไม่บูดบึ้ง คนมีสมานัตตา เป็นคนไม่ลืมหืมตา แม้จะได้ดีอย่างไรก็รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าใครเป็นญาติเป็นมิตรของเราบ้างไม่ลืมหืมตาผู้มีคุณ ^{๙๒}

สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นหลักปฏิบัติเพื่อสงเคราะห์และยึดเหนี่ยวหัวใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ ได้แก่ ทาน คือการแบ่งปันวัตถุสิ่งของ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้และรับ

ปิยวาจา คือการแบ่งปันคำพูดดีๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน “ปิยวาจา” มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พูดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลัก

อรรถจริยา คือ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน

^{๙๑} วจ.จตุกก (ไทย) ๒๑/๓๒/๓๗.

^{๙๒} สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สนธิ เขมจาริมหาเถร), **วาทะสมเด็จพระธีร**, (กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซท๒๕๓๑), หน้า ๓๑๑-๓๑๕.

สมานัตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ
จริงใจต่อกัน ความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ระแวงกันและเป็นการ
สร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน

กล่าวโดยสรุปหลักการสำคัญของสังคหวัตถุ ๔ คือ การมีความรู้สึกที่ดีต่อกันและคงมี
ความรู้สึกนั้นอยู่โดยตลอดเวลา ต่อเนื่อง เป็นคนคิดถึงคนอื่นที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน คนจะมี
สังคหวัตถุ ๔ ต้องมีความพอเพียงในปัจจุบัน เป็นคนเอื้ออาทร มีความปรารถนาดีต่อทุกคน และที่
สำคัญคือต้องเป็นผู้ที่มีความคิดที่ดี เป็นผู้พูดที่ดี และเป็นผู้ทุ่ม่งทำความดีได้แก่เป็นผู้ที่สุจริตทั้งกาย
สุจริตทางวาจาและมีใจสุจริต

๒.๔.๓ ความสำคัญของสังคหวัตถุ ๔

พระราชสุทธินามมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้อธิบายว่าสังคหวัตถุธรรมอันการประพฤติ
ปฏิบัติดังกล่าวมา เมื่อผู้ครองเรือนดำเนินได้แล้วก็ย่อมเป็นทางแห่งการตั้งตนได้ในปัจจุบันต่อจากนั้น
พึงบำเพ็ญธรรมแก่เพื่อนมิตรสหาย ซึ่งจะเป็นเหตุจูงใจให้มิตรสหายให้นิยมรักใคร่ ช่วยเหลือซึ่งกันและ
กัน ในเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแก่ตนเองหรือครอบครัวเพราะหลักมีอยู่ว่าคนเรานั้น จะอยู่โดยลำพังแต่
ผู้เดียวหาได้ไม่ จำต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อช่วยเหลือการงานกันบ้าง เพื่อแลกเปลี่ยน
สรรพสินค้ากันบ้าง แต่กิจการเหล่านี้จะสำเร็จได้ก็เพราะการสงเคราะห์อนุเคราะห์กันและกันเป็น
ปัจจัยหลัก อันนี้คือการตั้งตนอยู่ในสังคหวัตถุธรรมนั่นเอง สังคหวัตถุธรรม ได้แก่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่ง
การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ท่านกำหนดหลักที่ควรประพฤติไว้เป็น ๔ ดังนี้

- ก. การให้ (ทาน) ทางใดเล่าจะประเสริฐเท่าหว่านทานโดยสละให้ปันตามสมควร
- ข. พุดไฟเพราะ (ปิยวาจา) การพูดดียอมเป็นศรีแก่ตน การพูดช่วยยอมเป็นภัยแก่ตนการ
พุดจาไฟเพราะเป็นหลักอันหนึ่งที่ผู้ครองเรือนไม่ควรละเว้น
- ค. ประพฤติประโยชน์ (อถถจริยา) จำต้องระวางการประพฤติอีกด้วย เพราะถ้าทำสิ่งที่เกิด
โทษแล้วก็ทำลายผลที่จะให้สงเคราะห์กันและกันเสีย การที่จะประพฤติประโยชน์ชวนช่วยช่วยเหลือ
ผู้อื่น หรือบำเพ็ญสาธารณประโยชน์นั้นมี ๒ ทาง คือ ทำทางกาย และใจ
- ง. วางตนเสมอ (สมานัตตตา) คือการวางตนหรือปฏิบัติสม่ำเสมอทันต่อคนทุกชั้นทุกวัย ที่
เรียกกันว่า ไม่ถือตัว

หลักสี่ข้อดังกล่าวมาย่อมควบคุมสามัคคีของโลก ให้ยั่งยืนจีรังกาล สมานไมตรีภาพให้
ไพบุลย์ ซึ่งท่านเปรียบเสมือนเพลาารถคุมล้อรถให้แน่นขณะแล่นไป

พระพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวถึงอานิสงส์ที่เกิดจากการสงเคราะห์ประชาชนด้วย สังคหวัตถุ ๔
คือ ทานได้แก่การให้ ปิยวาจา ได้แก่วาจาเป็นที่รัก อถถจริยา ได้แก่การประพฤติประโยชน์ สมานัตตตา
ได้แก่การวางตนสม่ำเสมออยู่เป็นประจำ เมื่อจตุตถจากเทวโลกมาแล้ว บุญที่เกิดจากการ ให้ทานเป็น
ประจำ จะทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษคือ มีฝ่ามือและฝ่าเท้าอ่อนนุ่มและมีเส้นที่ข้อพระองคฺลีจรดกัน
เป็นรูปตาข่ายดงม่นำดูน่าชม^{๙๓} และบุญที่เกิดจากการใช้ปิยวาจานั้น จะทำให้มีพระชิวหาใหญ่ยาว

^{๙๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐ - ๑๗๑.

และมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหมตรัส ดุจเสียงร้องของนกการเวก^{๔๔} ที่ชัดเจน แจ่มใส ไพเราะ ก้องกังวาน สามารถเหนี่ยวรั้งใจผู้ฟังให้ดื่มด่ำไปกับน้ำเสียงนั้น ส่วนอาณิสงส์ของอตถจริยาและสมานัตตานั้น จะทำให้มีญาติสนิทมิตรสหายตลอดจนพวกพ้องบริวารมากมายรวมถึงพระราช มหาอำมาตย์ เศรษฐี มหาเศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทุกชาติทุก ภาษา ทั้งวรรณะต่างๆ ให้การยอมรับนับถือ ทั้งหมดจะมาเป็นพันธมิตร เป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกันและไม่ว่าจะไปที่ไหน ย่อมได้รับการปฏิสันถารเป็นอย่างดี

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเครื่องผูกใจคน และการที่จะผูกมัดใจคนได้นั้นก็ต้องอาศัย ธรรมะที่จะช่วยผูกมัดจิตใจคนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก การแสดงพฤติกรรมโต้ตอบระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรือไปยังกลุ่มบุคคลจะเกิดขึ้นในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเกิดความเข้าใจอันดี มีทัศนคติที่ดีต่อกัน รู้จักการให้และการรับความช่วยเหลือหรือคำแนะนำต่างๆโดยที่บุคคลสามารถให้การช่วยเหลือ และสนับสนุนเมื่อบุคคลอื่นต้องการการปฏิบัติตนหรือการแสดงออกต่อกัน

สังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมแห่งการแบ่งปันกันการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการอยู่ร่วมกันอันเป็นไปเพื่อดูแลกัน ให้ความอนุเคราะห์เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณา คนที่มีทรัพย์คิดช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ ย่อมเป็นกำลังสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเพื่อเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้นการให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีกันด้วยเมตตาและการให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณาจึงถือว่าให้เพื่ออนุเคราะห์ สังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หรือหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสมัคสมานสามัคคีและมีความสุขจึงเป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องจรรโลงสังคม เป็นหลักธรรมที่สร้างความสงบสุขสมานสามัคคี สร้างความเกื้อกูลกัน สร้างความผูกมิตรรักใคร่กลมเกลียว และเชื่อมสัมพันธ์กันของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ปิยวาจา คือ การสื่อสารกันด้วยถ้อยคำที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อตถจริยา คือ การสร้างสรรค์สิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน การร่วมกันทำงานตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบให้ดีที่สุด รวมถึงการสงเคราะห์ การดูแลเอาใจใส่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การส่งเสริมกันให้เกิดผลสำเร็จของงาน และสมานัตตาคือ การประพฤติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย การไม่เลือกปฏิบัติ การรู้จักวางตนให้เหมาะสมตามเวลาสถานที่ และตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง การร่วมทุกข์ร่วมสุขระหว่าง เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และองค์กร^{๔๕}

สังคหวัตถุ ๔ ยังอำนวยความสะดวกที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมดังต่อไปนี้

๑. ช่วยเหลือบุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
๒. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สมานไมตรีระหว่างกัน
๓. เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควร

^{๔๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๑๙๓.

^{๔๕} พรกมล ชุนกุลพงษ์, “การให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง”, *วิทยานพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕.

แก่ฐานะ

๔. เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี
๕. ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียในสังคม ^{๙๖}

หลักสังคหัตถุธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรนำมายึดเหนี่ยวนำจิตใจให้ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขเพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ มีน้ำใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในยามมีภัย พุดให้กำลังใจเพื่อนอยู่เสมอประพฤติตนให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ เห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมเต็มไปด้วยความรักและความสามัคคี ^{๙๗}

โดยสรุปสังคหัตถุ ๔ มีความสำคัญในการที่จะทำให้คนในโลกนี้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีความสงบ มีความสุข ไม่ทำร้ายกัน ไม่เบียดเบียนกันทั้งต่อคนด้วยตนเอง ทั้งต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ หรือแม้แต่ต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรอบตัว สังคหัตถุ ๔ เปรียบเหมือนกฏกติกา กฎหมายหรือระเบียบที่ถูกกำหนดให้ต้องถือปฏิบัติเพื่อให้คนทุกคนมีความเป็นมนุษย์โดยเสมอกัน ช่วยให้ทุกชีวิตและทุกสรรพสิ่งที่อยู่บนโลกดำเนินไปโดยไม่ติดขัดหรือสะดุดหยุดลงได้

๒.๔.๔ สารัตถะของสังคหัตถุ ๔

สารัตถะ เนื้อหาอันเป็นสาระสำคัญของของสังคหัตถุ ๔ ซึ่งประกอบด้วยทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา ได้แก่

๑) สารัตถะของทาน

ทาน หมายถึง การให้วัตถุที่ควรให้ ทานหมายถึงการให้ความรู้ ทานหมายถึงการให้อภัย แก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือการงดเว้นจากเวรภัยได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้นการรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง ถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย การให้ปันการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจและเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจ ของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากเช่น ผู้ให้ยอมเป็นที่รักผู้ให้ยอมผูกมิตรไว้ได้ ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้ ประโยชน์ของการให้ทาน หรือทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อานิสงส์” ก็คือประโยชน์หรือผลที่เกิดจากการให้ทานนั่นเอง ซึ่งจะมีผลเกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ให้ทานและผู้รับทาน แต่ถ้าพูดถึงอานิสงส์ของการให้ทานที่จะเกิดขึ้น มีขึ้นแก่ผู้ให้ทานเป็นสำคัญ ผู้ให้ทานไม่ว่าจะให้ด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม ผู้ให้ยอมจะได้รับอานิสงส์ คือผลที่เกิดจากการให้ทานนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงประโยชน์ของการให้ทานแล้วมี โภคะมากแก่สุภมาณพโตทยบุตรว่า การให้ทาน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือหากมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นผู้มีโภคะมาก ดังปรากฏในจุฬกัมม วิภังคสูตรว่า “คนที่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยา

^{๙๖} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ธรรมปริทรรศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๖.

^{๙๗} ศิวกร สมบูรณ์, “วิธีการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามหลักสังคหัตถุธรรมของอสาสมัคร์ ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเทศบาลตำบลสันทรายมawangค์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑-๒๒.

ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ที่นอนที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาตายไปแล้ว จะไปสู่สุคติ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ จะเป็นผู้มีโภคะมาก”นอกจากนี้ ประโยชน์ของการให้ทาน แบ่งเป็น ๒ ตามประเภทแห่งทาน คือประโยชน์ของอามิสทาน และประโยชน์ของธรรมทาน^{๙๘}

ทาน การให้เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ของแก่ตน แก่คนอื่นที่ควรแก่การให้ การให้มียอยู่ ๒ แนวใหญ่ คือ

๑. การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ หมายถึงว่าการอนุเคราะห์ การสงเคราะห์ช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอหยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น เขาประสบความสำเร็จ ความขาดแคลน ก็สงเคราะห์เขาเท่าที่จะสงเคราะห์กันได้ และบางครั้งเป็นเรื่องของอหยาศัยไมตรี ในทำนองที่แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อนบ้านใกล้เคียงกันมีของอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เป็นการสร้างอหยาศัยไมตรีอย่างที่คนไทยเราถือว่า “รู้คนดีกว่ารู้สังกะสีรู้เหล็กกำแพง” อย่างบ้านในชนบทเห็นได้ชัดมาก ถ้าไม่มีหนอนบ่อนไส้ ไม่มีใครสามารถขโมยได้ เพราะถึงขโมยก็ออกไปนอกหมู่บ้านไม่ได้ ประเดี๋ยวก็จับได้ นี่คือลักษณะโครงสร้างสังคมไทยที่เรานิยมเอาธรรมะไปสั่งสอนกันมาก่อนให้เกิดเป็นความปรารถนาดีความหวังดีต่อกันว่า “เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี” การอนุเคราะห์ คือ แสดงความมีน้ำใจ และการสงเคราะห์ให้ในกรณีที่เขาขาดแคลนเราก็กองเคราะห์เขา

๒. การให้เพื่อบูชาคุณความดี เช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหารให้เสื้อผ้าแก่พ่อแม่ปู่ย่า ตายาย ในวันตรุษสงกรานต์ การเสียภาษีให้แก่รัฐ เหล่านี้เป็นการให้ ด้วยสำนึกถึงคุณความดี การให้ก็เป็น การปฏิบัติธรรมะเหมือนกัน อย่าลืมนะว่า ขอบข่ายของการ ให้พอถึงจุดหนึ่งเมื่อเราเป็นพวกเดียวกับเขาแล้ว หนักนิตเบาหน้อยก็หนักนิตไปกลายเป็น “อภัยทาน” คือการให้อภัย เมื่ออภัยกันได้ ก็เข้าอกเข้าใจกัน ต่อมาก็กลายเป็น “ธรรมทาน” คือ จะพัฒนาไปจากจุดที่วัตถุธาน แต่มาถึงจุดหนึ่งสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ อย่างคนเฒ่าคนแก่ในท้องถิ่นชนบท ท่านสามารถจะดูตาเด็กที่เหมือนกับลูกหลานของท่านได้ เวลามีปัญหากรณีพิพาทอะไร ท่านผู้นี้ไปพูดบางทีก็เลิกแล้วต่อกันได้ นี่เพราะอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้สร้างสมบารมีด้วยการสงเคราะห์ในเชิงวัตรธรรมมาก่อน มีการให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่อง อยู่ในฐานะที่ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ คนเรากว่า จะปรับตัวขึ้นมาอยู่ในจุดนี้ได้ก็ต้องใช้เวลาสร้างบารมีพอสมควร หลวงพ่อบางองค์ในต่างจังหวัด มีการมีงานภายในวัด ตำรวจไม่ต้องมาตรวจการณ์ ไม่ต้องมาทำอะไร หลวงพ่ออยู่องค์เดียวใครไม่กล้าทำอะไรหรอก จะไปก่อเรื่องก่อราวขึ้นไม่ได้ อย่างนี้หลวงพ่อก็ต้องมีบารมีอยู่มากจนเด็กๆ เรียกหลวงปู่หมดแล้ว ฉะนั้นสมภารในต่างจังหวัดจึงจำเป็นจะต้องเป็นพระแก่ๆ เพราะเป็นเรื่องของบารมี ถ้าไม่มีบารมี เราทำงานไม่ได้ อยู่เป็นหลวงปู่แล้วสามารถที่จะควบคุมอะไรใครก็ได้^{๙๙}

^{๙๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๔/๓๕๓.

^{๙๙} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตธนาโณ, ธรรมปริทรรศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า ทานหมายถึงการให้ (โอบอ้อมอารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาให้การให้ทานจะช่วยให้ผู้อื่นไว้วางใจได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า“ทโท คนถดมิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้วางใจได้” นักบริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

๑. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเฉพาะการให้เพื่อผูกใจในยามที่เขตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า“เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเข้าในอามิสทาน

๒. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

๓. อกัณฑ์ทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง มีภาษิตจีนที่ว่า “มีมิตร ๕๐๐ คน นับว่ายิ่งน้อยเกินไป มีศัตรู ๑ คนนับว่ามากเกินไป อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย^{๑๐๐}

ทานจึงเป็นการให้การแบ่งปันวัตถุสิ่งของที่ควรให้ ทานหมายถึงการให้ความรู้ ให้ปัญญา ทานหมายถึงการให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ทานคือการเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสิ่งของของตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ได้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจและเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างให้เกิดมิตรสหายหรือบริวารได้ทานคือการให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลผู้ที่ประสบภัย หรือมากกว่านั้นก็มีจิตคิดช่วยเหลือในบุคคลทั่วไป

๒) สารัตถะของปิยวาจา

ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รัก เป็นที่ตุดตัมจิตใจของผู้ฟัง มีวาจา สุภาพ อ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิยวาจານี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร พูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จัก พูดให้เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งแต่ละกลุ่ม ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กันและสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์ หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดี ถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของสมาชิกกลุ่มได้ ปิยะวาจาเป็นเครื่องมือของใจที่แสดงให้ผู้อื่นรับรู้ได้ว่าเป็นวาจาที่สร้างสรรค์หรือไม่และวาจานั้นเองที่ทำให้เกิดทุกข์ สุขในชีวิต ขณะเดียวกันใจยังเป็นผู้สร้างสรรค์สรรพสิ่งให้วิจิตรปราณีตพิศดาร วาจาเป็นช่องทางในการทำความวิจิตรให้แก่สรรพสัตว์ โดยเฉพาะมนุษย์ ปิยะวาจาหมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับ ใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่ รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงหัวใจของผู้อื่น ทำ

^{๑๐๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

ให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่ สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานหนักเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุม การพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออก ทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ^{๑๐๑} ปิยวาจาหรือเปยวัชชะ คือธรรมที่นำไปสู่การสงเคราะห์หอนุเคราะห์ซึ่งกัน และกัน ๔ ประการ มีลักษณะเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ด้วยใจรัก มีเมตตา ปราบปรามติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง สามารถประสานคนจากจุดย่อยจนถึงโลกโดยรวมให้อยู่ ร่วมกันฉันท์มิตร เป็นการเจรจาด้วย ถ้อยคำที่น่ารักไพเราะอ่อนหวาน แสดงออกซึ่งความรัก เมตตา หวังดี เป็นมิตรต่อคนที่ตนพูดด้วย และ ที่สำคัญคือต้องเป็นคำพูดที่ไม่เป็นโทษ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ โดยมีพื้นฐานการพูดที่เป็นเมตตา วาจาต่อกัน^{๑๐๒}

บุญสิริ ขวลิตรจารย์ ได้กล่าวถึงปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจ แก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่ พอใจก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึง สมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพ ที่เหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานหนักเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการควบคุม การพูดของเราให้ ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ^{๑๐๓}

ปิ่น มุกกันต์ กล่าวว่า วาจาหมายถึง การเจรจา คือการแสดงเจตนาของตนให้คนอื่น เข้าใจ โดยตรงได้แก่การพูด โดยทางอ้อมได้แก่การแสดงออกแทนคำพูดทุกวิธี เช่น การใช้คำใบ้ ภาษาท่าทาง สายหน้าเมื่อปฏิเสธ พยักหน้าเมื่อรับ การบอกกล่าวด้วยอักษร เช่นการเขียนหนังสือ การทำ เครื่องหมายด้วยภาพหรือด้วยแสงด้วยสี การแสดงโดยปฏิญญา เช่นการครองผ้ากาสาเว อย่งนักบวช การแต่งเครื่องแบบอย่างทหาร การแต่งเครื่องแบบตำรวจ การแสดงตัวเป็นข้าราชการ กิริยาเหล่านี้ ถ้า ทำเพื่อให้ผู้อื่นเชื่อว่าตนเป็นเช่นนั้น ก็อนุโลมเป็นวาจา^{๑๐๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงความหมายของวาจา ไว้ในทุจจริต ว่า

๑. การพูดคำเท็จ หรือมุสาวาทา(มุสา-เท็จ, วาท-การพูด) แปลว่าการพูดเท็จ คือการพูดไม่ ตรงตามความเป็นจริง รวมถึงการพูดอื่น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อหรือเข้าใจผิดเช่น พูดให้ ผู้อื่นเสียผลประโยชน์เพราะเข้าใจผิด การรายงานเท็จ เป็นต้น จัดว่าเป็นการประพฤติชั่วทางวาจา หรือเป็นบาปทางวาจา ทั้งสิ้น มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการกล่าวเท็จ เท็จหรือมุสาคือไม่เป็นความ จริง กล่าวเท็จก็คือพูดไม่จริง หรือพูดปดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิด เช่นไม่รู้ไม่เห็นพูดว่ารู้เห็น ไม่ได้ทำพูดว่า ทำหรือได้รู้เห็นได้ทำพูดปฏิเสธเสีย ไม่ใช่แต่พูดด้วยปากเท่านั้น เขียนหนังสือเท็จปดเขา หรือแสดง

^{๑๐๑} บุญสิริ ขวลิตรจารย์, **ธรรมโอสถ**, (กรุงเทพมหานคร:อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓-๓๑.

^{๑๐๒} พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ(สุจิตฺโต), การประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถุ ๔ ในการบริหารงานบุคลากร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๖.

^{๑๐๓} บุญสิริ ขวลิตรจารย์, **ธรรมโอสถ**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๓-๓๑.

^{๑๐๔} ปิ่น มุกกันต์, **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑.

อาการให้เขาเข้าใจผิด เช่นเมื่อเขาถามว่าเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ไหมความจริงก็เห็น แต่สั่นศีรษะเพื่อให้เข้าใจว่าไม่เห็น เรียกว่ากล่าวเท็จหรือมุสาวาทเช่นกัน^{๑๐๕}

๒. การพูดคำหยาบคาย หรือผรุสวาท(ผรุส-หยาบ, วาจา-การพูด) แปลว่า การพูดคำหยาบ คือการพูดคำที่ไม่สุภาพ รวมตลอดถึงคำด่า คำที่ไม่เป็นมงคล และคำสาปแช่งต่างๆ เป็นต้น จัดว่าเป็นการประพฤตชั่วทางวาจาหรือทำบาปทางวาจาทั้งสิ้น

๓. การพูดคำส่อเสียดหรือปิสณาวาจา(ปิสณา-ส่อเสียด, วาจา-การพูด) แปลว่าการพูดคำส่อเสียด คือการพูดให้เขาแตกกัน พูดดูหมิ่นเหยียดหยามให้คนที่ฟังไม่พอใจ เช่น การพูดให้คนสองฝ่ายผิดกัน หรือการถือเอาความทางหนึ่งมาพูดให้อีกทางหนึ่งฟัง จนเกิดความไม่พอใจกัน เป็นต้น จัดว่าเป็นการประพฤตชั่วทางวาจา หรือการทำบาปทางวาจาทั้งสิ้น

๔. การพูดเพ้อเจ้อ หรือ สัมผัสปลาลปะ แปลว่า เพ้อเจ้อ หรือเหลวไหล พูดเรื่องที่ไร้ประโยชน์ไม่มีสาระ การพูดเล่น การพูดล้อกัน การพูดด้วยการคะนองปาก เป็นต้น จัดว่าเป็นการประพฤตชั่วทางวาจา หรือทำบาปทางวาจาทั้งสิ้น

ในมูลปณณาสกั พระพุทธเจ้าทรงตรัสเกี่ยวกับบอกุลศกกรรมบล ๑๐ ว่า ความประพฤตไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤตธรรม ทางกาย มี ๓ อย่าง ทางวาจามี ๔ อย่าง ทางใจมี ๓ อย่าง ความประพฤตไม่เรียบร้อยคือไม่ประพฤตธรรมทางวาจา ๔ อย่าง ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้กล่าวเท็จคือ ไปในที่ประชุมหรือไปในหมู่ชน หรือไปในท่ามกลางญาติ หรือไปในท่ามกลางขุนนาง หรือไปในท่ามกลางราชสกุล หรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่า แน่ะบุรุษผู้เจริญ เชิญเถิด ท่านรู้เรื่องใด ก็จงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่า รู้บ้าง เมื่อรู้บอกว่า ไม่รู้บ้าง เมื่อไม่เห็น ก็บอกว่าเห็นบ้างเมื่อเห็นก็บอกว่า ไม่เห็นบ้าง เป็นผู้กล่าวคำเท็จทั้งรู้ที่อยู่ เพราะเหตุตนบ้าง เพราะเหตุผู้อื่นบ้างเพราะเหตุเห็นแก่สิ่งเล็กน้อยบ้าง เป็นผู้ส่อเสียด คือ ได้ฟังข้างนี้แล้ว นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้บ้างหรือฟังข้างโน้นแล้ว นำไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง ยุพวาทที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกันไปบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบใจในคนที่แตกกันเป็นพวก ยินดีในความแตกกันเป็นพวกชื่นชมในพวกที่แตกกันและกล่าววาจาที่ทำให้แตกกันเป็นพวกเป็นผู้มีวาจาหยาบ คือ กล่าววาจาที่เป็นโทษหยาบ อันเผ็ดร้อนแก่ผู้อื่น อันขัดใจผู้อื่นอันใกล้ต่อความโกรธไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต เป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ คือ พูดในเวลาไม่ควรพูด พูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่สมควร ความประพฤตไม่เรียบร้อย คือ ความไม่ประพฤตธรรมทางวาจา ๔ อย่าง เป็นอย่างนี้^{๑๐๖}

๑. มุสาวาท ในศีล ๕ การใช้วาจาไม่จริงกล่าวถึงมุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ โทก หลอกหลวง มีองค์ ๔ คือ

๑. เรื่องไม่จริง

^{๑๐๕} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร), **หลักพระพุทธศาสนา**, หน้า ๑๕๑.

^{๑๐๖} ม.มู (ไทย)๑๒/๔๘๔/๕๒๓.

๒. จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน

๓. มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น

๔. ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น^{๑๐๗}

หลักเกณฑ์ที่นับว่าเป็นมุสาวาท มี ๗ วิธี คือ^{๑๐๘}

๑. ปด ได้แก่การโกหกแบบชัดเจน ไม่รู้แต่ว่ารู้ ไม่เห็นแต่ว่าเห็น ไม่มีแต่ว่ามี หรือรู้ว่าไม่รู้ เห็นว่าไม่เห็น มีว่าไม่มี

๒. ทนسابาน คือ ทนسابานตัวเพื่อให้อันอื่นหลงเชื่อ การسابานนั้นอาจมีการسابแข่งด้วยหรือไม่ก็ตาม เช่น นักเรียนทั้งชั้น เมื่อมีนักเรียนคนหนึ่งทำความผิดแต่จับตัวไม่ได้ ครูจึงเรียกประชุม แล้วถามในที่ประชุมและบอกว่า ใครเป็นผู้ทำผิดให้ยืนขึ้น นักเรียนผู้ที่ทำผิดไม่ยอมยืน นั่งเฉยอยู่เหมือนกับคนที่ไม่มีผิด การประพฤตินั้นเป็นการมุสาด้วยการทนسابาน หรืออาจเรียกว่าทนسابาน

๓. ทำเล่ห์กะเท่ ได้แก่การอวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์ เกินเหตุเกินความจริง เช่นอวดรู้วิชาคงกะพันว่าฟันไม่เข้ายังไม่ออก อวดวิชาเสน่ห์ยาแฝดว่าทำให้คนรักคนหลง อวดความแม่นยำทำนายโชคชะตา อวดวิเศษใบ้หวยเบอร์ ผู้อวดนั้นก็มักจะพรวดพราดแสดงเกินความจริงใจของตน ซึ่งเป็นการทำเล่ห์กะเท่ คนใจบาปบางคนหมดทางหากิน จึงโกนผมนุ่งห่มผ้าเหลืองแสดงว่าตัวเป็นพระ เพื่อให้ชาวบ้านเลื่อมใส การกระทำดังนี้ เรียกว่าทำเล่ห์

๔. มารยา คือการแสดงอาการหลอกคนอื่น เช่นเจ็บน้อยทำเป็นเจ็บมาก ขำราชการบางคนต้องการจะลาพักงานแต่ถ้าลาตรงๆ ก็เกรงผู้บังคับบัญชาจะไม่เห็นใจ จึงแกล้งทำหน้าตาทำทางว่ามีทุกข์ เอามือกุมขมับแสดงว่าปวดศีรษะ กุมท้องแสดงว่าปวดท้อง เด็กบางคนไม่ยอมมาโรงเรียนก็เอามือล้วงคอไอ้ก้อักแสดงว่าคลื่นไส้ให้พ่อแม่ได้ยิน จะได้ไม่ต้องมาโรงเรียน

๕. ทำเลศ คือ ใจอยากพูดเท็จ แต่ทำเป็นเล่นสำนวน พูดคลุมเครือให้ผู้ฟังคิดผิดเอาเอง เช่น คนอยู่อยุธยา เดินทางเข้ามาในกรุงเทพ เพื่อนที่กรุงเทพถามว่า ทางอยุธยาฝนตกไหม ตอบว่า คุณนี้ถามได้ แดดออกเปรี้ยงยั้งยั้ง ยังถามหาฝนอีก พูดอย่างนี้เรียกว่าทำเลศ

๖. เสริมความ หมายความว่า เรื่องจริงมีอยู่ แต่มีน้อย คนพูดอยากจะให้คนฟังเห็นเป็นเรื่องใหญ่ จึงพูดประกอบกริยาทำทางให้เห็นเป็นเรื่องใหญ่ เช่นเห็นไฟไหม้เศษกระดาษนิดเดียว ก็ตะโกนลั่นว่า ไฟไหม้ๆ คนอื่นได้ยินเสียงตะโกน ก็เข้าใจว่าเกิดไฟไหม้บ้าน เรือน อย่างนี้เรียกว่าเสริมความ พนักงานโฆษณาขายสินค้า พรรณาสรรพคุณเกินความจริง ยาชานานเดียวแก้โรคสารพัดทุกชนิด อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นการเสริมความ

๗. อำความ เป็นการพูดตรงกันข้ามกับเสริมความ การเสริมความเป็นการทำให้เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ ส่วนอำความคือการทำให้เรื่องใหญ่ให้เล็ก ยกตัวอย่างเช่น ข้าราชการที่ไปปกครองท้องถื่นห่างไกล จะต้องปกครองประชาชนให้สงบสุข ครั้นมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้น เช่นมีโจรร้าย

^{๑๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๗๒.

^{๑๐๘} ปิ่น มุกกันต์, **พุทธศาสตร์ ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๓๕๘.

ปล้นสะดม จำต้องรายงานต่อผู้ใหญ่ ถ้าจะรายงานให้เบาลง ให้ผู้อ่านเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แทนที่จะเห็นว่าเป็นการปล้นสะดม ก็เข้าใจว่าเป็นแค่การชิงทรัพย์เป็นต้น

๒. ปิสุณาวาจา คำส่อเสียด ในสาเลยยกสูตร หมายถึงคำพุดยุ้งโดยการนำความข้างนี้ไปบอกข้างโน้น นำความข้างโน้นมาบอกข้างนี้ ยุ้งส่งเสริมเพื่อให้เขาแตกกัน หรือด้วยหวังว่าคนรู้จักเป็นที่รักของผู้นั้น คำส่อเสียดประกอบด้วยองค์ ๔ คือ^{๑๐๙}

๑. คนอื่นที่ฟังทำให้แตกกันได้
๒. มีเจตนาในการทำให้เขาแตกกัน
๓. ความพยายามอันสืบเนื่องมาจากเจตนาอันนั้น
๔. ผู้รู้ความนั้น

ตามลักษณะแห่งองค์ดังกล่าวมาถ้าบุคคลพุดไปตามธรรมดาของตน หรือพุดด้วยความหวังดีไม่มีเจตนาให้เขาแตกกัน แต่เขาแตกกันเองเพราะคำพุดของบุคคลนั้นวาจานั้นไม่เป็น ปิสุณาวาจา^{๑๑๐}

๓. ผรุสวาจา คำหยาบ ในสาเลยยกสูตร อธิบายความหมายว่า เป็นวาจาที่เป็นโทษหยาบ อันแผ่ร้อนแก่ผู้อื่น อันขัดใจผู้อื่น อันใกล้ความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบแห่งจิต คำหยาบมีหลายลักษณะ เช่น

๑) คำด่า หมายถึง กดให้เขาต่ำกว่าที่เป็นจริง เช่น เขาเป็นคนว่าเขาเป็นหมา เป็นวัวเป็นควาย

๒) คำประชด หมายถึง ยกให้สูงกว่าที่เป็นจริง เช่น เขาเป็นคนธรรมดาเรียกเขาว่าพ่อเทวดา แม่คุณหญิง แม่คุณนาย พ่อมหาเศรษฐี

๓) คำกระทบ คือตั้งใจจะจะให้เจ็บ และไม่ว่าตรง ๆ พุดไปเสียทางโน้น ให้มันมีอันกระทบมาทางนี้ เช่นจะว่าคนสูงโย่ง ก็พุดถึงเสาชิงช้า จะว่าคนเตี้ยก็พุดถึงไทรกระเทียม คำพุดที่ว่ากันด้วยคำหวาน ก็จัดเข้าประเภทคำกระทบด้วยเช่นกัน เพราะคนถูกกว่ารู้สึกเจ็บใจที่หลังต่อเมื่อคิดได้

๔) คำแตกดัน เป็นคำธรรมดาๆ แต่คนพุด พุดด้วยเจตนาจะแตกดันให้คนฟังไม่สบายใจ เช่นจะบอกให้กินข้าวก็บอกว่า แดกเข้าไปชียะ และคำอื่นๆ อีกมาก คำพุดแตกดันนี้จะยกมาแสดงเป็นคำๆ ไม่ได้ เพราะคำไหนก็ใช้แตกดันได้ ในเมื่อผู้พุดเจตนาจะแตกดัน เพียงพุดกระแทกเสียงและเบ้าปากให้ผิดปกตินิดหน่อยเท่านั้น

๕) คำสบถ คือคำแข่งชกหักกระดุกต่างๆ เช่น เรียกห่ามากิน เรียกผีมาลง และคำพุดแข่งให้อีกฝ่ายหนึ่ง มีอันเป็นไปต่างๆ นานา เช่นให้ตายโหงตายห้า หรือให้ฉิบหายวาวอดให้ตกนรกอเวจี ให้คอพอก หรือให้มีอันเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่งก็แล้วแต่

๖) คำแสดงใจอื่นๆ เช่น คำหยาบโลน คำอาฆาต คำด่า^{๑๑๑}

^{๑๐๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๓/๓๖๔-๓๖๕.

^{๑๑๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนี เล่ม ๒, หน้า ๑๐๙.

^{๑๑๑} ปิ่น มุกกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๔๖๙.

๔. สัมผัสปลาปะ คำเพื่อเจ้า ในสาเลยยกสูตร ให้ความหมายว่าเป็นคำพูดในเวลาไม่ควรพูด คำพูดที่ไม่เป็นจริง ไม่เป็นประโยชน์ วาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่สมควร ดังพุทธภาษิตว่า

“สหสมปิเจ วาจา อนตถปสญญิตา

เอกํ อตถปทํ ทเสยโย สุตฺวา อุปสมมติ”

หมายถึง คำพูดตั้งพัน แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ย่อมสูญค่าเดียวที่เป็นประโยชน์ไม่ได้^{๑๒}

คำพูดเพื่อเจ้าคือคำพูดไร้สาระ พูดเล่น สรวลเสเฮฮา เหลวไหล มีองค์ประกอบ ๒ คือ

๑. ความต้องการพูดเรื่องที่หาประโยชน์มิได้

๒. การพูดเรื่องอย่างนั้นออกมา

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการกล่าววาจาเป็นที่รัก

๑. วาจาในสังคหัตถุ วาจาในสังคหัตถุ ๔ ได้แก่ ปิยวาจาหรือเปยวัชชะ สังคหัตถุ ๔ คือธรรมที่นำไปสู่การสงเคราะห์ห่อนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน ๔ ประการ มีลักษณะเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ด้วยใจรัก มีเมตตาปรารถนาดีต่อกันอย่างต่อเนื่อง สามารถประสานคนจากจุดย่อยจนถึงโลกโดยรวมให้อยู่ร่วมกันฉันท์มิตร วาจาในธรรมข้อนี้ได้แก่ปิยวาจา คือการเจรจาถ้อยคำที่น่ารักไพเราะอ่อนหวาน แสดงออกซึ่งความรัก เมตตา หวังดี เป็นมิตรต่อคนที่ตนพูดด้วย และที่สำคัญคือต้องเป็นคำพูดที่ไม่เป็นโทษ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ โดยมีพื้นฐานการพูดที่เป็นเมตตาวาจาต่อกัน

๒. วาจาในสาราณียธรรม

วาจาในสาราณียธรรม ๖ ได้แก่ เมตตาวาจกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้ง สิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง อันเป็นธรรมอีกประการหนึ่งซึ่งนำไปสู่ความรักใคร่ผูกพันกัน โดยอาศัยเมตตาเป็นฐานเช่นเดียวกัน ด้วยความหวังดีต่อผู้ฟัง หรือผู้ที่ตนพูดถึง โดยมองจากเนื้อหาสาระของวาจาที่เป็นคำจริง เป็นธรรม และคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟัง เป็นเรื่องที่มี ประโยชน์และสมควรแก่เวลาและโอกาสด้วย โดยมุ่งเอาประโยชน์แก่คนทุกฝ่ายเป็นสำคัญ

๓. วาจาในทิศทั้ง ๖

คือวาจาของบุคคลที่เราเกี่ยวข้องด้วย ในทิศเบื้องหน้าคือ บิดามารดา วาจาที่บิดา มารดา พึงอนุเคราะห์บุตรธิดา ได้แก่ การสอนไม่ให้ทำชั่ว และให้ตั้งอยู่ในความดี ถือว่าเป็นวาจาชอบ ที่ประกอบด้วยเมตตา และหวังประโยชน์แก่บุตรธิดาเป็นสำคัญ อันเป็นวาจาประเภท กถาวาจา ในทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ วาจาประเภทนี้เป็นกถาวาจาอีกประเภทหนึ่งหมายถึง ครูอาจารย์พึงอนุเคราะห์ศิษย์ ด้วยคำสอนแนะนำให้เป็นคนดี สอนวิชาให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สอน ศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง กล่าววาจายกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน และสอนให้ปฏิบัติได้จริงเพื่อเป็น เครื่องคุ้มกันภัยในสารทิศ

ในทิศเบื้องหลังได้แก่บุตฺรภริยา วาจาที่พึงปฏิบัติต่อกัน คือการกล่าววาจาจริง ไพเราะ และไม่ดูหมิ่นกัน

^{๑๒} วคิน อินทสระ, ทางแห่งความดี(ธรรมบท) เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖), หน้า ๑๖๙-๑๗๒.

ในทิศเบื้องซ้ายได้แก่มิตรสหาย วาจาที่ควรมีต่อมิตรสหาย คือคำพูดที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ต่อ กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันๆ ในทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน วาจาคือการกล่าววาจา เมตตาที่นายควรมีต่อ คนรับใช้ และวาจาที่คนรับใช้ควรมีต่อนายจ้างคือวาจาที่ยกย่องความดีของนาย ให้ปรากฏ

ในทิศเบื้องบน คือพระสงฆ์ สมณพราหมณ์ วาจาที่ควรหวั่นพิงกระทำต่อพระสงฆ์คือ วาจา ที่มีเมตตา ให้ความเคารพ ส่วนวาจาที่พระสงฆ์ และสมณพราหมณ์พึงมีต่อคฤหัสถ์คือ คำสอน แนะนำ ให้ละเว้นความชั่ว ตั้งอยู่ในความดี วาจาที่แสดงความปรารถนาดี สอนในสิ่งที่ไม่เคยฟังให้ ได้ฟัง และ สอนในสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง สุดท้ายคือการบอกทางสวรรค์ได้แก่ “สอนวิธีการ ดำเนินชีวิตให้มีความสุขความเจริญ”^{๑๑๓}

ปิยวาจา คือการใช้วาจาดี วาจาที่มีประโยชน์เป็นวาจาที่สร้างสรรค์ วาจาทำให้เกิดสุข วาจา ถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน เป็นถ้อยคำสุภาพ วาจาที่ทั้งแสดงออกทางคำพูดหรือ โดย ทางอ้อมได้แก่การแสดงออกแทนคำพูด เช่น การใช้คำใบ้ ภาษาท่าทาง การใช้ตัวอักษร การทำ เครื่องหมายด้วยภาพหรือด้วยแสงด้วยสี ด้วยเครื่องมืออุปกรณ์ การสื่อสาร ผ่านระบบออนไลน์ คอมพิวเตอร์ การแสดงสัญลักษณ์ ถ้าทำเพื่อประสงค์ให้ผู้อื่นรับรู้ถือเป็นวาจา การสื่อออกไปหากสื่อ ด้วยภาษาความหมายอันแสดงถึงความดี ความงาม เพื่อยังให้เกิดประโยชน์แก่ผู้พูด แก่ผู้ฟังแก่ผู้ได้รับความ ข่าวสารนั้นแก่ชุมชนแก่สังคม ล้วนเป็นปิยวาจา

๓) สารัตถะของอรรถจริยา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงอรรถจริยา หมายถึงการประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม^{๑๑๔} อรรถจริยา คือการประพฤติตนเป็น ประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่เขาจำเป็น ไม่เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลัง ความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ ในการผูกสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ เช่น เมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัย พิบัติต่างๆ ที่ประเทศสัมพันธ์มิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ ก็ให้ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็น การผูกสัมพันธ์ไมตรีหรือแสดงถึงความมี สัมพันธไมตรีอันดีต่อกันการทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วย แรงกายและขวนขวายช่วยเหลือ กิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วย ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้าน คุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

อรรถจริยา คือการประพฤติประโยชน์ ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม

๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วยการ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมเป็นบุตรที่ดี

^{๑๑๓} ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์ และทวี ผลสมภพ, **หลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

^{๑๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, หน้า ๑๑.

ของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดี ของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป

๒) การทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างตน ให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูดาย มีน้ำใจไมตรีต่อกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “คนทำหมู่คณะให้ดังงาม”

อรรถจริยา คือการประพฤติประโยชน์ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม การทำตนให้เป็นประโยชน์ หมายถึงทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ด้วยการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วยความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดีของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ตลอดจนเป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนาตลอดไป และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือเมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้วก็ต้องสร้างตนให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่นด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่นิ่งดูดายมีน้ำใจไมตรีต่อกัน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตามสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “คนทำหมู่คณะให้ดังงาม”

อรรถจริยา มาจากคำว่า อรรถ+จริยา คำว่า อรรถะ แปลว่าประโยชน์ จริยาแปลว่าความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นอรรถจริยา คือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ การบำเพ็ญประโยชน์ พุทธจริยาคือการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้ามี ๓ ประการ คือ

๑) โลกัถถจริยา คือพระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ทรงอาศัยพระมหากรุณาเสด็จไปประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนในถิ่นฐานแคว้นต่าง ๆ เป็น อันมาก

๒) ญาติถถจริยา คือพระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ เช่น ทรงโปรดพระบิดา พระมารดา ตลอดถึงพระประยูรญาติ พระบรมวงศานุวงศ์ให้เข้าถึงพระรัตนตรัยเข้าถึงพระธรรม และเสด็จไปห้ามพระญาติที่วิวาทกันด้วยเรื่องน้ำเป็นต้น

๓) พุทธถถจริยา คือพระพุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้า การทรงประพฤติเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลก โดยฐานเป็นพระพุทธเจ้า เช่นทรงแสดงธรรมแก่เวไนยสัตว์ และบัญญัติวินัยขึ้นบริหารหมู่คณะ ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตราบเท่าทุกวันนี้

พุทธกิจ แปลว่า กิจวัตรของพระพุทธเจ้า หมายถึงกิจวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติประจำวันตลอดเวลาที่ดำรงพระชนม์อยู่ พุทธกิจเท่าที่นักปราชญ์ สรุปลงไว้ มี ๕ อย่าง คือ

๑. ตอนเช้า เสด็จออกบิณฑบาต โปรดสัตว์
๒. ตอนเย็น ทรงแสดงธรรมโปรดชาวบ้าน
๓. พลบค่ำ ทรงแนะนำสั่งสอนพระภิกษุ
๔. เที่ยงคืน ทรงสนทนาและตอบปัญหาเทวดา

๕. เข้ามีด ทรงตรวจดูผู้ที่สมควรที่จะเสด็จไปโปรด^{๑๑๕}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงอรรถจริยา หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรงกับคำพังเพยที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น” นักบริหารทำอรรถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ได้บังคับบัญชาดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อาศัยเรือนท่านให้   วิจารณ์
เห็นท่านทำการงาน   ช่วยพร้อม
แม้มีกิจโดยสาร   นาเวศ
พายค่อยช่วยค้ำจ้วง   จรดให้จนถึง^{๑๑๖}

อรรถจริยาหมายถึงการทำประโยชน์ไม่ว่าแก่คนหรือชุมชน การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่ยจำเป็น ไม่เป็นคนนิ่งอยู่เฉย ตามกำลังฐานะที่พอจะช่วยเหลือได้ จะช่วยด้วยทรัพย์สินของ แร่กาย คำพูดหรือกำลังใจ หากยังประโยชน์แก่คนแก่ชุมชนอื่นทำแล้วเกิดประโยชน์ย่อมเป็นสิ่งที่ควรกระทำการช่วยเหลือควรช่วยในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ การให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือสงเคราะห์ต่อกัน เป็นการสร้างให้เกิดมิตรเกิดอรรถจริยา คือการประพฤติประโยชน์ ทำประโยชน์แก่เขา มุ่งสอนคน ๒ ด้านคือการทำตนให้เป็นประโยชน์ และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๔) สารัตถะของสมานัตตตา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง สมานัตตตา หมายถึงทำตัวให้เข้ากับเขา ได้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุข ทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้แก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๑๑๗} สมานัตตตา คือความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามีมิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไป การคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ ความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึงการวางตัวดีวางตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำไปให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ การทำตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ลักษณะนิสัยของ ผู้มีสมานัตตตา คือ

๑. ปฏิบัติตัวเหมาะสมกับภาวะที่ตัวเป็น
๒. เป็นกันเอง ไม่ถือเนื้อถือตัว แต่ไม่ปล่อย
๓. เข้าหา พูดจาด้วยง่าย
๔. อ่อนน้อมถ่อมตน แต่เข้มแข็ง หัวนโหน

^{๑๑๕} พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (สุจิตฺโต/เพียรสองชั้น), “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๕๙.

^{๑๑๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, หน้า ๗๐-๗๕.

^{๑๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, หน้า ๑๑.

ความเสมอภาคที่แท้มากับความเป็นธรรม ที่สร้างสามัคคีมิใช่มีไว้เพื่อให้แก่งแย่งความ เป็นธรรม"ยังมีความหมายของสมานัตตตาท่ออีกแง่หนึ่งซึ่งมีความหมายหลักเลยท่านเน้นไว้โดยใช้คำ บาลีว่า สมานสุขทุกขตา แปลว่ามีสุขทุกข์เสมอกันหมายความว่า เธอสุขฉันก็สุขด้วย เธอทุกข์ฉันก็ไม่ ทิ้ง ทั้งร่วมความสุขความเจริญและร่วมเผชิญร่วมแก้ปัญหา หรือว่าทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วย ภาษาไทยเรียกว่าร่วมสุขร่วมทุกข์ แ่งนี้เป็นลักษณะสำคัญของสมานัตตตา ที่จะทำให้นุชนอยู่ ร่วมกันด้วยดี เมื่อเราอยู่ร่วมสังคมเดียวกับเขาก็ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน โดยมีความหมายครบมาทุกแง่ ตั้งแต่สามข้อแรก ความเสมอภาคจึงจะสมบูรณ์แล้วก็ไม่ใช้เสมอภาคกัน เฉยๆ ยังช่วยเหลือดูแลกัน ด้วย ทานปิยวาจา และอติถจริยา ครบทุกด้าน ทุกสถานการณ์ แล้วก็ไม่ใช่มีเพียงแค่การแสดงออก ภายนอก แต่การแสดงออกนั้นมาจากใจจริง โดยมีคุณธรรมในใจเป็นฐานที่มามีอีกด้วย ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง สมานัตตา หมายถึง ทำตัวให้เข้า กับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และ เสมอในสุข ทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้แก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน การ วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอ ต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคล ทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สมานัตตาการวางตนอย่างสม่ำเสมอคือการเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายตาม สมควรเป็นผู้ ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลายและเสมอในสุขในทุกข์โดยร่วมกันรับรู้แก้ไข ตลอดถึง การวาง ตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี เป็นหลักธรรมที่นำความสุขเป็นมงคลและเสน่ห์มาสู่ตนเองและครอบครัวและสังคม เพราะทุกวันนี้คน ทุกคนล้วนมีสังคมอยู่ในกลุ่มของตนเอง การวางตนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อผู้คนในสังคมข้างเคียงใกล้ชิด และในปัจจุบัน คนส่วนมากทุกสังคมมักย่อมมีผู้หลงยศหลงอำนาจสังคมนงครทที่มีผู้บริหาร มัวเมาใน ลาภยศ สรรเสริญ มัวเมาในอำนาจ มักลืมหิวลืมตกลืมที่ลืมหิวเพื่อนลืมนญาติ มุ่งแต่ประโยชน์เพื่อลาภ ยศตนเองหรือ ความสุขความร่ำรวยของตนเอง แบ่งแยกแตกต่างทาง ความคิด เมื่อบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มี อำนาจ การวางตนของบุคคลผู้มีอำนาจดังกล่าว ย่อมมีไม่คงที่เพราะ มีแรงกระตุ้นของผลประโยชน์ที่ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกิเลส ทำให้สังคมนงครทนั้นไม่มีความเจริญ คนติดถอยและมีความเสื่อม ทำให้ สภาสังคมส่วนอยู่อย่างไร้จริยธรรม และมีทิศทางไปในแนวทางที่อ่อนด้อยทางศีลธรรม ไม่มีความ สม่ำเสมอทั้งนี้เพราะการวางตัวย่อมเป็นไปตามแรงและ อำนาจของกิเลส จึงเป็นสาเหตุใหญ่ของ ปัญหาในการวางตนของผู้คนในสังคมการวางตนให้เหมาะสมกับฐานะในสังคม และปฏิบัติตนอย่าง สม่ำเสมอต่อบุคคลอื่น ให้ความเสมอภาคและการไม่เอาเปรียบ การมองบุคคลอื่นด้วยหัวใจแห่ง ความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้รวมถึง การร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ปัญหาในสังคม และเข้าร่วม แก้ไขปัญหา เป็นการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนในสังคมที่ตนอยู่ ทำให้สังคมและประเทศชาติมี

การพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^{๑๑๘}

การทำสิ่งใดเป็นประจำและเกิดประโยชน์ การรู้จักให้แบ่งปันทำเป็นประจำสม่ำเสมอ การพูดด้วยวาจากระชับไพเราะเป็นประโยชน์การช่วยเหลือคนด้อยโอกาส ช่วยเหลือชุมชนในประโยชน์สาธารณะ การทำความดี หากประพฤติเป็นประจำสม่ำเสมอ เสมอทั้งเวลา เสมอทั้งบุคคล ไม่เลือกปฏิบัติ การมียุติธรรมประจำตน คือหลักของสมานัตตา

สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนสังคม มีการให้การแบ่งปันสิ่งของ ให้ความรู้แม้แต่การให้อภัยแก่กันเมื่อมีการกระทำผิดต่อกัน ไม่ลำเอียง มีใจเป็นธรรมวางตนเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนไว้ด้วยกัน ทำให้เกิดความรักสามัคคีในชุมชนสังคม เมื่อปฏิบัติตามสังคหวัตถุ ๔ จะมีอนิสงส์ ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดความเคารพนับถือกันตามควรเป็นเครื่องประสานสังคมให้คงอยู่และส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรมป้องกันการประพฤติความเสื่อมเสีย ทำให้คนในสังคมชุมชนมีความเมตตากรุณาและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การสงเคราะห์อนุเคราะห์ประชาชน ต้องมีการให้มีการแบ่งปันไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ เป็นเป็นความรู้เป็นน้ำใจ เป็นคำปรึกษา ต้องมีการใช้คำพูดการสื่อสารระหว่างกันเพื่อสร้างความเข้าใจอาจจะด้วยการใช้คำพูดวาจาหรือการสื่อสารทางอื่นที่ทำให้ผู้สนทนาเข้าใจความหมายกันได้ ต้องมีการลงมือกระทำให้ปรากฏผลคือมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นและต้องสงเคราะห์อนุเคราะห์กันโดยทั้งถึงและต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า จากการศึกษาสังคหวัตถุ ๔ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์กันและกัน เป็นเหตุให้ตนเอง และหมู่คณะก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองประกอบด้วย

(๑) ทาน หมายถึง การแสดงออกถึงการเกื้อกูลกันด้วยการให้ การเสียสละ หรือ การเอื้อเพื่อแบ่งปันของๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียวของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

(๒) ปิยวาจา หมายถึง การแสดงออกถึงการไว้วาจาประสานไมตรี การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ ของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

(๓) อตถจริยา หมายถึง การแสดงออกถึงการร่วมสร้างสรรค์อุดมการณ์ การสงเคราะห์ทุกชนิด หรือการปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

(๔) สมานัตตตา หมายถึง การแสดงออกถึงการร่วมทุกข์ร่วมสุขในทุกคราว การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ในการอยู่ร่วมกันของบุคคลหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ในชุมชนสังคมนั้น

^{๑๑๘} พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (สุจิตโต), “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗๑.

ผลที่เกิดจากการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่การมีความสุขคือการไม่มีความทุกข์ มีความรู้จักพอเพียง มีความพอดี พอใจ พอประมาณ ไม่เบียดเบียนคนอื่น ไม่โลภมาก รู้เท่าทันสภาพความเปลี่ยนแปลงทำให้การดำเนินชีวิตมีความสุข

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษในที่นี้หมายถึงบรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่าง(เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมพร้อมๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์^{๑๑๙} ขณะที่ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) ตามความหมายของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์สังคมวิทยา คือ การศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มมนุษยชาติ และบางครั้งเรียกว่า มานุษยวิทยาวัฒนธรรม วิธีการนี้เป็นวิธีการของนักมานุษยวิทยารุ่นแรกๆ ที่ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างลึกซึ้งรอบด้าน ใช้เวลาศึกษาที่ยาวนานเพื่อให้ครอบคลุมทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รายงานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะนี้เรียกว่า “ชาติพันธุ์วรรณนา” หรือ “ชาติพันธุ์พรรณนา” (Ethnography) ซึ่งมักเป็นการรายงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนดั้งเดิมหรือกลุ่มชนที่ไม่มีตัวหนังสือ^{๑๒๐}

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายเชื้อชาติโดยมีการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นเวลานาน ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ทำให้มีกลุ่มชนหลากหลายอพยพเข้ามาอยู่อาศัย ซึ่ง ดับเบิลยู. เอ.อาร์. วูด (W.A.R. Wood) นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้กล่าวว่าบริเวณประเทศไทยในปัจจุบันมีชาวพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ก่อนที่ชนชาติไทยจะอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานมีอยู่ด้วยกัน ๓ เชื้อชาติ ได้แก่^{๑๒๑}

๑. เนกริโต เป็นพวกที่มีผมหยิก ผิวดำ ตัวเล็ก เป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชนเผ่า บางพวกที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เช่น พวกเงาะ เขม็ง อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซีย และภาคใต้ของไทย เป็นต้น

๒. อินโดนีเซียน เชื้อสายของกลุ่มนี้ในปัจจุบัน ได้แก่ พวกเขม็ง และพวกซาไก ซึ่งอาศัยอยู่ในคาบสมุทรมลายู คนมลายูหรือคนไทยทางแถบแหลมมลายู

^{๑๑๙} อมรา พงศาพิชญ์, สังคมและวัฒนธรรม: มนุษย์กับวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓.

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔

^{๑๒๑} อุดม เขยกวีวงศ์, วัฒนธรรมขอมกับความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา, (กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา, ๒๕๕๓). หน้า ๔๗.

๓. พวกลัวะ อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย และประเทศพม่าที่อยู่กระจัดกระจายในหลายแห่ง ปัจจุบันประกอบอาชีพล่าสัตว์และเพาะปลูก ประชากรของกลุ่มนี้ค่อยๆ ลดจำนวนลง ชาวลัวะปัจจุบันส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณภูเขาทางภาคเหนือของประเทศไทย ขณะที่แนวคิดของนักมานุษยวิทยาแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยออกเป็น ๕ กลุ่มตามตระกูลภาษา ได้แก่

๑) ภาษาตระกูลไท (Tai language family) มีจำนวน ๒๔ กลุ่มภาษา ในประเทศไทยมีผู้พูดภาษาในตระกูลนี้เป็นจำนวนร้อยละ ๙๔ ของประชากรในประเทศ

๒) ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic language family) มีจำนวน ๒๒ กลุ่มภาษาหลักพบในประเทศไทย ในปัจจุบันทั้งหมดเป็นภาษากลุ่มมอญเขมร

๓) ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan language family) มีจำนวน ๑๑ กลุ่มภาษาหลัก มีจำนวนกว่า ๒๐๐ ภาษา ในประเทศไทยพบในเขตภาคเหนือและตะวันตกเป็นส่วนมาก

๔) ภาษาตระกูลออสเตรเนเซียน หรือ มาลาโยโพลีเนเซียน (Austronesian or Malayo-Polynesian language family) ภาษาในตระกูลนี้ในประเทศไทยพบในเขตภาคใต้เป็นส่วนมาก ได้แก่ มลายู/ยาวิ (มลายูถิ่นไทย) อูรังละไว้ย มอเกิน/มอเกล็น

๕) ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (หรือแม้ว-เย้า) (Hmong-Mien or Miao-yao language family) ในประเทศไทยพบในภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ม้ง (แม้ว) เช่น ม้งดำ ม้งขาว และ เมี่ยน (เย้า) เป็นต้น

ส่วนกลุ่มชนที่เรียกว่า “คนไทย” ในปัจจุบันนั้น ได้ให้ความเห็นว่า “มนุษย์ในยุคหินเก่าที่ค้นพบนั้น อาศัยอยู่ที่บริเวณบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยหินใหม่กับมนุษย์ในปัจจุบันไม่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจนจนพอจะแบ่งได้ว่าเป็นคนละเชื้อชาติ จึงน่าจะเชื่อได้ว่าโครงกระดูกของมนุษย์ในสมัยโบราณที่ขุดพบอาจเป็นบรรพบุรุษของคนไทยที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน การสมมุติฐานดังกล่าวอาศัยการพบร่องรอยว่า ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบันมีผู้คนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยหินเก่า หินกลาง หินใหม่ ยุคโลหะ จนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าคนไทยอยู่ในดินแดนประเทศไทยมาโดยตลอดจึงน่าจะเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม โดยคนไทยในปัจจุบันถูกจัดอยู่ในกลุ่ม เชื้อชาติมองโกลอยด์หรือผิวเหลือง ที่เดินทางผ่านประเทศจีนลงมาจากทางเหนือ กลุ่มมองโกลอยด์แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่มตามถิ่นที่อยู่อาศัย ๑ และคนไทยจัดอยู่ในกลุ่มเอเชียอาคเนย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณภาคใต้ของจีน ไทย เวียดนาม พม่า และอินโดนีเซีย ส่วนกลุ่มมองโกลอยด์ที่เข้ามาใหม่มีการผสมผสานกันในด้านเผ่าพันธุ์กับกลุ่มที่อยู่ดั้งเดิม

นอกจากนี้นักมานุษยวิทยาได้จัดประเภทของมนุษย์สมัยโบราณรุ่นแรกๆ ของไทยว่าอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งตระกูลนี้เป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อหลายพันปีที่แล้ว รวมทั้งเป็นบรรพบุรุษของชนชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปัจจุบัน ต่อมามนุษย์ในตระกูลมอญและเขมรได้อพยพเข้ามาจากจีนหรืออินเดียเข้ามาอยู่ในดินแดนไทย ก่อนที่พวกไทยจะอพยพเข้ามาแย่งชิงดินแดนจากพวกลัวะ ซึ่งพงศาวดารโยนกเรียกว่าพวกขอมตา กลุ่มนี้ตั้งหลักแหล่งอยู่กันเป็นเมือง ชาวลัวะเป็นชาวพื้นเมืองเดิมที่เมื่อโดนรุกรานก็กระจายไปอยู่ตามป่าตามเขา หรือผสมผสานกับกลุ่มชนที่รุกรานเข้ามาจนกลายเป็นชนกลุ่มใหม่ในสังคม

ดังนั้นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมในดินแดนไทยจึงมีอยู่อย่างหลากหลายตามหลักฐานและแนวคิดของแต่ละคนที่นำเสนอ แต่ทั้งนี้กลุ่มชนเหล่านี้อาจจะเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของไทยทั้งหมดแต่ได้มีการอพยพไปมา และในที่สุดจึงได้มีการผสมผสานจนเป็นคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมประเทศไทยเป็นประเทศที่มีกลุ่มชาติพันธุ์จากหลากหลายเชื้อชาติอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ชาวเปอร์เซียในแถบอยุธยา ชาวมาเกซาร์ในเขตมัทกะสัน ชาวจีน ชาวตะวันตก ลาว มอญ ฯลฯ กลุ่มชนเหล่านี้ในอดีตนับว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศไทย แต่กลุ่มชนเหล่านี้ได้นำวัฒนธรรมต่างๆ เข้ามาเผยแพร่และผสมผสานจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทยในปัจจุบัน ขณะเดียวกันแม้ว่ากลุ่มชนเหล่านี้ในอดีตเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ปัจจุบันกลุ่มชนเหล่านั้นบางกลุ่มกลับกลายเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ของสังคม ขณะที่ชนกลุ่มน้อยในปัจจุบันกลับหมายรวมถึงกลุ่มชนชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย และชาวเขาเหล่านี้ในอดีตเคยเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของแผ่นดินไทย เช่น มลาบรี ส่วย กวย เป็นต้น ขณะเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ยังได้มีการผสมผสานกับชนกลุ่มอื่นๆ ทำให้ในปัจจุบันการแสวงหาคนในลักษณะที่เป็นกลุ่มเชื้อชาติที่บริสุทธิ์จึงแทบเป็นไปไม่ได้เลย แต่เกิดกลุ่มชนที่เป็นชาติพันธุ์ขึ้นมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่ดำรงชีวิตร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจนทำให้เกิดภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน

ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยจึงเป็นกลุ่มชนที่ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวแต่มีการเคลื่อนไหวติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกัน คนไทยในทุกวันนี้ จึงไม่ใช่ชนใดกลุ่มชนหนึ่งที่มีสายเลือดบริสุทธิ์ แต่เป็นกลุ่มชนที่มีการผสมกับกลุ่มชนหลากหลาย จึงสรุปได้ว่าในดินแดนประเทศไทยปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่ทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและอพยพเข้ามาภายหลัง กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกันย่อมมีการติดต่อกันและทำให้เกิดการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรมจนกลายเป็นคนไทยและวัฒนธรรมไทยอย่างที่พบในปัจจุบัน

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)^{๑๒๒} เป็นกลุ่มสังคมแบบหนึ่งซึ่งประกอบด้วยผู้คนที่มีความวัฒนธรรมและประวัติความเป็นมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน สังคมต่างๆ มักจะประกอบด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ตัวอย่างเช่น สังคมไทย ประกอบด้วยกลุ่มชาวอินเดีย ชาวจีน เขมร ฯลฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษลักษณะหนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์อาจเป็นชนกลุ่มใหญ่ หรือชนกลุ่มน้อยในสังคมก็ได้ และถ้ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ กลุ่มนั้นย่อมมีบทบาทและอำนาจทางการเมืองมากกว่า ถ้าสังคมใดประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม โอกาสที่จะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งย่อมมีมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม สังคมต่าง ๆ จะหนีไม่พ้น การมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้เนื่องจากโลกแห่งสังคมแคบลง ผู้คนมีการติดต่อ มีการอพยพเข้าไปอยู่ในต่างสังคมอยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น การอพยพของชาวจีน ชาวเขมร เข้ามาอยู่ในสังคมไทยเนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ปัญหาในสังคมจึงมีโอกาสเกิดขึ้น ได้เสมอ และย่อมจะนำผลเสียให้แก่สังคมนั้น แต่บางกรณีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้า

^{๑๒๒} เรณู หอมหวล. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ,, หน้า ๘๓ .

มาอาจมีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคมบ้างก็ได้ จากการที่สังคมนั้น ได้รับวัฒนธรรมใหม่ๆ จากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ ทั้งนี้ย่อมขึ้น อยู่กับการรู้จักนำเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมของตนด้วย

โดยทั่วไปเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และเรื่องชนกลุ่มน้อยในเมืองไทยมีน้อย ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการคนไทยหรือชาวต่างประเทศ นักวิชาการที่สนใจเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups)^{๑๒๓} มักจะเป็นนักมานุษยวิทยาหรือนักสังคมวิทยา ทั้งนี้เพราะนักมานุษยวิทยาและนักสังคมวิทยา คือนักวิชาการที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ที่มีเผ่าพันธุ์ต่างๆ กันการเลือกศึกษาสังคมมนุษย์ สังคมใดสังคมหนึ่งขึ้น อยู่กับความมนุษย์ในสังคมนั้น มีเผ่าพันธุ์อะไรหรือกลุ่มชาติพันธุ์ใด นักสังคมศาสตร์ในสาขาวิชาอื่น ๆ มักจะไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับชาติพันธุ์เท่าใดนัก ทั้ง นี้เป็นเพราะว่าสิ่งที่นักสังคมศาสตร์สาขาวิชาอื่นสนใจมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม เช่น เรื่องเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา แทนที่จะเป็นเรื่องกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์นอกจากนี้ยังมีมุมมองทางรัฐศาสตร์ที่มองเรื่องชนกลุ่มน้อย ว่าเป็นเรื่องความขัดแย้งภายในประเทศระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็นปัญหาทางการเมืองที่สร้างความลำบากให้แก่ผู้บริหารประเทศไม่ว่าจะเป็นนักปกครองหรือนักการเมืองได้มากความคิดเรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์” เป็นความคิดใหม่ไม่ได้ปรากฏเห็นเด่นชัดในสมัยก่อน คณะกรรมการบัญญัติศัพท์สังคมวิทยา ให้ความหมายศัพท์ภาษาอังกฤษ (ethnic) ว่า “เกี่ยวกับชาติพันธุ์” การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ในประเทศไทยหรือแถบเอเชียอาคเนย์ (บางครั้ง นิยมใช้คำว่าอุษาคเนย์)

๒.๖ บริบทพื้นที่วิจัย

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปีตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ เป็นพื้นที่ที่มีการพบแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์จำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จังหวัดศรีสะเกษเป็นดินแดนที่มีผู้คนอยู่อาศัยมานาน ตั้งแต่อดีต ชุมชนต่างๆ ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นรัฐ โดยมีแหล่งชุมชนโบราณจำนวนมากกระจายอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำชีและลุ่มแม่น้ำมูล แบ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมทวารวดีซึ่งนิยมทำคูน้ำคันดินเป็นวงรีหรือวงกลมรอบเมือง นิยมตั้งเมืองใกล้แหล่งน้ำเพื่อสะดวกในการชักน้ำเข้ามาเก็บในคูเมือง และกลุ่มวัฒนธรรมขอมที่ส่วนใหญ่มักมีการจัดวางผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีการขุดบารายไว้เป็นแหล่งน้ำสำหรับเมือง จากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทวารวดีที่แพร่ขยายครอบคลุมดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ หลังจากนั้นอาณาจักรขอมได้ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่ดินแดนอีสานสูงมากในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

^{๑๒๓} อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม(กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม), (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, -๒๕๕๓), หน้า ๑๓๗ .

๒.๖.๑ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กวย

กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้มักเรียกตนเองว่า กวย กุย โกย หรือกวย แตกต่างกันไปตามลักษณะการเรียกออกเสียงของแต่ละถิ่น (สมทรงบุรุษพัฒน์:๒๕๓๘) แม้ว่าชนพื้นเมืองออกเสียงสระแตกต่างกัน ตามแต่ละท้องถิ่นแต่ความหมายของคำว่า กุย กุย โกย หรือ กวย หมายถึง “คนทั้งสิ้น การให้ความหมายไว้ในลักษณะดังกล่าวนี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นความเป็นสากล หรือฐานคติการมองโลกของมนุษย์ในบริบทของวัฒนธรรมต่างๆของกลุ่มของตนเองนั้น มีสถานภาพที่แตกต่างจากสัตว์ และมีความเท่าเทียมกันกับมนุษย์ในบริบทของวัฒนธรรมอื่นๆ นักภาษาศาสตร์และนักชาติพันธุ์วิทยา ในประเทศไทยเสนอให้ใช้คำว่า “กวย” เพียงคำเดียวในการเรียกชนกลุ่มนี้ส่วนคำว่า “ส่วย” นับตั้งแต่เกิดมาไม่เคยได้ยินชาวกวยเรียกตัวเองว่า “ส่วย” จะมีก็แต่ชาวไทยเท่านั้น ที่เรียกกลุ่มชนชาวกวยว่า “ส่วย” นั้น เป็นคำที่มีบัญญัติขึ้นมาเหนือบริบทของวัฒนธรรมกวย ซึ่งชาวกวยเองไม่ค่อยจะยอมรับชื่อนี้เท่าใดนัก เพราะฉะนั้น ในการรวบรวมประวัติศาสตร์ชนชาติกวยในครั้งนี้ จึงสนับสนุนคำว่า “กวย” เป็นสรพนามแทนชนกลุ่มนี้เป็นมนสิการต่อเกียรติภูมิของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งมีประวัติศาสตร์เป็นของตนเอง

๒.๖.๑.๑ ความเป็นมาของชาวกวย

ภาคอีสานตามสภาพภูมิศาสตร์นั้น อาจแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่อยู่ในบริเวณแอ่งสกลนคร อันได้แก่ จังหวัดสกลนคร หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู นครพนม และจังหวัดเลย กับพื้นที่ส่วนที่อยู่ในบริเวณแอ่งโคราชหรือบริเวณอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา โดยมีเทือกเขาภูพานเป็นสันกั้นระหว่างแอ่งสกลนครและแอ่งโคราชนี้ จากการศึกษาประวัติศาสตร์พบว่า คนอีสานได้อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุกว่าหนึ่งหมื่นปี ในอดีตในดินแดนแถบนี้เรียกว่า “อาณาจักรเจนละ” มีกษัตริย์องค์สำคัญคือ กษัตริย์จิตรเสน ยุคต่อมาคืออาณาจักรศรีโคตรบูรณภายหลังเป็นอาณาจักรล้านช้าง และตกเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยามในสมัยกรุงธนบุรี ภาคอีสานจึงมีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลายกลุ่ม โดยเฉพาะในเขตอีสานใต้มีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลายกลุ่มทั้งเขมร ลาว และส่วย (กวย) ชาวกวย เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ มีประวัติศาสตร์มานานนับ ๓,๐๐๐ ปี สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่ามุนด์ (Munda) ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บริเวณเชิงเขาหิมาลัย เป็นเจ้าของพ่อภาษาพ่อมดหมอผี มีทักษะในการจับช้างและฝึกช้าง ใกล้ชิดกับราชวงศ์คุปตะที่มีความโด่งดังของอินเดียโบราณ ได้ชื่อว่ามีกองทัพที่เกรียงไกรที่สุด ความยิ่งใหญ่ของกองทัพคุปตะคือมีกองทัพช้างที่ได้ฝึกซ้อมเป็นอย่างดี โดยมีชาวมุนด์เป็นผู้ฝึกให้และเป็นความชาญฉลาดในยามสงครามด้วย หลักฐานทางอินเดียยืนยันว่า คุปตะเคยส่งช้างศึกพร้อมความมาเป็นอภินันทนาการแก่อาณาจักรพราหมณ์บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย ได้อพยพจากตอนเหนือของอินเดียมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขมรและตอนใต้เมืองจาศักดิ์ของลาว พงศาวดารเมืองละแวกได้กล่าวถึงพระเจ้าธรรมราชาผู้ครองนครธม ได้ทรงขอความช่วยเหลือจากกองทัพกวย ให้ส่งทหารไปช่วยปราบกบฏ เมื่อปราบเสร็จทั้งสองฝ่ายได้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ชาวกวยเข้ามาค้าขายกับอยุธยาระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นช่วงที่ปกครองตนเองเป็นอิสระแถบเมืองกัมโปงสมคิดกับลาวใต้ในปัจจุบัน

ชาวกูยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม จากเขมรและลาวโดยการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันโดยการแต่งงานระหว่างกลุ่ม ชาวกูยจึงรับวัฒนธรรมภาษาและประเพณีจากเพื่อนบ้าน การถือศาสนาและความเชื่อของชาวกูย ยังมีความเชื่อในเรื่องลัทธิผีวิญญาณ (Animism) สูง การถือผีบรรพบุรุษของคนถือว่าเป็นผีที่ดีให้ความรักและความสุขแก่ลูกหลานได้ ด้านพุทธศาสนามีการนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhist) เช่นเดียวกับชาวอีสานคู่กับการถือผี ชาวกูยหรือกูยเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์บางส่วน คนไทยเรียกว่าส่วย กลุ่มชาติพันธุ์กูยที่พูดภาษากูยแบ่งได้ ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑. กูยมะไฮ (Kui m'ai) กลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีแถบโขงเจียม บ้านเวินบัก บ้านท่าล้ง ใกล้กับลาวใต้ เรียกตนเองว่า กูยบลู (คนภูเขา)
๒. กูยมะลอ (Kui m' lo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ
๓. กูยเยอ (Kui yer, yo) อาศัยอยู่ในเขตอุบลราชธานี ศรีสะเกษ
๔. กูยมะลั่ว หรือมะหลั่ว (Kui m'loa) อาศัยอยู่ในเขตสุรินทร์ ศรีสะเกษ
๕. กูยอะเจียง กลุ่มที่มีความชำนาญในการคล้องช้าง อยู่ในเขตอำเภอท่าตูม อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์^{๑๒๔}

เนติ โชติช่วงนิธิ ได้กล่าวว่า กูยเชื่อในการทำบุญเช่นเดียวกับคนอีสาน ยึดคติความเชื่อในทางพุทธศาสนาตามจารีตประเพณีรูปแบบความเชื่อและวิถีชีวิตแบบเดิมชาวกูย (เก่า) ได้ถูกซึมซับและปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน พิธีกรรมทางพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม^{๑๒๕}

อุทัย สมวัฒน์ ได้กล่าวถึง ประเพณี ๔ เผ่าไทยศรีสะเกษ ย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนว่า ศรีสะเกษเป็นแหล่งอารยธรรมของชน ๔ เผ่า คือ ส่วย เยอ เขมร และลาว ในอดีตชนเผ่าลาว เขมร เคยปกครองมาก่อน และต่อมาชาวกูย กูยหรือกูยได้อพยพมาสร้างบ้านแปลงเมืองรวมถึงการปกครอง ส่วนชาวยเยอเป็นชนกลุ่มหนึ่งก็คือกูยเยอ ต่อมาเรียก เยอ ชนทั้ง ๔ เผ่า มีภาษาพูดในท้องถิ่นของตนเองรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง งานประเพณี ๔ เผ่าไทยศรีสะเกษ หรืองานเทศกาลดอกคำดวนบาน (เดิม) เป็นงานประเพณีประจำปีที่ยิ่งใหญ่ทุกปีแสดงออกถึงประเพณีวัฒนธรรมที่ชาว ๔ เผ่าได้อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี^{๑๒๖}

จะเห็นได้ว่า ชาวกูย (ส่วย) เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อพยพมาจากอินเดียมาอาศัยในภาคอีสานตอนใต้ ที่พบเห็นหนาแน่นที่สุดก็คือในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และกระจายไปในอุบลราชธานี บุรีรัมย์ และมหาสารคาม วัฒนธรรมชาวกูยเป็นวัฒนธรรมที่มีจริยธรรม มีวินัยและเอกราชสูง มี

^{๑๒๔} ไพฑูรย์ มีกุล, “ไทยกูย : ชนพื้นเมืองดั้งเดิม”, *อาศรมวัฒนธรรม*, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ๒๕๔๗), หน้า ๑๒-๑๕.

^{๑๒๕} เนติ โชติช่วงนิธิ, “กูย (ส่วย) บ้านปราสาท : วัฒนธรรมผสมกลมกลืน”, *สยามรัฐ*, ๒๕ กันยายน ๒๕๕๙, หน้า ๑๕.

^{๑๒๖} อุทัย สมวัฒน์, “ประเพณี ๔ เผ่าไทยศรีสะเกษย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนอีสาน”, *บ้านเมือง*, ๒๕ กันยายน ๒๕๕๐, หน้า ๑๑.

ลักษณะเด่นที่พบ คือ การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ เชื่อผู้นำหรือผู้อาวุโส ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา แต่ยังคงเชื่อในการถือผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษยังคงวนเวียนปกปักษ์รักษาลูกหลาน การบูชาผีบรรพบุรุษจึงเป็นการแสดงความกตัญญูที่มีวัฒนธรรมประเพณีภาษาเฉพาะกลุ่มตนเองขณะเดียวกันได้รับวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้าน เช่น เขมร ลาว และวัฒนธรรมสยาม ทำให้วัฒนธรรมเดิมยังคงมีคือการถือผี วัฒนธรรมมีบทบาทต่อพฤติกรรมของผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก พฤติกรรมของภูยแต่ละชุมชนมีผลต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนจนถึงยุคปัจจุบัน

๒.๖.๑.๒ สภาพการดำเนินชีวิตของชาวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๑. ตำบลบึงมะลู

ตำบลบึงมะลู มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ตำบลบึงมะลูตั้งชื่อตามชื่อบ้านบึงมะลูหมู่ ๑ ซึ่งเดิมนั้นตั้งอยู่บริเวณหนองบึงมะลูปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านโนนไทยตำบลเมือง มีพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และเป็นทางผ่านการเดินทางติดต่อค้าขายระหว่างเมืองชูนธ์กับเมืองพระวิหารประเทศกัมพูชาประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการติดต่อสื่อสาร และบริเวณดังกล่าวมีการปลูกต้นพลูหรือต้นมะลูในภาษาเขมรใช้สำหรับการเคี้ยวหมาก จำนวนมากบริเวณรอบๆบึงน้ำขนาดใหญ่จึงนำคำว่ามะลูและบึงมารวมกันเป็นชื่อหมู่บ้าน ต่อมาได้เกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายชาวบ้านจึงพากันย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่บริเวณโคกภูมิทางทิศใต้บ้านบึงมะลูในปัจจุบัน ต่อมาได้เกิดมีโจรผู้ร้ายชุกชุมจึงได้แยกย้ายกันไปตั้งหมู่บ้านใหม่โดยส่วนหนึ่งได้พากันไปอยู่ที่บริเวณบ้านน้ำขวบและอีกส่วนหนึ่งมาอยู่บริเวณบ้านบึงมะลูในปัจจุบันโดยยังใช้ชื่อบ้านบึงมะลูจนถึงปัจจุบัน เดิมตำบลบึงมะลูมีพื้นที่ขนาดใหญ่มีหมู่บ้าน ๗ หมู่บ้านคือบ้านบึงมะลู บ้านน้ำขวบ บ้านภูมิซรอล บ้านด่าน บ้านกระหวั่น บ้านตาแท่น บ้านโนนเยาะ ต่อมาเริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นฐานจากอำเภออื่นเข้ามาอาศัยอยู่และตั้งหมู่บ้านใหม่ขึ้นมาจำนวนมากจึงยากแก่การปกครองจึงได้มีการแยกตำบลออกไปคือตำบลเสาชงชัย ตำบลภูผาหมอก ตำบลโนนสำราญ ประชาชนในตำบลใช้ภาษาท้องถิ่นคือ ภาษาเขมร ภาษาลาว และมีอาชีพเกษตรกรรม มีหมู่บ้าน ๒๐ หมู่บ้าน

๒. ประวัติความเป็นมาของชุมชนหมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

มีคนเฒ่าคนแก่ เล่าว่าหมู่บ้านนี้แต่เดิมเป็นป่าดงทั้งหมด มีสัตว์ร้ายชุกชุม ยังไม่มีการสร้างหมู่บ้านมาแต่เดิมเลย ต่อมาเมื่อผู้เฒ่าผู้แก่แต่ตอนเป็นหนุ่มสาวได้พากันอพยพมาแต่จากต่างถิ่นมาจับจองพื้นที่ทำมาหากินสมัยนั้นก็มาจากบ้านสำโรงทาบข้าง มาจากประเทศลาวสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ บ้าง มาจากเขมรอพยพในสมัยสงครามบ้าง แต่เดิมน้ำอ้อม นี้มีป่ามากมีบ้านคนอาศัยอยู่เพียง ๔ - ๕ ครัวเรือนเท่านั้นกระทั่งมีลูกสืบหลานจึงได้เริ่มมีครัวเรือนขึ้นเรื่อยๆ บ้านน้ำอ้อม มีครัวเรือนประมาณ ๒๐ กว่าครัวเรือน ต่อมาจนถึงปัจจุบันน้ำอ้อม ได้เป็นหมู่บ้านใหญ่มีครัวเรือนประมาณ ๖๐๐ กว่าครัวเรือน

บ้านน้ำอ้อม นั้นเป็นหมู่บ้านหลายกลุ่มชาติพันธุ์ได้แก่ ชาวกวย ได้มาตั้งถิ่นฐานก่อน ต่อมา มีลูกสืบหลานขึ้นมาโตเป็นหนุ่มเป็นสาวขึ้นได้มีการพบรักกันที่ต่างบ้านต่างเมือง บ้างก็ไปทำงานที่ไกล พบกลับมาก็ได้พาคนรักของตนกลับมาด้วยจนกระทั่งได้แต่งงานมีครอบครัวขึ้นมา บ้างก็มาจากถิ่นฐานอื่นมาซื้อที่ทางก็ได้มาตั้งรกรากกระทั่งกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นมาปรากฏกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มีการผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ส่วย (กวย , กวย) ลาว เขมร เป็นหลัก

โดยส่วนมากชาวบ้านน้ำอ้อม ส่วนมากจะประกอบอาชีพทำนา เสียเป็นส่วนใหญ่คิดเป็น ๘๕ เปอร์เซ็นต์ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ รับจ้างทั่วไป ๕ เปอร์เซ็นต์ค้าขาย ส่วนรัฐบาลนั้นน่าจะนับได้ว่า ๑ เปอร์เซ็นต์เท่านั้นส่วนมากจะเป็นชานาเสียมากกว่า ทางทิศเหนือบ้านน้ำอ้อม ติดถนนใหญ่ หมู่บ้านน้อยรอบบ้านน้ำอ้อม ต่างส่งเด็กมาเรียนที่บ้านน้ำอ้อม ในระดับอนุบาล เด็กเล็ก ประถมมัธยมต้นแทบทั้งสิ้น เมื่อจบการศึกษาถ้าลูกหลานคนมีฐานะก็จะส่งลูกตนเองไปเรียนต่อในตัวอำเภอ หรือในตัวเมืองที่สูงขึ้นไป เช่น ระดับ มัธยมปลาย และระดับอุดมศึกษาภาษาที่ใช้โดยส่วนมากบ้านน้ำอ้อม ป็นหมู่บ้านที่มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์รวมกันทั้ง กวย ส่วย ลาว เขมร ซึ่งถ้าใครเป็นเจ้าของภาษาอะไรอีกฝ่ายหนึ่งจะไปหาหรือประกอบกิจการก็สามารถพูดให้เกียรติเจ้าของภาษา เช่น เมื่อจะไปหาคนลาว ส่วยก็สามารถพูดภาษาลาวได้ ถ้าส่วยมาบ้านเขมรก็สามารถพูดภาษาเขมรได้ เป็นชนชาติพันธุ์ผสมผสานกันโดยไม่ขัดแย้งกัน

ลักษณะบ้านเรือนและความเป็นอยู่บ้านน้ำอ้อม แต่เดิมการยกบ้านส่วนมากแต่เดิมจะเป็นทรงสูงมีเสาสูง มีบันไดไต่ขึ้นเนื่องด้วยสมัยก่อนมีป่ามาก และมีโจรผู้ร้ายมากเวลาตกกลางคืนก็ยังสามารถพ้นจากอันตรายได้มาก แต่เดิมจะเป็นไม้ทั้งหลัง แต่ด้วยสมัยปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางสื่อสารมวลชนมากมายสมัยใหม่ก็จะชอบยกบ้านขึ้นเดี่ยวสร้างด้วยปูนเป็นส่วนใหญ่ถนนหนทางลาดยางเข้าถึง มีโทรศัพท์แทบทุกบ้าน โทรศัพท์ พัดลม บ้างก็ใส่แอร์ก็มี ความเจริญเข้าไปมากความเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นในราว ๕ - ๑๐ ปีนี้เอง บ้านหลังเก่า ๆ ทรงสูงมีบันไดขึ้นไม้ทั้งหลัง ก็จะไม่ค่อยมีแล้วในสมัยปัจจุบัน ถ้ามีก็ไม่มาก ประมาณ ๓ -๕ หลัง

ปัจจุบันเท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจและออกเก็บข้อมูลภาคสนาม ชาวกวย ฟัง และสื่อสารด้วยภาษากวย แม้จะมีสำเนียงที่แตกต่างกันไปแต่ก็ยังสื่อความหมายกันรู้เรื่อง แม้พูดภาษาบางคำจะไม่เหมือนกันและมีสำเนียงภาษาพูดแตกต่างกันยังเรียกชื่อกลุ่มชนแตกต่างกันออกไปเช่น กลุ่มชาวกวยเลี้ยงช้าง เรียกตัวเองว่ากวย กลุ่มชาวกวย อำเภอศีขรภูมิเรียกตัวเองว่า มะลัว ชาวกวยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอไพรบึง อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ เรียกตัวเองว่า เยอ และชาวกวยในแถบ อำเภอสำโรง ทาบ จังหวัดสุรินทร์ และอำเภอปราสาท อำเภอห้วยทับทัน อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอสังขะ เรียกตัวเองว่า กวย^{๑๒๗}

^{๑๒๗} นายอิศราพร จันทรทอง , บทบาทหน้าที่ของพิธีแก้มอชาวกวย บ้านสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบจังหวัดสุรินทร์ ,สาขาวิชามานุษยวิทยา, (สุรินทร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ๒๕๓๗),หน้า ๙.

เอกสารที่เป็นหลักฐานพอที่จะเชื่อถือยืนยันได้อีกอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวกวยเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในแถบนี้และเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมคือ เอกสารของปราชญ์ไทย ในสมัยรัชการที่ ๕ ซึ่งเป็นข้าหลวงและข้าราชการ ประกอบด้วย หม่อมอมร วงศ์วิจิตร (พ.ศ.๒๔๔๓) พระยาประชาภิจักร จักร (พ.ศ. ๒๔๔๗) และสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ตีสโล อ้วน) ปราชญ์ทั้ง ๓ ท่านต่างให้ความเห็นที่สอดคล้องกันว่ากลุ่มชนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในภาคอีสานได้แก่กลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ – เขมร และมีชาวกวยเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกวยมีความเจริญอยู่อย่างอิสระมาก่อนที่จะถูกอำนาจทางการเมืองของเขมรและไทยปกครอง ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น ผู้ไท ไส้ แสก กะเลิง ย้อ ไย้ และอื่นๆ ได้อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเมื่อร้อยกว่าปีมานี้ โดยนโยบายทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแต่ถ้าจะพิจารณาถึงโครงสร้างภาษา ระบบความเชื่อของกลุ่มชนก็พอจะมองเห็นวิวัฒนาการทางสังคมของชาวกวยได้ กล่าวคือ กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานหรือที่อยู่อาศัยใกล้กับกลุ่มชนชาวเขมรก็รับเอาวัฒนธรรมทางภาษาและระบบความเชื่อบางอย่างมาจากกลุ่มชนชาวเขมร กลุ่มนี้จะเรียกตัวเองว่า “กวย” กลุ่มชาวกวยจะถือความเชื่อในเรื่อง “ผีประจำ” สำคัญกว่า “ผีบรรพบุรุษ” และจากคำบอกเล่าของควาญช้างที่เป็นครูบาอาจารย์ใหญ่ที่บ้านกะโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์บอกเล่าเมื่อครั้งยังเป็นหนุ่มเคยไปล่าช้างที่ป่าแถวภูเขาแดงแรกในดินแดนประเทศกัมพูชาปัจจุบัน ^{๑๒๘}

สรุปได้ว่า กลุ่มชาวกวยเดิมมีถิ่นฐานอยู่แถบนี้แล้วต่อมากลุ่มชาวกวยอีกส่วนหนึ่งก็อพยพเข้ามาอยู่ในแถบจังหวัดศรีสะเกษและสุรินทร์ ในเวลาต่อมา และเส้นทางที่อพยพนั้นพอจะสันนิษฐานได้ว่าคงเลียบลำน้ำมูลมาเรื่อยๆ พอพบปะกลุ่มชนของตนเองก็ตั้งบ้านช่องถิ่นฐานทำมาหากินต่อไปเมื่อมีประชากรหนาแน่นขึ้นที่ทำกินมีน้อยลงจึงต้องอพยพไปหาที่ทำกินใหม่ เช่น ชาวกวย อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา และชาวกวย อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ก็อพยพไปจากชาวกวยบ้านตะเคียน บ้านอาลี บ้านอาวุธ และบ้านสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งสิ้น

๒.๖.๒ ความเป็นมาของของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ เรียกตนเองว่า “ขแมร์” แต่หากจะบ่งบอกถึงถิ่นของภาษาและชาติพันธุ์ ชาวเขมรเรียกภาษาและชาติพันธุ์ของตนเองว่า ขแมร์ลือ ซึ่งแปลว่า เขมรสูง เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในประเทศกัมพูชาว่า ขแมร์-กรอม แปลว่า เขมรต่ำ และเรียกคนไทยหรือคนพูดภาษาไทย เป็นภาษาแม่ว่า ซิม ซึ่งตรงกับว่า สยาม ในภาษาไทย และคำว่า เขียม ในภาษากวย ผู้พูดภาษาเขมรมีอยู่จำนวนมากในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และบางอำเภอของจังหวัดอุบลราชธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม นอกจากนี้บางอำเภอในภาคตะวันออก คือ จังหวัดปราจีนบุรี จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีสถานะเป็นคนไทย สัญชาติไทย

^{๑๒๘} นายอิศราพร จันทรทอง , บทบาทหน้าที่ของพิธีแก้มอชาวกวย, หน้า ๑๐

๒.๖.๒.๑ ความเป็นมาของชาวเขมร

คำว่า เขมร น่าจะเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า กุมาร ซึ่งแปลว่าทารกเพศชาย สันนิษฐานว่าสาเหตุที่ชนชาติเหล่านี้ มีชื่อเรียกว่า เขมร ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่ากุมาร น่าจะมีความสัมพันธ์กับบันทึกของชาวจีนที่กล่าวไว้ว่า อาณาจักรฟูนันมีผู้ปกครองชื่อนางลิเว นางได้อภิเษกกับพราหมณ์จากอินเดีย ซึ่งเดินทางมายังดินแดนแห่งนี้นาม หวันเทียน ซึ่งเป็นคำที่จดจากภาษาจีนตรงกับคำว่า โกฎัทัญญะ นางลิเว มีชื่อเรียกในสมัยต่อมาว่า พระนางโสภา โกฎัทัญญะ และพระนางโสมา เป็นปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งมีความรุ่งเรืองในเขตเอเชียอาคเนย์ ดังกล่าวแล้วว่าชาวไทยเชื้อสายเขมรมีอยู่เป็นจำนวนมากในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ได้ทำการสำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ พบว่าประชากรที่พูดภาษาเขมร มีดังนี้ จังหวัดสุรินทร์มีจำนวนมากที่สุด ๕๑๘,๕๓๗ คน บุรีรัมย์ ๔๒๕,๖๐๔ คน ศรีสะเกษ ๒๘๔,๔๘๒ คน และอุบลราชธานี ๒๕,๑๘๑ คน เพื่อความเข้าใจประวัติความเป็นมาและถิ่นที่อยู่ของชาวเขมร จึงขอเสนอประวัติการตั้งถิ่นฐานและการดำรงอยู่ของชาวเขมร และเขมรถิ่นไทยโดยย่อ ดังนี้^{๑๒๙}

ยุคอาณาจักรฟูนัน ชนชาติมอญ - เขมร มีถิ่นฐานเดิมที่ประเทศอินเดีย อาณาจักรแรก ของชนกลุ่มนี้ เรียกตามศิลาจารึกภาษาสันสกฤตว่า "วรวัน" (พระพนม) ในพงศาวดารจีนเรียกว่าฟูนัน ตั้งอยู่ตั้งอยู่ที่ฝั่งทะเลแห่งหนึ่ง ทางทิศตะวันออกจดกับประเทศลีนยี (จัมปา) ทิศตะวันตกจดกับประเทศกมลิน (สุวรรณภูมิ) ราชธานีแห่งแรกของอาณาจักรนี้เรียกว่า "กรุงโคกชลอก" ในสมัยของพระทองนางนาค (เกาณตินยะ พระนางโสมา) ราชวงศ์นี้มีอำนาจประมาณ ๓๐๐ ปี จนถึง พ.ศ. ๑๐๒๘ ต่อมาในยุคที่กษัตริย์ที่ลงท้ายพระนามว่า "วรมัน" เริ่มต้นด้วย พระเจ้าเกาณตินยะชัยวรมัน (พ.ศ. ๑๐๒๘-๑๐๕๗) ชาวอินเดียได้ร่วมกับพวกกบฏเข้าโจมตีกรุงโคกชลอกแล้วย้ายเมืองหลวงเข้าไปตามฝั่งแม่น้ำใหญ่ ๕๐๐ ลี้ตั้งชื่อเมืองหลวงว่า วยารปุระ แปลว่าเมืองแห่งนายพรานส่วนพวกราชวงศ์พื้นเมืองเดิมก็ย้ายขึ้นไปทางเหนือ สร้างเมืองใหม่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ชื่อ คัมภปุระ และภวปุระ (ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตอนล่าง พ.ศ. ๑๐๙๓) เกิดจลาจลในกรุงวยารปุระ เจ้าชายภววรมันแห่งเมืองภวปุระ และเจ้าชายจิตรเสนแห่งคัมภปุระ สายราชวงศ์พื้นเมือง ได้ครอบครองวยารปุระและรวมเข้ากับอาณาจักรเจนละ

ในสมัยของภววรมันนี่เอง พระองค์ได้แผ่ขยายอำนาจเข้าไปในเขตบริเวณภูเขาตงเร็ก และลุ่มแม่น้ำมูล ต่อมาเจ้าชายจิตรเสน ได้อภิเษกเป็นกษัตริย์ ทรงพระนาม มเหศวรมัน ทรงย้ายเมืองหลวงกลับมาอยู่ที่ วยารปุระ พ.ศ. ๑๑๔๓-๑๑๕๔ ได้ขยายดินแดนเข้ามาในเขตลุ่มน้ำมูลและภูเขาตงเร็ก มีการสร้างเทวสถานขึ้นในบริเวณนี้หลายแห่ง ซึ่งหม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล ให้ข้อสังเกตว่า ในการสร้างปราสาทยุคสมัยเจนละ และปราสาทหินในยุคหลัง ยังสร้างด้วยอิฐไม่สอปูน ซึ่งเป็นศิลปะการสร้างของช่างสกุลจามปา คือสถาปัตยกรรมจาม เป็นสถาปัตยกรรมซึ่งใช้อิฐ โดยการใช้ศิลาเพียง

^{๑๒๙} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๒).

เล็กน้อย โดยใช้อิฐคุณภาพดีฝนเรียบเรียงกันสอดด้วยยางพืซที่ทำให้รอยต่อสนิท หลังคาอาคารเล็กเรียงด้วยอิฐ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ เป็นต้นมา ได้มีการสร้างปราสาทต่าง ๆ ต่อเนื่องมาเป็นลำดับหลายรัชกาล จนถึงกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ เช่นการสร้างปราสาทเขาพระวิหารปราสาทหินสระกำแพงใหญ่ ซึ่งศิลาจารึกเขาพระวิหารหลักที่ ๑ หลักที่ ๒ ชี้ให้เห็นถึงการมีอำนาจของเขมรโบราณ ได้ระบุว่ามีการสร้างเกษตราริคม สร้างปราสาทหิน ชุดสระน้ำ และการถวายเป็นพุทธบูชาไว้ดูแลทานุบำรุงศาสนสถานเป็นจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวเขมรในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จึงมีมาแต่โบราณกาลแล้ว และประชากรชาวเขมรในสมัยนั้นได้สืบเชื้อสายต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะอยู่ในเขตท้องที่อำเภอกันทรลักษ์ ด้านที่ติดกับเขาพนมดงรัก แถบบ้านทุ่งใหญ่ บ้านประทาย บ้านบึงมะลู บ้านโดนเอ่าว บ้านรุ่ง บ้านทุ่งยาว เป็นต้น และบริเวณบ้านบักตอง บ้านพราน บ้านทุ่งเลน บ้านสาโรงเกียรติ บ้านไพร บ้านกระมัล บ้านกราม บ้านกันทรอม อำเภอขุนหาญ บ้านไพรบึง บ้านพราน บ้านสาโรงปล้น บ้านไพร อำเภอไพรบึง บ้านสาโรงระวี บ้านศรีแก้ว อำเภอ ศรีรัตนะ ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนบริเวณโดยรอบของปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งอาศัยอยู่แถบ ห้วยชะยุ้ง และห้วยทำที่เป็นสาขาหนึ่งของห้วยชะยุ้ง ส่วนอีกบริเวณหนึ่งที่พบว่ามีชาวเขมรอาศัยอยู่จำนวนมาก คือ บริเวณแถบที่ราบลุ่มห้วยสำราญ แถบอำเภออุษันธุ์ ปรังค์กู บริเวณนี้มีชาวเขมรถิ่นไทยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ในเขตท้องที่ตำบลกันทรารมย์ หัวเสือ ใจดี โคนเพชร สะเดาใหญ่ อำเภออุษันธุ์ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ ตำบลตูม สำโรงปราสาท อำเภอปรังค์กู จนถึงศรีสะเกษได้ชื่อว่าเมืองเขมรป่าดง

ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ.๒๓๒๔ เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล เพราะเจ้าฟ้าทะละหะ (มู) และออกญาวิบูลราช (ชู) เป็นกบฏ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงโปรด ฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกกองทัพไปปราบ แต่ยังไม่สำเร็จก็เกิดเหตุจลาจลใน กรุงธนบุรี ต้องยกทัพกลับ สงครามครั้งนี้ เมืองอุษันธุ์ เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ ได้ร่วมยกกองทัพไปตีเมืองเสียมราฐ กำพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ที่สุรินทร์ บุรีรัมย์ ต่อมาหลวงสุรินทร์ภักดีเจ้าเมืองสุรินทร์ ได้ให้บุตรชายของตนชื่อ สุน แต่งงานกับบุตรเจ้าเมืองบันทายเพชร ชื่อตามมาตว ไฉ้อพยพตามกองทัพมา ภายหลังนางได้เป็นชายาของเจ้าเมือง จึงนำเอาภาษาเขมร และราชพิธีสำนักเขมรมาใช้ต่อมาจนถึงรุ่นหลาน และอาจติดต่อมาถึงอุษันธุ์ เพราะใน พ.ศ. ๒๓๗๑ เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสังขะบุรี (เกา) มาเป็นพระยาอุษันธุ์ภักดีนครศรีลำดวน ปกครองเมืองอุษันธุ์ ซึ่งน่าจะมีส่วนช่วยอพยพติดตามมาเป็นจำนวนมาก

ชาวเขมรรุ่นสุดท้ายจำนวนหนึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๐ พระยาอุษันธุ์ฯ (วัง) ได้กราบทูลขอตั้งบ้านลำห้วยแสนไพรอาบาล กับบ้านกันตวด ตำบลห้วยอุทุมพร ริมเชิงเขาตอกขึ้นเป็นเมือง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกบ้านลำห้วยแสนไพรอาบาล เป็นเมืองกันทรลักษ์ ยกบ้านกันตวด ห้วยอุทุมพร เชิงเขาตอกเป็นเมืองอุทุมพรพิสัย ต่อมาผู้สำเร็จราชการอินโดจีนฝรั่งเศส ได้มีหนังสือทักท้วงต่อรัฐบาลสยามว่า ฝ่ายไทยตั้งเมืองรุกเข้าไปในดินแดนของฝรั่งเศส หลังจากตรวจสอบ ให้ย้ายเมืองกันทรลักษ์ มาตั้งที่บ้านบัก

ดอง ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ อำเภอบางบาล ส่วนเมืองอุทุมพรพิสัย ย้ายมาตั้งที่บ้านผือ ตำบลเมือง อำเภอกันทรลักษ์ในปัจจุบัน ซึ่งย่อมมีการอพยพไพร่พลเขมรมาด้วยจำนวนหนึ่ง

ชาวเขมรสูงส่วนมากอยู่ในชนบท มีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ หน่อมสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง หรือในเมืองหลวง และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ก็จะไปทางกลับภูมิลำเนา เพื่อประกอบอาชีพหลักของตน เป็นเช่นนี้เรื่อยไป ด้านความเชื่อของชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และยังมีเชื่อในเรื่องผีสิง เทวดา และวิญญาณ โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณสามารถทำให้เกิดความสุขและความทุกข์กับชีวิตได้ตลอดเวลาถ้าไม่ปฏิบัติตนให้อยู่ในความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และถูกวิญญาณเหล่านั้นลงโทษ วิญญาณนั้นมี ๒ จำพวก คือ วิญญาณฝ่ายร้ายและวิญญาณฝ่ายดี^{๑๓๐} ธรรมชาติของมนุษย์นั้นความเชื่อมีความจำเป็นเพื่อยึดถือไว้เป็นที่พึ่งปฏิบัติเพื่อความสบายใจและความเรียบร้อยของสังคม ด้วยเหตุของความกลัวมาแต่ดั้งเดิมมนุษย์จึงเริ่มแสวงหาที่พึ่งที่ใกล้ตัวที่สุด เช่น ความยึดมั่นในอิทธิพลของธรรมชาติ อิทธิพลของวิญญาณของบรรพบุรุษ^{๑๓๑} ความเชื่อในดวงวิญญาณ การบวงสรวง บูชาการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ในศาสนาที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์โดยตรงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีลักษณะของความเกรงขามและหวาดกลัว ก่อให้เกิดพิธีเช่นสรวงบูชาเพื่อเอาใจและต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น^{๑๓๒}

สภาพจิตของปุถุชนว่า ยังมีความหวาดในอำนาจเร้นลับที่มองไม่เห็น จึงต้องยอมตอบสนองความต้องการเพื่อความปลอดภัยไว้ก่อน^{๑๓๓}

อย่างไรก็ดี แม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขมรสูงในชนบท มีลักษณะคล้ายคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป แต่ถ้าจะเปรียบกับชาวเขมรต่ำในกัมพูชาแล้ว ความเป็นอยู่ ประเพณีและความเชื่อต่างๆ ของชาวเขมรสูง จะมีส่วนคล้ายกับชาวเขมรต่ำในประเทศกัมพูชามาก เช่น ลักษณะบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน การนับเวลา วัน เดือน ปี การเชื่อถือ โชคลาง ฤกษ์ยาม การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ การละเล่นต่าง ๆ ตลอดจนอุปนิสัยส่วนบุคคล เป็นต้น อาหารหลักของชาวเขมรสูง คือ ข้าวเจ้า ส่วนอาหารพื้นเมืองที่รู้จักคือ ปลาเหาะเขมร (ปลาร้าเขมร) ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาอย่าง ปลาต้ม น้ำพริกจิ้มผัก เนื้อสัตว์ ผัก ส่วนอาหารว่าง

^{๑๓๐} มงกฎ แก่นเดียว, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม ๑-๒, (กรุงเทพมหานคร : สยามเพรสแมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓๕-๔๔๑.

^{๑๓๑} นายาว ชาญณรงค์, ศาสนากับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

^{๑๓๒} ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙๙.

^{๑๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์-เทวดา, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔.

ส่วนมากจะเป็นผลไม้ และขนมพื้นเมืองที่นิยม ได้แก่ ขนมกันตริยม ขนมโชค ขนมเนยล ขนมกันตาง รวง ขนมกระมอล ขนมมุก ขนมเนยงเล็ด เป็นต้น ซึ่งชื่อขนมเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อในภาษาเขมรทั้งสิ้น

๒.๖.๑.๒ สภาพการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

๑. หมู่บ้านบึงมะลู

หมู่บ้านบึงมะลู มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน หมู่บ้านบึงมะลู ตั้งชื่อตามชื่อบ้านบึงมะลู หมู่ ๑ ซึ่งเดิมนั้นตั้งอยู่บริเวณหนองบึงมะลูปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านโนนไทยตำบลเมือง มีพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และเป็นทางผ่านการเดินทางติดต่อค้าขายระหว่างเมืองขุขันธ์กับเมืองพระวิหารประเทศกัมพูชาประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการติดต่อสื่อสาร และบริเวณดังกล่าวมีการปลูกต้นพลูหรือต้นมะลูในภาษาเขมรใช้สำหรับการเคี้ยวหมาก จำนวนมากบริเวณรอบๆบึงน้ำขนาดใหญ่จึงนำคำว่ามะลูและบึงมารวมกันเป็นชื่อหมู่บ้าน ต่อมาได้เกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายชาวบ้านจึงพากันย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่บริเวณโคกภูมิทางทิศใต้บ้านบึงมะลูในปัจจุบัน ต่อมาได้เกิดมีโจรผู้ร้ายชุกชุมจึงได้แยกย้ายกันไปตั้งหมู่บ้านใหม่โดยส่วนหนึ่งได้พากันไปอยู่ที่บริเวณบ้านน้ำขบและอีกส่วนหนึ่งมาอยู่บริเวณบ้านบึงมะลูในปัจจุบันโดยยังใช้ชื่อบ้านบึงมะลูจนถึงปัจจุบัน เดิมตำบลบึงมะลูมีพื้นที่ขนาดใหญ่มีหมู่บ้าน ๗ หมู่บ้านคือบ้านบึงมะลู บ้านน้ำขบ บ้านภูมิซรอล บ้านด่าน บ้านกระหวั่น บ้านตาแท่น บ้านโนนเมาะ ต่อมาเริ่มมีการอพยพย้ายถิ่นฐานจากอำเภออื่นเข้ามาอาศัยอยู่และตั้งหมู่บ้านใหม่ขึ้นมาจำนวนมากจึงยากแก่การปกครองจึงได้มีการแยกตำบลออกไปคือตำบลเสาชงชัย ตำบลภูผาหมอก ตำบลโนนสำราญ ประชาชนในตำบลใช้ภาษาท้องถิ่นคือ ภาษาเขมร ภาษาลาว และมีอาชีพเกษตรกรรม มีหมู่บ้าน ๒๐ หมู่บ้าน

ความเชื่อของหมู่บ้านบึงมะลู จะไม่มีปูตา แต่ชาวบ้านจะนับถือหลักบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ที่ศาลากลางบ้าน ทุกปีก่อนจะลงทำไร่ทำนา คือเดือนหก จะมีการทำบุญตักบาตรเพื่อเซ่นหลักบ้านเพื่อให้น้ำผาย ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตจากไร่นาได้ผลดี และเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของคนในหมู่บ้าน ซึ่งการถือหลักนี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่าคนที่ตายโหง (อุบัติเหตุ) จะไม่ให้เอาศพเข้ามาในหมู่บ้าน จะต้องคอยเอาไว้ที่นอกหมู่บ้าน แม้แต่วัวควาย ก็ไม่ให้ฆ่าในหมู่บ้านจะต้องนำไปฆ่านอกหมู่บ้าน แล้วค่อยเอาเนื้อเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันความเชื่อได้เริ่มจางหายไปจากหมู่บ้าน

๒.๖.๓ ความเป็นมาของชาติพันธุ์ลาว

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าไทยอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวหรือชาวอีสาน ที่มีการตั้งหลักปักฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากตีความแล้ว หมายถึงคนเชื้อชาติไทยที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่ในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายเชื้อชาติ เช่น เชื้อชาติลาว เขมร ไทย จีน เวียดนาม อินเดีย หรือเชื้อชาติอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่แต่โบราณกาล หรืออพยพเข้ามาอยู่ใหม่หลังสงคราม กลุ่มชาติพันธุ์ลาว เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด และถือว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในอีสาน

๒.๖.๓.๑ ความเป็นมาของชาติพันธุ์ลาว

ชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษนั้นมีความสัมพันธ์กับชาวลาวในประเทศลาวเป็นอย่างยิ่ง ขณะเดียวกันประชากรของประเทศลาวเองก็มีหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งประวัติศาสตร์ลาวระบุไว้ ดังนี้ ประเทศลาวมีพลเมืองประกอบด้วยหลายชนชาติกลุ่มชนและเผ่าชนที่รวมเข้าเป็นสามแห่งต่างกันคือ เหน้่าอินโดนีเซีย เหน้่าจีน และเหน้่าไทลาว แต่ละแห่งมีนิสัยและจุดเฉพาะของตนในด้านวัฒนธรรมซึ่งมีผลอย่างยั้งที่ทำให้วัฒนธรรมมีความมั่นคง เนื่องจากประเทศลาวมีหลายเผ่าพันธุ์ซึ่งโดยสรุประเห้่าอินโดนีเซียเป็นชนเผ่าที่ถูกเรียกรว่า ลาวเทิงหรือชาวข่า เหน้่าจีนเป็นชนเผ่าที่ระยะหลังเรียกรว่า ลาวสูงได้แก่ พวกเผ่าแม้ว เผ่าเย้าฯ เหน้่าไทลาวหมายถึงลาวที่ลุ่ม ได้แก่ ชนเผ่าไท ผู้ไท และลาว ดังนั้นการกล่าวถึงชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษจึงขอกกล่าวเฉพาะเผ่าไทลาวเท่านั้น

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๗ ได้มีชนเผ่าไทจำนวนหนึ่งล่องเรือลงมาจากตอนใต้ของประเทศจีนมาตามลำแม่น้ำแดง แม่น้ำอุ แม่น้ำโขงลงมาประเทศลาว นำโดยขุนลอเข้ารบกับขุนฮางและหลานเหลน พ่ายหนีตกเมืองผาน้ำทาพันแล เมื่อนั้นขุนลอจึงได้ตั้งเมืองเป็นท้าวเป็นพญาแก่ลาวทั้งหลายก่อนท้าวพญาลาวทั้งหลายทั้งหมด จากขุนลอ ราชวงศ์ลาวได้สืบทอดกันลงมาอีก ๒๐ รัชกาลจนถึงสมัยท้าวฟ้าจุ่ม (พ.ศ.๑๘๙๖-๑๙๑๖)

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เจ้าฟ้าจุ่มได้สร้างอาณาจักรล้านช้างขึ้นมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ คำสอนของศาสนาพุทธได้กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนชาวลาว วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมลาวตั้งแต่นั้นมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอันยาวนานของไทย ประเทศลาวมีฐานะเป็นพันธมิตรของอาณาจักรอยุธยา ลาวมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เวียงจันทน์ ซึ่งปี พ.ศ.๒๑๐๓ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้สร้างนครเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวล้านช้าง ใน พ.ศ.๒๒๓๗ ทางราชสำนักนครเวียงจันทน์ เกิดแย่งชิงอำนาจกันพวกราชวงศ์ลาวต้องลี้ภัยการเมืองไปยังสถานที่ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งมีผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนคือ พระครูยอดแก้ว วัดโพนสะเม็ก มีศิษย์ตามมากประมาณสามพันคน ได้ลงมาอาศัยกับพญาข่าผสมลาวแห่งนครกาลจำบากนาคบุรีศรี ได้มีความสัมพันธ์กับข่าที่มีนางเภาและนางแพงเป็นผู้ครองนคร ท้ายที่สุดนคร

จำบากก็ตกอยู่ในอำนาจของราชวงศ์ลาวที่สถาปนาอาณาจักรลาวได้ขึ้นมา เปลี่ยนชื่อเป็นนครจำปาศักดิ์นั้นคบุรี มีกษัตริย์เชื้อสายลาวที่อพยพลงมานั้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ.๒๒๕๖ พระนามว่าพระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร (พ.ศ.๒๒๕๖-๒๒๘๑) แล้วจัดการปกครองหัวเมืองข่าทั้งปวงทั้งในเขตลาวใต้ อันได้แก่ สาละวัน จำปาศักดิ์ อัดปือ ตลอดจนส่งเสนาข้าราชการไปตั้งเมืองถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล-ชี ถึงเมืองศรีนครเขต ซึ่งเป็นเมืองลาวที่ตั้งใหม่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

๒.๖.๓.๑ ความเป็นมาของบ้านโพนข่า

บ้านโพนข่า อพยพมาจากดินแดนประเทศลาว เป็นพลพรรคไพร่พลของเมืองแสนหน้าจ้ำ และพระวอ พระตา โดยมีหลวงปู่สุริยา พระเถระอาวุโสหนีภัยมาด้วยชาวลาวที่เข้ามาสู้รบนี้ จากหลักฐานน่าจะมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านใหญ่ ๆ ในลุ่มแม่น้ำมูล เช่น ที่ตั้งเมืองศรีสะเกษปัจจุบัน บ้านหนองครก บ้านคูซอด บ้านหนองโน อำเภอเมืองศรีสะเกษ ดังประวัติหมู่บ้านที่ได้รับไว้ บ้านหนองครก หมู่ ๑ และหมู่ ๕ อำเภอเมืองศรีสะเกษ เดิมเล่ากันว่าในวันพระข้างขึ้นและข้างแรมเวลา

กลางคืนเงียบสงบ จะได้ยินเสียงฆ้องเสียงกลองดังกระหึ่มที่หนองน้ำทั้งคืน และมีครกตำข้าวสีทองขนาดใหญ่ผุดขึ้นมาลอยอยู่เหนือน้ำ จากนั้นมีตนเองจึงเรียกบ้านหนองครกจนทุกวันนี้ บรรพบุรุษเดิมชาวหนองครกเป็นพวกลาวกาวที่มาจากนครจำปาศักดิ์ มาตั้งถิ่นฐานก่อนการตั้งเมืองชูนันท์ บ้านคูซอด หมู่ ๑ หมู่ ๒ ตำบลคูซอด อำเภอเมืองศรีสะเกษ ชาวบ้านคูซอดอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ มาตั้งบ้านที่บ้านคูซอดเรียกว่าบ้านโนนหนองหว้า ต่อหลังเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านคูซอด เมื่อเกิดศึกพระตาได้กวาดต้อนคนบ้านคูซอดกลับไปลาว จน พ.ศ.๒๓๒๑ จึงได้อพยพกลับมาอยู่ที่เดิม บริเวณที่ตั้งเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน โดยเฉพาะบริเวณวัดมหาพุทธาราม ในช่วงที่มาตั้งเมืองพ.ศ. ๒๓๒๘ ได้พบพระพุทธรูปขนาดใหญ่อยู่กลางป่า ซึ่งปัจจุบันได้บูรณะให้เป็นพระประธานของอุโบสถหลังใหญ่ของวัดมหาพุทธาราม เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ พวกเจ้าลาวกลุ่มพระวอพระตาได้อพยพจากนครเวียงจันทน์ เข้ามายังบริเวณลุ่มน้ำมูล-ชี เอกสารพื้นเมืองยโสธรกล่าวว่า พบแต่พวกผีที่เป็นเจ้าของป่าและลำน้ำ จนมีการบราฆ่าฟันก่อนที่จะตั้งหลักแหล่งได้

ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้พบหลักฐานสำคัญว่าชาวลาวกลุ่มพระวอพระตา จะกระจายอยู่ในพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษหลายหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านกุดโง้ง หมู่ ๖ ตำบลโพนซ่า อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๓๑๐ โดยมีผู้นำคือ เจ้าชัยสารโพธิสาร เมืองเวียงจันทน์ อพยพมากับพระวอพระตา โดยมีลาวสันจากเมืองจำปาศักดิ์ รวมกลุ่มมาเป็นส่วนใหญ่ นาขบวนมาพิชิตชาวข่า ส่วย เยอ จนสามารถสร้างบ้านได้เมื่อวันเพ็ญเดือนห้า พ.ศ. ๒๓๒๐ ก่อนตั้งเมืองศรีสะเกษประมาณ ๕ ปี

บ้านโพนซ่า หมู่ ๑ ตำบลโพนซ่า อำเภอเมืองศรีสะเกษ อพยพมาจากดินแดนประเทศลาว เป็นพลพรรคป่าไพรของเมืองแสนหน้าจ้ำและพระวอพระตา โดยมีหลวงปู่สุริยา พระเถระอาวุโสหนีภัยมาด้วย

บ้านเมืองน้อย หมู่ ๑, ๖, ๗ ตำบลเมืองน้อย อำเภอกันทรารมย์ ความหมายของชื่อหมู่บ้านเป็นที่พักของผู้ครองนคร บ้านเมืองน้อยสืบเชื้อสายมาจากเมืองหนองบัวลาภู หรือนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบันนี้ เมืองอินทเกษกตั้งอยู่ที่บ้านเมืองน้อย อำเภอบึงบูรพ์ ชาวอำเภอบึงบูรพ์ โดยเฉพาะตำบลบึงบูรพ์หมู่ ๑,๒,๓,๘ ซึ่งได้แก่ บ้านเปาะ บ้านโนนสาวสวย บ้านจอมพระ บ้านนาสวน และบ้านนาหล่ม และเครือญาติของชาวบ้านเปาะในตำบลเปาะ ซึ่งได้แก่ บ้านหาด บ้านหมากยาง จะเป็นหมู่บ้านชาวลาวยที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ด้วย

เหตุผลที่ไม่ปรากฏชัดหรือหลบภัยการเมือง สาเนียงภาษาที่ชาวบ้านเปาะพูดเหมือนกับพี่น้องลาวชาวอุบล

นอกจากนี้ วีรอต ไชยพรรณมา ผู้ศึกษาเรื่องญาพ้อ กล่าวไว้ว่า เผ่าที่นับถือญาพ้อ คือเผ่าลาว จะปรากฏที่อำเภอบึงบูรพ์เกือบทุกหมู่บ้าน จะสังเกตเห็นว่าหมู่บ้านที่นับถือญาพ้อจะอยู่ใกล้กับบริเวณป่าดงภูดิน อำเภอราชันไศล ตำนานญาพ้อในจังหวัดศรีสะเกษจะเป็นแนวเดียวกันคืออุปราชจากดินแดนลาว ได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณนี้ ต่อมาเกิดสงครามใหญ่ในกรุงเวียงจันทน์ระหว่างเจ้าสิริบุญสารกับพระวอพระตา การสู้รบฝ่ายหลังสู้ไม่ได้จึงหลบหนีจากกรุงเวียงจันทน์

อำเภออย่างชุนน้อย มีชาวลาวที่อพยพมาคราวสงครามพระวอพระตา ส่วนหนึ่งมาอยู่ที่บ้านดวนใหญ่ แต่เมื่อสงครามสงบคิดถึงบ้านเดิม บางส่วนจึงอพยพกลับ ส่วนหนึ่งเดินทางมาถึงบ้านเจียงอี พบว่าเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน จึงตั้งหลักแหล่งไม่เดินทางต่อ ส่วนหนึ่งเดินทางต่อไปพบสถานที่เหมาะสมมีเนินดิน มีแหล่งน้ำ มีโคกป่าอย่างชุกชุมจึงตั้งบ้านเรือนที่บ้านยางชุนน้อย โดยไม่ได้กลับไปเวียงจันทน์แต่อย่างใด

พ.ศ. ๒๓๒๑ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์เป็นแม่ทัพยกไปเมืองพิมายแต่งตั้งข้าหลวงออกมาเกณฑ์กำลังเมืองประทายสมัน เมืองรัตนบุรี และเมืองศรีนครลำดวน ยกไปตีเมืองจันทน์จำปาศักดิ์ จนได้ชัยชนะ ในการศึกษาครั้งนี้หลวงปราบ (เชียงชั้น) ทหารเอกในกองทัพได้ นางคำเวียงหญิงมายาวลาวมาเป็นภรรยา มีบุตรชายติดตามมาด้วย คือ ท้าวบุญจันทร์ การชนะศึกสงครามครั้งนี้ ได้กวาดต้อนชาวเวียงจันทน์มาเป็นจำนวนมาก มาอยู่ที่ตำบลสี ตำบลชุกชุมใหญ่ อำเภอชุนหาญ ตำบลหมากเขียบ อำเภอเมือง ศรีสะเกษ บ้านตาอุด บ้านโสน อำเภอชุนชั้น หลวงปราบ (เชียงชั้น) ได้นำครอบครัวของนางคำเวียงพร้อมบริวารไปอยู่ที่บ้านบก อำเภอชุนชั้น ก่อนที่จะย้ายเมืองมาตั้งที่หนองแตระในเวลาต่อมา

หลังจากที่ชาวลาวได้มาตั้งหลักฐานในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดข้างเคียง เช่น ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี ชาวลาวส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ สนใจในด้านการศึกษาล่าเรียน มีทั้งการบวชเรียนเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการเปิดขยายโรงเรียนในหมู่บ้านต่างๆ มากขึ้น ชาวลาวที่เรียนหนังสือได้เป็นครูและเป็นพระจึงได้เผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมทางภาษาเข้าไปยังชุมชนชาวพื้นเมือง ชาวไทย เขมร เยอ มากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบในระยะหลังนี้ชาวลาวได้อพยพเข้าไปแทรกอยู่เกือบทุกอำเภอโดยเฉพาะอำเภอเมือง ยางชุนน้อย กันทรารมย์ โนนคูณกันทรลักษ์ จะมีประชากรชาวลาวเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันภาษาลาวได้กลายเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารส่วนใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษ

๒.๖.๔ ความเป็นมาของของชาติพันธุ์ชาวเยอ

ชาวเยอ เป็นชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่ง ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เรียกตนเองว่า กวย มีความหมายว่า คน หากจัดกลุ่มแล้ว ชาวเยอจัดอยู่ในกลุ่มของชาวกวย มีภาษาพูดภาษาเดียวกัน ซึ่งมีเพียงบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกัน จุดเด่นของชาวเยอก็คือ มีความเหนียวแน่นในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนไว้เป็นอย่างดี

๒.๖.๔.๑ ความเป็นมาของของชาติพันธุ์ชาวเยอ

ชาวเยอ เป็นชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่ง ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เรียกตนเองว่า กวย มีความหมายว่า คน หากจัดกลุ่มแล้ว ชาวเยอจัดอยู่ในกลุ่มของชาวกวย มีภาษาพูดภาษาเดียวกัน ซึ่งมีเพียงบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกัน การพัฒนาของชาติพันธุ์ในอดีต จังหวัดศรีสะเกษนับได้ว่าเป็นบริเวณที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งในเรื่องพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้านตำแหน่งและสภาพแวดล้อมของภูมิศาสตร์ ศรีสะเกษอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า ลุ่มแม่น้ำมูล-ชีตอนล่าง (Lower Mun-Chi basin) เพราะเป็นบริเวณที่แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีไหลมาบรรจบกัน

ในพื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้ นักโบราณคดีเรียกที่ราบลุ่มในเขตอำเภอราชสีห์ จังหวัด ศรีสะเกษว่า ที่ราบลุ่มราชสีห์ลุ่ม ชุมชนโบราณที่พบมักเป็นเนินดินที่มีทั้งคูน้ำล้อมรอบและไม่มีคูน้ำล้อมรอบกระจายอยู่ทั่วไป แสดงให้เห็นการอยู่อาศัยเนื่องของผู้คนมาหลายยุคหลายสมัย ยิ่งกว่านั้นบางชุมชนก็พบเครื่องมือหินขัดและบางชุมชนก็เป็นแหล่งทำเกลือ ชุมชนที่มีอายุเก่าแก่กว่าแหล่งอื่นๆ ในบริเวณนี้ได้แก่ บ้านโนนสูง ตำบลหนองแค บ้านดอนเกลือ ตำบลคู บ้านคูสระ ตำบลไผ่ และบ้านโพนแบง บ้านบึงหมอก เป็นต้น ที่บ้านดอนเกลือ นั้น นอกจากมีคูน้ำล้อมรอบแล้วก็มีการทำเกลือและถลุงเหล็กด้วย นับว่าชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ของศรีสะเกษคือชุมชนในยุคเหล็ก ประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว ชุมชนขนาดใหญ่ที่มีอายุในสมัยทวารวดีและสมัยขอม ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๘ ลงมา ก็คือชุมชนที่มีคูน้ำล้อมรอบสองชั้น มีการปั้นภาชนะดินเผา และมีเสมาหินที่มีอายุรวมสมัยทวารวดีและมีซากปราสาทหินกระจายอยู่จำนวนมากทั่วเขตพื้นที่ แสดงให้เห็นอิทธิพลขอมที่มีต่อชุมชนใน ศรีสะเกษ^{๑๓๔}

จุดเด่นของชาวเยอก็คือ มีความเหนียวแน่นในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนไว้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์ ประเสริฐ คาหล้า ผู้นำชาวเยอ บ้านโพนค้อ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้เล่าให้ฟังว่า ในหมู่บ้านชาวเยอทุกหมู่บ้าน จะพูดภาษาเยอ ชาวลาวหรือคนหมู่บ้านอื่นที่มาตั้งหลักฐานในหมู่บ้าน จะเปลี่ยนจากภาษาพูดเดิมของตน มาพูดภาษาเยอ และปฏิบัติตามธรรมเนียมเยอด้วย ชาวเยอทั่วไปจะสูงประมาณ ๑๖๕ เซนติเมตร ผิวตาแดง การตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งในเขตใกล้ลำน้ำ หรือลำห้วย เช่น บ้านเมืองคง บ้านท่าโพธิ์ บ้านใหญ่ บ้านกลาง บ้านโนน บ้านฮ่องโสภ บ้านหลุมโมก บ้านดอนเรือ บ้านหนองบาก บ้านห้วย อำเภอราชสีห์ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล บ้านโนนแกด บ้านขมิ้น อำเภอเมืองศรีสะเกษ บ้านโพธิ์ศรี ตำบลโนนเพ็ก อำเภอพยุห์ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยแฮด บ้านปราสาทเยอ บ้านโพนปลัด บ้านเขว ตำบลปราสาทเยอ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยทา บ้านกุง บ้านวังไฮ บ้านขาม บ้านกลาง บ้านจิกตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มลาน้ำเสียว เป็นต้น ที่น่าสนใจคือชาวเยอในแต่ละหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ ปกติชาวเยอมีอาชีพทำนา แต่บางส่วนมีความชำนาญในด้านช่าง

เนื่องจากประเทศลาวมีหลายเผ่าพันธุ์ซึ่งโดยสรุปเหง้าอินโดนีเซียเป็นชนเผ่าที่ถูกเรียกว่า ลาวเทิงหรือชาวข่า เหง้าจีนเป็นชนเผ่าที่ระยะหลังเรียกว่า ลาวสูง ได้แก่ พวกเผ่าแม้ว เผ่าเย้า ฯ เหง้าไทลาวหมายถึงลาวที่ลุ่ม ได้แก่ ชนเผ่าไท ผู้ไทและลาว ดังนั้นการกล่าวถึงชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษจึงขอกล่าวเฉพาะเผ่าไทลาวเท่านั้น

ตำนานของชาวเยอในศรีสะเกษ จะเริ่มต้นที่ พญาทตะศิลา เป็นหัวหน้านาคนเผ่าเยออพยพมาทางเรือ มาตั้งเมืองคงโคก หรือเมืองคง ปัจจุบันนี้ ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล ซึ่งอุดมสมบูรณ์ สมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ และเป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อค้าขาย มูลเหตุของการตั้งชื่อเมืองอาจมา

^{๑๓๔} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๒), หน้า ๒๔-๓๖.

จากการที่พื้นที่เหล่านี้อาจมีปามะม่วงมาก่อนแล้ว หรือมีการปลูกต้นไม้ผล เช่น ขนุน มะม่วง มะนาว มะพร้าว ฯลฯ ผลไม้ที่ปลูกง่ายและให้ผลเร็วคือ มะม่วง มะม่วงภาษาเยอว่า เยาะค็อง หรือ เยาะก็อง ต้นมะม่วงที่มีอยู่จำนวนที่มีอยู่จำนวนมากจึงเรียกตนเองว่าเมืองเยาะค็อง และเพี้ยนเป็นเมืองคอง-เมืองคอง ในที่สุด ปัจจุบันมีรูปปั้นพญาทศศิลา ที่บึงคองโคก บ้านหลุบโมก ตำบลเมืองคอง อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ เป็นที่เคารพของชาวเยอและมีการบวงสรวงในวันเพ็ญเดือนสามทุกปี การอพยพของพญาทศศิลาเป็นคำบอกเล่าที่น่าสนใจ เพราะใช้เรือส่วง (เรือยาวที่ใช้พายแข่งกัน) ๒ ลำ เรือลำที่ ๑ ชื่อ คำผาย เรือลำที่ ๒ ชื่อคำมวน แต่ละลำมีคนได้ประมาณ ๔๐-๕๐ คน พายจากลำน้ำโขงเข้าปากน้ำมูล รอนแรมทวนกระแสน้ำขึ้นมาเรื่อยๆ ผ่านเมืองไหนก็บอกกล่าวเจ้าเมืองนั้นว่าจะไปตั้งเมืองใหม่อยู่ เจ้าเมืองๆ นั้นก็ให้ไปเลือกอยู่ตามความเหมาะสม ถึงบ้านท่า ตำบลสัมป่อย ก็พาไพร่พลแวะพักแรม รุ่งขึ้นวันใหม่ก็นำพวกออกสำรวจหาพื้นที่ตั้งเมือง มาเห็นเมืองร้างเป็นเนินดินสูง มีคูน้ำล้อมรอบ ที่บึงคองโคกทุกวันนี้ เห็นว่ามีสภาพภูมิประเทศเหมาะสมก็นำไพร่พลตั้งบ้านเรือน ปัจจุบันที่เมืองคองโคกมีศาล และรูปปั้นของพญาทศศิลา เป็นที่เคารพสักการะขนานของชาวบ้านเป็นประจำ

ต่อมาเมื่อจำนวนพลเมืองเพิ่มมากขึ้นก็ขยายกันมาอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลที่บ้านกลาง บ้านใหญ่ บ้านโนน และบ้านท่าโพธิ์ รวมเรียกว่าเมืองคอง เวลาผ่านไป มีพลเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงอพยพไปตั้งหมู่บ้านใหม่ในที่ต่างๆ เช่น ทิศเหนือ บ้านห้วย ทิศใต้ข้ามลำน้ำมูล ที่บ้านค้อเยอ บ้านขม้น บ้านโนน แกด อำเภอมืองศรีสะเกษ บางส่วนเลยไปที่บ้านโพนปลัด อำเภอยุทธ์ บ้านประสาทยะเยอ บ้านประอาจ อำเภอยุทธ์ ทางทิศตะวันตกไปที่บ้านกุง บ้านเชือก บ้านจิก บ้านขาม และบางส่วนเลย ทุ่งกุลาร้องไห้ไปที่บ้านอี่ม้ง บ้านหัวหมู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม กล่าวได้ว่า บรรดาชุมชนในเขตทุ่งราชไศลของจังหวัดศรีสะเกษนั้น มีการพัฒนาการของบ้านเมืองในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นในกลุ่มน้ำมูล-ชี การเติบโตและการขยายตัวของประชารุ่นาจะพัฒนาขึ้นในที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล-ชี ตอนล่าง ซึ่งมีทุ่งราชไศลเป็นส่วนหนึ่งก่อน แล้วจึงขยายตัวไปทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีเขตการคมนาคมติดต่อกับบ้านเมืองนอกภูมิภาคอื่นที่ไกลออกไปทั้งในเขตพื้นที่ประเทศลาว ญวน และเขมร เป็นต้น

สรุปได้ว่า จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ในเขตภาคอีสานตอนใต้ซึ่งเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของประเทศไทย เดิมเป็นป่าดงที่ตกทึบมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย อาทิ แม่น้ำมูล แม่น้ำสาขาอีกหลายสาขา มีหนอง บึง มากมายมี ปลาชุกชุม มีสัตว์ป่าแทบทุกชนิดอาศัยอยู่ เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐาน อิทธิพลของวัฒนธรรมที่แพร่เข้าครอบงำท้องถิ่น เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ระหว่างประเทศใหญ่ที่เป็นปึกแผ่นมานาน ซึ่งได้แก่ อินเดียและจีน วัฒนธรรมของประเทศทั้งสองจึงแพร่เข้ามาประเทศไทย คนไทยจึงยอมรับเอาวัฒนธรรมอินเดียและจีนมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่นศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ระเบียบกฎหมายเกี่ยวกับการปกครองบริหารประเทศ สถาปัตยกรรม อาหารการกิน ต่อมาในระยะหลังๆ วัฒนธรรมตะวันตกได้แพร่เข้ามาครอบงำท้องถิ่น นับวันแต่จะมากขึ้น จนวัฒนธรรมท้องถิ่นจริงๆ แทบจะไม่มีให้เห็น ในสังคมเมืองไม่สามารถแยกได้ว่าประชาชนมีวิถีชีวิตแบบใด เพราะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อแบบดั้งเดิมได้ถูกกลืนหายไปตามกาลเวลา จะมีให้เห็นก็

เฉพาะในชนบทที่ห่างไกลความเจริญบางแห่ง บางหมู่บ้านเท่านั้น ชาตพันธ์ของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น แม้ว่าวัฒนธรรมของชนชาติอื่นจะแพร่เข้ามามากมายเพียงใด แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะครอบงำความเชื่อเก่าๆ ของชนในท้องถิ่นได้ทั้งหมด ภาษาขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นก็ยังไม่สูญสิ้นไปเลยทีเดียว ถ้าวิถีชีวิตในสังคมนั้นยังไม่ถูกทำลายไป ชาวศรีสะเกษส่วนใหญ่ยังเป็นชาวชนบท ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นบ้านใหญ่ๆ ในแต่ละหมู่บ้านประกอบด้วยบ้านหลายหลังคาเรือน ยังคงทำไร่ทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์อยู่เช่นเดิม

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดในภาคอีสานตอนล่าง จังหวัดศรีสะเกษจึงมีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลายชาติพันธุ์ที่รับรู้โดยทั่วไปก็คือ ๔ ชนเผ่า ประกอบด้วยลาว เขมร กูย และเยอ โดยเฉพาะชาวกูยนั้น จากการศึกษาของนักประวัติศาสตร์ พบว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอพยพมาจากอินเดียเมื่อครั้งถูกอารยันรุกราน จึงอพยพมาทางตะวันตกจนถึงลุ่มแม่น้ำคงคา (แม่น้ำสาละวิน) และแม่น้ำของ (แม่น้ำโขง) ตอนบน พวกที่อพยพไปทางแม่น้ำคงคากลายเป็นบรรพบุรุษของมอญหรือรามัญ ส่วนพวกที่อพยพไปทางแม่น้ำของบางพวกก็ไปอาศัยอยู่ตามที่ราบสูงแถบเทือกเขาต้องแหวก (ดงรัก) และบางพวกอยู่ตามชายเขาต่างๆ เรียกว่า สวะ ข่า ขม ส่วย กวย หรือกูย แตกต่างกันไป ชาวกูยเข้ามาทางประเทศไทยโดยอพยพมาจากแขวงอัตตะปือ ประเทศลาว เข้ามาอยู่ในแถบเขมรป่าดง ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประมาณปี พ.ศ.๒๑๙๙-๒๒๓๑ ในยุคปลายอยุธยาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี ในปี พ.ศ.๒๒๔๕-๒๒๓๖ การอพยพได้ยุติลงในสมัยรัชกาลที่ ๔ ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ได้อาศัยอยู่โดยทั่วไปทั้งในภาคกลาง เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี ปราชินบุรี แต่ที่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากคือในเขตอีสานตอนล่าง คือ จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ นครราชสีมา อุบลราชธานี และมหาสารคาม ในส่วนของจังหวัด ศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่อย่างหนาแน่น กลุ่มชาติพันธุ์นอกจากมีภาษาพูดเป็นของตนเองแล้วยังมีเอกลักษณ์ของตนเองหลายอย่าง เช่น วิถีชีวิต เครื่องแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย พิธีกรรม และความเชื่อเป็นของตนเอง เป็นต้น

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหามิตร ฐิตปุญโญ, ผศ.ดร. ได้ศึกษาทำงานวิจัยเรื่อง “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน: วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและขบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีความหลากหลาย มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปโดยสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตามจารีตประเพณี และสภาพภูมิสังคมในการตั้งถิ่นฐาน ส่วนมากเป็นสังคมเกษตรอาศัยการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ฟังฟังอาศัยป่าและสายน้ำในลำห้วย เป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติ และอาศัยผลผลิตจากป่าเป็นหลัก^{๑๓๕}

^{๑๓๕} พระมหามิตร ฐิตปุญโญ, ผศ.ดร. “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน: วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและขบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์”, รายงานการวิจัย, (สถาบันพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๙๖.

พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบของ สังคหัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) ทาน คือ การให้ปัน เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ การเสียสละ แบ่งปัน ช่วยสงเคราะห์ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ และศิลปวิทยาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น (๒) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ แนะนำในสิ่งที่เป็น ประโยชน์ มีเหตุมีผล ชักจูงในทางที่ดีงาม แสดงความเห็นอกเห็นใจ เป็นกำลังใจให้ รู้จักพูดให้เกิด ความเข้าใจอันดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (๓) อุตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพุดติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ความช่วยเหลือด้วย แรงกายและชวนช่วยกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ (๔) สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความ สม่่าเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่่าเสมอกันต่อคน ทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๓๓๖}

พระมหาวิริวัฒน์ รอดสุโข ให้ความหมายของสังคหัตถุว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อในการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อ คือ ๑. ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่า ทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการ ความช่วยเหลือจากกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคต่างๆ ในด้านกำลัง กาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจาพูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดใน ด้านสติปัญญาช่วยให้ความรู้ในการแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ย เผื่อแผ่ ทุก คนทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกันผู้ใหญ่ก็ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อย ก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจาก อุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย ๒. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็น วาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือ สตินั้นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ ๓. อุตถจริยา หมายถึง การ ประพุดติประโยชน์กันและกัน คือ การกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การ ประพุดติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกายวาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส ๔. สมานัตต ตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่่าเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัย อันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของ หน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น

^{๓๓๖} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนว พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๙.

ตลอดจนถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลาย
นั่นเอง^{๑๓๗}

ปณณธร เขียรชัยพุกษ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความ
ผูกพันต่อองค์การ กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ จากผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ
๔ เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ ของพนักงานโรงพยาบาลกรุงเทพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ
เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าระดับคะแนนการเห็นด้วยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้าน
ปิยวาจา ด้านสมานัตตาด้านทาน และด้านอติถจริยา อยู่ในระดับมากทั้งหมดตามลำดับ^{๑๓๘}

ศิวพร สัจจวัฒนา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรั่งตามการรับรู้ของประชาชน” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์
เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและเปรียบเทียบการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ใน
การให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรั่งตามการรับรู้ของประชาชน จำแนกตาม
เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การมาใช้บริการ ซึ่งการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่
๑ การวิจัยเอกสารโดยศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก อรรถ
กถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และตอนที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มตัวอย่างที่
ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มาใช้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรั่งประจำปี
งบประมาณ ๒๕๕๓ ที่ได้มาโดยการเลือกแบบบังเอิญ จำนวน ๓๑๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ
รวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน ๓๐ ข้อ สถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการ
ทดสอบค่าที ผลการศึกษาพบว่า

๑. การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของงานบริการเริ่มตั้งแต่โอบ
อ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเหมาะสม เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์
ทุกคนล้วนปรารถนาเป็นที่รักของครอบครัว เป็นที่ยอมรับนับถือของทุกๆ คนและยังเป็นเครื่องยึดใจ
บุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี สามารถแบ่งเป็น ๔ ประการ คือ (๑) ทาน คือ การให้ คือ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน
(๒) ปิยวาจา หรือ เปยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำ
สุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์
ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐาน จูงใจให้นิยมยอมตาม (๓) อติถจริยา การประพฤติ

^{๑๓๗} พระวีรวัฒน์ รอดสุโข, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชา
พระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ๔ พรหมวิหาร๔ ไตรลักษณ์๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^{๑๓๘} ปณณธร เขียรชัยพุกษ์, “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ
กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

ประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม (๔) สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติ สม่ำเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

๒. การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรังตามการรับรู้ของประชาชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ใน ระดับมาก จำนวน ๓ ด้าน และระดับปานกลาง จำนวน ๑ ด้าน และเรียงลำดับค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน จากมากไปหาน้อย พบว่า การรับรู้การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรังตามการรับรู้ของประชาชน ด้านสมานัตตตา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้าน ปิยวาจา ด้านทาน และด้านอรรถจริยา

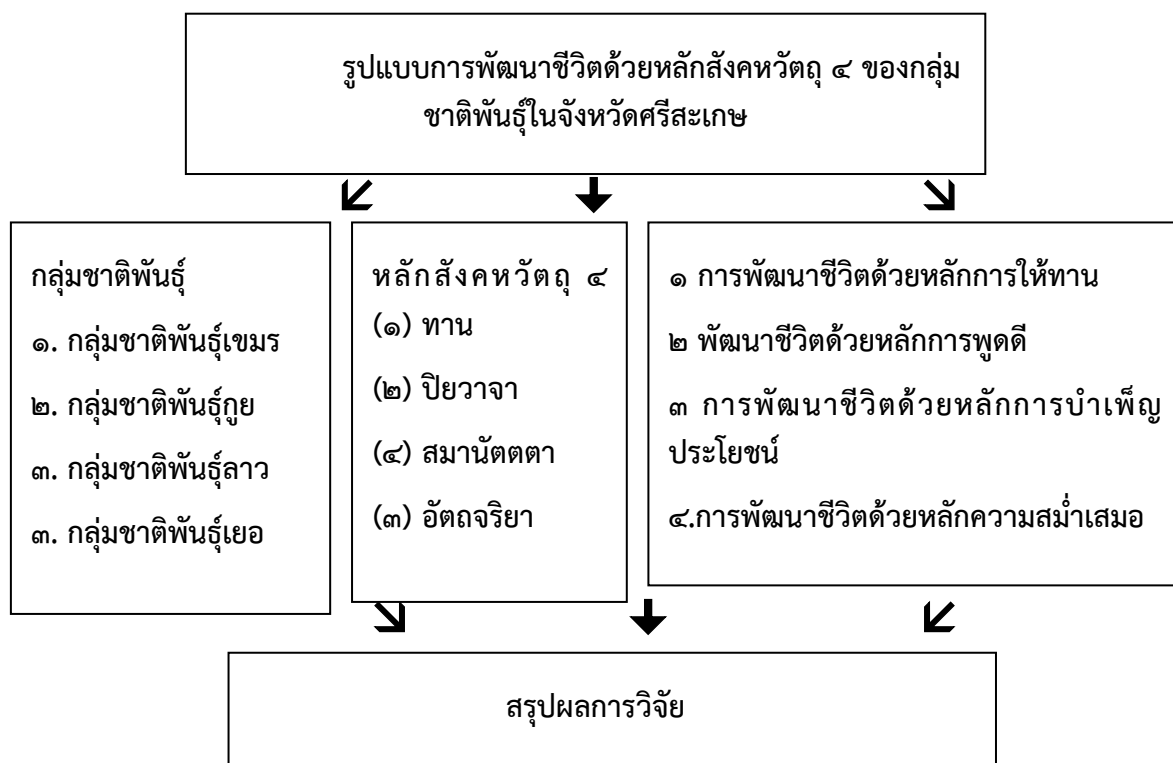
๓. การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรังตามการรับรู้ของประชาชน จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์การมาใช้บริการ ไม่ แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ทั้งโดยภาพรวม และรายด้าน

๔. การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรังตามการรับรู้ของประชาชน จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำนวน ๒ ด้าน คือ ด้านปิยวาจา และสมานัตตตา ส่วนด้านอื่นๆ ไม่ แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕^{๑๓๙}

จากการทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถประมวลองค์ความรู้ออกเป็น แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิต เห็นได้ว่าคนทุกคนล้วนต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยความสุขแต่ต้อง ประสบกับความทุกข์อยู่ตลอดเวลา ทุกข์น้อยก็สุขมาก ทุกข์มากก็ไม่มีความสุข ซึ่งรากเหง้าของความ ทุกข์มาจากการที่ไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อทำให้ ความทุกข์ที่มีลดน้อยลงทั้งทุกข์ของคนทุกข์ของสังคม เมื่อขัดแย้งกันหาทางออกไม่ได้ต้องทำอะไร จึงจะผ่อนปรนพูดคุยกันได้รู้เรื่อง เมื่อขาดแคลนขัดสนจะดำรงอยู่อย่างไรโดยสุจริตไม่เบียดเบียน ทำ อย่่างไรที่จะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ผู้วิจัยพยายามประมวลให้เห็นถึงเอกสารและรายงานวิจัยที่ได้ กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบตามแนวทางพุทธศาสนา เพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลในการศึกษา โดยจะนำไป บูรณาการกับหลักสังคหวัตถุ ๔ ในฐานะที่เป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิต ซึ่งจะได้กล่าวถึง รายละเอียดในบทต่อไป

^{๑๓๙} ศิวพร สัจจวัฒนา, “การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลโนนฝรังตามการรับรู้ของประชาชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในการพัฒนาชีวิต ๒) เพื่อศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ ๓) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยในเชิงเอกสาร (Documenty Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยไว้ดังนี้

๓.๑.๑ รวบรวมข้อมูลทางเอกสาร (Documenty Investigation) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก หนังสือ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสาร ตลอดจนข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

๓.๑.๒ ศึกษาจากแหล่งสถานที่จริง ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยศึกษาชุมชนในลักษณะองค์รวม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในกรณีของผู้ให้ข้อมูลหลัก และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มจากการสนทนา ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ด้านจำนวนและผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๓๒ รูป/คน ได้แก่

๑. กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน ๑๖ คน
๒. พระสังฆาธิการ จำนวน ๔ รูป
๓. ผู้นำชุมชน จำนวน ๖ คน
๔. ประชาชนชาวบ้าน จำนวน ๖ คน

รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๒ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัย ๓ ประเภท คือ วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interviews) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษได้แก่

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร ทฤษฎีระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ
๒. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาประมวลความรู้สรุปเป็นกรอบแนวคิดกำหนดขอบเขตการวิจัยและกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๓. สร้างสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด เพื่อให้ครอบคลุมขอบเขตของการทำวิจัย
๔. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาฯ อนุมัติเพื่อตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงให้มีความตรงตามเนื้อหา
๕. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาฯ อนุมัติ

๓.๓.๒ การตรวจสอบเครื่องมือ

นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งมีรายนามดังนี้

- ๑) พระครูภาวนาโพธิคุณ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๒) ผศ.ดร. สุวิน ทอปปัน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๓) ผศ.ดร. ประยูร แสงใส อาจารย์ประจำหลักสูตรการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๔) ผศ.ดร.จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๕) ผศ.ดร. จรัส ลีกา อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

นำข้อเสนอแนะที่ได้ปรับปรุงแล้วจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่านมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

๓.๓.๓ แบบสัมภาษณ์การวิจัย

- ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา

- ส่วนที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเป็นแบบคำถามปลายเปิด(Open Ended) แบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แนวคิดรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ ๒ หลักการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ ๓ รูปแบบการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ ๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะ

๓.๓.๔ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ได้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้เป็นแนวทางในการจัดทำข้อมูลครั้งนี้ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. กำหนดข้อมูลและตัวชี้วัด เป็นการกำหนดว่าข้อมูลที่ต้องการมีอะไรบ้าง โดยการศึกษาและวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์หรือปัญหาของการวิจัยเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และจะใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดจึงจะได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

๒. กำหนดแหล่งข้อมูล รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น ๓๒ รูป/คน

๓. นำเครื่องมือวิจัยไปใช้สัมภาษณ์(Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักรวมเป็นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

๔. การสัมภาษณ์ย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น โดยนิมนต์/เชิญผู้ให้ข้อมูล ที่ผู้วิจัยเลือกศึกษามาร่วมสนทนา เพื่อให้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวก และง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วย แฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มหรือสัมภาษณ์กลุ่มย่อยหรือสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ประกอบด้วยข้อมูล ๒ ส่วน คือ

- ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์

- ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์การสัมภาษณ์เจาะลึก/การสนทนากลุ่ม หรือสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ซึ่งประกอบด้วยชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ คำหลักบรรยาย เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้นแล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณาประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ อันจะนำมาซึ่งองค์ความรู้ของการวิจัย และการนำไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาสังคมสืบไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในการพัฒนาชีวิต ๒) เพื่อศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ ๓) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ผลการศึกษาข้อมูลมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๔.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต

๔.๒ สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ

๔.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

๔.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักคุณธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้ หรือหลักสังคมสงเคราะห์ เพราะเมื่อมนุษย์อยู่รวมกัน เป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จัก สงเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมีความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งจะทำให้สังคม ร่าเริง มีความสงบ เครื่องมือหรือหลักธรรมที่เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะ ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั่นเอง วิธีการทั้ง ๔ นี้ เมื่อปฏิบัติได้ ย่อมให้เกิด ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจในกลุ่มชนนั้น ๆ ถ้าไม่มีหลักปฏิบัติเช่นนี้ ผู้นั้นย่อมไม่เป็นที่รักของคนทั่วไป ข้อนี้บางท่านจึงเรียกว่า มนตัมหาเสน่ห์ เพราะทำให้ตนเข้าไปนั่งในใจของผู้อื่น ซึ่งการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาประยุกต์ใช้การพัฒนาชีวิตในด้านต่างๆ ดังนี้

๔.๑.๑ หลักทานกับการพัฒนาชีวิต

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า ทานหมายถึงการให้ (โอบอ้อม อารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาการ ให้ทานจะช่วยให้ทุกคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนถุติมิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้” นักบริหารอาจให้ทานได้ ๓ วิธี คือ

๑. อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเฉพาะ การให้เพื่อผูกใจในยามที่เขาตกต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังภาษิตอังกฤษที่ว่า “เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ ช่วยเหลือในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเข้าในอามิสทาน

๒. วิทยาทาน คือ ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาและดูงาน

๓. อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่นคือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง มีภาษิตจีนที่ว่า “มีมิตร ๕๐๐ คน

นับว่ายิ่งน้อยเกินไป มีศัตรู ๑ คนนับว่ามากเกินไป อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักให้อภัย^๑

ทาน เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและความสุขของเพื่อนมนุษย์มีความเห็นว่าทาน คือ การเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเป็นการให้แก่คนอื่นเป็นการให้พวกเขาสิ่งของกับคนอื่นที่เขาต้องการให้แล้วตัวเราก็จะมีความสุขจะเกิดความอึดใจเราจะสบายใจเวลาเราให้ทาน คนได้รับทานจากเราไปเขาก็การพัฒนาชีวิตเพราะเขาได้รับสิ่งที่เขาต้องการ เขาก็มีความสุขเพราะได้ในสิ่งที่เขาต้องการ^๒ เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^๓ การรู้จักให้ทานเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา^๔ การแบ่งปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้^๕ คือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้^๖ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวยหรือให้จนหมดเนื้อหมดตัว^๗ แต่เป็นการแบ่งปันให้เพื่อแสดงอหิยาศัยไมตรีผู้ให้ไม่จำเป็นต้องร่ำรวยหรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป^๘ และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วย^๙ ปัจจัยสี่ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ^{๑๐} และทำให้เกิดความสามัคคีความสามัคคี ความพร้อมเพรียง ความร่วมมือร่วมใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคุณธรรมนี้ นับว่าสำคัญมากในหมู่คณะ

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนภิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^๔ สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อีสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^๕ สัมภาษณ์ พระปัญญา ปณฺญาวุฑฺโฒ, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์ จำสืบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^๙ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอร์ว้ ต.รุง อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐} นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

เป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดความสุขอย่างยิ่งแก่หมู่คณะ^{๑๑} มีความสามัคคีกันแล้ว สามารถจะช่วยเหลือ
 เกื้อกูลซึ่งกันและก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญขึ้นแก่สังคมนั้น^{๑๒} การให้ทานปัจจุบันโดยมี
 กระบวนการร่วมมือจากส่วนต่างๆ บูรณาการจากปัญหาที่เกิดขึ้นของคณะสงฆ์ แล้วนำมาแก้ไขพัฒนา
 บูรณาการจนเกิดโครงการรวมน้ำใจ^{๑๓} มีความสามัคคีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ คือการได้ร่วมทำ
 กิจกรรมการทำบุญในเทศกาลหรือประเพณีในวันสำคัญต่างๆ^{๑๔} ช่วยกับบริจาคเพื่อช่วยเหลือในงานศพ
 งานบวชของคนในชุมชน^{๑๕}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า การทำทานเพื่อส่วนรวมเป็นพื้นฐานและแนว
 ทางการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดความรัก สมัคสมานสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่^{๑๖} การ
 ทำกิจกรรมหรือการแสดงออกของบุคคลที่เห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว^{๑๗} เข้า
 ร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม ด้วยความเต็มใจ มีความรักใคร่ กลมเกลียว เห็นอกเห็นใจ รู้จักการเอา
 ใจเขา มาใส่ใจเรา^{๑๘} ช่วยกันอนุเคราะห์ช่วยเหลือดูแลผู้พิการ ผู้ไร้ญาติในชุมชน^{๑๙} ประสานสามัคคีใน
 หมู่คณะ ร่วมแสดงความคิดเห็น และเคารพในการตัดสินใจ ของคนส่วนใหญ่สามารถปรับตัวให้เข้ากับ
 คนอื่นได้^{๒๐} ร่วมมือกันทำงานเพื่อความสำเร็จของหมู่คณะ รู้จักแบ่งงานแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกทำตาม
 ความสามารถโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๒๑} เมื่อมีความผิดพลาดบกพร่องเกิดขึ้นสมาชิกร่วมกัน
 รับผิดชอบ โดยไม่โยนความผิดให้กันและกัน^{๒๒} การให้ทานถือว่าเป็นคุณงามความดีในทาง

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ปรชาชนยชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓
 มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางจันทรา อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

พระพุทธศาสนาที่เป็นหลักธรรมนำมาซึ่งการผูกมิตรไมตรีช่วยเหลือสังคม^{๒๓} เพื่อชำระจิตใจเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตเชิงจิตภาพสูงสุดตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา^{๒๔} การให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ การให้ทานโดยไม่หวังผลใด ๆ และสิ่งที่เราให้ออกไปคือสิ่งที่เราได้กลับมา ถ้าให้สิ่งที่ดีก็จะได้รับสิ่งที่ดีกลับคืนมา^{๒๕} ให้ทานโดยคอยให้คำแนะนำหรือความรู้เรื่องการทำมาหากิน เพื่อมีอาชีพในการดำรงที่ถูกต้อง^{๒๖} การให้อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่นไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงเกินของผู้อื่นไม่มีเวรไม่ผูกเวรกับผู้ใด ทั้งยังมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น ทำให้มีความสุขสบายใจ^{๒๗} วิทยาทาน ได้แก่ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในอาชีพเลี้ยงชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยความถูกต้อง ย่อมเกิดความเจริญงอกงามในชีวิตของตน^{๒๘} การทำทานเอื้อเพื่อเอื้อกันจะเป็นพื้นฐานทำให้สังคมนั้นมีความเจริญ ช่วยพัฒนาชีวิต ชุมชน โดยไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากรัฐ อันเป็นพื้นของสังคมที่เข้มแข็ง^{๒๙} ให้ทาน เป็นการช่วยให้ผู้อื่นพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น^{๓๐} การให้ทาน ไม่ว่าจะเป็นการให้ในด้านไหนๆ เป็นการช่วยพัฒนาชีวิตของเรา และผู้อื่นให้ดีขึ้น^{๓๑} การให้ทานไม่ว่า จะให้ด้วยแบบไหน เป็นวัตถุสิ่งของหรือเป็นคำแนะนำ กำลังใจแก่ผู้อื่นจะช่วยให้ใจได้มีจิตใจสงบ สะอาด จิตจะประกอบไปด้วยเมตตา เมื่อทำไปแล้วถึงระดับหนึ่งจัดว่าเป็นความสุข เพราะเกิดจากพัฒนาจิตใจต่อให้ทานการช่วยเหลือ ต่อชุมชนในกลุ่มนั้น^{๓๒} การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต^{๓๓}

จากการศึกษา หลักทานกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สรุปได้ว่า ทานหมายถึงการสงเคราะห์ด้วยการแบ่งปัน นอกเหนือจากให้ทานเป็นวัตถุสิ่งของแล้วโดยเฉพาะการให้อภัยทาน คือ

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗} สัมภาษณ์นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายคณิต ชวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น หรือวิยาทาน ได้แก่ วิยาทานทางโลกการสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การให้ทานจึงเป็นการพัฒนาจิตใจเราให้ผ่อนคลายมีความสุข

๔.๑.๒ หลักปิวาจากับการพัฒนาชีวิต

ปิวาจาหมายถึงวาจาเป็นที่รักดูดีมีใจ ในทางธรรมวาจาสุภาพ มีประโยชน์ มีเหตุผล ที่ทำตามแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริง ไม่ใช่วาจาหลอกลวง ประจบประแจงให้คนรักคนหลง แต่เจือด้วยเจตนาที่เป็นพิษเหมือนให้ดื่มน้ำหวานเจือยาพิษการพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน นักบริหารที่ดีจะต้องรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้^{๓๔} วาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลไม่สมควร^{๓๕}

วาจาเป็นที่รัก เป็นที่ดูดีมีจิตใจของผู้ฟัง มีวาจา สุภาพอ่อนหวานชวนฟัง เป็นวาจาที่ไม่หยาบคายและก่อให้เกิดประโยชน์ การมีปิวาจานี้มี ความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร พูดอย่างรักกันคือกล่าวคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จัก พูดให้เกิดความเข้าใจ ตีสอนสามัคคีเกิดมิตรทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งแต่ละกลุ่ม ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาจะมีการแบ่งหน้าที่กันและสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้คือฝ่ายประชาสัมพันธ์ หากฝ่ายประชาสัมพันธ์พูดจาไม่ดี ถึงโครงการหรือกิจกรรมจะดีแค่ไหนก็ไม่สามารถที่จะโน้มน้าวจิตใจของ สมาชิกกลุ่มได้ ปิวาจาเป็นเครื่องมือของใจที่แสดงให้ผู้อื่นรับรู้ได้ว่าเป็นวาจาที่สร้างสรรค์หรือไม่ และวาจานั้นเองที่ทำให้เกิดทุกข์สุขในชีวิต^{๓๖}

การที่จะผูกมัดใจคนได้นั้นก็ต้องอาศัยธรรมะที่จะช่วยผูกมัดจิตใจคน^{๓๗} การแสดงพฤติกรรมโต้ตอบระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง^{๓๘} มีกลุ่มบุคคลจะเกิดขึ้นในลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน^{๓๙} เกิดความเข้าใจอันดี มีทัศนคติที่ดีต่อกัน^{๔๐} การรับความช่วยเหลือหรือคำแนะนำต่าง ๆ

^{๓๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), มณีแห่งปัญญาทางเลือกใหม่สำหรับนักบริหาร, ศุภมิต, ๒๕๔๕, หน้า ๔๗.

^{๓๕} ปิ่น มุกขนัด, พุทธศาสตร์ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๔๖๙

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนวิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุนธิ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปญญาวุธโท, , วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

โดยที่บุคคลสามารถให้การช่วยเหลือ^{๔๑} สนับสนุนเมื่อบุคคลอื่นต้องการ การปฏิบัติตนหรือการ แสดงออกต่อกัน^{๔๒} ผู้นำชุมชนหรือกลุ่มกับคนในชุมชน ในลักษณะที่เป็นมิตรโดยให้การสนับสนุน ช่วยเหลือสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันมีความใกล้ชิดสนิทสนมโดยที่ผู้นำชุมชนให้ความช่วยเหลือและ เป็นที่พึ่งได้เมื่อคนในชุมชนต้องการ^{๔๓} เป็นสิ่งที่จะช่วยให้บรรยากาศในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่นโดย คนในชุมชนที่รับรู้ว่ามีผู้นำชุมชนกับตนด้วยความจริงใจให้ความรักเอาใจใส่ตนด้วยความจริงใจ^{๔๔} ยอมรับในการกระทำของผู้นำชุมชนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเป็นประโยชน์แก่การนำไปปฏิบัติลักษณะการ ปฏิบัติตนของผู้นำชุมชนกับชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้^{๔๕} เห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จักพูดให้ เกิดความเข้าใจดีสมานสามัคคี^{๔๖} เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๔๗} การใช้วาจาที่ดี ย่อมก่อให้เกิดการสร้างสรรคในชุมชน ช่วยชี้ทางในการพัฒนาชีวิตไปในทิศทางที่ดี^{๔๘} มีการพูดไม่ตี ก็ เป็นการทำลายสังคม ทำให้ชีวิตของเรา ผู้อื่นจนถึงสังคมตกต่ำไม่มีความสุข^{๔๙} เปรียบได้กับลมพายุ ที่พัดใส่หลังคาเรือนไม่กระดิกสักนิด แต่พอบ้านแม่เรือนถูกพัดกระเจาย ings ลูกหิ้งเต้าไปคนละทาง^{๕๐} การดำเนินชีวิตให้เป็นสุขนั้นต้องอาศัย วจีกรรมที่เป็นกุศลร่วมกัน การกระทำนั้นจึงจะส่งผลดีได้อย่าง เต็มที่^{๕๑} การรักษาสัจจะตั้งแต่ได้ตัดสินใจไปแล้วว่าจะพูดจะทำ^{๕๒} การใช้วาจาที่ดีคือ การพูดในเวลา ที่เหมาะสมกับเวลา บุคคล และสถานที่ แล้ว ก็พึงกระทำ โดยไม่ปล่อยให้โลภะ โทสะโมหะ มาครอบงำ

^{๔๑} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอาว์ ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาชนชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาตัพันธ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

การตัดสินใจ^{๕๓} การใช้ปิววาจาในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสภาพสังคม วิธีชีวิตในปัจจุบัน ที่มีความขัดแย้งค่อนข้างง่าย^{๕๔} การพูดจาที่ดีมีประโยชน์ ย่อมแสดงให้เห็นถึง^{๕๕} การประพฤติปฏิบัติตามวิธีที่ถูกต้องดีงามในการดำเนินชีวิตที่มีต่อตนเอง และผู้อื่น^{๕๖} ผู้ที่พูดดีมีแต่ประโยชน์ หมายถึงผู้เจริญ เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ ตลอดจนมนุษย์ถึงสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย^{๕๗} ปิววาจาเป็นการพูดให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ ให้เกิดการปฏิบัติหรือกระทำต่อผู้อื่นด้วยความกรุณาผู้อื่น^{๕๘} ปิววาจาเป็นการพูดที่แสดงออกถึงความยินดีอย่างจริงใจเสมอ^{๕๙} พูดให้เกิดความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยอคติ^{๖๐} ความสำคัญของการใช้ปิววาจาจึงอยู่ที่ว่า ผู้พูดเพื่อสื่อสารกันนั้น ใช้ความระมัดระวังในคำพูดถูกกาลเทศะและมีประโยชน์เสมอ^{๖๑} พูดด้วยเจตนาที่เป็นกุศลหรืออกุศล พูดดีหรือพูดชั่ว^{๖๒} การพูดชั่วย่อมนำความเกลียดชังและความทุกข์มาสู่ผู้พูด^{๖๓} การพูดดีย่อมนำประโยชน์ความรักและความสุขมาให้แก่ผู้พูด^{๖๔} คำพูดไม่ดีจึงเกิด มีความคับแค้นใจ ไม่สบายใจตลอดเวลา^{๖๕}

---

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายอัลเล คงพันธ์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๕๙} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๓} สัมภาษณ์ นายันทวงศ์ ชูเชื้อ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายอัลเล คงพันธ์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

หลีกเลี่ยงให้พ้นปัญหาหรือไม่ก็ใช้ความรุนแรงเข้ายุติเมื่อเกิดปัญหา^{๖๖} การใช้ถ้อยคำที่สุภาพ^{๖๗} ใช้คำว่า
กรุณาเมื่อต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่น^{๖๘}

จากการศึกษาหลักปียวาจากับการพัฒนาชีวิต พบว่า การใช้วาจาที่ถูกต้องเพื่อเป็นเครื่อง
ผูกใจคนนั้น เป็นการพูดหรือภาษาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดี ถูกเวลาและสถานที่ เป็นประโยชน์
ตัวผู้พูดและผู้ฟัง เช่นการ ชี้บาป - บุญ - คุณ - โทษ - ถูก - ผิด ตำหนิติเตียน หรือสั่งสอน ด้วย
ความหวังสงเคราะห์เกื้อกูลให้เกิดความยุติธรรม โดยมีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานเป็นการ ผูกใจ
คนในสังคมให้สมัครสมานสามัคคี ช่วยในเกิดการพัฒนาชีวิต และความเจริญ

๔.๑.๓ หลักอรรถจริยากับการพัฒนาชีวิต

อรรถจริยา แปลว่าการประพฤติประโยชน์ ถือเอาความหมายว่าการบำเพ็ญประโยชน์ การ
ทำตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนทั้งหลาย คนเราเกิดมามีอวัยวะแขนขาเหมือนกัน มากหรือน้อย
เพียงไร จะเป็นคนสูงต่ำอย่างไรก็สุดแล้วแต่เขาทำตัวให้มีประโยชน์มากน้อยเพียงใด บุคคลผู้บรรลุ
ประโยชน์ตนแล้วก็ควรทำประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้างตามกำลังสามารถ พูดอีกอย่างหนึ่ง เมื่อช่วยตัวเองได้
แล้ว ก็ควรช่วยผู้อื่นด้วยในการดำเนินชีวิตนั้นควรให้ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นประสานกัน^{๖๙}
การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่นักบริหารทำอรรถจริยาได้หลายวิธี เช่น บริการช่วยเหลือเวลาป่วยไข้^{๗๐}
การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่ยจำเป็น ไม่เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะ
ช่วยเหลือได้ ในการผูกสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การ
ช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ เช่น เมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัยพิบัติต่างๆ ที่
ประเทศสัมพันธ์มิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ ก็ให้ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูก
สัมพันธ์ไมตรีหรือแสดงถึงความมี สัมพันธไมตรีอันดีต่อกันการทำประโยชน์คือช่วยเหลือด้วยแรงกาย
และขวนขวายช่วยเหลือ กิจการต่างๆบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุง
แก้ไขให้ดีขึ้นในด้าน คุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี^{๗๑}

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาตัพันธ์ลาว บ้านโนนข่า ตำบลโนนข่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ,
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาตัพันธ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรี
สะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาตัพันธ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรี
สะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๖๙} วติน อินทรสระ, **หลักธรรมเพื่อการครองใจคน**, (กรุงเทพมหานคร: ศุภมิตร, ๒๕๔๖), หน้า ๔๘.

^{๗๐} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), **มณีแห่งปัญญาทางเลือกใหม่สำหรับนักบริหาร**,
(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ศุภมิตร, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗.

^{๗๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), **พุทธวิถีการบริหาร**, หน้า ๗๐-๗๕.

การให้เพื่อสงเคราะห์เป็นการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจ ร้อยรัดใจให้รวมกันเป็นหมู่และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือสนิทสนมกันมั่นคง^{๗๒} มีการได้ช่วยเหลือกันทำให้เห็นว่าทุกคนมีความคิดที่จะช่วยเหลือกันเอง^{๗๓} การได้ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นด้วยการแนะนำความรู้และเสียสละแรงกายเพื่อส่วนรวม^{๗๔} การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน วาจาเป็นที่รัก วาจาคุตติมน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ จะก่อให้เกิดความสามัคคี เกิดมิตรไมตรีความรักใคร่นับถือ^{๗๕} การที่ทุกคนยอมรับในกฎกติกาที่ได้ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ทำให้แสดงถึงการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน^{๗๖} มีผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกันก็คือมิตรที่ดีต่อกันที่ทุกคนจะได้รับร่วมกันจึงเป็นแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาในการสงเคราะห์ร่วมกัน^{๗๗} มีการช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆ^{๗๘} การได้สงเคราะห์บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี^{๗๙} มีประพจน์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่ามีทั้งกายกรรมวจีกรรมมโนกรรม ทางกายกรรม ก็ช่วยเหลือชวนช่วยในกิจการงาน^{๘๐} อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกันในการทำงานหรือมีกิจการอะไรก็ตามเป็นการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจ^{๘๑} ช่วยเหลือกันชวนช่วยกันในการกิจการงานที่ชอบ^{๘๒} พูดในทางที่เสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๘๓} การ

^{๗๒} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาตพันธ์ชาวยุย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนภิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๗๔} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๖} จำสับเอนกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาตพันธ์ลาว บ้านโนนข่า ตำบลโนนข่า อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนภิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรีอคัน ต.ปรีอใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปลูกญาวุธ, , วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๓} สัมภาษณ์ จำสับเอนกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

กระทำบางอย่างต้องคิดใจเขาใจเรา^{๘๔} สอนให้ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เกื้อกูลกันในบางครั้งบางคราว เราไม่สามารถจะทำได้^{๘๕} เราช่วยเหลือเขาไม่ได้ แต่อย่าถึงกับไปทำลายประโยชน์ของเขา อย่างนี้พออยู่กันภายในสังคมได้^{๘๖} การช่วยเหลือกัน เป็นการยกระดับจิตใจ เป็นการพัฒนาชีวิตเพื่อประโยชน์สังคม^{๘๗} การทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่^{๘๘} เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่คนอื่นก็กระทำ^{๘๙} เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนอื่นเขาเกิดความนิยมนับถือ^{๙๐} คนใดคนหนึ่งประพฤติเพียงฝ่ายเดียว^{๙๑} แต่ทุกคนก็ต้องประพฤติให้เป็นประโยชน์ต่อกัน^{๙๒} การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สถานที่ แก่องค์กร แก่หมู่คณะ^{๙๓} การช่วยเหลือกันนี้จะทำให้ผูกพันน้ำใจซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง^{๙๔} การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น^{๙๕} เป็นประโยชน์การทำตัวของเราให้เป็นคนดีมีประโยชน์ต่อลูกหลานในวันข้างหน้า^{๙๖} การสร้างประโยชน์ให้กับคนอื่นเป็นการแสดงให้เห็นถึงความดีงามในจิตใจ ผู้ปกครองในท้องถิ่นนั้นๆ จะต้องฝึกให้ตนเองเป็นคนมีประโยชน์^{๙๗} เป็นคนที่มีช่วยกิจของผู้อื่นที่

---

^{๘๔} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโนนข่า ตำบลโนนข่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเออว์ ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

เป็นประโยชน์ คนๆ นั้นจะเป็นที่รักของคนอื่น ใคร ๆ ก็อยากเข้าใกล้^{๙๘} การหมั่นปรับปรุง พัฒนา ความรู้ ความสามารถของเราให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา^{๙๙}

จากการศึกษาหลักอรรถจริยากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สรุปได้ว่า การทำตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนทั้งหลาย โดยตรงในการให้ความรู้ และแนวทาง ปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธ ธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและ ผู้อื่น ให้มีความเป็นสัสสัมปะทา^{๑๐๐} จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชนได้อย่างสงบ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือและ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชนสามารถนำหลักอรรถจริยาความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตาม แนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนทำตนเป็นคนดี เพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้

๔.๑.๔ หลักสมานัตตากับการพัฒนาชีวิต

สมานัตตตา เป็นการทำให้เข้ากันได้เข้ากันได้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและ เสมอในสุข ทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ แก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๑๐๑} สมานัตตตา คือความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบ มิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามีมิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหิน หรือเลิกคบไป การคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจและมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่ มิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ ความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึงการวางตัวดีวางตัวเสมอ ต้นเสมอปลายกับทุกคน การทำให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือ การทำให้ตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ลักษณะนิสัยของ ผู้มีสมานัตตตา การวางตน เสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลทั่วไปไม่ เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า^{๑๐๒} มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๑๐๓} การปฏิบัติ หน้าที่ก็จะไม่สามารถสำเร็จได้ ซึ่งเป็นธรรมแห่งการแบ่งปันกันก็จะใช้ไม่ได้^{๑๐๔} ให้ความเกื้อหนุนโอบ

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ขาดิพนธ์ูเขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิต**, หน้า ๑๑.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนภิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อีสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒.

อ้อมอารีด้วยเมตตา ให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณา^{๑๐๔} คนที่มีทรัพย์สินคิดช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ ย่อมเป็นกำลังสำคัญของชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเพื่อเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ^{๑๐๕} ให้เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีกันด้วยเมตตา ให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณาจึงถือว่าให้เพื่อนุเคราะห์^{๑๐๖} เป็นหลักมนุษยสัมพันธ์ในการวางตัวในสังคมที่ดีที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสมัครสมานสามัคคี^{๑๐๗} มีตนสม่ำเสมอไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ^{๑๐๘} ไม่ลืมนตน เคยเป็นเพื่อนกันมา พอได้ดีหน่อยก็ลืมเพื่อน ต้องแสดงอัธยาศัยไมตรีให้ปกติ แม้คนไม่ชอบพูดชอบคุยอะไรก็ต้องทักทายปราศรัย^{๑๐๙} การวางตัวให้ความเคารพนับถือตามสมควรแก่ฐานะของเพื่อน^{๑๑๐} วางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น คือต้องวางตนเหมาะสมกับฐานะ^{๑๑๑} การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย^{๑๑๒} คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล รวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย^{๑๑๓} ทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้แก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขในสังคมร่วมกัน^{๑๑๔} การทำความดีเสมอต้นเสมอปลาย ไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน^{๑๑๕} มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามีมิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไป^{๑๑๖} การเสมอต้นเสมอปลาย

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปญญาวุฑฒ, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอาว ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ปราชญ์ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ ๒๕๖๒.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นางจันทร์ อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

ในการคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจ^{๑๑๗} การวางตัวดีวางตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน^{๑๑๘} การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๑๑๙} การวางตัวดีวางตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน จะช่วยให้ไม่ต้องระวางระวางในการทำหน้าที่ของตน ซึ่งจะส่งผลให้เราอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปลอดภัยและสบายใจ^{๑๒๐} มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมแก้ไขปัญหากับเพื่อนร่วมงานในชุมชน^{๑๒๑} การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วม^{๑๒๒} ทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ^{๑๒๓} แสดงความเคารพนับถือผู้ใดก็แสดงความเคารพนับถืออย่างนั้น^{๑๒๔} การวางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอกัน ต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มและบุคคลทั่วไป^{๑๒๕} การรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา^{๑๒๖} การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย หนักแน่น ให้ความเสมอภาคกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้องค์กรอยู่เย็นเป็นสุข^{๑๒๗} เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน บุคลากรก็เข้าไป

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๒๕} สัมภาษณ์นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่าอำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒.

ช่วยในการแก้ไขปัญหา โดยให้ความเสมอภาค^{๑๒๘} การวางตัวให้เหมาะสมและมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เช่น เมื่อพบผู้ใหญ่หรือคนที่รู้จัก^{๑๒๙} การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ^{๑๓๐} มีกฎระเบียบของสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง^{๑๓๑} ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันกับเพื่อนร่วมชุมชนทุกครั้ง^{๑๓๒} ควรทักทายและทำความเคารพทุกครั้ง^{๑๓๓} มีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มีมิตรรุ่งเรืองและในคราวตกต่ำ^{๑๓๔} ไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ร่วมสุขช่วยเหลือเกื้อกูลกันแก้ปัญหา ช่วยกันคิดในทางสร้างสรรค์^{๑๓๕} การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความช่วยเหลือร่วมมือ^{๑๓๖}

จากการศึกษา หลักสมานัตตากับการพัฒนาชีวิตอย่างความเป็นผู้สม่ำเสมอ พบว่า การพัฒนาชีวิตโดยที่ตัวเรายึดหลักความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลายหมายถึงต้องมีพฤติกรรมที่ตัวอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย เรียกได้ว่ามีความเป็นกัลยาณมิตรจนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้น จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่า มิใช่เพียงความเป็นเพื่อน หรือมิตรธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ในขณะเดียวกัน การที่เราจะพัฒนาชีวิต ต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตร และเลือกคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ นายคณิต ชวดทอง, ชาตพันธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาตพันธ์ลาว บ้านโนนข่า ตำบลโนนข่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาตพันธ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาตพันธ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาตพันธ์ลาว บ้านโนนข่า ตำบลโนนข่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาตพันธ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสืบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาตพันธ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ นางจันทร์ธา อ่อนทรง, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

จากการศึกษาสังเคราะห์วัตถุ ๔ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สรุปได้ว่า ทานหมายถึงการ สงเคราะห์ด้วยการแบ่งปัน นอกเหนือจากให้ทานเป็นวัตถุประสงค์ของแล้วโดยเฉพาะการให้อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น หรือวิยาทาน ได้แก่ วิยาทานทางโลกการสั่ง สอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปะวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตและ สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การให้ทานจึงเป็นการพัฒนาจิตใจเราให้ผ่อนคลายมีความสุข

หลักปัญหาจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า การใช้วาจาที่ถูกต้องเพื่อเป็นเครื่องผูกใจ คนนั้น เป็นการพูดหรือภาษาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดี ถูกเวลาและสถานที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้ พูดและผู้ฟัง เช่นการ ชี้บาป - บุญ - คุณ - โทษ - ถูก - ผิด ตำนานคติเตือนใจ หรือสั่งสอน ด้วย ความหวังสงเคราะห์เกื้อกูลให้เกิดความยุติธรรม โดยมีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานเป็นการ ผูกใจ คนในสังคมให้สมัครสมานสามัคคี ช่วยในเกิดการพัฒนาชีวิต และความเจริญ

หลักอรรถจริยาก็การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สรุปได้ว่า การทำ ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนทั้งหลาย โดยตรงในการให้ความรู้ และแนวทางปฏิบัติอันเป็น ประโยชน์แก่การพัฒนาชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการ ดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่น จึงทำให้ มีความสุขทั้งกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชนได้อย่างสงบ มีความสามัคคี ร่วมแรง ร่วมใจ มีความเอื้ออารีต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชน สามารถนำหลักอรรถจริยาคำความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการ ดำเนินชีวิต ตลอดจนทำตนเป็นคนดี เพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้

หลักสมานัตตากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างความเป็นผู้สม่ำเสมอ พบว่า การพัฒนา ชีวิตโดยที่ตัวเรายึดหลักความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลายหมายถึงต้องมีพฤติกรรม ที่ดีอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย เรียกได้ว่ามีความเป็นกัลยาณมิตรจนทำให้บุคคล ทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้น จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่า มิใช่เพียงความเป็นเพื่อน หรือมิตร ธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่ผิด กฎหมายหรือผิดศีลธรรม ในขณะที่เดียวกัน การที่เราจะพัฒนาชีวิต ต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตร และ เลือคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ

๔.๒ สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ

๔.๒.๑ สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์

จากการสัมภาษณ์สภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ พบว่า

๑. **หลักทาน** คือการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แบ่งปันกันด้วยการให้ทาน ไม่ใช่การให้อย่างเดียวคือ การยอมกันเห็นอกเห็นใจกันด้วยกัน คนให้ทานต้องมีความรู้ลึกซึ้งสงสารเห็นใจมีความเมตตาที่มีความ

กรุณา^{๑๓๗} แต่เดี๋ยวนี้มันมีน้อยและทานมันหายไป ชุมชนมีความสุข ถ้าคนมีความเห็นอกเห็นใจกัน ก็เอารัดเอาเปรียบกันมันก็ไม่มี ความขัดแย้งกัน ทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีการให้ทำให้เกิดมิตรเกิดเพื่อนให้แล้ว^{๑๓๘} เขาก็ใช้ประโยชน์ได้การให้ก็ขึ้นอยู่กับผู้รับด้วย ถ้าเขารับไปแล้วต่อไปได้ก็จะเกิดประโยชน์ต่อชุมชน สมมุติให้เงินกับพวกเล่นการพนันพวกอบายมุข พวกเสพยา อาจให้กับคนที่ดูแลเขาอย่าให้กับผู้รับที่ไม่รับผิดชอบ^{๑๓๙} การพัฒนาชีวิตด้วยการให้ทาน ต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเอง โดยเริ่มจากการเป็นผู้ให้ หรือเอื้อเพื่อแผ่แก่ผู้อื่นและสังคม เพราะการให้เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา คือการให้ความช่วยเหลือในด้านที่เขาต้องการเสร็จแล้วเขาพึงพอใจเราก็มีความสุข เราก็พึงพอใจในการให้ เขาก็พึงพอใจในสิ่งที่เขาได้รับทั้ง ๒ ฝ่าย การให้ไม่มีจำเป็นต้องให้ในรูปแบบของสิ่งของ แต่อาจให้คำแนะนำให้ความรู้ที่เรียกว่า วิทยาทาน หรือการให้อภัยผู้อื่น เพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการค้าในชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง ก ร มี ป ย วาจานี้มี ความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตร^{๑๔๐}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักทาน พบว่า การให้ทานต้องมีความรู้สี่กสงสารเห็นใจมีความเมตตา มีความกรุณา ถ้าคนมีความเห็นอกเห็นใจกัน ก็ไม่เอารัดเอาเปรียบกันมันก็ไม่มี ความขัดแย้งกัน ทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีการให้ทำให้เกิดมิตรเกิดเพื่อนให้คือการให้ความช่วยเหลือในด้านที่เขาต้องการเสร็จแล้วเขาพึงพอใจเราก็มีความสุข เราก็พึงพอใจในการให้ เขาก็พึงพอใจในสิ่งที่เขาได้รับทั้ง ๒ ฝ่าย

๒. หลักปิยวาจา มีการพูดกันด้วยคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ^{๑๔๑} อยู่ในลักษณะของการพูดคำจริงหรือวาจาจริง จำเป็นที่ขาดไม่ได้ ทศนะทางพระพุทธศาสนานิยมความจริง เฉพาะเรื่องคำพูดนั้น คำพูดที่ถือว่าดีและถูกต้อง^{๑๔๒} เป็นคำพูดหรือวาจาที่น่ารักน่านิยม คำที่พูดแสดงถึงความรักความปรารถนาดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟังแม้คำแนะนำตักเตือนสุภาพอ่อนโยน ปิยวาจาคือคำพูด

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

หรืออาจที่นารักน่านิยมทุกถ้อยคำที่พูดแสดงถึงความรักความปรารถนาดีมีประโยชน์^{๑๔๓} ควรให้มีข้อเสนอในทางที่ให้กำลังใจกัน^{๑๔๔}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักปิยวาจา พบว่า มีการพูดกันด้วยคำสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ตรงหรือคำแสดงความเห็นนอกเหนือใจให้กำลังใจ ความปรารถนาดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง

๓. หลักอรรถจริยา ได้แก่ ช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้^{๑๔๕} ทำให้สังคมมีสภาพความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข ไร้ความขัดแย้ง^{๑๔๖} การสังคมสังเคราะห์ บ่อเกิดสังคมแห่งความสุขตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา^{๑๔๗} เป็นการสร้างความดีอันได้แก่การให้ความสงเคราะห์นั้นแพร่หลายไปในหมู่ชนและสรรพสัตว์ทุกจำพวก^{๑๔๘} ยกย่องให้เกียรติยอมเป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่หมู่ชนนั้นๆ^{๑๔๙} การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ผู้ขาดแคลน เช่น ให้โรงเรียน ให้โรงพยาบาล ให้ในประโยชน์สาธารณะ^{๑๕๐} การบำเพ็ญประโยชน์หลังจากที่ให้แล้วแบ่งปันแล้วความเสียสละเกิดแล้วก็จะเริ่มการสงเคราะห์ เขารู้จักแบ่งปันรู้จักทานการให้แล้ว ไปที่ไหนเขาก็ยิ้มแย้มพูดดีก็มีปิยวาจา^{๑๕๑} การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมก็ตามมา เพราะการให้ประโยชน์ต่อส่วนรวมมีความสุข เราเป็นฟันเฟืองเล็กๆ หนึ่งในสังคมถ้ามีความคิดดีเยาะๆ แบบนี้ ก็ทำกันเล็กๆ น้อยๆ ในสังคมก็จะไม่วุ่นวาย^{๑๕๒}

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักอรรถจริยา พบว่าการบำเพ็ญประโยชน์ หลังจากที่ได้แล้วแบ่งปันแล้วความเสียสละเกิดแล้วก็จะเริ่มการสงเคราะห์ ผู้ขาดแคลน เช่น ให้โรงเรียน ให้โรงพยาบาล ให้ในประโยชน์สาธารณะ

๔. หลักสมานัตตตา ได้แก่ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย คือ ความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตนเองในด้านฐานะ ความรู้ที่ดีกว่าคนอื่น^{๑๕๓} ชีวิตจะพัฒนาได้ต้องเข้าใจการวางตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างเสมอภาค วางตัวให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ เข้ากับคนอื่นให้ได้ ไม่เอาเปรียบคน^{๑๕๔} การถือว่าตัวเป็นตนที่ยิ่งใหญ่ใคร ๆ ก็รู้จัก ซึ่งถ้าเราคิดแบบนั้นก็จะอยู่ในสังคมได้ลำบาก เพราะจะไม่มีใครอยากคบค้าด้วย^{๑๕๕} พยายามที่จะปรับปรุงตนอยู่เสมอให้เข้ากับคนได้ทุกที่^{๑๕๖} นึกถึงใจเขาใจเรา อย่างนึกถึงแต่ตนฝ่ายเดียว ไม่มานั่งสงสารตนเอง โดยลืมนึกถึงคนอื่นที่อยู่รอบข้าง^{๑๕๗} วางตนเสมอต้นเสมอปลายที่แท้มากับความ เป็นธรรม ทั้งร่วมความสุขความเจริญและร่วมเผชิญร่วมแก้ปัญหา^{๑๕๘}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักสมานัตตตา พบว่า การวางตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างเสมอภาค วางตัวให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ เข้ากับคนอื่นให้ได้ ไม่เอาเปรียบคน เสมอต้นเสมอปลายที่แท้มากับความ เป็นธรรม ทั้งร่วมความสุขความเจริญและร่วมเผชิญร่วมแก้ปัญหา

๔.๒.๒ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔

จากการสัมภาษณ์การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่า

๑. หลักทาน การให้ทานเป็นก็ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาชีวิตได้เพราะเป็นการแบ่งปันในสิ่งที่พร้อมจะช่วยกันให้ผู้ให้ก็มีใจยินดี^{๑๕๙} การเสียสละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น, สิ่งที่ให้,

^{๑๕๓} สัมภาษณ์พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรีอคัน ต.ปรีอใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเออว์ ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม แสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๘} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเออว์ ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๕๙} นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไป การให้ทานนั้นโดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริง^{๑๖๐} คนที่ได้รับเมื่อรับก็จะมีกำลังใจทำให้การพัฒนาชีวิตจะอยู่กับแบบที่แบบนั้นองเวลาเราเป็นผู้ให้เราก็มีความสุข^{๑๖๑} ต่างๆคนที่เราเคยให้ เขาก็กลับมาเป็นฝ่ายให้กับเราช่วยเหลือเรากลายเป็นตอบสนองมาหาเรา เราเคยเป็นผู้ให้เราก็จะการพัฒนาชีวิตกลายเป็นผู้รับไปด้วย^{๑๖๒} บางครั้งเรามีความทุกข์ ทุกข์ในเรื่องการให้คือการพัฒนาชีวิตของคนกับชุมชน การให้เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา^{๑๖๓} การให้สุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับผู้รับมีความยินดีในสิ่งที่ได้ในขณะที่ผู้ให้สุขใจที่ได้ช่วยเหลือทานคือการให้การแบ่งปันการเสียสละการเอื้อเฟื้อเพื่อความหมายหนึ่งคือสิ่งที่ทำให้คนอื่น^{๑๖๔}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักทาน พบว่า การเสียสละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น,สิ่งที่ให้,ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไป คนที่ได้รับเมื่อรับก็จะมีกำลังใจทำให้การพัฒนาชีวิตจะอยู่กับแบบที่แบบนั้นองเวลาเราเป็นผู้ให้เราก็มีความสุข

๒. หลักปิยวาจา วาจาสามารถถ่ายทอดรายละเอียดของความคิดในใจได้ดีกว่าการแสดงออกทางกายอย่างเดียว ส่วนความคิดในใจยากนักที่จะหยั่งถึง^{๑๖๕} ลักษณะของคำพูดที่ให้คนแต่ส่วนเดียวบุคคลควรเปล่งถ้อยคำอ่อนหวาน มีประโยชน์เท่านั้น^{๑๖๖} การพูดแต่คำอ่อนหวานเป็นที่น่าพอใจแก่ผู้อื่นทุกเมื่อ^{๑๖๗} การพูดจาไม่ดี ไม่ตะคอกใส่เพื่อเพิ่มความทุกข์ให้ผู้อื่น^{๑๖๘} การกล่าววาจาไพเราะอ่อนหวาน ให้คนประทับใจวาจาดีเกิดจากจิตใจที่ดีงาม^{๑๖๙} และทัศนคติของผู้ฟัง ควร

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปญญาวุธโท, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๔} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาชนชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๘} สัมภาษณ์นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ระมัดระวังคือการพูดที่อาจสร้างความเข้าใจผิด และทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณเหยียดหยามไม่ให้เกียรติ^{๑๗๐}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักปิยวาจา พบว่า ลักษณะของคำพูดที่ทำให้คุณแต่ส่วนเดียวบุคคลควรเปล่งถ้อยคำอ่อนหวาน มีประโยชน์เท่านั้นควรระมัดระวังคือการพูดที่อาจสร้างความเข้าใจผิด และทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณเหยียดหยามไม่ให้เกียรติ

๓. หลักอรรถจริยา

เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจให้มีคุณภาพ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นรู้จักแบ่งปันเพื่อให้เกิดปัญญาความรู้^{๑๗๑} การพัฒนาชีวิตให้สามารถแก้ไข ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๗๒} ถือว่าเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพราะหากสังคมมีกลุ่มชนแบบนี้เยอะๆ ก็เชื่อได้ว่า ความสงบสุขจะเกิดขึ้นได้และเมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคเกิดขึ้น ก็จะมีคนออกมาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๑๗๓} อรรถจริยา เป็นหลักธรรมประจำใจ ที่เราสามารถสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน ให้เกิดความสุขเกิดบุญกุศลบ่มเพาะจิตใจให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อประสบปัญหา คงจะเป็นสิ่งที่หลายคนใฝ่หา แต่ก็อยากให้เริ่มที่ตัวเรา และคนใกล้ตัว^{๑๗๔} บางครั้งในการทำงานอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันงานที่ว่ายากก็จะสำเร็จ ลุล่วงไปได้ถ้าเราร่วมมือกัน เพราะฉะนั้นตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เราเกิดรักความผูกพันของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์มี ๒ ประการ คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนดี มีประโยชน์เสียก่อน และสร้างประโยชน์ให้คนอื่นรอบข้าง^{๑๗๕}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักอรรถจริยา พบว่า ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นรู้จักแบ่งปันเพื่อให้เกิดปัญญาความรู้ ที่เราสามารถสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน ให้เกิดความสุขเกิดบุญกุศลบ่มเพาะจิตใจให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อประสบปัญหา

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๓} นายสมชาย ทองคำ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษณ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

๔. หลักสมานัตตตา

ก็ไม่ถือตัวหรือทงตัวกับญาติพี่น้อง หรือมิตรสหายเดิมที่เคยคบกัน ยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดีอีกประการหนึ่ง^{๑๗๖} ความเป็นผู้มีควมสม่ำเสมอ หรือวางตนสม่ำเสมอ หมายถึงระเบียบวินัยในหมู่คณะ ไม่เคลื่อนคล้อยไปตามตำแหน่งที่สูงขึ้นหรือการมอบหมายงาน^{๑๗๗} ทำตามหน้าที่แต่ไม่เห่อเหิมไปกับอำนาจอันเป็นสิ่งสมมุติ คือ ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์^{๑๗๘} มีความขยันหมั่นเพียรอย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีความรักความเมตตาต่อหมู่คณะเสมอกันโดยไม่เลือกว่า ใครต่ำ ใครสูง ใครรวย ใครจน^{๑๗๙}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ ๔ ด้วยสมานัตตตาทพบว่า ความเป็นผู้มีควมสม่ำเสมอ หรือวางตนสม่ำเสมอ หมายถึงระเบียบวินัยในหมู่คณะ ไม่เคลื่อนคล้อยไปตามตำแหน่งที่สูงขึ้นหรือการมอบหมายงานมีความรักความเมตตาต่อหมู่คณะเสมอกันโดยไม่เลือกว่า ใครต่ำ ใครสูง ใครรวย ใครจน

๔.๒.๓ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ ๔

จากการสัมภาษณ์การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ ๔ ของชาติพันธุ์กูย พบว่า

๑. หลักทาน การเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเป็นการให้แก่คนอื่นเป็นการให้พวกสิ่งของกับคนอื่นที่เขาต้องการให้แล้วตัวเราก็มีความสุขจะเกิดความอึดใจเราจะสบายใจเวลาเราให้ทาน^{๑๘๐} การพัฒนาชีวิตเพราะเขาได้รับสิ่งที่เขาต้องการ เขาก็มีความสุขเพราะได้ในสิ่งที่เขาต้องการ^{๑๘๑} การเสียสละให้ปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น,สิ่งที่ให้,ทรัพย์สินสิ่งของที่มอบให้หรือแจกออกไป การให้ทานนั้นโดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริง^{๑๘๒} ให้ทานให้ตามที่ชาวบ้านเดือดร้อนและตามความต้องการ

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ นายทองคำ คำเครือ, ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ นายทองคำ คำเครือ, ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๐} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาตินาพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๑} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาตินาพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ของเขา ชาวบ้านขอความช่วยเหลือก็ไปช่วย^{๑๘๓} การให้ในส่วนตนเช่นการไปอยู่ไปช่วยเหลือไปร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน^{๑๘๔}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วย**หลักทาน** พบว่าการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเป็นการให้แก่คนอื่นเป็นการให้พวกเขาของกับคนอื่นที่เขาต้องการให้แล้วตัวเราก็จะมีความสุข จะเกิดความอิมใจ การพัฒนาชีวิตเพราะเขาได้รับสิ่งที่เขาต้องการ เขาก็มีความพอใจเพราะได้ในสิ่งที่เขาต้องการ

๒. หลักปิยวาจา เจตนาดีมีความรู้ความสามารถ โดยชี้แนะในทางดีเหมาะสมและเข้าใจ ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา^{๑๘๕} ที่พระพุทธองค์ได้กล่าวไว้ ซึ่งเป็นความจริงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้การใช้วาจาที่อ่อนโยน และมีเมตตา^{๑๘๖} ใช้ถ้อยคำที่เป็นที่เคารพนับ นำเสนอในทางที่ให้กำลังใจ^{๑๘๗} แนะนำให้ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เวลาพูดต้องไพเราะ นุ่มนวล ชี้แนะเหตุผล ให้ธรรมะในการปฏิบัติ จึงเป็นการที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหา^{๑๘๘}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วย**หลักปิยวาจา** พบว่าใช้ถ้อยคำที่เป็นที่เคารพนับ นำเสนอในทางที่ให้กำลังใจชี้แนะเหตุผล ให้ธรรมะในการปฏิบัติ จึงเป็นการที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหา

๓. หลักอัทธจริยา

เป็นการทำประโยชน์ ช่วยเหลือสังคม^{๑๘๙} การพัฒนาทางด้านจิตใจ พัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นลำดับไป ความสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์จึงเป็นการพัฒนาชีวิต^{๑๙๐} บำเพ็ญตนให้

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ นายทองคำ คำเครือ, ชาตติพนธ์ชวภูย บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ. ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ นายคณิต ชวดทอง, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๙} สัมภาษณ์นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาตติพนธ์ชวภูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม มีเงินมีทรัพย์ก็ช่วยด้วยเงินด้วยทรัพย์ ช่วยสร้างศาลาสร้างวิหาร^{๑๙๑} ช่วยเหลือคนยากคนจน^{๑๙๒} วัดเองก็ช่วยคน ญาติโยมขาดสิ่งของอะไร วัดมีก็ให้เอาไปใช้ได้ เป็นของกลางของหมู่บ้าน^{๑๙๓} ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคม ในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์มี ๒ ประการ คือ ต้องทำตัวเราให้เป็นคนดี มีประโยชน์เสียก่อน และสร้างประโยชน์ให้คนอื่นรอบข้าง^{๑๙๔}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักอรรถจริยา พบว่าเป็นการทำประโยชน์ ช่วยเหลือสังคมจึงเป็นการพัฒนาชีวิต

๔. หลักสมานัตตตา

เคยเคารพนับถือกันมาอย่างไรก็คงประพฤติปฏิบัติต่อกัน^{๑๙๕} ทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วย ภาษาไทยเรียกว่าร่วมสุขร่วมทุกข์ แง่นี้เป็นลักษณะสำคัญของการทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย^{๑๙๖} ที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดี เมื่อเราอยู่ร่วมสังคมเดียวกับเขาก็ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน^{๑๙๗} ความเสมอต้นเสมอปลาย ได้มุ่งเน้นการไม่ถือตัว และไม่ปล่อยตัว แต่วางตัวให้สมกับ เป็นคนดีสม่าเสมอ หมายความว่า ไม่ถือตัว ทนงตัวในเมื่อได้ดีมีฐานะ และไม่ปล่อยตัว คือไม่ประพฤติตัวต่ำต้อยน้อยหน้าลงมาจากงาน เมื่อไม่ถือตัวและไม่ปล่อยตัวแล้วต้องวางตัวให้สมกับฐานะ ผู้อยู่ในฐานะผู้ใหญ่ก็ต้องวางตัวให้สมกับเป็นผู้ใหญ่ เช่นมีเมตตากรุณาสงเคราะห์ผู้น้อย^{๑๙๘}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักสมานัตตตตพว่าการทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย ความเสมอต้นเสมอปลาย ได้มุ่งเน้นการไม่ถือตัว และไม่ปล่อยตัว แต่วางตัวให้สมกับ เป็นคนดีสม่าเสมอ หมายความว่า ไม่ถือตัว ทนงตัวในเมื่อได้ดีมีฐานะ และไม่ปล่อยตัว คือไม่ประพฤติตัวต่ำต้อยน้อยหน้าลงมาจากงาน เมื่อไม่ถือตัวและไม่ปล่อยตัวแล้วต้องวางตัวให้สมกับฐานะ

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๔} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๕} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๖} สัมภาษณ์พระปัญญา ปญญาวุธ, , วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๗} สัมภาษณ์นายทวีชัย คงขานุกุลิน, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๘} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาญชาชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

๔.๒.๔ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔

จากการสัมภาษณ์การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของชาติพันธุ์ลาว พบว่า

๑. หลักทาน การให้แบ่งปันตามหลักทาน หลักธรรมข้อนี้ใช้เพื่อพัฒนาสังคม หรือช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน หากไม่มีการเกื้อกูลแก่กันย่อมวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุดเพราะคนมีความลำบากในการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของชีวิต^{๑๙๙} ไม่ควรพูดเสแสร้ง ประชดประชัน เจตนาดี สงเคราะห์ให้ถูกเรื่อง ชี้แนะในทางที่ดี พูดแล้วเกิดการเสริมสร้างกำลังใจ ทำให้รู้สึกมีพลัง^{๒๐๐} โดยรวมก็คือ ต้องพูดที่เห็นว่าสำคัญและมีประโยชน์ มีการใช้วาจาให้เหมาะสมกับความสนใจความรู้^{๒๐๑} และทัศนคติของควรระมัดระวังคือการพูดที่อาจสร้างความเข้าใจผิด และทำให้เกิดความรู้สึกว่าถูกเหยียดหยามไม่ให้เกียรติ^{๒๐๒} การให้ ทำให้เกิดผลดีแก่ตนเองและผู้อื่นสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๒๐๓} เพื่อช่วยเสริมสร้างกำลังใจของผู้ที่ต้องการหาที่พึ่งทางใจ^{๒๐๔}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลัก**หลักทาน** พบว่า การให้แบ่งปันตามหลักทาน หลักธรรมข้อนี้ใช้เพื่อพัฒนาสังคม หรือช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน หากไม่มีการเกื้อกูลแก่กันย่อมวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุดเพราะคนมีความลำบากในการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของชีวิต

๒. หลักปิยวาจา จะต้องมีความจริงเป็นหลักเสมอไป วาจามีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย การทำความเข้าใจ เพื่ออธิบายโน้มน้าวใจ หรือเพื่อทำความเข้าใจกับบุคคลอื่นๆ^{๒๐๕} การให้แบ่งปันตามหลักทาน หลักธรรมข้อนี้ใช้เพื่อพัฒนาสังคม หรือช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน หากไม่มีการเกื้อกูลแก่กันย่อมวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุดเพราะคนมีความลำบากในการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของชีวิต^{๒๐๖} ไม่ควรพูดเสแสร้ง ประชดประชัน เจตนาดี สงเคราะห์ให้ถูกเรื่อง ชี้แนะในทางที่ดี พูดแล้วเกิดการเสริมสร้าง

^{๑๙๙} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๑} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๓} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๔} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๕} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๖} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

กำลังใจ ทำให้รู้สึกมีพลัง^{๒๐๗} โดยรวมก็คือ ต้องพูดที่เห็นว่าสำคัญและมีประโยชน์ มีการใช้วาจาให้เหมาะสมกับความสนใจความรู้^{๒๐๘} และทัศนคติของผู้ฟัง ควรระมัดระวังคือการพูดที่อาจสร้างความเข้าใจผิด และทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณถูกเหยียดหยามไม่ให้เกียรติ^{๒๐๙} ใช้ถ้อยคำที่สุภาพวาจางามอ่อนหวาน ประกอบด้วยประโยชน์เพราะทำให้เกิดผลดีแก่ตนเองและผู้อื่นสามารถนำไปปรับใช้ใน ชีวิตประจำวันได้^{๒๑๐} เพื่อช่วยเสริมสร้างกำลังใจของผู้ที่ต้องการหาที่พึ่งทางใจ^{๒๑๑}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักหลักปิยวาจา พบว่า ช่วยสงเคราะห์คนในชุมชน หากไม่มีการเกื้อกูลแก่กันย่อมวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุดเพราะคนมีความลำบากในการแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของชีวิต

๓. หลักอรรถจริยา

การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่เป็น ไม่เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ ในการผูกสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกัน จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ^{๒๑๒} เป็นงานสังคมสงเคราะห์ เป็นงานที่จะต้องร่วมใจกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น แล้วบั่นทอนการดำรงชีวิตตามปกติสุขของมนุษย์^{๒๑๓} งานสังคมสงเคราะห์มีความสำคัญในฐานะเป็นการพัฒนาชีวิตสังคมให้มีความเปลี่ยนแปลงไปในการพัฒนาทางด้านร่างกาย มีอารมณ์ดีขึ้น^{๒๑๔} การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลผู้ซึ่งได้รับความเดือดร้อนจากสาเหตุต่างๆ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น^{๒๑๕} การสร้างเสริมหรือ

^{๒๐๗} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๘} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๐๙} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๐} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๑} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๒} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๓} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๔} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนชา ตำบลโพนชา อำเภอมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ฝึกรอบรมบุคคลในสังคมให้เป็นผู้มีคุณธรรมศีลธรรมจรรยาที่ดี^{๒๑๖} การที่ได้ให้ความสุขแก่คนอื่น ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการพัฒนาทางด้านจิตใจนั่นเอง^{๒๑๗} การการบำเพ็ญความดีในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว^{๒๑๘} วิธีการที่จะให้ความช่วยเหลือให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด พิจารณาผู้รับการสงเคราะห์ว่าจะต้องให้ได้รับการสงเคราะห์ด้านไหนและอย่างไร จึงจะสามารถช่วยเหลือตนเองและแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้^{๒๑๙} เป็นการเพิ่มประโยชน์แก่สถานที่ แก่องค์กร แก่หมู่คณะ ธรรมส่วนนี้จะทำให้ผู้ยกยัดน้ำใจซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง^{๒๒๐}

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ด้วยหลักหลักอรรถจริยา พบว่า การที่ได้ให้ความสุขแก่คนอื่น ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นการเพิ่มประโยชน์แก่สถานที่ แก่องค์กร แก่หมู่คณะ ธรรมส่วนนี้จะทำให้ผู้ยกยัดน้ำใจซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง

๔. หลักสมานัตตตา

เคยเคารพนับถือกันมาอย่างไรก็คงประพฤติปฏิบัติต่อกัน^{๒๒๑} ทุกข์ก็ทุกข์ด้วย สุขก็สุขด้วย ภาษาไทยเรียกว่าร่วมสุขร่วมทุกข์ แง่นี้เป็นลักษณะสำคัญของการทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย^{๒๒๒} ที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดี เมื่อเราอยู่ร่วมสังคมเดียวกับเขาก็ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน^{๒๒๓} ความเสมอต้นเสมอปลาย ได้มุ่งเน้นการไม่ถือตัว และไม่ปล่อยตัว แต่วางตัวให้สมกับ เป็นคนดีสม่ำเสมอ หมายความว่า ไม่ถือตัว ทนงตัวในเมื่อได้ดีมีฐานะ และไม่ปล่อยตัว คือไม่ประพฤติตัวต่ำต้อยหน้าลงมาจนเกินงาม เมื่อไม่ถือตัวและไม่ปล่อยตัวแล้วต้องวางตัวให้สมกับฐานะ ผู้อยู่ในฐานะผู้ใหญ่ก็ต้องวางตัวให้สมกับเป็นผู้ใหญ่ เช่นมีเมตตากรุณาสงเคราะห์ผู้น้อย^{๒๒๔}

^{๒๑๖} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๗} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๘} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๑๙} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๐} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาญ์ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๑} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๒} สัมภาษณ์พระปัญญา ปญญาวุธโท, , วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๓} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๔} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาญ์ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

สรุปการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถ์ ๔ ด้วยหลักหลักอรรถจริยา พบว่า ความเสมอต้นเสมอปลาย ได้มุ่งเน้นการไม่ถือตัว และไม่ปล่อยตัว แต่วางตัวให้สมกับ เป็นคนดีสม่ำเสมอ หมายความว่า ไม่ถือตัว ทนงตัวในเมื่อได้ดีมีฐานะ และไม่ปล่อยตัว คือไม่ประพฤติดัวต่ำต้อยน้อยหน้าลงมาจนเกินงาม

จากการศึกษาการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถ์ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้ว่า การพัฒนาชีวิตด้วยหลักทานของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยการให้ทาน ต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยเริ่มจากการเป็นผู้ให้ หรือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นและสังคม เพราะการให้เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา คือการให้ความช่วยเหลือในด้านที่เขาต้องการเสร็จแล้วเขาพึงพอใจเราก็มีความสุข เราก็พึงพอใจในการให้ เขาก็พึงพอใจในสิ่งที่เขาได้รับทั้ง ๒ ฝ่าย การให้มีไม่จำเป็นต้องให้ในรูปแบบของสิ่งของ แต่อาจให้คำแนะนำให้ความรู้ที่เรียกว่า วิทยาทาน หรือการให้อภัยผู้อื่น เพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักปิยวาจา ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ไม่ก้าวร้าวพูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น หรือ ตักเตือนสั่งสอนด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น หลักปิยวาจาจึงเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตที่สำคัญ เพราะคำพูดที่เหมาะสมตามกาลเทศะต่อบุคคลากร คำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันนับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานโน้มน้าวให้พัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักอรรถจริยาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยหลักอรรถจริยา ควรสอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จักการให้ การเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นในยามที่มีความเดือดร้อน เป็นคนที่มีน้ำใจงาม น้ำใจดี มีความรัก การให้คำแนะนำ และเป็นแบบอย่าง รวมถึงการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสมานัตตตาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็น บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีอย่างสม่ำเสมอ โดยมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวไปต่อการประพฤติชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข ประพฤติเสมอต้นเสมอปลายและสม่ำเสมอในการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งเสียสละร่างกาย และกำลังทรัพย์เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น และสม่ำเสมอจะทำให้เกิดความเคารพรักซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและสังคม

๔.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหัตถุ๔ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

รูปแบบของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีความหมายคือ การใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและทำให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสังคมมีความเจริญขึ้น โดยมีเครื่องมือคือ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการมองภาพของการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับสังคม ซึ่งถือว่าเป็นภาพกว้างของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ควรกระทำให้เกิดขึ้น ซึ่งการมีสังคมที่มีคุณภาพดีนั้นย่อมเอื้ออำนวยย้อนกลับมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคลให้เกิดได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งสองด้านถือว่าเป็นความสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

๔.๓.๑ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้านทาน

ทานควรมีให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต^{๒๒๕} รวมถึงการมีปัจจัย ๔ ที่เอื้ออำนวยต่อการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง^{๒๒๖} ประเด็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านทานนั้นไม่ได้มีเพียงแค่เรื่องสุขภาพภายนอกเท่านั้น แต่ยังสุขภาพภายในด้วย^{๒๒๗} สิ่งสำคัญในการให้ทานนั้นปัจจัยหลักคือเครื่องอุปโภคและบริโภคต่อการดำเนินชีวิต^{๒๒๘} ก่อให้เกิดความสมดุลต่อการดำเนินชีวิต^{๒๒๙} เกิดแนวทางต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของการศึกษาของประชาชน^{๒๓๐} มีส่วนรวมต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่^{๒๓๑} ทำให้มีการประกอบอาชีพการส่งเสริมการเรียนรู้สู่งาน^{๒๓๒} เป็นการพึ่งพาตนเองได้ต่อไปในอนาคต^{๒๓๓} ถือว่าเป็นการเสียสละต่อความเป็นคนใจกว้างรู้จักเสียสละ เห็นใจคนอื่น^{๒๓๔} เป็น

^{๒๒๕} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนภิรักษ์, พระครูพิสิษฐธรรมานุศาสตร์, พระอธิการแสงทอง อิสสโย, พระปัญญา ปญญาวุฑโฑ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๖} สัมภาษณ์พระครูพิสิษฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๗} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๘} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปญญาวุฑโฑ, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๒๙} สัมภาษณ์ จำสับเอนกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๐} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๑} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนา ฉ่ามณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๒} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอาว้ ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๓} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๔} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

การแบ่งปันน้ำใจห่วงใยเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่นไม่ตระหนี่เหนียว^{๒๓๕} การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง มีเมตตา ปรารถนาดีต่อกัน มีความรักความเมตตาที่พร้อมจะมอบให้กับทุกคน^{๒๓๖}

ในชุมชนควรจัดให้มีกองทุนสำหรับไว้ช่วยเหลือคนที่ไร้ญาติที่ป่วย คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส โดยเป็นการช่วยเพิ่มการช่วยเหลือจากทางภาครัฐ เป็นการช่วยเหลือกันเองในชุมชน^{๒๓๗} การให้ทานในปัจจุบันไม่ได้มุ่งหมายเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการควรสนับสนุนกลุ่มที่ทำประโยชน์ในชุมชน เช่น ช่วยเหลือการบุคลากรที่ทำงานในด้านสุขภาพอนามัยของชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านให้มีอุปกรณ์ในการทำงาน^{๒๓๘} ควรช่วยกันบริจาคในรูปของทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ที่เรียนดีและยากไร้^{๒๓๙} นอกจากให้ทานเป็นวัตถุแล้ว ควรจัดให้มีให้มีวิทยาทาน คือการให้ความรู้และแนะนำในการฝึกอาชีพที่ถูกต้องและยั่งยืนแก่คนในชุมชน^{๒๔๐} ทางคณะสงฆ์ ควรจัดให้มีกิจกรรมในการดูแลผู้ป่วย ผู้ไร้ที่พึ่งในชุมชน^{๒๔๑} ผู้นำชุมชนควรให้คนในชุมชนเข้าใจถึงหลักอภัยทาน เพราะเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี^{๒๔๒} ช่วยเหลือกลุ่มคนยากไร้ทรัพย์สินเงินทอง หรือแม้แต่ไร้ญาติขาดมิตรหรือพูดให้เข้าใจอย่างง่าย ๆ คือคนขาดที่พึ่ง ซึ่งมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันนี้^{๒๔๓} จัดอบรมให้ความรู้แก่ นักเรียน ได้แก่ ธรรมทานหรือวิทยาทานการให้ความรู้และทักษะในด้านต่างๆ และอุปกรณ์ต่างๆ แก่โรงเรียน^{๒๔๔} การให้ การให้ธรรมะเป็นทาน การสงเคราะห์ การให้

---

^{๒๓๕} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๖} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ปราชญ์ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๗} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๘} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๓๙} สัมภาษณ์ นางจันทร์ อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๐} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๑} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๒} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๓} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๔} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

อภัยทาน^{๒๔๕} เน้นให้คนชุมชนเห็นว่า ถึงแม้จะไม่มีทรัพย์แต่เราก็ช่วยเหลือสังคมได้เช่น การช่วยด้วยแรงกาย เป็นต้น^{๒๔๖}

ทาน คือให้สิ่งที่เป็นประโยชน์กับบุคคลอื่นและลูกหลาน สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ วิชา ความรู้ คำแนะนำ^{๒๔๗} ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีความสามารถในด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ สามารถที่จะสอนหรือถ่ายทอดความรู้ไปสู่ลูกหลานและบุคคลในสังคมได้^{๒๔๘} การสอนและถ่ายทอดความรู้เท่ากับเสียสละสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้อื่น คนที่ได้รับจะต้องดีใจ ไม่ใช่หวงแหนความรู้ ผู้สูงอายุสามารถให้ทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ได้ เช่น วัตถุ เสื้อผ้า อาหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีทั้งผู้ให้และผู้รับ^{๒๔๙} การแบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน และแบ่งปันน้ำใจบุคคลในครอบครัว ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวใช้สอยหรือบริโภคสิ่งของแต่เพียงผู้เดียว^{๒๕๐} การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน เช่น เมื่อคนในชุมชนขาดแรงงานในการทำงาน เช่น ดานา หรือตัดต้นไม้ ควรเสียสละแรงกายไปช่วยเหลือ นี่ก็เป็นลักษณะของทานอีกแบบหนึ่ง^{๒๕๑} มีการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนผลผลิตต่อกันของคนในชุมชน เพื่อเป็นการพึ่งพาตนเองด้วย เพราะการให้หรือรู้จักแบ่งปัน เป็นการพัฒนาชีวิตและเป็นพื้นฐานให้ชุมชนให้เข้มแข็ง^{๒๕๒} การแบ่งปันของคนในสังคม ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่ทำให้สังคมมีแต่ความรักความสามัคคี^{๒๕๓} การให้ เป็นการพัฒนาชีวิตให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า^{๒๕๔} เอื้อเฟื้อต่อผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งตนเองหรือครอบครัวได้และผู้พิการที่

^{๒๔๕} สัมภาษณ์ นายคณิต ชวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๖} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๗} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๘} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๔๙} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๐} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๑} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๒} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๓} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๔} นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, มกราคม ๒๕๖๒

สูงอายุ^{๒๕๕} มีความอ่อนนุ่มถ่อมตน ว่าง่าย สอนง่าย เคารพยำเกรงต่อผู้ใหญ่ อย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อได้ดีก็ไม่ถือตัว

สรุปจากการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ มีรูปแบบการการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทาน การทานไม่ใช่เพียงแต่ทานให้แก่พระสงฆ์เท่านั้นทางชุมชนควรจัดให้มีกิจกรรมหรือกองทุนขึ้นเพื่อช่วยเหลือของคนในชุมชนหรือสำหรับพัฒนาชีวิต ไม่ว่าจะในรูปแบบของวัตถุ สิ่งของแก่คนตาย แก่คนที่ยากไร้ คนชรา คนไร้ที่พึ่ง รวมถึงบุคลากรที่ทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขที่ดูแลด้านสุขอนามัย คนชรา คนป่วยที่ไร้ที่พึ่ง เด็กนักเรียนยากจนที่เรียนดีประพฤติดี หรือการให้ความรู้ คำแนะนำในด้านต่างๆ ที่เรียกว่าวิทยาทาน ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของเราและคนในสังคม เป็นต้น และพระสงฆ์ผู้นำในชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทในการเอื้อเพื่อต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาชีวิตและพัฒนาชุมชน เป็นการหล่อหลอมให้เกิดความสามัคคี และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

๔.๓.๒ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้านปียวาจา

ปียวาจาเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพในการพูดคุยและอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นอีกปัจจัยสำคัญของคน^{๒๕๖} เป็นการพัฒนาต่อวัฒนธรรมและจารีตอย่างชัดเจน^{๒๕๗} การพูดจาสุภาพไพเราะน่าฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็น ประโยชน์มีเพื่อการอยู่ร่วมกัน^{๒๕๘} การแสดงความเคารพตามลำดับอาวุโสเพื่อเป็นให้เกียรติต่อกันและกัน^{๒๕๙} การแสดงถ้อยคำตามประเพณี เพื่อให้เหมาะกับวัฒนธรรมของชุมชนให้เข้มแข็ง^{๒๖๐} การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคลการมีวินัยในตนเองถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างระเบียบวินัยของสังคม^{๒๖๑} นำหลักศีลธรรมอันเป็นพื้นฐานเพื่อให้ความเข้มแข็งมากขึ้นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน^{๒๖๒} สร้างความเท่าเทียมกันของเสรีภาพในการดำเนินชีวิตและนำมาปฏิบัติ

^{๒๕๕} นายทองคำ คำเครือ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุบโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๖} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนวิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๗} พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุนขันธ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๘} พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๕๙} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปณญาวุธโท, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๐} สัมภาษณ์ จำสับเอนนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๑} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๒} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ด้วยการเคารพซึ่งกันและกันตามจารีตประเพณี^{๒๖๓} วาจาซาบซึ้งใจ สุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีมีความรักใคร่นับถือ^{๒๖๔} การช่วยเหลือกิจการงานของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ กล่าววาจาสุภาพ สั่งสอน แนะนำ หรือตักเตือนด้วยความหวังดี^{๒๖๕} ไม่ว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม^{๒๖๖} การสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นนั้นคือประโยชน์ส่วนรวมนั่นเอง^{๒๖๗} ทำความประนีประนอมในระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย คือรู้จักโน้มน้าวจิตใจของผู้ร่วมชน ทั้งในวงงานราชการและงานการอื่น ๆ ตลอดถึงเครือญาติและชาวบ้านร้านตลาด ไม่ให้แตกร้างและบาดหมางกัน^{๒๖๘} รู้จักถนอมน้ำใจเขา ไม่เอาแต่ใจตน เป็นคนใจหนักแน่น ไม่หุเบาใจเบาสมองเบาและใจเร็วโกรธง่าย^{๒๖๙} ควรใช้วาจาให้เกิดการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องร่วมกัน อาทิ ความรักใคร่ปรองดอง ความพร้อมเพรียง ความสามัคคี ความสุข ความเจริญก้าวหน้า^{๒๗๐} ผู้นำชุมชนต้องใช้เวลาสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นนั้นคือประโยชน์ส่วนรวม เพราะเป็นประโยชน์ที่มีได้มุ่งไปที่ใครคนใดคนหนึ่ง แต่มุ่งประโยชน์เพื่อประชาคม ชุมชน สังคม^{๒๗๑} การ พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูด หยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับกาลเทศะ^{๒๗๒} ไม่พูดปด มดเท็จ และกล่าวด้วยคำไพเราะ เสนาะหู คือ "ปากหวาน ขานไพเราะ" เจริญด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ซึ่งเป็นคำที่ฟังแล้วระรื่นหูไม่แสบหู อันเป็นการทำลายมิตรและไม่สร้าง

^{๒๖๓} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอวี่ ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๔} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๕} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๖} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๗} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๘} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ปราชญ์ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๐} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๑} สัมภาษณ์ นางจันทร์หา อ่อนทรง, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๒} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาตัพันธ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ศัตรู^{๒๗๓} ควรพูดจาด้วยการเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน^{๒๗๔} ต้องพูดในความเสมอภาค ไม่พูดเพื่อเอาเปรียบ อันนำไปสู่การให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้^{๒๗๕} ใช้วาจาด้วยการเคารพ และยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น^{๒๗๖} พูดเพื่อเป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมาร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวม โดยสร้างความรู้สึกว่านี่เป็นปัญหาของเรา^{๒๗๗} เกิดการสร้างสรรค์ระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำทำให้เกิดความขัดแย้ง^{๒๗๘} พูดเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง เพราะการใช้วาจาที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความไว้วางใจนั้นเปรียบเสมือนก้าวใจ ที่ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกันเข้าด้วยกัน^{๒๗๙} การเจรจาเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มที่รู้สึว่าจะเกิดความขัดแย้ง หรือเกิดความขัดแย้งแล้ว^{๒๘๐} เป็นการแลกเปลี่ยน สั่งสอน และรับรู้ที่เป็นความรู้สึกรู้สึกที่เกิดขึ้น และองค์ความรู้ภายในบุคคล^{๒๘๑} นำความรู้ที่อยู่ในตัวคนออกมาปรากฏให้เป็นที่ชัดเจน^{๒๘๒} พูดที่มีประโยชน์ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน ความคิดร่วมที่มีพลัง ความรู้สึก ความเข้าใจในกลุ่มอย่างแท้จริง^{๒๘๓} การเจรจาควมนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวกับหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงเท่านั้น ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะนำเสนอประเด็นที่เป็นเรื่องส่วนตัว หรือประโยชน์ส่วนตัว และไม่ควรร

---

^{๒๗๓} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๔} สัมภาษณ์ นายเสมีน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๕} สัมภาษณ์ นายอัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๖} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๗} สัมภาษณ์ นายคณิต ชวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๘} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๗๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๐} สัมภาษณ์ นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๑} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๒} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๓} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ทำให้เรื่องส่วนตัวไปทลายเรื่องส่วนรวมที่จะเกิด^{๒๘๔} ผู้พูดมีประโยชน์ ผู้ฟังก็จะมีความรู้สึกที่ดี มีการนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีขึ้น^{๒๘๕} การพูดด้วยวาจาที่ดี มีส่วนทำให้เข้าถึงความต้องการของประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตของประชาชน^{๒๘๖} การพูดให้อภัยจะช่วยให้ผู้ได้ฟังละทิ้งความรู้สึก การคิด และพฤติกรรมทางที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นๆ^{๒๘๗}

สรุปจากการศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักปยวจาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาโดยมีการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟังเหมาะสมกับวัยและความอาวุโสมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ได้ให้ความเห็นว่า ปยวจานั้น เป็นการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง มีความเหมาะสมกับวัยของผู้ฟัง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ สมานสามัคคี แนะนำประโยชน์ ได้แก่ (๑) ห้ามมิให้ทำความชั่ว (๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (๔) บอกทางสวรรค์ให้ เห็นเพื่อนทำความเสียหาย หาวิธีพูดโน้มน้าวจิตใจห้ามมิให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถสิบประการให้รับฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังมีเรื่องทาน ศีลเป็นต้น หรือเมื่อเกิดความขัดแย้งและข้อพิพาทขึ้น สามารถใช้วาจาถ้อยคำที่ก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการลดความขัดแย้ง ได้รับความเคารพ และยอมรับ ทำให้จิตเกิดความเบิกบาน แจ่มใสและประพฤติปฏิบัติตามคำแนะนำของท่าน

๔.๓.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตหลักอัตถจริยา

การแบ่งปันความรู้การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น^{๒๘๘} มีการแบ่งปันรวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวังความรู้^{๒๘๙} การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงการแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมจริยธรรม เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชักชวนกันประกอบกิจกรรมที่สร้างสรรค์

^{๒๘๔} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เตาลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๕} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๖} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๗} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนวิริย์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ , ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๘๙} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรีดคัน ต.ปรีดใหญ่ อ.อุษันธุ์ จ. ศรีสะเกษ , ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

เป็นประโยชน์ในการพัฒนาจิตและปัญญา^{๒๙๐} เป็นการประพุดติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สถานที่ แก่
องค์กร แก่หมู่คณะ ธรรมส่วนนี้จะทำให้ผู้ยี่ดน้ำใจซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง^{๒๙๑} การหมั่นปรับปรุง
พัฒนาความรู้ ความสามารถของเราให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา^{๒๙๒} ต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนา
คุณธรรมด้วย เพราะเราจะเป็นคนเก่ง อย่างเดียวไม่พอแต่ต้องเป็นคนดีด้วย เมื่อเราฝึกตัวเองให้เป็น
คนมีประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างประโยชน์ให้ กับคนอื่นด้วยให้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจไมตรีต่อกัน
เห็นอะไรช่วยได้ก็ช่วย ไม่นิ่งเฉยดูตาย ก็จะเป็นที่รักของคนทั่วไปแม้แต่ในสังคมที่ถูกยกย่องให้
เกียรติย่อมเป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่หมู่ชนนั้นๆ^{๒๙๓} การทำให้จิตมีความเจริญก้าวหน้าให้มี
ความเข้มแข็ง หรือมีความมั่นคงและเจริญงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ^{๒๙๔} การพัฒนาคุณภาพของจิตใจระดับ
สังคมนี้ ย่อมมีจุดเริ่มต้นขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลมีจุดหมายร่วมกันที่จะสร้างสังคมให้เป็นสังคมที่น่าอยู่
และเอื้ออำนวยต่อการทำความดีให้มากขึ้น^{๒๙๕} การสร้างคุณธรรมให้เกิดการยอมรับร่วมกันในสังคม
นั้นเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนเป็นอย่างมาก เพราะการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนต่างคนก็ต่างมี
ความคิด ความเชื่อ และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน^{๒๙๖} และการไม่เบียดเบียนกัน^{๒๙๗} และ
การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการพัฒนาคือการใช้โอวาท ๓ คือ การทำความดี ละ
เว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องใส^{๒๙๘} ควรมีการสอนที่เกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตที่ทำให้จิตที่คิดจะให้
จะทำและลงมือทำประโยชน์แก่คนอื่นด้วยความตั้งใจ ทั้งการให้วัตถุสิ่งของและการให้คำแนะนำ^{๒๙๙}
การให้ธรรมะและให้ความร่วมมือในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม^{๓๐๐} การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่

^{๒๙๐} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ
, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๑} สัมภาษณ์ พระปัญญา ญาณวฑฺฒ, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑
มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๒} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ,
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๓} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ้ามณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรี
สะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๔} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอร์ ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๕} สัมภาษณ์ นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๖} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
๒๕๖๒

^{๒๙๗} สัมภาษณ์ นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
๒๕๖๒

^{๒๙๘} สัมภาษณ์ นายเรศ ศรีลาชัย, ปราชญ์ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒

^{๒๙๙} สัมภาษณ์ นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๐} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งสำคัญประการแรกคือ ใบหน้าที่มีรอยยิ้มเบิกบาน^{๓๐๑} ประโยชน์ที่เป็น เป้าหมายหลักของให้ความช่วยเหลือคือ สร้างความสมานสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนสงบสุขและ พัฒนาไปในทิศทางที่ดี^{๓๐๒} การทำประโยชน์ที่ควรแนะนำหรือประโยชน์ที่แนะนำแก่ผู้อื่น^{๓๐๓} การให้ ความช่วยเหลือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมเพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข^{๓๐๔} การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ผู้ได้รับความช่วยเหลือคลายจาก ความทุกข์ ผู้ให้ความช่วยเหลือจะรู้สึกมีความสุข^{๓๐๕} จิตใจต้องมีหลักเมตตาและกรุณา ซึ่งจะทำให้ผู้ ดำรงธรรมนี้ช่วยเหลือมนุษย์^{๓๐๖} หลักเมตตาคือความสำคัญที่ได้นำไปใช้เป็นหลักในการให้ความ ช่วยเหลือกันจนประสบความสำเร็จ^{๓๐๗} อย่างหนึ่งดูตายในความทุกข์หรือความต้องการช่วยเหลือของ ผู้อื่น ทำตามกำลังของตน^{๓๐๘} การประพฤติประโยชน์ คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์^{๓๐๙} มีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน^{๓๑๐} การสงเคราะห์ทุก ชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น^{๓๑๑} การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือการทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์ ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ การประพฤติตนให้ เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส^{๓๑๒} การแบ่งปันความรู้ การ

---

^{๓๐๑} สัมภาษณ์ นางจันทรา อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๒} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๓} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๔} สัมภาษณ์ นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๕} สัมภาษณ์ นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๖} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๗} สัมภาษณ์ นายคณิต ขวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๘} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๐๙} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๐} สัมภาษณ์ นายมณีนว อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๑} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๒} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

ให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน^{๓๑๓} การบำเพ็ญประโยชน์ คือ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อื่น โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นงานเป็นการ เราไม่ควรนิ่งดูตายจะต้องช่วยขวนขวายตามสมควร^{๓๑๔} การบำเพ็ญประโยชน์ คือ การสร้างความรัก ความสามัคคีในสังคมให้คนในสังคมเกิดความรัก สามัคคี ประองตอกันอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข^{๓๑๕} การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เรื่องนี้เป็นเรื่องจ่ายกำลังออกไปช่วยคนอื่น คนใจกว้างจึงทำได้ ส่วนคนใจแคบเห็นแก่ตัวทำไม่ได้^{๓๑๖} การบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวนี้ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนบ้านในคราวมีกิจ ช่วยบอกกล่าวสั่งสอนวิชาความรู้ช่วยหางาน ช่วยแนะนำอาชีพให้ คนที่บำเพ็ญประโยชน์จะต้องปฏิบัติตนเองอย่างหนึ่งคือ เว้นจากการกระทำที่จะเป็นภัยแก่ผู้อื่นเสียทั้งสิ้น แม้แต่ของเล็กน้อย เช่น ทิ้งเศษแก้วตามถนนหนทาง หรือทำลายสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ให้เสียหาย^{๓๑๗} เป็นหน้าที่ของเขาหากช่วยได้ก็ควรช่วยยิ่งในคราวที่เขาต้องการความช่วยเหลือด้วยแล้ว ต้องให้ความช่วยเหลือทันที^{๓๑๘} ประโยชน์ที่ไม่มีโทษหรือประโยชน์ที่ไม่มี กิเลส^{๓๑๙}

สรุปจากการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอรรถจริยาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ มีการประพฤติประโยชน์ หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้นการแบ่งปันความรู้การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ได้แก่การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้น การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคม รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชีวิต เพราะเมื่อคนในชุมชนขาดความรู้ในเรื่องใด หรือช่วยเหลือในสิ่งที่เป็น ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ขาดความรู้แต่ขาดกาลังคนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียนได้ว่าทำให้คนในชุมชนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน เราไม่ควรนิ่งดูตายจะต้องช่วยขวนขวายตามสมควร แม้เป็นหน้าที่ของเขา

^{๓๑๓} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาตินัพนธ์ลาว บ้านโพชนา ตำบลโพชนา อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๔} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวนาชาตินัพนธ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๕} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาวนาชาตินัพนธ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๖} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวนาชาตินัพนธ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๗} สัมภาษณ์ นายทองคำ คำเครือ, ชาวนาชาตินัพนธ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๘} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวนาบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๑๙} สัมภาษณ์ จำสับเอกราชศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

หากช่วยได้ก็ควรช่วยยิ่งในคราวที่เขาต้องการความช่วยเหลือด้วยแล้ว ต้องให้ความช่วยเหลือทันท่วงที โดยไม่ได้หวังให้เขารักหรืออยากให้เกิดเสน่ห์แก่ตน แต่ผลของความไม่เห็นแก่ตัวเอาตัวเข้าช่วยงานเขา นั้น ย่อมทำให้เกิดความรักความหวังดีขึ้นโดยธรรมชาติ มีทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ก็ช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกัน ไถนาก็ช่วยเหลือกันไถนา มีกิจการ อะไรก็ตาม เช่น ปลุกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด ๒-๓ ห้อง ปลุกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะมา ช่วยเหลือกัน นี้เรียกว่าประพตีสั่งที่เป็นประโยชน์

๔.๓.๔ รูปแบบการพัฒนาชีวิตหลักสมานัตตตา

การมีความประพตีสื่อสนทนสนมอดปลาย จริ่งใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้ เกิดความรู้สึกลอดภัย ไม่ระแวงกัน^{๓๒๐} การไม่มีความไว้วางใจกันหรือไม่เชื่อใจกัน มาแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน^{๓๒๑} ผลักดันให้คนในในสังคมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์ โดยร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข^{๓๒๒} เป็นลูกที่น่ารักของคุณ พ่อคุณแม่^{๓๒๓} ในฐานะที่เราเป็นพี่เราก็มีฐานะเป็นน้องที่ดีเป็นต้น^{๓๒๔} ในแต่ละฐานะที่เราเป็นอยู่ มี หน้าที่อะไรบ้างต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์^{๓๒๕} ทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายเคียงตัวกับคน อื่นในทางที่ดีอย่างไร เราก้ยังคงปฏิบัติอย่างนั้นไม่เปลี่ยน แม้ว่าเราจะมีฐานะที่ดีแล้ว^{๓๒๖} จะเห็นเป็น ธรรมะที่สำคัญมากต่อผู้นำเราก้วางตัวให้เหมาะสมพอถึง^{๓๒๗} เพื่อนกันก็ต่อเสมอต้นเสมอปลาย แสดงความเป็นกัลยาณมิตร แม้ในยามวิบัติก็ไม่ทอดทิ้งกัน^{๓๒๘} ก็ให้วางตัวสมกับที่ตัวเป็น อย่าเย่อหยิ่ง

^{๓๒๐} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนภิรักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ , ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๑} สัมภาษณ์ พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรีอคัน ต.ปรีอใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ. ศรีสะเกษ , ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๒} สัมภาษณ์ พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๓} สัมภาษณ์ พระปัญญา ปณญาวุฑฒิ, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๔} สัมภาษณ์ จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๕} สัมภาษณ์ นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ. ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๖} สัมภาษณ์ นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ. ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๗} สัมภาษณ์ นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอร์ว่ ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๒๘} สัมภาษณ์นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

จงห่วงถิ่นฐาน^{๓๒๙} อย่าปล่อยให้ต่ำต้อยน้อยหน้าจนเกินดี การปรับปรุงตนเอง วางตนเองให้พอ
 เหมาะสมกับฐานะ^{๓๓๐} วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็น
 บิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน^{๓๓๑} เคยวางตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับ
 ฐานะที่เป็นอยู่ และทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๓๓๒} ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อทุกคน ให้ความเท่า
 เทียม ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น^{๓๓๓} ความเป็นผู้มี ความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอ
 ปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล^{๓๓๔} ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้
 เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๓๓๕} มีความสม่ำเสมอในการร่วม
 แบ่งปันความรู้ต่างๆ จะช่วยให้การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาชีวิตอยู่เสมอ^{๓๓๖} ไม่แสดงอาการโอ้อวด
 ถือดี ยกตนข่มท่าน อีกนัยหนึ่งหากอยู่ในฐานะผู้น้อยก็คือวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีสัมมา
 คารวะ^{๓๓๗} เป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษากฎระเบียบของ
 หมู่บ้าน หรือจารีตประเพณี^{๓๓๘} ทำตัวเป็นมิตรผู้หวังดี คอยระวัง คอยห้ามเหตุแห่งความประมาทของ
 เพื่อนผู้ตั้งอยู่ในความประมาทอย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๓๓๙} การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกัน^{๓๔๐}
 วางตัวให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ไม่ใช่พอตัวเองได้ดิบได้ดี ก็ลืมเพื่อนพ้องน้องพี่ ญาติสนิทมิตรสหาย ที่

---

^{๓๒๙} สัมภาษณ์ นายทองคำ คำเครือ, ชาวดาตัพันธุ์เยอ บ้านหลุมไ้มก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.
 ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๓๐} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๓๓๑} สัมภาษณ์ นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๓๓๒} สัมภาษณ์นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๓๓๓} สัมภาษณ์นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาชนชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓
 มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๓๔} สัมภาษณ์นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๓๓๕} สัมภาษณ์ นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๓๖} สัมภาษณ์ นางจันทร์ อ่อนทรง, ชาวบ้าน ต.รุ่ง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๓๓๗} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาตัพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรี
 สเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๓๘} สัมภาษณ์ นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาตัพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะ
 , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๓๙} สัมภาษณ์นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาตัพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะ
 เกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๐} สัมภาษณ์นายฮัลเล คงพันธ์ ชาตัพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

เคยช่วยเหลือเกื้อกูลเรา^{๓๔๑} วางตนให้เสมอภาคเข้ากับเขาได้หากมีบางอย่างที่เข้ากันไม่ได้ต้องสมาน
 ปรับเปลี่ยน ปรับปรุงให้ลงรอยกัน^{๓๔๒} การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีนิสัยเป็น
 กันเอง^{๓๔๓} เป็นผู้เสมอต้นเสมอปลายในการร่วมสุข ร่วม ทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิด
 ประโยชน์สุขร่วมกัน^{๓๔๔} การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองสม่ำเสมอไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคม
 ของชุมชนได้ทุกชั้น^{๓๔๕} การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ตนโดยวางตนเสมอ
 ต้นเสมอปลายสามารถเข้ากับผู้อื่นได้^{๓๔๖} การประพฤติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย การไม่เลือกปฏิบัติ
 ในการช่วยเหลือผู้อื่น^{๓๔๗} การทำตนเสมอต้นเสมอปลายตลอดถึงวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะภาวะ
 บุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม^{๓๔๘} การทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่นสม่ำเสมอ^{๓๔๙} เคย
 แนะนำให้คำปรึกษากับคนอื่นในทางที่ดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดีได้ดีแล้วก็ต้องไม่ลืมตัว ยังคงปฏิบัติ
 ตัวเหมือนเช่นเดิมนั้นไม่เปลี่ยนแปลง^{๓๕๐} มุ่งมั่น ทุ่มเท ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม
 เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย อย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๓๕๑}

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักสมานัตตดา ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรี
 สะเกษ พบว่า มีการวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย จริงใจจะช่วยให้
 คนที่อาศัยในชุมชนนั้นๆ เกิดความรู้สึกลดภัยไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจ

^{๓๔๑} สัมภาษณ์ นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๒} สัมภาษณ์ นายคณิต ชวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๓} สัมภาษณ์ นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๔} สัมภาษณ์ นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, ๒๓ มกราคม
 ๒๕๖๒

^{๓๔๕} สัมภาษณ์นายมณีนว อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ
 , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๖} สัมภาษณ์ นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ
 , ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๗} สัมภาษณ์ นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๘} สัมภาษณ์ นายสุวรรณ เต่าลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือเมือง จ.ศรีสะเกษ,
 ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๔๙} สัมภาษณ์ นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมไ้มก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรี
 สเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๕๐} สัมภาษณ์ นายสมชาย ทองคำ, ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมไ้มก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.
 ศรีสะเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

^{๓๕๑} สัมภาษณ์ นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวนาชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมไ้มก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรี
 สเกษ, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

กัน เพราะถ้าคนในชุมชนไม่มีความไว้วางใจกันหรือไม่เชื่อใจกัน คนในชุมชนก็จะไม่ยากที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวเองและสังคม ดังนั้นจึงถือได้ว่า การวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือความเป็นมิตรแท้ที่คอยซึ้น้ำ ตักเตือน ชักจูงไปในทางที่ถูกต้องจึงเป็นการพัฒนาชีวิตในด้านดี เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

๔.๔ สรุป

จากการศึกษาสังคหะวัตถุ ๔ กับการพัฒนาชีวิต สรุปได้ว่า **๑. ทาน** หมายถึงการสงเคราะห์ด้วยการแบ่งปัน นอกเหนือจากให้ทานเป็นวัตถุสิ่งของแล้วโดยเฉพาะการให้อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น หรือวิทยาทาน ได้แก่ วิทยาทานทางโลกการสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การให้ทานจึงเป็นการพัฒนาจิตใจเราให้ผ่อนคลายมีความสุข **๒. ปิยวาจา** กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า การใช้วาจาที่ถูกต้องเพื่อเป็นเครื่องผูกใจคนนั้น เป็นการพูดหรือภาษาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดี ถูกเวลาและสถานที่ เป็นประโยชน์ตัวผู้พูดและผู้ฟัง เช่นการ ชี้อภัย - บุญ - คุณ - โทษ - ถูก - ผิด ตำหนิติเตียน หรือสั่งสอน ด้วยความหวังสงเคราะห์ที่เกื้อกูลให้เกิดความยุติธรรมโดยมีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานเป็นการ ผูกใจคนในสังคมให้สมัครสมานสามัคคี ช่วยในเกิดการพัฒนาชีวิต และความเจริญ **๓. อุตถจริยา** กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สรุปได้ว่า การทำตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนทั้งหลาย โดยตรงในการให้ความรู้ และแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่น จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชนได้อย่างสงบ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีความเอื้ออารีต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชนสามารถนำหลักอรรถจริยาความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนทำตนเป็นคนดี เพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้ **๔. หลักสมานัตตา** กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างความเป็นผู้สม่ำเสมอ พบว่า การพัฒนาชีวิตโดยที่ตัวเรายึดหลักความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลายหมายถึงต้องมีพฤติกรรมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย เรียกได้ว่ามีความเป็นกัลยาณมิตรจนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้น จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่า มิใช่เพียงความเป็นเพื่อน หรือมิตรธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ในขณะที่เดียวกัน การที่เราจะพัฒนาชีวิต ต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตร และเลือกคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ

จากการศึกษาการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้ว่า การพัฒนาชีวิตด้วยหลักทานของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยการให้ทาน ต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยเริ่มจากการเป็นผู้ให้ หรือเอื้อเพื่อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นและสังคม เพราะการให้เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา คือการให้ความช่วยเหลือในด้านที่เขาต้องการเสร็จแล้วเขาพึงพอใจเราก็มีความสุข เราก็พึงพอใจในการให้ เขาก็พึงพอใจในสิ่งที่เขาได้รับทั้ง ๒ ฝ่าย การให้ไม่จำเป็นต้องให้ในรูปแบบของสิ่งของ แต่อาจให้คำแนะนำให้ความรู้ที่เรียกว่า วิทยาทาน หรือการให้อภัยผู้อื่น เพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง การพัฒนาชีวิตด้วยหลักปิยวาจา ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ไม่ก้าวร้าวพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น หรือตักเตือนสั่งสอนด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น หลักปิยวาจาจึงเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตที่สำคัญเพราะคำพูดที่เหมาะสมตามกาลเทศะต่อบุคคลากร คำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันนับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานโน้มน้าวให้พัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนาชีวิตด้วยหลักอถถจริยาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยหลักอถถจริยา ควรสอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จักการให้ การเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นในยามที่มีความเดือดร้อน เป็นคนที่มีน้ำใจงาม น้ำใจดี มีความรัก การให้คำแนะนำ และเป็นแบบอย่าง รวมถึงการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสมานัตตตาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็น บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีอย่างสม่ำเสมอ โดยมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวไปต่อการประพฤติชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข ประพฤติเสมอต้นเสมอปลายและสม่ำเสมอในการ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งเสียสละร่างกาย และกำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์่ต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น และสม่ำเสมอจะทำให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและสังคม

จากการศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักทาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า รูปแบบการการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทาน การทานไม่ใช่เพียงแต่ทานให้แก่พระสงฆ์เท่านั้นทางชุมชนควรจัดให้มีกิจกรรมหรือกองทุนขึ้นเพื่อช่วยเหลือหรือสำหรับพัฒนาชีวิต ไม่ว่าจะในรูปแบบของวัตถุ สิ่งของ แก่คนที่ยากไร้ คนชรา คนไร้ที่พึ่ง รวมถึงบุคลากรที่ทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขที่ดูแลด้านสุขอนามัย คนชรา คนป่วยที่ไร้ที่พึ่ง เด็กนักเรียนยากจนที่เรียนดีประพฤติดี หรือการให้ความรู้ คำแนะนำในด้านต่างๆ ที่เรียกว่าวิทยาทาน ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของเราและคนในสังคม เป็นต้น และพระสงฆ์ผู้นำในชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทในการเอื้อเพื่อต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาชีวิตและพัฒนาชุมชน เป็นการหล่อหลอมให้เกิดความ

สามัคคี และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน รูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักปียวาจาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาโดยมีการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง เหมาะสมกับวัยและความอาวุโสมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ได้ให้ความเห็นว่า ปียวาจานั้น เป็นการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง มีความเหมาะสมกับวัยของผู้ฟัง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ สมานสามัคคี แนะนำประโยชน์ ได้แก่ (๑) ห้ามมิให้ทำความชั่ว (๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (๔) บอกทางสวรรค์ให้ เห็นเพื่อนทำความเสียหาย หาวิธีพูดโน้มน้าวจิตใจห้ามมิให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถสิบประการให้รับฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังมีเรื่องทาน ศีลเป็นต้น หรือเมื่อเกิดความขัดแย้ง และข้อพิพาทขึ้น สามารถใช้วาจาถ้อยคำที่ก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการลดความขัดแย้ง ได้รับความเคารพ และยอมรับ ทำให้จิตเกิดความเบิกบาน แจ่มใสและประพฤติปฏิบัติตามคำแนะนำของท่าน

รูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักอรรถจริยาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ ทำประโยชน์แก่เขา หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้นการแบ่งปันความรู้ทำให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ได้แก่การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมทางมนุษย์สัมพันธ์ทุกระดับชั้น การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือการทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคม รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชีวิต เพราะเมื่อคนในชุมชนขาดความรู้ในเรื่องใด หรือช่วยเหลือในสิ่งที่ เป็น ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ขาดความรู้แต่ขาดกาลังคนเพื่อนคนอื่นๆก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียนได้ว่าทำให้คนในชุมชนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน เราไม่ควรนิ่งดูตายจะต้องช่วยขวนขวายตามสมควร แม้เป็นหน้าที่ของเขาหากช่วยได้ก็ควรช่วยยิ่งในคราวที่เขาต้องการความช่วยเหลือด้วยแล้ว ต้องให้ความช่วยเหลือทันที โดยไม่ได้หวังให้เขารักหรืออยากให้เกิดเสนห์แก่ตน แต่ผลของความไม่เห็นแก่ตัวเอาตัวเข้าช่วยงานเขานั้น ย่อมทำให้เกิดความรักความหวังดีขึ้นโดยธรรมชาติ มีทั้งกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ก็ช่วยเหลือขวนขวายในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกัน ไถนาก็ช่วยเหลือกันไถนา มีกิจการอะไรก็ตาม เช่น ปลูกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด ๒-๓ ห้อง ปลูกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะมาช่วยเหลือกัน นี้เรียกว่าประพฤตีสั่งที่เป็นประโยชน์

รูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักสมานัตตตา ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า สมานัตตาคือการวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือมีความประพฤตีสื่อสนทนาเสมอกัน จริ่งใจจะช่วยให้คนที่อาศัยในชุมชนนั้นๆ เกิดความรู้สึกปลอดภัยไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน เพราะถ้าคนในชุมชนไม่มีความไว้วางใจกันหรือไม่เชื่อใจกัน คนในชุมชนก็จะไม่ยอมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวเองและสังคม ดังนั้นจึงถือได้ว่า การวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือความเป็นมิตรแท้ ที่คอยชี้แนะ ตักเตือน ชักจูงไปในทางที่ถูกต้องจึงเป็นการพัฒนาชีวิตในด้านดี เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

ตารางแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนา
ชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัด

หลักธรรม	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
ทาน	<p>๑. งานศพ</p> <p>๒. กิจกรรมจัดกองทุนเพื่อสังคม</p> <p>๓. กิจกรรมรมน้ำใจในสังคม</p>	<p>-ทำให้เกิดสายสัมพันธ์แห่งใยรักความสามัคคีมีความอาทรต่อกัน มีความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งในชุมชนนั้นจะมีงานประเพณีนี้ไม่บ่อยมากนะสิ่งที่ได้รับก็คือเกิดความมีความสุขพบปะเห็นหน้าซึ่งกันและกัน</p> <p>- สามารถช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนในยามยากได้</p> <p>- สร้างความสามัคคีในชุมชน</p> <p>- สร้างความเอื้ออาทรต่อคนในชุมชน</p> <p>- สังคมอาชญากรรม</p>
ปิยวาจา	๑. รัฐธรรมนูญหมู่บ้าน	<p>- มีการช่วยเหลือกันในยามจาก (ตาย)</p> <p>- คนในสังคมมีสัจจะมากขึ้น</p> <p>- หมู่บ้านสามารถสร้างกฎกติกาในเป็นของชุมชนได้</p>

<p>อัตถจริยา</p>	<p>๑. พัฒนาชุมชน</p> <p>๒. พึ่งพாயามตาย</p> <p>๓. จิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์</p>	<p>-การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม</p> <p>-ช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิต ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือผู้ที่ไร้ญาติขาดมิตร</p> <p>-การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส</p>
<p>สมานัตตา</p>	<p>๑. การประพฤติตนในชุมชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย</p>	<p>-ทำให้มีความรู้ รู้จักการเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง</p>

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์ ๑) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในการพัฒนาชีวิต ๒) เพื่อศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ ๓) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษสรุปผลการศึกษามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาใช้กับพัฒนาชีวิต

จากการศึกษาสังคหวัตถุ ๔ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตสรุปว่า ๑. ทาน หมายถึง การสงเคราะห์ด้วยการแบ่งปัน นอกเหนือจากให้ทานเป็นวัตถุสิ่งของแล้วโดยเฉพาะการให้อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น หรือวิยาทาน ได้แก่ วิยาทานทางโลกการสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปะวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การให้ทานจึงเป็นการพัฒนาจิตใจเราให้ผ่องใสมีความสุข ๒. ปิยวาจา กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า การใช้วาจาที่ถูกต้องเพื่อเป็นเครื่องผูกใจคนนั้น เป็นการพูดหรือภาษาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดี ถูกเวลาและสถานที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้พูดและผู้ฟัง เช่น การ ชี้บาป - บุญ - คุณ - โทษ - ถูก - ผิด ตำนานคติเตือน หรือสั่งสอน ด้วยความหวังสงเคราะห์ เกื้อกูลให้เกิดความยุติธรรม โดยมีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานเป็นการ ผูกใจคนในสังคมให้สมัครสมานสามัคคี ช่วยในเกิดการพัฒนาชีวิต และความเจริญ ๓. อตถจริยา กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การทำตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนทั้งหลาย โดยตรงในการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่น จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชนได้อย่างสงบ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีความเอื้ออารีต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชนสามารถนำหลักอตถจริยาความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนทำตนเป็นคนดี เพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้ ๔. หลักสมานัตตา กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างความเป็นผู้สม่ำเสมอ พบว่า การพัฒนาชีวิตโดยที่ตัวเรายึดหลักความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลายหมายถึงต้องมีพฤติกรรมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย เรียกได้ว่ามีความเป็นกัลยาณมิตรจนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจ

ได้ กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้น จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่า มิใช่เพียงความเป็นเพื่อน หรือมิตรธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ในขณะเดียวกัน การที่เราจะพัฒนาชีวิต ต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตร และเลือกคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ

๕.๑.๒ การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษสรุปได้ว่า การพัฒนาชีวิตด้วยหลักทานของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยการให้ทานต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยเริ่มจากการเป็นผู้ให้ หรือเอื้อเพื่อเอื้อแผ่แก่ผู้อื่นและสังคม เพราะการให้เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา คือการให้ความช่วยเหลือในด้านที่เขาต้องการเสร็จแล้วเขาพึงพอใจเราก็มีความสุขเราก็พึงพอใจในการให้ เขาก็พึงพอใจในสิ่งที่เขาได้รับทั้ง ๒ ฝ่าย การให้มีไม่จำเป็นต้องให้ในรูปแบบของสิ่งของ แต่อาจให้คำแนะนำให้ความรู้ที่เรียกว่า วิทยาทาน หรือการให้อภัยผู้อื่น เพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง การพัฒนาชีวิตด้วยหลักปิยวาจา ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ไม่ก้าวร้าวพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น หรือตักเตือนสั่งสอนด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น หลักปิยวาจาจึงเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตที่สำคัญเพราะคำพูดที่เหมาะสมตามกาลเทศะต่อบุคคลกร คำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานโน้มน้าวให้พัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนาชีวิตด้วยหลักอถตถจริยาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยหลักอถตถจริยา ควรสอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จักการให้ การเสียสละช่วยเหลือผู้อื่นในยามที่มีความเดือดร้อน เป็นคนที่มีน้ำใจงามน้ำใจดี มีความรัก การให้คำแนะนำ และเป็นแบบอย่าง รวมถึงการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสมานัตตาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็น บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีอย่างสม่ำเสมอ โดยมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวไปต่อการประพฤตชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข ประพฤติเสมอต้นเสมอปลายและสม่ำเสมอในการ เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งเสียสละแรงกาย และกำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์่ต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น และสม่ำเสมอจะทำให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและสังคม

๕.๑.๓ รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทาน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทาน ทางชุมชนได้จัดให้มีกิจกรรมหรือจัดทำกองทุนเพื่อช่วยเหลือหรือสำหรับพัฒนาชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเห็นการทานนั้นไม่ใช่เพียงแต่ทานให้แก่พระสงฆ์เท่านั้น ในกลุ่มชาติพันธุ์ให้ทานปัจจุบันโดยมีกระบวนการร่วมมือจากส่วนต่างๆ บูรณาการจากการเริ่มต้นที่เกิดขึ้นของคณะสงฆ์ แล้วนำมาแก้ไขพัฒนาบูรณาการจนเกิดโครงการรวมน้ำใจ เช่น คนป่วย ผู้สูงอายุ ผู้ที่ไร้ที่พึ่ง หรือเวลาเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งนอกจากเป็นการช่วยเหลือสังคมที่เป็นรูปธรรมแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติ ตามแนวทางการพัฒนาชีวิตเชิงจิตภาพสูงสุดตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของเราและคนในสังคม

รูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักปิยวาจาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ทางชุมชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขทางสังคมร่วมกัน ได้แก่ (๑) รัทธธรรมนุญหมู่บ้านเป็นกฎที่หมู่บ้านตั้งขึ้น เมื่อเกิดเรื่องในหมู่บ้านจะมีการปรับเป็นจำนวนเงินที่กำหนดไว้หรือเสียค่าปรับอย่างอื่นแทน เช่นเมื่อหมู่บ้านจัดงานมหรสพแล้วมีการทะเลาะกัน ทั้งสองฝ่ายจะต้องเสียค่าปรับเท่าๆกัน (๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี มีข้อกำหนดในชุมชนให้ทุกคนปฏิบัติตามให้ประพฤตินในความดีให้เกียรติซึ่งกันและกัน (๓) สร้างความรักใคร่ปรองดองถือว่ากิจกรรมนี้ชุมชนจะจัดประชุมหมู่บ้านและข่าวให้ชาวบ้านเมื่อมีเห็นการต่างเช่นจะมีการประชุมคนในหมู่บ้านทุกๆ ๑๕ วันเพื่อสร้างความรักและสามัคคีกันในชุมชน (๔) บอกทางเดินชีวิตที่ถูกต้องให้เพื่อลดความขัดแย้ง ประพฤติปฏิบัติตามน้อมรับคำแนะนำของท่านโดยมีกิจกรรมพบปะกันทุกวันพระเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนทำให้คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน (๕) ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกันเข้าด้วยกันโดยพระสงฆ์ หรือผู้นำชุมชน ครูบาอาจารย์ รวมทั้งผู้สูงอายุ ต้องเป็นตัวอย่างในการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพพูดมีหลักการ แนะนำ หรืออบรมสั่งสอนในการดำเนินชีวิต ที่ถูกต้องเป็นประโยชน์แก่การนำไปปฏิบัติลักษณะการปฏิบัติตนของผู้นำชุมชนกับชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การใช้ปิยวาจาในยุคปัจจุบัน เป็นที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อดำเนินวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยเฉพาะความสามัคคี

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักอถถจริยาของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า อถถจริยา กิจกรรมทำความสะอาดร่วมกันเป็นทำกิจกรรมที่ทำ ในช่วงทุกวันพระหลังจากทำบุญตักบาตรฟังพระสวดมนต์เสร็จแล้วช่วงบ่ายก็ทำความสะอาดหมู่บ้าน ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักและเป็นประเพณีของชุมชนด้านกิจกรรมพิงพายามตายในชุมชนในหมู่บ้าน ยามมีคนตายในหมู่บ้านหรือชุมชนก็จะช่วยกันออกค่าใช้จ่ายและแรงงานในการประกอบพิธีงานศพส่วนกิจกรรมลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในครอบครัวชาวชุมชนจะช่วยกันทำงานกันเป็นทีมและไม่มีค่าใช้จ่ายเช่นการลงแขกในกิจกรรมเกี่ยวข้าวหรือปลูกบ้านซึ่งเป็นการประพฤตินโยบาย ทำประโยชน์แก่สังคม การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การมีจิตอาสา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมทางมนุษย์สัมพันธ์ทุกระดับชั้น

สงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพัตในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ของการพัฒนาชีวิต เพราะเมื่อคนในชุมชนขาดความรู้ในเรื่องใด หรือช่วยเหลือในสิ่งที่เป็น ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวังความรู้ หรือถ้าไม่ขาดความรู้แต่ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียนได้ว่าทำให้คนในชุมชนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน เราไม่ควรนิ่งดูตายจะต้องช่วยขนขวายตามสมควร แม้นเป็นหน้าที่ของเขาหากช่วยได้ก็ควรช่วยยิ่งในคราวที่เขาต้องการความช่วยเหลือด้วยแล้ว ต้องให้ความช่วยเหลือกันทั่วทั้งที่ แต่ผลของความไม่เห็นแก่ตัวเอาตัวเข้าช่วยงานเขานั้น ย่อมทำให้เกิดความรักความหวังดีขึ้นโดยธรรมชาติ มีทั้งกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ก็ช่วยเหลือขนขวายในกิจการงานของผู้อื่น นี้เรียกว่าประพัตสิ่งที่เป็นประโยชน์

รูปแบบการพัฒนาชีวิตตามหลักสมานัตตตา ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าสมานัตตาคือการวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือมีความประพัตเสมอดันเสมอปลาย จริงใจจะช่วยให้คนที่อาศัยในชุมชนนั้นๆ เกิดความรู้สึกปลอดภัยไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน เพราะถ้าคนในชุมชนไม่มีความไว้วางใจกันหรือไม่เชื่อใจกัน คนในชุมชนก็จะไม่ยอมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวเองและสังคม ดังนั้นจึงถือได้ว่า การวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือความเป็นมิตรแท้ ที่คอยซึ้น้ำ ตักเตือน ซักจูงไปในทางที่ถูกต้องจึงเป็นการพัฒนาชีวิตในด้านดี เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหะวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

สังคหะวัตถุ ๔ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สิ่งที่จะมายึดเหนี่ยวจิตใจและประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข โดยอาศัยการแบ่งปัน การใช้เวลาจากซักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดีสามัคคีเกิดไมตรี ช่วยเหลือด้วยแรงกายและขนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สังคหะวัตถุ ๔ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนโดยอาศัยการปฏิบัติต่อกันด้วยความจริงใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวิวัฒน์ รอดสุโข ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อ คือ ๑. ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่า ทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคต่างๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจาพูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดในด้านสติปัญญาช่วยให้ความรู้ในการแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ย เผื่อแผ่ทุกคนทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกันผู้ใหญ่ก็ให้การช่วยเหลือผู้น้อยผู้น้อยก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย ๒. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็

เป็นวาทะที่อาจเสียความตั้งใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ ๓. อัจฉริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือ การกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกายวาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส ๔. สมานัตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดจนถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ การพัฒนาด้านกาย คือ การมีสุขภาพร่างกาย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ พร้อมกับการมีสาธารณูปโภคที่ครบครัน และสภาพแวดล้อมที่ดี ประการที่ ๒ การพัฒนาด้านศีล คือ การมีศีลสำหรับการควบคุมตนเองหรือการมีวินัยในการควบคุมความประพฤติ เช่นการมีความอดกลั้นต่อความอยากที่จะนำไปสู่ความเสื่อมในสุขภาพร่างกายของตนเองและความเสียหายของครอบครัว ประการที่ ๓ คือ การพัฒนาด้านจิต คือ การทำให้สุขภาพจิตมีความมั่นคงและทำให้เกิดความเจริญเมื่อมีการใช้หลักคุณธรรมที่ดีและเหมาะสมสำหรับการพัฒนา เช่น ความเมตตาต่อคนในชุมชน ประการสุดท้าย การพัฒนาด้านปัญญา คือ การเกิดความเข้าใจจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามลำดับขั้น จนนำไปสู่ผลอันเกิดขึ้นคือความสุขที่เกิดขึ้นกับตนเอง **สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหามิตร ฐิตปุญโญ, ผศ.ดร.** เรื่อง “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน: วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและขบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์” กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีความหลากหลาย มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปโดยสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตามจารีตประเพณี และสภาพภูมิสังคมในการตั้งถิ่นฐาน ส่วนมากเป็นสังคมเกษตรอาศัยการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ พึ่งพิงอาศัยป่าและสายน้ำในลำห้วยเป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติ และอาศัยผลผลิตจากป่าเป็นหลัก

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวเนื่องกับงานวิจัยนี้สามประเด็นคือ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยเมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ และวิธีการที่ผู้วิจัยนำเสนอแล้ว การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ จะได้รับการที่จะมีวิถีชีวิตที่เปี่ยมด้วยความสุข จึงเห็นควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดย

๑) รัฐบาลควรจัดทำเป็นแผนงานโครงการในการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้กระทรวง ทบวง กรม ตลอดจนหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานได้นำไปใช้

๒) หน่วยงานที่มีภารกิจหน้าที่ในการให้บริการประชาชนในระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด หรือส่วนกลางนำวิธีดำเนินการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ นี้ ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตให้กับชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ เฉพาะในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษเท่านั้น ผู้วิจัยได้พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจสมควรที่จะได้ดำเนินการวิจัยในครั้งต่อไป คือ

๑. เพื่อศึกษาการนารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษไปใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ

๒. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้หลักภาวิต หรือ ภาวนา ๔ บูรณาการกับแนวคิด และทฤษฎีอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน และทวี ผลสมภพ, **หลักพุทธศาสนา**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑

ทศนา แคมมณี, **รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑

บุญชม ศรีสะอาด, **การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ**, มหาวิทยาลัยสารคาม : อภิชาตการพิมพ์, ๒๕๓๓

เยาวดี วิบูลย์ศรี , **การประเมินโครงการ แนวคิด และแนวปฏิบัติ**, กรุงเทพมหานคร : ภาคการศึกษาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖

บุญศิริ ขวลิตรารัง, **ธรรมโอสถ**, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

ประจวบ จันทร์หมื่น, **เรื่องของส่วย โภย โคน กุญศรีสะเกษและเมืองลาว**, ศูนย์ศรีสะเกษศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ: ศรีสะเกษ, ๒๕๖๐.

ปิ่น มุกกันต์, **พุทธวิธีครองใจคน**, กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๖.

_____, **พุทธศาสตร์ ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๗

_____, **พุทธศาสตร์ ภาค ๒**, กรุงเทพมหานคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์, ๒๕๐๗

ประเวศ วะสี, **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, นนทบุรี:

สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ ในเครือกลุ่มบริษัทกรีน-มัลติมีเดีย, ๒๕๕๓

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , **พุทธวิธีบริหาร**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙),

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต ฉบับชาวบ้าน**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐.

_____, **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑

_____, **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๘

_____ , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์,

๒๕๔๖

พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต, กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์
สุภาพใจ, ๒๕๒๕.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท

นานมีบุ๊ค, ๒๕๔๖

ละเอียด ศิลาน้อย, สร้างชีวิตและสังคมตามหลักคำสอนของขงจื้อ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ดอกหญ้า, ๒๕๓๕

วัชระ งามจิตรเจริญ , พุทธศาสนาเถรวาท , พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒

วศิน อินทสระ, ทางแห่งความดี(ธรรมบท) เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร,

๒๕๑๖

สมัคร บุรวาส, ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ ๒,

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔

สุวรรณ สภาอานันท์, กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่อง ธรรมชาติ อำนาจ และจารีต.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘

อำนาจ เถาตระกูล, เอกสารประมวลความรู้ เรื่อง หลักทฤษฎี แนวคิดงานวิจัย สำหรับใช้เป็น

ฐานความรู้ในการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารความรู้ใน

สถาบันการอาชีวศึกษาไทย, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๔๘

สุมิตร ปิติพัฒน์, ความเป็นคนไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔

อมรา พงศาพิชญ์, สังคมและวัฒนธรรม: มนุษย์กับวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘

อุดม เขยกิจวงศ์, วัฒนธรรมขอมกับความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา, กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญา,

๒๕๕๓

(๒) วิทยานิพนธ์

กรรณิกา เจริญเทียนชัย, “การพัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลองค์กรของวิทยาลัย พยาบาล

สังกัดกระทรวงสาธารณสุข”, วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาการบริหาร

การศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘

ดิเรก วรรณเศียร, การพัฒนาแบบจำลองแบบสมบูรณในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหาร

การศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ศุภลักษณ์ เศษระพานิช , “การนำเสนอรูปแบบการนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด

การศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาล”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๔

บุญส่ง หาญพานิช, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖

ปิ่นฉัตร เขียรชัยพฤกษ์, “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อสร้างความผูกพันต่อองค์การ

กรณีศึกษาโรงพยาบาลกรุงเทพ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาบุญเพียร บุญญวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนว

พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระมหามิตร ฐิตบุญโญ, “การสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในประชาคมและสังคมอาเซียน: วิเคราะห์แนวคิดมุมมองและขบวนการสร้างผ่านประเพณีสงกรานต์”, **รายงานการวิจัย**, สถาบันพุทธศาสน์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระวีรวัฒน์ รอดสุขโข, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชา

พระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรลักษณ์ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ(สุจิตโต), การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการบริหารงานบุคลากร

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕

พรกมล ชุนกุลพงษ์, “การให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔

ศิวพร สัจจวัฒนา, “การใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนฝรั่งตามการรับรู้ของประชาชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ศิวกร สมบูรณ์, “วิธีการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามหลักสังคหวัตถุธรรมของอาสาสมัคร

ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเทศบาลตำบลสันทรายมawangค์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔

สมาน อัสวภูมิ “การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗

อรรรรณ หงษ์ประชา, “ศึกษาหลักการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่นับถือศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม
ชุมชนวัดกัลยาณมิตร ชุมชนกุฎีจีน และชุมชนกุฎีขาว เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

(๓) ผู้ให้ข้อมูล

๑. พระครูศรีรัตนารักษ์, เจ้าอาวาสศรีแก้วสามัคคี ต.ศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๒
มกราคม ๒๕๖๒
๒. พระครูพิสิฐธรรมานุศาสตร์, กลุ่มชาติพันธุ์เขมร, เจ้าอาวาสวัดปรือคัน ต.ปรือใหญ่ อ.ขุขันธ์ จ.
ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๒
๓. พระอธิการแสงทอง อิสสโย, เจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ, วันที่ ๒๑
มกราคม ๒๕๖๒
๔. พระปัญญา ปณญารุโธ, วัดสุทธาวาส ต.พราน อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ, วันที่ ๒๑ มกราคม
๒๕๖๒
๕. จำสิบเอกนราศักดิ์ คำสุข, องค์การบริหารตำบลทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒
๖. นายสมลักษณ์ รัตนพันธ์, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๗. นางสาวนุชนภา ฉ่ำมณี, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งใหญ่ม่วง ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๘. นางดารณี กองสินธ์, ครูโรงเรียนบ้านโดนเอ่าว์ ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒
๙. นายบุญธรรม เสนตรง, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม
๒๕๖๒
๑๐. นายพิทยา คงสิบ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๑๑. นายสุริยงค์ ขอมคำ, ชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม
๒๕๖๒
๑๒. นายเรศ ศรีลาชัย, ประชาชนชาวบ้าน ต.ทุ่งใหญ่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม
๒๕๖๒
๑๓. นายสำเนียง ลาพันธ์, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๑๔. นายวิจิตร ชูเชื้อ, ชาวบ้าน ต.รุง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

๑๕. นางจันทรา อ่อนทรวง, ชาวบ้าน ต.รูง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๑๖. นายเกรียงศักดิ์ สารศาสตร์, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๑๗. นายทรงสิทธิ์ ก่องแก้ว, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๑๘. นายเสมียน เทียบเปรียบ, ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๑๙. นายฮัลเล คงพันธ์ ชาติพันธุ์เขมร หมู่บ้านบ้านบึงมะลู ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒
๒๐. นายทวีชัย คงษาบุญถิ่น, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๒๑. นายคณิต ชวดทอง, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ, วันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒
๒๒. นายอนุชา คุณสุข, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู จ.ศรีสะเกษ , วันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๖๒
๒๔. นายศักดิ์ สุขเกิด, ชาติพันธุ์ชาวกูย หมู่บ้านบ้านน้ำอ้อม ตำบลบึงมะลู, วันที่ ๒๓ มกราคม
๒๕๖๒
๒๕. นายมณีวง อ่อนทรง ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ , วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๒๖. นายนันทวงศ์ ชูเชื้อ ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ , วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๒๗. นายสมชาย แทนเครือ, ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ , วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๒๘. นายสุวรรณ เตาลอย ชาติพันธุ์ลาว บ้านโพนซ่า ตำบลโพนซ่า อำเภอมือ จ.ศรีสะเกษ , วันที่
๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๒๙. นายวิวัฒน์ ธงชัย, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๓๐. นายสมชาย ทองคำ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๓๑. นายสมบัติ ชูเชื้อ ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒
๓๒. นายทองคำ คำเครือ, ชาวชาติพันธุ์เยอ บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราศีไศล จ.ศรีสะเกษ,
วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๒

(๔) ภาษาต่างประเทศ

Jame A.F. **Stoner and Char Wankel, Management**,3rd ed. (New Delhi:Prentice-Hall, 1986), p.12.

Bardo J.W. and Hardman J.J, **Urban Sociology : A Systematic introduction**, (New Yok : F.E. Peacock Publishers,1982

Tosi H.L. and Carroll S.J.,**Managment**(2nd ed.), (New Yok : John Wiley & Sons,1982),

Victioria Neufeldt, **Webster's New World Dictionary**,3rd Edition (New York : Simon and Schuster,Inc),1988

Good, Carter V., **Dictionary of Education**. (New York: Mc Graw Hill Book, Co, Inc), 1973,

T.Husen,and N.T. Postlethwaite, **The International Encyclopedia of Education**, , 2rd ed. New York : Simon and Schuster,Inc.,1975

Willer, R.H, **Leader and Leadership Process**, (Boston: Irwin / McGraw-Hill,1967

Stoner, A. F., & Wankel, C. , **Management**. 3rd ed. (New Delhi: Prentice – Hill Privated,1986

Hausser, D. L. , **Comparison of Different Models for Organizational Analysis**,(New York: John Wiley & Son,1980

Tosi, H.L., & Carrol, S.J, **Management**. 2nd ed,(New York: John Wiley and Sons,1982).

Joyce B. and Weil M. , **Model of Teaching**(2nd ed),(New Delhi : Prentice – Hall of India Private Limited,1985

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการการพัฒนาชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านหลักสังคหวัตถุ ๔
ในจังหวัดศรีสะเกษ

*****

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ ๔ ในการพัฒนาชีวิต ๒) เพื่อศึกษาสภาพคุณภาพชีวิตของชนชาติพันธุ์ ในจังหวัดศรีสะเกษ ๓) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาชีวิตด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งเป็น ๒ ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาพัฒนาชีวิต

ตอนที่ ๓ รูปแบบการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาพัฒนาชีวิต

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมุ่งนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ซึ่งข้อมูลที่ได้จะไม่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานและสถานภาพของท่านแต่อย่างใด แต่จะเป็นประโยชน์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามสภาพจริง

ผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

.....

พระครูกิตติพลาร (กิตติโร/จันทะมัน)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล

วัน เดือน ปีที่สัมภาษณ์.....เวลา.....น.

สถานที่สัมภาษณ์.....

ชื่อ.....อายุ.....ปี

การศึกษา.....

สถานะภาพ ( ) โสด ( ) สมรส ( ) หม้าย

อาชีพ.....

กลุ่มชาติพันธุ์ของท่าน.....

ส่วนที่ ๒ หลักสังคหวัด ๔ ที่นำมาพัฒนาชีวิต

๑. ท่านนำหลักทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของ ๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว เป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว มาพัฒนาชีวิตอย่างไร

.....

๑) ท่านเข้าใจความหมายของทาน อย่างไร

.....

.

๒) ท่านนำทานมาพัฒนาชีวิตอย่างไร

.....

.

๒. ท่านนำหลักปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ มาการพัฒนาชีวิตอย่างไร

.....

๑) ท่านเข้าใจความหมายของปิยวาจา อย่างไร

.....

๒) ท่านนำปิยวาจา นำมาพัฒนาชีวิตอย่างไร

.....

๓. ท่านนำหลักอหิงสา หรือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

มาการพัฒนาชีวิตอย่างไร

๑) ท่านเข้าใจความหมายของปิยวาจา อย่างไร

.....

๒) ท่านนำหลักอรรถจริยามาพัฒนาชีวิตอย่างไร

.....

.๔. ท่านนำสมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็นคุณธรรมช่วยให้เป็นผู้มีจิตใจหนักแน่น ไม่วอกแวก เป็นการสร้างความนิยมและไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นด้วย พัฒนาชีวิตอย่างไร

๑) ท่านเข้าใจความหมายของสมานัตตตา อย่างไร

.....

๒) ท่านนำสมานัตตตามาพัฒนาชีวิตอย่างไร

.....

ตอนที่ ๓ รูปแบบการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ ที่นำมาพัฒนาชีวิต

รูปแบบการนำหลักหลักทานพัฒนาชีวิต

.....

.....

.....

รูปแบบการนำหลักหลักปิยวาจาพัฒนาชีวิต

.....

.....

.....

รูปแบบการนำหลักหลักอรรถจริยาพัฒนาชีวิต

.....

.....

.....

แบบการนำหลักหลักสมานัตตตาพัฒนาชีวิต

.....

.....
ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

ภาพการทำประชาพิจารณ์ชุมชน

ภาคผนวก ค

ภาพการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระครูกิตติพลาร
เกิด	:	๘ กรกฎาคม ๒๔๘๕
สถานที่เกิด	:	บ้านทุ่งสว่าง ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
การศึกษา	:	พ.ศ. ๒๕๔๒ นักรธรรมชั้นเอก
	:	พ.ศ. ๒๕๕๔ บาลีประโยค ๑-๒
	:	พ.ศ. ๒๕๕๑ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พระพุทธานุสาสนา) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีสะเกษ
	:	พ.ศ. ๒๕๕๗ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย (พระพุทธานุสาสนา) อุบลราชธานี
อุปสมบท	:	๒๗ พฤษภาคม ๒๕๐๕
สังกัด	:	วัดทุ่งใหญ่ ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
เข้าศึกษา	:	๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๘
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดทุ่งใหญ่ ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
โทรศัพท์	:	๐๘-๑๙๙๙ ๕๘๘๓